

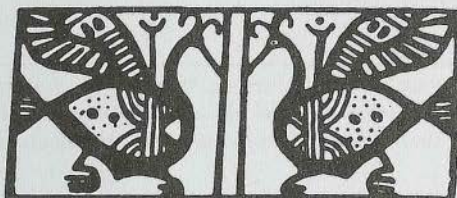


ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΠΑΦΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ, ΡΟΥΛΑ ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ, ΑΘΗΝΑ ΤΕΜΒΡΙΟΥ, ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, ΚΑΤΙΝΑ ΓΙΑΝΝΑΚΗ-ΠΑΠΑΣΤΥΛΙΑΝΟΥ, ΛΙΛΗ ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ, MICHELE IANNELLI, ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΟΡΝΑΡΙΤΗΣ, ΠΟΠΗ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΣΦΑΛΛΑΓΚΑΚΟΥ, ΜΑΡΟΥΛΑ ΓΙΑΣΕΜΙΔΟΥ ΚΑΤΖΗ, ΣΩΤΗΡΗΣ Π. ΒΑΡΝΑΒΑΣ, ΤΑΣΟΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ, ΑΝΤΩΝΗΣ ΜΟΔΙΝΟΣ, ΜΑΡΙΑ ΠΕΡΑΤΙΚΟΥ ΚΟΚΑΡΑΚΗ, ΦΩΤΟΣ ΙΑΚ. ΦΩΤΙΑΔΗΣ, ΑΝΔΡΕΑΣ ΧΑΤΖΗΧΑΜΠΗΣ, Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ, ΜΑΡΙΑ ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ, ΗΡΑΚΛΗΣ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ, ΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΥΜΠΑΤΗΣ, ΑΝΤΡΕΑΣ ΜΑΡΑΣ, ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Α. ΡΗΓΑΤΟΣ, ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ, CELESTE SANTORO, ΠΑΥΛΟΣ Φ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ Σ. ΚΑΜΙΝΑΡΙΔΗΣ, ΓΙΩΤΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ-ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑ, ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ, ΚΙΚΑ ΟΛΥΜΠΙΟΥ

432

ISSN 0554 - 3363



ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνη εκδότρια: ΛΟΥΛΛΑ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Άνδροκλέους 2, 1060 Λευκωσία

Τηλ. 22764900

Το Περιοδικό εκδίδεται από Έπιτροπή Φιλολόγων και Λογοτεχνών

Έτήσια συνδρομή	€15
Έτήσια συνδρομή Ελλάδος	€25
Έτήσια συνδρομή έξωτερικού	€25 ή \$35
Τιμή τεύχους	€6
Συνδρομή για βιβλιοθήκες, σχολεία και Όργανισμούς	€18

Τα χειρόγραφα δέν επιστρέφονται. Φωτογραφίες επιστρέφονται. Άνάτυπα πληρώνονται στον τυπογράφο.

Για τούς συνδρομητές Ελλάδος:

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΛΛΑΔΟΣ - ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ 080/51260530

στο όνομα Παναγιώτης Κ. Χρυσάνθης.

Αίτιολογία: Συνδρομή Περιοδικού «Πνευματική Κύπρος»
και να αποστέλλεται στο περιοδικό ή απόδειξη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άνδρεανή Ήλιοφώτου: Προσευχή ποιητή για την ποίηση	169
Ρούλα Ίωαννίδου Σταύρου: Για ένα αγνοούμενο στιχάκι	170
Άθηνά Τέμβριου: Όραμα	171
Κύπρος Χρυσάνθης: Άτιτλο	171
Κατίνα Γιαννάκη-Παπαστυλιανού: Ό θάνατος τής Χουλιάνα	172
Λίλη Μιχαηλίδου: Σημειώσεις από παλιά τετράδια	173
Michele Iannelli: (Κύπρος Χρυσάνθης): <i>Compassionevole mio Dio</i>	174
Γιώργος Άναγνώστου: Έρημιά τών άτέλειωτων δρόμων	175
Δημήτρης Τορναρίτης: Πατρίδα	176
Πόπη Άντωνίου Σφαλαγκάκου: Ζήλια	177
Μαρούλα Γιασεμίδου Κάτζη: Οί ξερολιθιές του Άφάμη	178
Σωτήρης Π. Βαρνάβας: Έπιφύλαξη	179
Τάσος Άριστοτέλους: Ό γητευτής τών φιδιών	180
Άντώνης Μοδινός: Έμεις	184
Μαρία Περαιταικού Κοκαράκη: Χωρίς τίτλους ή ζωή	185
Λίλη Μιχαηλίδου: Ταξίδι στην Άρμενία	186

(Συνέχεια στη σελ. 283)

Το παρόν τεύχος έχει επιχορηγηθεί από τις Πολιτιστικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού. Η επιχορήγηση δέν σημαίνει την άποδοχή από πλευράς του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού του περιεχομένου ή τών απόψεων που εκφράζονται από τη Συντακτική Έπιτροπή.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΙΜΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ίδρυτής: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΝΒ'

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2012

ΑΡ. 432

ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΠΟΙΗΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ

Συγχώρεσέ με, Κύριε,
πού θά προσευχηθῶ σάν Φαρισαῖος
Ἐσὺ γνωρίζεις τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφιά μου.

Στὶς γειτονιὲς τοῦ μόχθου πού μέγάλωνα
πληγὲς πολλές· κι ὁ πόνος κόμπο-κόμπο
νυχτοῦμερα νὰ πνίγει τὴν ἀνάσα.

Τοῦτο τὸν πόνο ἀπόσταζα· λέξεις
λιγοστές, π' ἀσφυκτιοῦσαν
νὰ βγοῦν στὸ φῶς νὰ μὲ λυτρώσουν,
νὰ ἐνσαρκωθοῦν ἀγγίζοντας
τὴ νομοτέλεια τῶν πάντων
ὅσα «ἐν σοφία ἐποίησας».
Λέξεις κοφτές, ἐγκάθετες καὶ μετρημένες,
μαζί Σου συνδημιουργὸς
που εἶπες «καὶ ἐγένετο».

Συγχώρεσέ με, χάθηκα
στὴν λογοπλήμμυρα τῶν ποιητῶν μας,
μάταια ψάχνοντας οὐσία
στὴν ἀδειανὴ λεξιλαγνεῖα.

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

ΓΙΑ ΕΝΑ ΑΓΝΟΟΥΜΕΝΟ ΣΤΙΧΑΚΙ

Φύσηξε ο άνεμος
 κι ένα στιχάκι
 τού 'φυγε απ' το χαρτί,
 πήδηξε έξω από το παράθυρο
 και πέταξε με τον άνεμο.
 «Θα ξαναγυρίσει»
 είπε ο ποιητής
 και άφησε το παράθυρο ανοιχτό.
 Το μεσημέρι ξαναφύσηξε τ' αγέρι.
 «Ήρθε!», είπε εκείνος.
 Όμως, ήταν μονάχα ένα φύλλο
 που μπήκε μέσα από το ανοιχτό τζάμι.
 «Δεν είν' αυτό», είπε ο ποιητής.
 Τ' αγέρι φύσηξε δυο-τρεις φορές ακόμα.
 Μπήκε κι άλλο φύλλο απ' το παράθυρο
 κι ένα ζουζούνι
 κι ένα μααραμένο λουλούδι
 που έπεσε κάτω
 απ' το γιασεμί της αυλής.
 «Δεν είν' αυτό», έλεγε εκείνος
 κάθε φορά.
 Το βράδυ ξάπλωσε χωρίς να κλείσει τις γρίλιες.
 «Να 'βρει μέρος για να μπει»
 είπε πάλι.
 Κανείς δεν έμαθε ποτέ αν κοιμήθηκε ο ποιητής
 εκείνη τη νύχτα.
 Το πρωί
 κάποιοι περαστικοί τον άκουσαν
 που έλεγε και ξανάλεγε.
 «Έχασε το δρόμο
 γι' αυτό δε γύρισε.
 Έχασε το δρόμο».

ΟΡΑΜΑ

Φεγγαροχτυπημένε κρατάς τον έρωτα
 στα δύο σου χέρια.
 Τα χείλη στα σφραγίζει ο άνεμος το βράδυ
 σαν επιστρέφει από ταξίδια λάγνα.
 Μέσ' στη σιωπή κοιμάσαι,
 ξυπνάς και συλλογιέσαι... μήπως τα άστρα
 μοναχικά λικνίζονται
 ή οι θεοί τους χάρισαν το άρωμά τους
 και λησμονήσαν πως κάποτε
 ήταν και αυτά θνητοί που αγαπηθήκαν με τ' άπιαστο;

Το κύρτωμα ενός ειδώλου που θύμιζε φεγγάρι σε θάμπωσε
 Κατηφορίζεις πια το πιο ψηλό βουνό.
 Αν σε αξιώσε η τύχη να το ανεβείς,
 'το πεπρωμένον φυγείν αδύνατον'
 έλεγαν οι σοφοί και ο χρόνος, ο θεός, ο Κρόνος
 που καίει ανθρώπους στην κάμινο του κόσμου
 μα σαν φωνάξουν την ψυχή οδηγό
 τους εξαγνίζει με νερό και αγάπη
 ώσπου αέρας να γίνουν και φως.
 Αστέρι είσαι... μην ξεχνάς ήθελες να γενείς φεγγάρι,
 Φεγγαροχτυπημένε.

ΑΘΗΝΑ ΤΕΜΒΡΙΟΥ

ΑΤΙΤΛΟ

Εἶν' ὥρα νὰ περνοῦμε στοὺς ἄλλους οὐρανοὺς
 νὰ γίνουμε εὐυπόληπτοι ἄγγελοι
 μὲς στὴ χορεία τῶν ποιητῶν.
 Δὲν ἔχει ὁ κόσμος μας μεγάλες πιά σελίδες
 κι εἶναι τὸ κρῦο τῆς ἀνομβρίας φοβερό.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΗΣ ΧΟΥΛΙΑΝΑ

Σταλαγματιά ψυχούλα ουρανόσταλη
σε βάρβαρους καιρούς
η Χουλιάννα.
Το άγγιγμα της αθωότητας
της τρυφεράδας χάδι
πρωϊ το σιωπηλό της καλωσόρισμα
στ' αρχαία προπύλαια του Λυκείου
Κομμάτι αντίδωρο ψωμί
λίγο νερό κι αγάπη
προπτωτική ανθρώπου σχέση με τη φύση.

Μια πασχαλιά μανούλα εγίνη η Χουλιάννα
κι έγινε η έγνοια του χειμώνα ιλαρότης
λίγο ψωμί, λίγη αγάπη, λίγο χάδι
και η σκληράδα της ζωής
έγινε αβρότης.

Προχθές το καυτερό απομεσήμερο
την τρυφερή της τη ζωή εφαρμακώσαν
κάτω απ' τα πέτρινα μειδιάματα των αγαλμάτων
το κανελί της το κορμί
της πέτρας την ακινησία εντύθηκε
κι όταν σχολάσαν τα παιδιά
κι έγειρε ο ήλιος
κι άπλωσε η σκοτεινή ψυχή του ανθρώπου πέπλα
σπαραχτικό το πρώιμο κλάμα των νεογνών της
των αγαλμάτων την ακινησία ετάραξε
κι εχάραξε κραυγή-πληγή αρχέγονη
στο μάρμαρο το δάκρυ.

ΚΑΤΙΝΑ ΓΙΑΝΝΑΚΗ-ΠΑΠΑΣΤΥΛΙΑΝΟΥ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΠΑΛΙΑ ΤΕΤΡΑΔΙΑ

Το σούρουπο μένω μέσα στην αίθουσα αναμονής. Ο σφυγμός ανεβαίνει κατακόρυφα. Καταγράφω τη βλάστηση μέσ' από τις κιτρινισμένες σελίδες. Τα πλήκτρα ακούγονται σαν ψίθυροι:

«Άφησέ με να βυθιστώ στη σκληρότητα του φεγγαριού, να ταπεινωθώ στα μάτια που με κοιτάξαν, ξέφρενα μαδώντας τα πέταλα απ' το σώμα μου. Άσε το πρόσωπό σου να βυθιστεί στη μνήμη, όταν θα έχω ήδη μεταναστεύσει στην άλλη, τη μέσα φωνή του μνήματός μου...»

Μεσάνυχτα, κι ακόμα αφουγκράζομαι τ' αναπάντητα γράμματα. Πέρασε τόσοσ καιρός, βυθισμένα στο πένθος. Θαμποφέγγουν όμως οι υποσημειώσεις. Ο αστερισμός του τοξότη ελίσσεται πάνω από τις γραμμές και ξαναπέφτω στα πλήκτρα, ράβοντας σιωπηλά:

«Έλα και πάρε ό,τι ποθείς, ότι δυο φορές δικό σου είναι αυτό που αισθάνεσαι, Δε σε βαραίνει πια τούτο το τραγούδι που στην αρχή το παρεξήγησες. Έλα, διατήρησε το βλέμμα, κράτησέ το σαν αντάλλαγμα, όπως τότε, που μια μικρή διαύγεια ξύπνησε την εικόνα και με κοιτάζες, όπως με ήξερες για χρόνια. Δεν απαρνούμαι ό,τι σου χάρισα, έλα ξανά και πάρε ό,τι ποθείς...»

ΛΙΛΗ ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ

COMPASSIONEVOLE MIO DIO

*Compassionevole mio Dio, come mai in Cipro
 it tuo occhio sopporta che cadano le teste
 come le mie idée del buon tempo antico
 ed il tuo orecchio l' altrui linguaggio avverso
 Compassionevole mio Dio, come mai
 non te ne sei ancora andato nell 'Estremo Oriente
 né so dove hai nascosto le teste, le nostre idee
 i nostri occhi consumati
 Voglia tu perdonarmi se alzo la voce
 ché non ci è rimasto altro che la voce
 O compassionevole mio Dio
 ti chiediamo pace col combolói dai grani di olivo
 fanne dono a noi come doni il sole alla nosta Piana
 Perché ci hai ricompensati con sovvenzioni in dollari
 ed auguri, auguri, auguri
 a compassionevole Iddio.*

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

(ελεύθερη απόδοση Michele Iannelli)

ΘΕΕ ΜΟΥ, ΚΑΛΩΤΑΤΕ

*Θεέ μου καλώτατε τῆς Κύπρου πῶς
 τὸ μάτι σου ἄντεξε νὰ πέφτουν τὰ κεφάλια
 σὰν τις ιδέες μου τοῦ παλιοῦ καιροῦ
 πῶς ἄντεξε τ' αὐτί σου στὶς ἀλλότριες γλώσσες
 Θεέ μου καλώτατε τῆς Κύπρου
 δὲν πῆρες τὰ μάτια σου νὰ πάεις στὴν Ἄπω Ἀνατολή
 δὲν ξέρω ποῦ νὰ κρύψεις τὰ κεφάλια, τις ιδέες μας
 τὰ χαλασμένα μας τὰ μάτια
 μὲ συγχωρεῖς ποὺ ὑψώνω τὴ φωνή
 δὲν μᾶς ἀπόμεινε ἄλλο ἀπ' τὴ φωνή
 Θεέ μου καλωσυνάτε τῆς Κύπρου
 εἰρηνικὴ μὲ κομπολόι ἀπὸ κουκούτσια τῶν ἐλιῶν
 προσέφερε σὰν τὸν ἥλιο τῆς πεδιάδας
 πῶς μᾶς ἀντάλλαξες μὲ χορηγίες δολλαριῶν
 κι' εὐχές, εὐχές, εὐχές,
 Θεέ μου καλώτατε τῆς Κύπρου!*

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΕΡΗΜΙΑ ΤΩΝ ΑΤΕΛΕΙΩΤΩΝ ΔΡΟΜΩΝ

Με την τσέπη του παντελονιού σου φουσκωμένη ερημιά των ατέλειωτων
 δρόμων όλη μέρα στον ίδιο ρυθμό και με το ίδιο όνειρο στα μάτια
 Το δέρμα των χεριών σουνε σχισμένο κρύο βαρύ κι ένας φαρμακερός
 ήλιος
 μιας Γενναρίσιας παγωνιάς καθώς κατέβηκε μια νύχτα από το
 μακρινό βορρά
 Μάτια του πόθου έτοιμα έξω να βγουν καθώς πιέζονται από μέσα η
 δύναμη
 της τάξης και της ψεύτικης αρμονίας που δεν αφήνει κανένα αστέρι
 να λοξοδρομήσει
 «Αυτό που βγαίνει προς τα έξω δεν είναι το αληθινό» σκεπτόσουν
 σήμερα
 όλο το πρωινό γερμένη στου εαυτού του κρυφού το παραθύρι,
 Τι κι αν ο πίδακας της κεντρικής πλατείας πετάει ως πάνω τα νερά
 από
 συνήθεια χωρίς ούτ' ένα χειροκρότημα και μες στη ρίζα του
 λυσομανούν τα υπόγεια ρεύματα
 Κόμπο δεθήκαν τα έντερά σου κάθε που ξημερώνει μια καινούρια
 μέρα
 περιμένοντας μήπως χτυπήσει ο λυτρωμός στο σκουριασμένο ρολόι
 βαθιά στην πόλη
 Όμως από συνήθεια χτυπούνε τα ρολόγια σ' όλες του κόσμου τις
 πλατείες
 σ' Ανατολή και Δύση δεν αναγγέλλουν τίποτα καινούργιο η αλλαγή
 έχει πεθάνει από καιρό σε μια άκρη της καρδιάς.

Μακάριοι οι πτωχοί των ονείρων που πήραν την απόφαση ενός τέλους και
 δεν πιέζουν πια τον εαυτό τους λεπτή κλωστή απ' του βελονιού την
 τρύπα να περάσουν
 Κι εσύ δεν παραδίνεσαι εύκολα σε οποιοσδήποτε συμφωνίες να πάει πιο
 πέρα η ζωή και όπως πάει δεν έχει σημασία
 Το ποίημα ποτέ δεν το τελειώνεις γιατί το ψέμα είναι γλυκό και σ'
 απελευθερώνει έξω να βγεις και να χαρείς το φως του ήλιου της
 φύσης τον αέρα
 Με της ψυχής τη δύναμη να πεις το Ναι και με του νου τη δύναμη
 πάλι το
 Ναι κι ύστερα η ζωή σε πάει.

ΠΑΤΡΙΔΑ

Στον κάμπο ξεραΐλα.

Μια δράκα χαρουπιές και μερικές ελιές
τσουρουφλισμένες λιγοστεύουν μαζί με τα τζιτζίκια.

Θερισμένα στάχυα, ασπάλαθοι,
πανόραμα χίτρινου αγκαθωτού χαλιού
ως την άκρη της θάλασσας.

Της πανώριας κυράς με τα γαλάζια
που πηγαινοέρχεται φλοισβίζοντας ελαφρά.

Στα βουνά λίγα πεύκα με κλαδιά κυρτωμένα.

Ορφανά στις καυτές αχτίνες αποκαρώνουν διψασμένα
σαν του γέρο-βρακά το κοιμισμένο κεφάλι στην φάθινη καρέκλα.

Οι φράκτες αδειανοί, δίχως στάλα νερού
τρυπημένα κανάτια του καλοκαιριού.

Τα λαγούμια στεγνά, ξεραμένα,

Ξεχειλισμένα με σπασμένα αγάλματα,
ελληνικές επιγραφές κι ονόματα, Τεύκρος, Ονήσιλος...

Χωσμένα στα σπλάχνα της γης
προστατευμένα απ' τους κουρσάρους της Ανατολής.

Όμως αγαπούμε τον τόπο μας.

Δεν τον εγκαταλείπουμε. Μοιάζουμε στα
σπουργίτια που δεν αποδημούν στα ξένα.

Μάθαμε στην κάψα του καλοκαιριού, στη στέγνα τ' ουρανού.

Γενιά τη γενιά ρίζωσε η συνήθεια

να βλέπουμε τον ήλιο γυμνό ν' ανεβαίνει φλογοβόλος

Ν' ακούμε το μετεωρολογικό να μηνά συνεχώς

αίθριο καιρό, με τον υδράργυρο ψηλά.

Τι χρειάζεται η πρόβλεψη σ' ένα τόπο σαν τον δικό μας...

Ο άστατος καιρός δεν είναι για μας.

Είμαστε λιγομίλητοι και σεμνοί

Χωρίς σκαμπανεβάσματα, σταθεροί.

Πράος λαός, καματερό με τα μεγάλα μάτια

που δεν ξέρει από φωτιά και σίδερο.

Μαχαίρι πιάνει σαν θα κόψει το ψωμί ή τ' άδικο στη μέση.

Τότες παίρνει την αφάδα του κρασιού μας

με τη ξερή γεύση τ' Αλωνάρη

π' αχνίζει μες το πιθάρι του παππού.

Βαστούμε σφιχτά το μυστήρι και τον σταυρό

χτίζοντας εκκλησιές και μοναστήρια

όπου οι ξένοι όρθωναν κάστρα και οχυρά.

Και πιστεύουμε στον τόπο μας.
 Με πίστη που ριζώνει στα έργα της ειρήνης
 και μεγαλώνει με τα λιγοστά αγαθά μας.
 Κάνουμε κουράγιο και μένουμε
 κολλημένοι σαν στρείδια στα βράχια
 περιμένοντας με σιγουριά τον φλογερό ήλιο
 να πυρπολήσει το κακό.
 Να σκορπίσει τα μαύρα σύννεφα.
 Όπως πάντα.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΟΡΝΑΡΙΤΗΣ

ΖΗΛΙΑ

Πόσο σας ζηλεύω κυρία
 που είστε τόσο ήρεμη και χαμογελαστή
 ευτυχισμένου ανθρώπου τυπική περίπτωση.
 Πώς γίνεται και τόσο οργανωμένηνάστε;
 Οι σκέψεις σας ξεσκονισμένες πάντα.
 Τα λόγια σας βαλμένα σ'αυστηρή γραμμή.
 Το σπίτι, τα παιδιά σας, άψογα.
 Σιδερωμένα του συζύγου τα πουκάμισα.
 Το φαγητό πάντα στην ώρα του.
 Το ίδιο και το σεξ, σερβιρισμένο
 κάθε Σαββατόβραδο μετά τις ειδήσεις.
 Όμως κυρία μου, γιατί πια δεν μιλάτε;
 Περίεργο... Για να σας δω. Στρίψτε λιγάκι.
 Αλίμονο! Αλίμονο φιλότιμη μου κυρία
 ο υπάλληλος επί του Προγραμματισμού
 την μπαταρία σας ξέχασε να φορτίσει.
 Αδειάσατε εντελώς!!!

ΠΟΠΗ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΣΦΑΛΑΓΚΑΚΟΥ

ΟΙ ΞΕΡΟΛΙΘΙΕΣ ΤΟΥ ΑΦΑΜΗ

Σκαρφαλωμένες στις απότομες πλαγιές του Αφάμη
 – ολόλευκα χειροτεχνήματα –
 στήνουν κυκλικό χορό
 μέσα στο πράσινο των αμπελώνων
 οι ξερολιθιές του Αφάμη.

Το λευκό της πέτρας
 αντανακλά την πρώτη φωτεινή καλημέρα
 καθώς οι ακτίνες εισέρχονται στις χαλικότρυπες
 για να ζεστάνουν τις κατοικίες ζωντανών υπάρξεων
 και τις ρίζες αγριολούλουδων που ευωδιάζουν.

Μέσα στον λαβύρινθο των λίθων
 αντιβουίζει το τραγούδι εκείνων
 που τους έστησαν ένα-ένα
 ή που κάθισαν στην άκρη τους
 παίζοντας τον αυλό ή σφυρίζοντας στο κοπάδι.

Τις ξερολιθιές του Αφάμη
 τις έφτιαξαν οι άγνωστοι τεχνίτες
 πέτρα την πέτρα ολημερίς
 «δόμες-ξεροπέτρι», χωρίς λάσπη ή νερό,
 που για αρμό έχουν
 τον ιδρώτα ζυμωμένο με την αξιοσύνη,
 τον μόχθο και την υπομονή.

Τρόπαιο της ανθρώπινης δοκιμασίας
 σύνθεση του χρόνου, του μόχθου και της ύλης
 με τη δύναμη της προκοπής.

Σήμερα μένουν διακοσμητικά στοιχεία,
 στάσιμα, χορικά, στοιχεία λυρικά,
 χωρίς πράξεις, χωρίς δρώμενα.

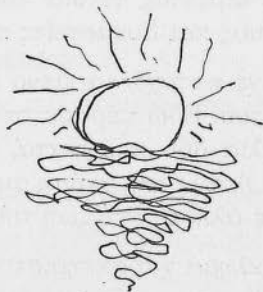
ΕΠΙΦΥΛΑΞΗ

... με την απορία στα χείλη,
για το έσχατο νόημα,
με την τρικυμία στα σπλάχνα
της μίας Αλήθειας.

Ανδρεανή Ηλιοφώτου

Κι αν υποθέσουμε
Πως «του Θεού η άχραντη εικόνα
άδοξα αφανίζεται»
κι αν «η ζωοποιός Του έμπνευση
βρίσκει απόκριση στο χώμα»
κάτι από το μυστήριο της διέλευσης
την τόση προπόνηση του πνεύματος
σε πείσμα του πόνου ως την ύστατη στιγμή
να κρατηθεί σε φόρμα
για τ' άδυτα τόση σπονδή
τα τόσα επιτίμια που πλήρωσε
αναζητώντας την μία Αλήθεια
κάτι από το «ζωηφόρο φύσημα» θ' αφήνει πίσω
δεν μπορεί
φλόγα τροφή τ'απειρου

ΣΩΤΗΡΗΣ Π. ΒΑΡΝΑΒΑΣ



ΤΟ ΔΙΗΓΗΜΑ

Ο ΓΗΤΕΥΤΗΣ ΤΩΝ ΦΙΔΙΩΝ

«Πενήντα ευρώ» είπε ο ταξιτζής και γύρισε το κεφάλι του προς το μέρος του παράξενου επιβάτη του.

Μία ώρα και σαράντα λεπτά καθόταν δίπλα του στο ταξί, από την ώρα που τον παρέλαβε από το αεροδρόμιο και τον έφερε σε αυτό το απομακρυσμένο χωριουδάκι, δεν άκουσε τη λαλιά του. Έκανε πολλές φορές τη σκέψη ότι μπορεί να ήτανε μουγγός ο άνθρωπος.

Του μίλησε αρχικά στα Ελληνικά, δεν πήρε απάντηση. Του μίλησε μετά στα Αγγλικά, καμία ανταπόκριση. Ήξερε και κάτι σπασμένα Ιταλικά, προσπάθησε και με αυτά, αλλά δεν έφερε και πάλι κανένα αποτέλεσμα.

Κοίταξε άλλη μια φορά την κάρτα που του είχε δώσει ο άγνωστος επιβάτης του, τη στιγμή που επιβιβάστηκε στο ταξί του. Διάβασε σχεδόν φωναχτά, περισσότερο από αντίδραση, επειδή ο άλλος έμενε ακόμα πεισματικά μουγγός.

– Κιδώνιο, εδώ είμαστε λοιπόν, στο σωστό μέρος.

Ο άγνωστος πλήρωσε χωρίς να πει κουβέντα και αποβιβάστηκε από το ταξί, παίρνοντας μαζί του και τις αποσκευές του. Κρατούσε μια μικρή ταξιδιωτική βαλίτσα, που προφανώς είχε μέσα τα ρούχα του και ένα παράξενο ψάθινο καλάθι, σαν αυτά που μεταφέρουν μικρά ζώα, από ένα μέρος σε άλλο.

Περπατούσε με βήμα αργό αλλά σταθερό και κατευθυνόταν προς την πλατεία του χωριού.

Είχε μια κοψιά αρχοντική, εξωτική θα έλεγα και είναι αλήθεια ότι το όλο παρουσιαστικό του, έδειχνε λεβεντιά, τέτοια που θα μπορούσε κανείς εύκολα να την συνδέσει με θρύλους και δυναστείες του παλιού καιρού.

Το χωριό Κιδώνιο το είχε καταχωνιασμένο πολύ βαθιά μέσα στο μυαλό του. Αλλά και στην καρδιά του. Εδώ πέρασε τα παιδικά και τα εφηβικά του χρόνια. Εδώ έκλαψε για χίλια δύο πράγματα, εδώ γέλασε για άλλα τόσα, εδώ έπαιξε και ερωτεύτηκε, όταν ήταν ακόμη αμούστακο παιδάκι. Τότε προδόθηκε και πόνεσε όσο ποτέ άλλοτε στη ζωή του.

Στην σκέψη αυτή, τα σκληρά χαρακτηριστικά του προσώπου του σκληρυναν ακόμη περισσότερο. Να που ήρθε όμως η ώρα να πάρει την εκδίκησή του. Περίμενε τόσα χρόνια, τόσα πολλά χρόνια αυτή την ώρα.

Γύρισε το κλειδί στην κλειδαριά και έσπρωξε την πόρτα, με το γόνατο του δεξιού ποδιού του. Το δωμάτιο που ανοίχτηκε μπροστά του ήταν σχετικώς μικρό. Αλλά δεν θα το χρειαζόταν για πολύ. Πλήρωσε βέβαια για ένα ολό-

κληρο μίνα και κόστισε αρκετά λεφτά, όμως δεν θα καθόταν τόσο πολύ. Σε λίγες μέρες όλα θα τέλειωναν και θα έφευγε και πάλι για τη μακρινή Ινδία, αφήνοντας πίσω του, ένα πτώμα. Το πτώμα μιας γυναίκας. Της γυναίκας που τον πρόδωσε βάνουσα στα δεκαεφτά του χρόνια.

Στάθηκε απέναντι από το μικρό καφενείο και την κοίταξε γοητευμένος για αρκετή ώρα. Κρατούσε ένα πήλινο βάζο στο χέρι της και πότιζε τα όμορφα εποχιακά λουλούδια που είχε φυτεμένα σε στενόμακρες και στρογγυλές γλάστρες.

Σχεδόν δεν την άγγιξε καθόλου ο χρόνος. Φαινόταν φρέσκια και όμορφη όπως τότε. Ασφαλώς τώρα ήταν μπιο ώριμη και γυναίκα με τα όλα της. Τότε ήταν απλώς ένα κοριτσάκι, μόλις δεκατέσσερα και αυτός τρία χρόνια μεγαλύτερος στα δεκαεφτά. Ήτανε πολύ ερωτευμένοι και οι δύο τους και τάζανε, με όρκους ο ένας στον άλλο, τον ουρανό με τ' άστρα. Τον συνεπήρε το θέαμα και άρχισε να σιγοτραγουδά. Ξαφνιάστηκε όταν εκείνη γύρισε προς το μέρος του το κεφάλι της και του χάρισε ένα χαμόγελο.

Συνήλθε αμέσως και πριν προδοθεί για την ταραχή του, της απηύθυνε τον λόγο.

– Ψάχνω για ένα σούπερ μάρκετ. Μήπως έχει ένα εδώ στο χωριό;

Δεν χρειάστηκαν πολλές κουβέντες για να βρεθεί με ένα φλιτζάνι καφέ στο χέρι και να την κοιτάζει βαθιά και επίμονα στα μάτια.

– Έχουμε ξανασυναντηθεί;

Ήταν περισσότερο κατάφαση παρά ερώτηση, έτσι του φάνηκε. Ο τόνος της φωνής της είχε μια σιγουριά, που του κόπηκαν τα ήπατα.

– Δεν είναι δυνατόν, ψιθύρισε αμήχανα.

– Τι είπατε;

– Δεν νομίζω, οι δουλειές μου είναι στο εξωτερικό, απουσιάζω πολλά χρόνια.

– Αλήθεια; Που αν επιτρέπεται;

Αγνόησε την ερώτηση της και πέρασε στην αντεπίθεση.

– Παντρεμένη;

– Χήρα, του απάντησε κοφτά, σχεδόν εχθρικά.

Η στάση της τον έκανε να νοιώσει ακόμα πιο άβολα.

– Συγγνώμη δεν ήθελα...

– Δεν πειράζει, του χαμογέλασε για να επαναφέρει την ηρεμία στην κουβέντα τους.

Αυτός όμως δεν έδειχνε πια πρόθυμος να συνεχίσει την κουβέντα. Ξαφνικά το βρήκε ανούσιο και άνανδρο από μέρους του. Γνώριζε τα πάντα. Όλα

τα μάθαινε εκεί που βρισκόταν. Το να ρωτά για πράγματα που ήδη ήξερε, και μάλιστα όχι και τόσο ευχάριστα, είχε μόνο ένα λόγο να το κάνει. Ήθελε απλώς να της ξυπνήσει τις ενοχές της. Να τη βασανίσει. Μπορεί να ήταν σκληρός και να γύρισε πίσω σαν τιμωρός, αλλά δεν ήταν άνανδρος. Αυτές οι σκέψεις στριφογυρίζανε στο μυαλό του, όταν εκείνη είχε πλησιάσει αρκετά το πρόσωπό της, κοντά στο δικό του. Την άρπαξε από το κεφάλι και την τράβηξε σχεδόν με βία προς το μέρος του σφίγγοντας τα χείλη του με τα δικά της, σε ένα μεγάλο φιλί. Ένα φιλί που η διάρκειά του, στάθηκε ικανή να του αλλάξει, προσωρινά ευχόταν, όλα του τα συναισθήματα. Γιατί ήταν αδύνατο να ξεχάσει την προδοσία της. Τότε που τον χώρισε για να παντρευτεί ένα πολύ μεγαλύτερό της για τα λεφτά του φυσικά και δεν την ένοιαζε καθόλου που τον πλήγωσε τόσο πολύ, ώστε δεν ήθελε πια να ζει, αλλά προτιμούσε να πεθάνει. Όταν της ανακοίνωσε τις σκέψεις του και την απόφασή του, αυτή σήκωσε αδιάφορα τους ώμους και του είπε:

– Είσαι μεγάλο παιδί, άσε τους μελοδραματισμούς, η ζωή βρίσκεται μπροστά σου.

Συνήλθε αμέσως από τις σκέψεις του και άρχισε να φτιάχνει με τα δάχτυλά του, το τσαλακωμένο του πουκάμισο.

– Πρέπει να πάω στο σουπερ-μάρκετ, φέλλισε αμήχανα και ανασηκώθηκε.

Εκείνη δεν είπε τίποτα, του έστειλε απλά ένα χαμόγελο.

– Στο επανειδείν.

Βρόντηξε την πόρτα πίσω του και απομακρύνθηκε με βιαστικά βήματα, όπως ο εγκληματίας την ώρα που εγκαταλείπει τον τόπο του εγκλήματος. Σε όλη την διαδρομή τα είχε με τον εαυτό του. Φέρθηκε σαν μαθητούδι. Άφησε τον εαυτό του να παρασυρθεί σε αχρείαστες σκηές και συναισθήματα. Δεν ήταν εδώ για να αρχίσει κάποια παιχνίδια από την αρχή, αλλά ήρθε σε αυτό το μέρος σαν τιμωρός. Αυτό δεν έπρεπε να το ξεχνά ούτε στιγμή. Κοντά στον δάσκαλό του, έμαθε να πειθαρχεί όσο κανένας άλλος, έμαθε να τιθασει τον εαυτό του και τα συναισθήματά του, να ελέγχει και την παραμικρή κίνηση στο μάτι ενός φιδιού. Ήταν γητευτής. Για την ακρίβεια εκπαίδευε φίδια δολοφόνους. Και σε αυτό ήταν καλύτερος σε ολόκληρη την Ινδία και στον κόσμο θα έλεγα.

Έφτασε στο δωμάτιό του λίγο αργότερα. Αφού έριξε μερικές ματιές τριγύρω και βεβαιώθηκε πως όλα ήταν εντάξει, πλησίασε το καλάθι και σκύβοντας από πάνω του, ψιθύρισε σιγανά με μία φωνή που έμοιαζε περισσότερο με σύρσιμο φιδιού, παρά με ανθρώπινη μιλιιά.

– Πριγκίπισσα, πριγκίπισσα...

Ένα φίδι φοβερό και φαρμακερό ψήλωσε αμέσως το κεφάλι του και άρχισε να το κουνά πέρα δώθε με ευχαρίστηση και χαϊρεντισμούς.

– Όλα είναι εντάξει, ψιθύρισε με την πιο ανατριχιαστική φωνή του κόσμου.

Το φίδι έδειξε να καταλαβαίνει απόλυτα το αφεντικό του.

– Όλα θα γίνουν σύμφωνα με το σχέδιο «πριγκίπισσα», επανέλαβε με περισσότερο μίσος στη φωνή του.

Ο εγκληματίας γυρίζει πάντα στην σκηνή του εγκλήματος. Την άλλη μέρα δεν ήθελε να πάρει μόνος του πρωινό. Κάτι τον έτρωγε μέσα του εκείνο το παλιό σαράκι, τον οδήγησε ξανά ως την πόρτα της. Ήταν ολοφάνερο πως δεν μπορούσε να ελέγξει απόλυτα τα συναισθήματά του. Άρχισε να τον κυριαρχεί κάτι πιο μεγάλο και πιο δυνατό, από εκείνο το εφηβικό. Την ήθελε κοντά του. Την είχε ανάγκη τώρα, όσο ποτέ άλλοτε.

Τα κορμιά τους κυλίστηκαν για πολλή ώρα δεμένα μαζί και οι ψυχές τους. Έφτασαν ως τα επουράνια. Βογκούσαν αγκαλιασμένοι, ώσπου αποκοιμήθηκαν.

Πρώτη ξύπνησε εκείνη και κάθισε αλαφιασμένη στο κρεβάτι. Εκείνος τεντώθηκε τεμπέλικα, μερικά λεπτά αργότερα και την πήρε στην αγκαλιά του με τρυφερότητα. Για πρώτη φορά στη ζωή του ένοιωσε την ευτυχία.

Μέσα στο μυαλό του άρχισε τώρα να καθαρίζει το τοπίο. Μπορούσε πια να πάρει οριστικά τις αποφάσεις του. Δεν θα της έλεγε βέβαια προς το παρών ποιος ήταν, και τι γύρευε σε αυτά τα μέρη, μα θα κρατούσε αυτή την αγάπη σαν κάτι το καινούργιο και μεγάλο στη ζωή του. Αύριο κιόλας θα έστελνε την «πριγκίπισσα» πίσω στην μακρινή Ινδία.

Ντύθηκε και βγήκε στην εξοχή, για λίγο καθαρό αέρα. Πέρασε από όλους τους τόπους που πήγαιναν μαζί, ερωτευμένοι έφηβοι τότε. Το πλατάνι τους στεκόταν εκεί, επιβλητικό και περήφανο. Μια σκιά γλίστρησε πίσω από το πλατάνι και χάθηκε μέσα στο δάσος. Δεν πρόλαβε να δει περισσότερα, ήταν όμως σίγουρος, από διαίσθηση περισσότερο, ότι ήταν εκείνη. Βαθειά συγκίνηση τον συνεπήρε, τα έβαλε με τον εαυτό του. Από γητευτής φιδιών και τιμωρός κατάντησε ένα ανόητο σχολιαρόπαιδο. Μήπως όμως δεν είναι γι' αυτές τις μικρές χαρές που αξίζει να ζει κανείς τη ζωή του; Ήτανε ολοφάνερο ότι έψαχνε δικαιολογίες για τον εαυτό του, μα είχε πάρει πια το χωμάτινο δρομάκι και κατευθυνόταν στο σπίτι της. Τον υποδέχτηκε με ολόγλυκα φιλιά και κανόνισαν να πάρουν βραδινό με ωραίο χωριάτικο κρασάκι, το βράδυ στο σπίτι του.

Το ποτό τους άνοιξε την όρεξη για πολλά πράγματα. Τυλίχτηκαν τα κορμιά τους και αφέθηκαν σε ένα παθιασμένο και χωρίς όρια έρωτα. Το καλάθι στην γωνιά άρχισε να κουνιέται αργά. Μετά πιο δυνατά και πιο γρήγορα. Το καπάκι του, δεν ήταν καλά στερεωμένο. Πάνω στον ενθουσιασμό του και την αγωνία του, για το μεγάλο δείπνο, δεν το πρόσεξε.

Σε κάποια στιγμή, ένα κεφάλι φιδιού, πρόβαλε από το μικρό άνοιγμα στο καπάκι του καλάθιού.

Η αστυνομία που βρήκε τα πτώματα είχε καταλήξει στο σωστό πόρισμα. Ένα μεγάλο άγνωστο φίδι, έπνιξε τους δύο ανθρώπους.

Το φίδι, δεν βρέθηκε ποτέ.

ΤΑΣΟΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

ΕΜΕΙΣ

Στα σκοτεινά και στη σιωπή θα βρούμε το δρόμο μας
Το ιερό φως χάνεται ανάμεσα στις πολλές λάμπες Νέου,
Όμως από το φως αυτό η λύτρωσή μας, που γεννήθηκε
Χρόνια και χρόνια πριν όταν ο άνθρωπος την πρώτη του
Άναψε δάδα, κι απ' αυτήν την πρώτη σκέψη του
Αρπάχτηκε να σηκωθεί πάνω απ' το σκότος.

Στη σιωπή θα βρούμε το δρόμο μας, οι ψίθυροι των
Νεκρών και των ακόμη αγέννητων δεν ακούγονται
Μέσα στην αδιάλειπτη φλυαρία μας,
Όμως δεν είναι άλλος τρόπος να νικήσουμε το θάνατο:
Το φόβο του θανάτου.

Στα σκοτεινά και στη σιωπή, κοινωνούντες με το πνεύμα
Που μας παραδίνεται παμπάλαιο και πάντα νέο
Που εμείς το τρέφουμε και γίνεται εμείς:
Αυτό που ήμασταν, αυτό που είμαστε, αυτό που θα είμαστε:
Μια φλόγα που καίει το σώμα της.
Το αιώνιο εμείς η λύτρωσή μας.

Στη σιωπή της νύχτας μαθαίνουμε την ταπεινοφροσύνη,
Μαθαίνουμε να βλέπουμε σωστά,
Να προσέχουμε τη φλόγα, λιγότερο τα κεριά,
Τα σώματα αναλίσκονται, πεθαίνουν
Από χώμα και στο χώμα επιστρέφουν.
Μόνο η φλόγα δεν έχει τέλος.
Αιώνια ζει: η φλόγα.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΜΟΔΙΝΟΣ

ΧΩΡΙΣ ΤΙΤΛΟΥΣ Η ΖΩΗ...

Τη Δ... τη γνώρισα πριν λίγους Σεπτέμβρηδες, με το άνοιγμα των σχολείων. Ήταν ένα κορίτσι με «ειδικές ικανότητες».

Το πρώτο που θυμάμαι ήταν τα μεγάλα εκφραστικά υγρά της μάτια. Με κοίταζαν κατ' ευθείαν στην καρδιά μεταδίδοντάς μου πολλά συναισθήματα και μια αρχοντιά θέλησης. Με κοίταζαν και με ζύγιαζαν κατά πόσο μπορούσα να δώσω... Δεν μιλούσε, παρά μόνο μ' αυτά. Κι αυτά τα μάτια έλεγαν πότερα απ' τη γλώσσα. Με το πέρασμα του χρόνου κατάφερα να τα διαβάσω με τη βοήθειά της, όσο και με του Θεού.

Εκείνη την πρώτη μέρα δεν είδα το καρότσι που καθόταν ή καλύτερα δεν το συνειδητοποίησα, γιατί με είχε συνεπάρει η ομορφιά του βλέμματός της. Είδα σ' αυτό την επίκληση και την αγωνία της επικοινωνίας μας. Κατά πόσον θα ήταν εφικτή ανάμεσά μας. Και έγινε εφικτή κι ακόμα έγινε κάτι περισσότερο. Έγινε φιλία, έγινε αγάπη! Έγινε σιωπηρός μα συγχρόνως εύγλωττος διάλογος. Έγινε μια τεράστια και μεγάλη αγχαλιά.

Η Δ... θα πήγαινε στη Β' Λυκείου και δεν θα ήμουν μόνο η φιλόλογός της, αλλά κι η καθηγήτρια που θα της έκανε και μαθήματα στήριξης.

Η Δ... θα μ' έκανε καλύτερο άνθρωπο και εκπαιδευτικό, θα μου έκανε το επάγγελμά μου αποστολή. Στοιχημάτισα με τον εαυτό μου και έσφιξα το χέρι της. Θα μου άλλαζε την σχολική μου καθημερινότητα.

Κάποιοι συνάδελφοι με τρόμαξαν για το «δύσκολο» που θα αντιμετώπιζα. Είχα κάνει κάποια σεμινάρια για παιδιά με ειδικές ικανότητες, όταν ήμουν στο Σύδνεϋ, μα δεν είχα ειδικευθεί. Εμένα όμως δεν με τρόμαξαν τα δύσκολα και δεν μ' άρεσε ποτέ η φυγοπονία, η υπεκφυγή. Άλλωστε πάντα σκεφτόμουν με την καρδιά κι όχι με το μυαλό γι' αυτό και συχνά στη ζωή μου πονώ, κι απογοητεύομαι...

Με την καρδιά σκέφτηκα και πάλι, όπως το κάνω πάντα γι' όλους τους μαθητές μου μέχρι τώρα. Κι αυτοί το νιώθουν και μου το ανταποδίδουν με τους δικούς τους τρόπους, όπου με δουν και συναντήσουν... όσο κι αν πολλές φορές κοντράρονται μαζί μου.

Αυτά δεν τα κατάφερε μόνο η Δ... αλλά κι όλοι οι συμμαθητές και συμμαθήτριάς της. Η συμπεριφορά της αλληλεγγύης τους, η υπομονή, η συντηρητικότητά τους, η αγάπη που της πρόσφεραν στην κάθε στιγμή ήταν για μένα τα καλύτερα, της ανθρωπιάς μαθήματα, που πήρα ποτέ στη ζωή μου!

Αντίδωρό μου σ' εκείνη τη Β' τάξη του Λυκείου Αγίας Φυλάξεως οι ευχές μου απ' τα βάθη της ψυχής μου, για όλους τους μαθητές μου, για κάθε καλό στη ζωή τους. Ακόμα τους ευχαριστώ για εκείνο της Ιθάκης ταξίδι, που όλοι μαζί κάναμε για το ομορφότερο και καλύτερο της Δ... Και στη Δ... την παντοινή της αγάπης μου σκέψη και αγχαλιά...

ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΟ

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗΝ ARMENIA

Από πού ν' αρχίσω αυτό το ταξίδι; Ποιος δρόμος οδηγεί στο Γιερεβάν, στο Ντιλιτζιάν, στο μοναστήρι Γκοσαβάνσκ, στο Geghard Ayrivank, στο Κιούμρικ, στο Βανατζόρ, στη λίμνη Σεβάν. Σε ποιο σημείο να σταθώ να δω καθαρά το Αραράτ;

Το ταξίδι μου άρχισε πολύ πριν το αεροπλάνο προσγειωθεί στο Γιερεβάν. Ακολούθησα τα βήματα του Φίλιπ Μάρστεν ψάχνοντας την πορεία της μοίρας των Αρμενίων μέσα από τους περασμένους αιώνες. Όταν έφτασα στο Γιερεβάν ήταν τέλος Οκτωβρίου και το φθινόπωρο τραβούσε πινελιές στους λόφους της πόλης, στις πλατιές λεωφόρους, στα πάρκα. Μα στο Ντιλιτζιάν του ξέφυγαν εντελώς τα χρώματα και κάλυψαν το αρχιπέλαγος των βουνών.

Μοναστήρι Geghard Ayrivank

Τα πουλιά πετούν κυκλικά στο ύψος του τρούλου. Τα φτερουγίσματά τους συνοδεύουν τους φαλμούς από την αέρινη φωνή της Gohar, κάνοντας τις φλόγες των κεριών ανήσυχες. Στεκόμαστε στο μισοσκοτάδο. Αμυδρό φως πέφτει μέσα από τα ψηλά λιτά παράθυρα. Οι χοντροί τοίχοι έχουν μαυρίσει από τους καπνούς των κεριών και η μυρωδιά τους είναι υγρή και έντονη, σε αντίθεση με την απαλή φωνή του Νταβίτ που μας εξηγεί τα σύμβολα του μοναστηριού. «Geghard σημαίνει 'η λόγχη' ή το δόρυ που χάραξε την πλευρά του Χριστού όταν ήταν στον σταυρό. Ayrivank σημαίνει 'το μοναστήρι της σπηλιάς'. Το Geghard Ayrivank είναι ριζωμένο ανάμεσα σε ψηλά βραχώδη βουνά με φυσικές σπηλιές και διεκδικεί 'το αληθινό δόρυ'... Ο μοναχός St Gregory λάξεψε την πιο αρχαία εκκλησιά του μοναστηριού. Μπήκε στον τεράστιο βράχο αρχίζοντας από τον τρούλο και συνέχισε για χρόνια μέχρι να ολοκληρώσει το εσωτερικό της, να ανοίξει την είσοδο και να βγει έξω... Δύο από τις σπηλιές-εκκλησίες ανοικοδομήθηκαν το 1263, μαζί με τον τάφο της οικογένειας των Proshian Princes. Το οικόσημό τους είναι λαξεμένο στον βράχο: δύο αλυσοδεμένα λιοντάρια και ένας αετός με μισάνοιχτα φτερά, στα νύχια του κρέμεται ένα μοσχάρι. Τα λιοντάρια συμβολίζουν τη δύναμη και ο αετός την προστασία...». Οι καμπύλες της Αρμένικης γραφής μας ένωσαν με την γαλήνη του μοναστηριού.

Βγήκα στο πλακόστρωτο. Ο μεγάλος βράχος που έπεσε την ώρα μιας γαμήλιας τελετής, βρίσκεται σφηνωμένος στη γη. Χαϊδεύω με τα χέρια μου την επιφάνεια, να νιώθω τη δύναμή του, το βάρος των χρόνων του, την απερισκεψία του να πέσει ανέλπιστα ανάμεσα στον κόσμο μα και την περίσκεψή του να μην τραυματίσει κανέναν. Δίπλα στον τοίχο της κεντρικής εκκλησίας, το χατσκάρ, η αρχαία σταυρόπετρα· μέσα στις σχισμές της ξεπροβάλλει πράσι-

νη βλάστηση. Η δοξαστική αυτή πέτρα φαίνεται συμμετρική από απόσταση, μα όταν την πλησιάζω δεν είναι. Η αίσθηση του μέτρου επικρατεί για να μας κρατάει στο δρόμο του κόσμου, θα έλεγαν οι Αρμένιοι του Μεσαίωνα.

Βρήκα τον εαυτό μου να ακολουθεί το ανθρώπινο ρεύμα στα μουσκεμένα μονοπάτια που οδηγούσαν στις σπηλιές. Οι παρακλήσεις ήταν κρεμασμένες κατά εκατοντάδες στα δέντρα, δίνοντας την αίσθηση γιορτής. Από εκεί ψηλά, τα βουνά φαίνονταν κυριευμένα απ' την ίδια τους την ζωντάνια. Αποσπώ μια τελευταία ματιά, προτού αποχωρήσει το φως. Το τοπίο δεν είναι καθόλου τυχαίο. Επικρατεί μια στοχαστική σιωπή ανάμεσα στις βραχοκορφές, στις απόκρημνες ράχες και στα χορταριασμένα πλατώματα. Μόνο ο άνεμος σαρώνει τα ψηλά βουνά και διασχίζει ελεύθερα μέσα από τα κτίσματά του μοναστηριού, μεταφέροντας μαζί του τη θεϊκή παρουσία...

Κατέβηκα ένα ένα τα πέτρινα σκαλιά, κουβαλώντας όλα όσα είδα και όσα άκουσα. Βαρύ φορτίο. Δύσκολο να ταξινομηθεί ανάμεσα στις ζωντανές εικόνες που τα μάτια μου αποτύπωσαν τις τελευταίες μέρες. Ο αντίλαλος του βουνού κάλυπτε τις σκέψεις μου· ακόμη και το κάλεσμα των ανθρώπων πίσω από τους πάγκους, που είναι στημένοι έξω από το μοναστήρι, έχοντας απλωμένα όλα τα καλά τους. Στοίβες από sweet sujukh, sour lavash, το ψωμί με τυρί khachapuri, το απλό puri, καρυδόψιχα, στεγνά βατόμουρα, ποτά της περιοχής, όλα φτιαγμένα με τα δικά τους χέρια.

Ο γυρισμός έχει μια δόση τέλους· όπως αυτό των μοναχών που λάξεψαν τους βράχους. Από πάνω μας ένας ουρανόσκοτεινός και κάτω χαμηλά τα ελάχιστα φώτα του γειτονικού χωριού, σαν κηλίδες.

Κοιμητήρια

Μια παράξενη δύναμη διέσχιζε τα δάση του Ντίλιτζαν και ταξίδευε μαζί μας στο γυρισμό για το Γερεβάν. Τα χρώματα που κάλυπταν τα βουνά ήταν ρευστά και το αποτέλεσμα έμοιαζε με κινούμενα κύματα. Το λυκόφως άφηνε ακόμη περιθώρια ώστε να μπορώ να παρατηρώ τους λόφους που περνούσαν δίπλα στα παράθυρα του λεωφορείου. Σιγά σιγά όμως το τοπίο αλλάζει, τα δέντρα αραιώνουν και οι πλαγιές φαντάζουν κατάφυτες από αμέτρητους τάφους· σαν αρχαία αμφιθέατρα, με κερκίδες και διαζώματα, με διαδρόμους από πέτρινες σκάλες, με περίτεχνα κιγκλιδώματα, θάμνους, ταφόπετρες, ελεύθερα πουλιά και αγριολούλουδα.

Σίγουρα σε κάθε ταφόπετρα θα υπάρχουν σκαλιστά ονόματα, ηλικίες, ευχές για ανάπαυση των ψυχών. Μα από απόσταση, αυτά τα σκαμμένα βουνά φαντάζουν ανώνυμα και βουβά.

Τα κοιμητήρια εκτείνονται από τη βάση του δρόμου μέχρι τις ψηλές κορφές των βουνών. Δεν έχω ξαναδεί κοιμητήρια σε κατακόρυφους λόφους και σίγουρα η ανάβασή τους δεν θα είναι καθόλου εύκολη· πόσο μάλλον η

προετοιμασία ενός τάφου, η μεταφορά του νεκρού, η συνοδεία των οικείων όταν ακολουθούν την πομπή για να βρεθούν στο σωστό διάζωμα, να διασχίσουν τους τάφους είτε στα δεξιά ή αριστερά μέχρι να φτάσουν στον ανοιχτό λάκκο όπου θα γίνει η ταφή για να αποχαιρετίσουν τον νεκρό τους με το ύστατο χαίρε. Το συμπαγές υπόστρωμα των βουνών καλύπτεται από το ελαφρύ χώμα που σκεπάζει τις χιλιάδες ψυχές.

Πολλές απορίες γεννιούνται. Ποια είναι η αρχή και ποιο το τέλος τους. Υπάρχει άραγε κάποιος εκ των προτέρων σχέδιο ή ο ένας τάφος σκάβεται δίπλα στον άλλο και όταν γεμίσει όλο το πλάτος του βουνού, μια πέτρινη σκάλα οδηγεί στο πιο πάνω μέρος; Όποιο όμως σχέδιο και να υπάρχει ή όχι, όλοι αυτοί οι τάφοι ανάμεσα στα πελάγη των βουνών έκλειναν μέσα τους ένα δραματικό τρομαχτικό παρελθόν. Διασχίζοντας την ερημιά τους, είχα την αίσθηση πως οι ψυχές σε τούτο το μέρος, οι τόσο βασανισμένες, μπορούν να αναπαύονται ήσυχα, μακριά από ανθρώπινα πάθη και ίντριγκες.

ΛΙΑΗ ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ

ΚΙ ΕΣΥ, ΘΕΣ ΝΑ ΕΠΙΣΤΡΕΨΕΙΣ

*Καθώς ο Χρόνος ραγίζει
θρυμματίζονται οι Μνήμες
τα όνειρα απεγκλωβίζονται
απ' το ασυνείδητο προσωπείο
πολύχρωμα φτερουγίσματα
ψιθυρίζουν μελωδίες ανείπωτες
προβάλλουν λεύτερα
τα πουλιά της ψυχής
κι οι τύψεις κρόσσια σκοτεινά
απλώνουν κι απλώνουν,
αποστρέφονται το φως της εξιλέωσης
ματώνουν στον ήλιο
στης γαλήνης το χάδι ολοφύρονται
με σπαραγμό
κι εσύ, θες να επιστρέψεις
στα χαλάσματα εκεί
να βρεις το αληθινό σου πρόσωπο.*

ΠΟΠΗ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΣΦΑΛΛΑΓΚΑΚΟΥ

ΚΥΠΡΟΣ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ...

Ετύχησα κι έκανα πολλά ταξίδια κατά τους προηγούμενους μήνες. Από τη Μεγάλη Ελλάδα ως τον Πόντο και τὰ ἐνδότερά του, τὴν Αἰθιοπία και ὄλη σχεδὸν τὴ Μικρὰ Ἀσία ὅπου ἔδρασε ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς κατὰ τὴν τραγικὴ τριετία 1919-1922. Δὲν ἦσαν ταξίδια ἀναφυχῆς μετὴν τρέχουσα τοῦ ὄρου σημασία· ἦταν ταξίδια προσκυνηματικά και ὑπὸ τὴν ἔννοια αὐτὴ ἦταν και ταξίδια ἀνα-φυχῆς διότι σοῦ ἔδιναν νέο πύρωμα ψυχῆς.

Στὸ Ἄφιον Καρὰ Χισάρ, στὸν Μαῦρο Βράχο τοῦ Ὀπίου, στὸν Ἀκροῖνδ τῶν Βυζαντινῶν, στάθηκα εὐλαβικά πρὸ τοῦ βάνουσου και βάρβαρου τουρκικοῦ μνημείου γιὰ νὰ ἀποτίσω ἐνὸς λεπτοῦ σιγῆ στὴ μνήμη τοῦ ἱερέα τοῦ 34 Σ.Π. Ἰεζεκιὴλ Βελανιδιώτη (μετέπειτα μητροπολίτη Θεσσαλιώτιδος), ποῦ σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς κρίσιμες μάχες ποῦ προηγήθηκαν τοῦ μεγάλου ρήγματος, πῆρε τὴ σημαία και μπαίνοντας ἐπικεφαλῆς τῶν ἑλληνικῶν μονάδων ἔτρεφε τοὺς Τούρκους σὲ φυγῆ. Ἐξω ἀπὸ τὴ Σμύρνη και πρὶν ἀπὸ τὰ Βουρλά στάθηκα πάλι προσευχητικά γιὰ νὰ τιμῶσ τὴ μνήμη δύο ἀπλῶν μαχητῶν. Τὴν ὥρα ποῦ ἓνας καταπτοημένος διοικητῆς παρέδιδε σχεδὸν ἀμαχητὶ μιὰ δύναμη 4.500 ἀνδρῶν στὸν Κεμάλ, ὁ λοχίας Μαγκανιώτης και ὁ στρατιώτης Τσιατσιάλης, προτίμησαν νὰ αὐτοκτονήσουν παρὰ νὰ παραδώσουν τὰ ὄπλα τους τὰ ἱερά.

Ἐκανα ταξίδια πολλὰ φέτος και μέσα και ἔξω ἀπὸ τὴν Ελλάδα. Ἀλλὰ κανένα ταξίδι δὲν με συγκίνησε τόσο ὅσο αὐτὸ στὴν «γλυκεῖαν νῆσον Κύπρον», παρόλο ποῦ τὴ Μεγαλόνησο ἐπισκέπτομαι ἀδιαλείπτως ἐδῶ και μισὸ αἰῶνα. Εἶχα χρόνια νὰ μιλήσω σὲ τόσο πυκνὸ και θερμὸ ἀκροατήριο. Κι εἶχα τὴν εὐκαιρία νὰ δώσω μιὰ ἀποστομωτικὴ –λακωνικοῦ τύπου– ἀπάντηση σὲ κάποιον νοθογενῆ ποῦ μοῦ μίλησε πάνω στὴ Μακεδονίτισσα γιὰ χαμένους ἀγῶνες. «Μόνον οἱ χαμένοι, τοῦ εἶπα, μιᾶνε γιὰ χαμένους ἀγῶνες».

Ὁ ἐνωτικὸς ἀγῶνας τῆς Κύπρου ἔδωσε ἓνα ὀριόγραμμα ζωῆς στὴ γενιά μου. Ποῦ ἤθελε νὰ μάχεται γιὰ ἐθνικά και ὄχι γιὰ κομματικά ἰδανικά. Ποῦ ἔβλεπε τὴν Κύπρο ὡς ἰδέα και ὄχι ὡς χῶρο ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητας μετὰ «μαῦρα» – κυρίως– λεφτά. Ἡ γενιά μου, γενιά τῆς Κατοχῆς, ποῦ βίωσε τὴ φορική ἐνὸς «βροτολοιγοῦ» ἐπιδημίου πολέμου, κατανόησε –κι αὐτὸ ἀνεξάρτητα ἀπὸ ἰδεολογικὲς ἀποκλίσεις– ὅτι προδόθηκε φρικτὰ ἀπὸ ἐχθροὺς και φίλους. Ἡ δεκαετία τοῦ '50 μᾶς βρῆκε κομματιασμένους. Ὁ ἐνωτικὸς ἀγῶνας τῶν Κυπρίων μᾶς συνένωσε. Ἐδιώξε τὸ μίσος ἀπὸ τὴν ψυχὴ μας. Ἐδιώξε τὸ σκιαχτρο τῆς διχόνοιας ἀπὸ τὴ ζωὴ μας. Μπορεῖ ἡ Κύπρος νὰ μὴν ἐνώθηκε τότε μετὴν Ελλάδα, ὅμως γι' αὐτὴ τὴν ποθητὴ ἔνωση ἐνώθηκαν οἱ Ἕλληνες και περισσότερο ἢ νεολαία.

Ὁ Ἑλληνισμὸς χτυπήθηκε σκληρὰ στὸ Κυπριακό. Ὅχι διότι ἡ Κύπρος εἶναι τὸ «ἀεροπλανοφόρο» τῆς Δύσης γιὰ τὸν ἔλεγχο τῶν πετρελαίων τῆς Μέσης Ἀνατολῆς· ὄχι γιὰτὶ ἀποτελεῖ «μπαμπούλα» κατὰ τῶν Ἀράβων και

στήριγμα του Ἰσραήλ. Αὐτὰ εἶναι «παρόλες» γιὰ τοὺς ἀφελεῖς. Τὸ Κυπριακὸ χάθηκε, γιὰτὶ ἂν τότε ἡ Κύπρος ἔνωτόταν μὲ τὴν Ἑλλάδα, σήμερα δὲν θὰ εἶχαμε μιὰ παραπαίουσα Ἑλλάδα. Θὰ εἶχαμε μιὰ Μεγάλῃ Ἑλλάδα (ὄχι μὲ τὴ μεγαλομανῆ ἀντίληψη τῶν περασμένων ἐτῶν), μιὰ Ἑλλάδα μὲ τεράστια γεωπολιτικὴ σημασία. Κι ἀμέσως μετὰ, λόγω τῶν ἀντιθέσεων στὸ κομμουνιστικὸ «μπλόκ» θὰ ἐρχόταν ἡ σειρὰ τῆς Β. Ἡπείρου. Καὶ μὲ αὐτὸ ἐννοῶ ὄχι προσάρτηση ἀλλὰ τὸ σεβασμὸ τῶν κατοχυρωμένων διὰ διεθνῶν συνθηκῶν δικαιωμάτων τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων κατοίκων.

Οὔτε ὁ Νάσσερ θα τολμοῦσε νὰ θίξει τὸν αἰγυπτιακὸ Ἑλληνισμὸ (παρότι ἐμεῖς βλακωδῶς τὸν λατρέψαμε σὰν θεό), οὔτε οἱ Τοῦρκοι θὰ τολμοῦσαν νὰ θίξουν τὸν Ἑλληνισμὸ τῆς Πόλης, τῆς Ἰμβρου, τῆς Τενέδου καὶ τῶν νησιῶν τῆς Προποντίδος. Θὰ εἶχαμε διευθετήσει πιὸ βολικὰ γιὰ μᾶς τὶς συνοριακὲς διαφορὲς μᾶς μὲ τὴν Βουλγαρία. Οὔτε μετὰ τὴν κατάρρευση τῆς βαβελικῆς Τιτοϊκῆς κατασκευῆς θὰ εἶχε προκύψει ἡ Σκοπιανὴ Ἑμπλοκή. Θεωρῶ σφόδρα πιθανὸν ὅτι τὸ νότιο τμῆμα τοῦ κρατιδίου αὐτοῦ θὰ εἶχε αὐτοβούλως ἐνωθεῖ μὲ τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴ διετία 1989-1991.

Σήμερα –κι αὐτὸ φάνηκε ἀπὸ τὶς πρόσφατες ἐκλογικὲς ἀναμετρήσεις– ὁ Ἑλληνισμὸς βρίσκεται ἐν κρίσει καὶ ἐν συγχύσει. Γιὰ νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴν πολιτικὴ παραζάλῃ χρειάζεται μιὰ καινούργια ἔνωση. Ἐνωση τῶν Ἑλλήνων μὲ τὸν ἑαυτὸ τους, μὲ τὸ παρελθόν τους, ἔνωση μὲ τοὺς ἄλλους Ἑλληνες, ὅπου γῆς. Πρέπει νὰ κατανοηθεῖ ὅτι Ἑλληνες εἴμαστε, ὅταν γινόμαστε φιλέλληνες καὶ συνέλληνες. Πολιτικὴ χωρὶς ἔνωση δὲν παράγει εὐγευστο ἀλλὰ δηλητηριώδη καρπὸ. Ἡ ἔνωση εἶναι ἡ σύζευξη ποὺ δίνει καρπὸ οὐσίας. Ἡ διχαστικὴ πολιτικὴ παράγει καρποὺς ἀνοησίας. Τοὺς γευτήκαμε, τοὺς γευόμαστε.

Δὲν ὀμιλῶ ὡς πολιτικός. Ὀμιλῶ ὡς παιδαγωγός. Φέτος εἶχα ξανὰ τὴν εὐκαιρία νὰ δῶ γιὰ πολλοστὴ φορὰ τὸν ἐξαίσιο πίνακα τοῦ Βαττῶ «Ταξίδι στὰ Κύθηρα». Ἐνα ταξίδι προτείνω κι ἐγὼ ὄχι μόνο στὰ Κύθηρα (παραμένω ἀθεράπευτα ρομαντικός) ἀλλὰ πρωτίστως στὴν Κύπρο. Ὅχι γιὰ νὰ κάνομε «μπίζνες», τοποθετήσεις ἢ γιὰ ἀναζήτηση εὐκαιριῶν. Ἐνα ταξίδι στὴν Κύπρο γιὰ νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὰ «φυλακισμένα μνημῆματα». Ἐνα ταξίδι προσκυνηματικὸ, ἕνα ταξίδι –ἔστω νοερό– γιὰ νὰ ἀποφυλακίσουμε τὴν ψυχὴ μᾶς. Ἄν φέρουμε στὴ ζωὴ τῶν νέων μᾶς τὸν Παλληκαρίδη, τότε ἡ Ἑλλὰς θὰ ξαναβγάλει παλληκάρια. Ὅχι παλληκαράδες...

ΣΑΡΑΝΤΟΣ Ι. ΚΑΡΓΑΚΟΣ

ΣΤΟΧΑΣΜΟΣ

Ο ΑΝΕΜΟΣ ΕΙΝΑΙ ΕΝΑ “ALGO” (PABLO NERUDA)

Συμβαίνει εδώ και καιρό. Κι ολοένα πιο συχνά. Εκεί που περπατώ στους δρόμους της πόλης, συλλογισμένη και βαθειά πληγωμένη από τα όσα συμβαίνουν τα τελευταία χρόνια στον τόπο μας – αλήθεια σε τι μπορεί να ελπίζει πια ένας ντροπιασμένος και αδικαιώτος λαός; – ξαφνικά νιώθω να πνέει ένας άνεμος αλλιώτικος. Με μυρωδιές νοσταλγικές, σκονισμένες. Σταματώ κι αναπνέω με λαχτάρα. Αυτή η σκόνη απ’ τα παλιά, κάνει τα μάτια μου να καίνε... Μου φέρνει θύμισες. Θυμάμαι κάποιο φευγαλέο χαμόγελο μιας μικρής φιλενάδας, μορφές ξεχασμένες, ένα τραγουδάκι εποχής, ή τη σχολική προσευχή που αρχίζω ασυναίσθητα να φιθυρίζω. Μέσα από τη σκέψη περνούν αχνές φιγούρες οι παιδικές παρέες σε ώρες δράσης στην πλατεία της γειτονιάς μου. Αλήθεια θυμάστε τις παλιές αλάνες; Την απλωσιά, τα ξεφαντώματα, τα γέλια, τα συνωμοτικά βλέμματα, τ’ αθώα χαμόγελα;... Τα έζησα τόσο ευτυχισμένα, που δεν τα διέγραψε ποτέ η μνήμη μου. Στα δύσκολα, εκεί την ακουμπώ για να ξεποστάσει...

Θυμάμαι το πατρικό μου σπίτι με τ’ αγαπημένα δέντρα στον αυλόγυρο. Την ελιά, το πεύκο, τα κυπαρισσάκι, τη ροδούλα με την πασχαλιά. Στον μικρό κήπο τά ροζ εκατόφυλλα τριαντάφυλλα που σκορπούσαν μεθυστικές ευωδιές, τα ζουμπουλάκια με τις βιολέτες, το αγιόκλιμα και τις γλάστρες με τον βασιλικό. Στη σιδερένια εξώθυρα με τα δύο πέτρινα σκαλοπάτια, νανούριζα τις κούκλες μου παιδούλα. Κι η ακακία, εκείνη η μικρούλα ακακία, ακόμη στέκει φρουρός ακοίμητος έξω από την απρόσωπη οικοδομή του σήμερα...

Όμορφα χρόνια, τρυφερά, αγγελικά πλασμένα! Έρχονται αναπάντεχα στη θύμησή μου με τον άνεμο. Κι είναι αξέχαστο πιστεύω για πολλούς από μας. Ίσως επειδή κρύβουν τη νιότη και τα όνειρά μας. Ίσως γιατί τότε η ζωή ήταν μπροστά μας γεμάτη ελπίδα. Όλοι προσμέναμε ένα αύριο με υποσχέσεις. Και το αύριο ήλθε. Έγινε σήμερα. Πικρός ο απολογισμός. Δεν πραγματοποιήσαμε όλα μας τα όνειρα. Πολλοί ούτε ένα. Ωρισμένοι περάσαμε δύσκολες ώρες. Άλλοι αποδήμησαν εις Κύριον. Η ρουτίνα ισοπέδωσε τα ιδανικά. Και πέθαναν. Μαζί με τις παλιές γειτονιές, τα πατρικά μας σπίτια, τα παιδικά μας χρόνια...

Αναστενάζω και σταματάω τις σκέψεις. Άλλωστε τι νόημα έχει τώρα πια; «Πάρτο απόφαση» λέω στον εαυτό μου «έτσι είναι η ζωή. Ένας συμβιβασμός. Φιλοσόφησέ την».

Μα δεν μπορώ, πιστέψτε με. Δεν μπορώ να παραδεχτώ την αλήθεια, πως ζούμε σε μια παράλογη και βάνανυση εποχή. Τρομακτική απ’ όλες τις απόψεις. Σιγά-σιγά και δίχως να το καταλάβουμε πετάξαμε οι περισσότεροι την ανθρωπιά μας, την πετάξαμε σαν αποφόρι κάπου στον δρόμο της νέας χλιε-

τίας. Φορέσαμε το απαστράπτον ένδυμα της ματαιοδοξίας, για να κρύψουμε τη γύμνια της ψυχής. Γίναμε νάρκισσοι, ευδαιμονιστές, βολεμένοι. Χάσαμε το αληθινό μας πρόσωπο πίσω από χιλιάδες μάσκες και καθημερινά φτιασιδώματα για την παράσταση της ρουτίνας. Πώς να προσεγγίσουμε τον συνάνθρωπό μας που υποφέρει, όταν δεν μπορούμε να προσεγγίσουμε τον ίδιο μας τον εαυτό; Πώς να περισώσουμε την ανθρωπιά μας, αν δεν έχουμε φυλάξει μέσα μας το όνειρο;

Φτάσαμε στο 2012. Η τεχνολογία τρέχει με ιλιγγιώδη ταχύτητα, σε μια εποχή φαρισαϊκή με κοινωνίες ανάλγητες. Τ' αθώα παιδιά μας σταυρώνονται καθημερινά κι αυτό είναι μια εφιαλτική πραγματικότητα που μας ακολουθεί βήμα προς βήμα, μας υπενθυμίζει πως υπάρχει και διαιωνίζεται. Καθώς μας τυροβολούν οι τίτλοι των εφημερίδων και οι μακάβριες ειδήσεις των ΜΜΕ, νοιώθουμε ενοχές γιατί είμαστε μέλη μιας απάνθρωπης παγκόσμιας κοινότητας, που σαν τον Κρόνο τρώει τα παιδιά της.

Καιρός λοιπόν για περισυλλογή. Καιρός για κοινή προσπάθεια, προκειμένου να περισώσουμε ό,τι μπορούμε. Ήδη χάθηκαν πάρα πολλά. Αυτό δεν σημαίνει πως πρέπει να σταματήσουμε την προσπάθεια, πως δεν πρέπει να ελπίζουμε ίσως και σ' ένα θαύμα. Ποτέ δεν είναι αργά, ακόμη και στη μεγαλύτερη επίδειξη καταστροφικής μανίας του ανθρώπου. Πάντα υπάρχει κάποια μικρή αχτίδα ελπίδας που κρυφοκαίει μέσα στον καθένα από μας. Ας την πολλαπλασιάσουμε με σωστές ενέργειες και χειρισμούς, να γίνει ήλιος λαμπρός. Να απαλύνει τους καύμους, ν' αναστήσει τον Άνθρωπο εντός μας.

Μπορεί η εποχή μας να μην επιτρέπει ονειροπολήσεις. Κι ο ονειροπλάστης νάναι επάγγελμα που πια δεν ευδοκιμεί. Παρ' όλα αυτά όμως ακόμη και σήμερα υπάρχουν άνθρωποι που συνεχίζουν να ονειρεύονται εις πείσμα των καιρών. Αυτοί οι άνθρωποι, έχουν συνήθως χαμηλωμένα τα βλέφαρα. Οι κόρες των ματιών πάντα προδότες είναι...

Υπάρχει και ο άνεμος του χθες. Που φυσάει αναπάντεχα εκεί που δεν τον περιμένεις. Για να μην ξεχνάς. Την ανθρωπιά σου πάνω απ' όλα. Και τις ρίζες σου. Ο Pablo Neruda ο νομπελίστας Χιλιανός ποιητής έγραψε: «Ο άνεμος είναι ένα algo». Και είναι πράγματι ένα «algo», ένας πόνος, γιατί είναι η ίδια η ζωή. Η ζωή μας...

ΠΟΠΗ ΑΝΤΩΝΙΟΥ-ΣΦΑΛΛΑΓΚΑΚΟΥ
Επίτιμη Πρόεδρος ΕΛΒΕ

Υ.Γ. «Όλα τα μάτια των ανθρώπων είναι λυπημένα
πότερο τα δικά σου Ποιητή»
Π.Α.Σ.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΥΡΙΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ (πενήντα χρόνια από τον θάνατό του)

Μια επιμνημόσυνη τελετή, κ. Πρέσβη της Μητρός Πατρίδος, κ. Γυμνασιάρχα του Παγκυπρίου Γυμνασίου, κυρίες και κύριοι, αγαπητοί μαθητές, ιδιαίτερα μετά την παρέλευση πενήνταετίας από της εκδημίας του μνημονευμένου και τον θάνατο ακόμα και των παιδιών του, δεν αποσκοπεί στην ανανέωση των θρήνων γι' αυτόν. Άλλος είναι ο σκοπός της. Με την αναφορά στη ζωή και το έργο του τιμούμε και τον ίδιο, αλλά φρονηματιζόμαστε κι εμείς. Γίνεται οδηγός για τη δική μας πορεία σε χρόνους κρίσιμους, σε ώρες αμφισβήτησης και αγωνίας, σε στιγμές διαφαινόμενων αδιεξόδων. Απότιση φόρου τιμής και υπόμνηση χρέους είναι η σημερινή τελετή.

Και πράγματι! Η διάβαση του Κωνσταντίνου Μυριανθόπουλου από τη γη αυτή υπήρξε φωτεινή και αξιέπαινη. Οι υπηρεσίες του, όπου και αν προσφέρθηκαν, αξιομίμητες. Η προσωπικότητά του αλησμόνητη.

Σε τρεις κυρίως τομείς εκδηλώθηκε η προσφορά τού σήμερον τιμωμένου μεγάλου ανδρός της Κύπρου:

Πρώτον: Στην πατρίδα και δη στον πέραν των συνόρων του Ελληνικού κράτους Ελληνισμόν. Τιμά, για το λόγο αυτό, με την παρουσία του, τη σεμνή αυτή τελετή, ο Πρέσβυς της Ελλάδος.

Δεύτερον: Στην Ορθόδοξη Εκκλησία και δή στην Κυπριακή Εκκλησία. Πολυετείς και ανεκτίμητες οι υπηρεσίες του στην Κυπριακή Εκκλησία, αλλά μεγάλη και η προσφορά του στα Πατριαρχεία Αντιοχείας, Ιεροσολύμων και Κωνσταντινουπόλεως. Και η Εκκλησία αποτίει τον πρέποντα φόρο τιμής διά του αρχιερατικού αυτού μνημοσύνου.

Και τρίτον: Στο Παγκύπριο Γυμνάσιο. Γι' αυτό, όχι τυχαία, η επιμνημόσυνη τελετή γίνεται στο ναΐδριο του φημισμένου εκπαιδευτηρίου, παρουσία του Γυμνασιάρχου και μαθητών του.

Και θά 'θελα στους τρεις αυτούς τομείς του έργου τού αοίδιμου Κωνσταντίνου Μυριανθοπούλου, που έχουν κοινό χαρακτηριστικό την φιλοπατρία και την εργατικότητά του, να σταθώ για λίγο, στα πλαίσια του επιμνημόσυνου αυτού λόγου.

Έχοντας συγγενείς φλογερούς πατριώτες-θείον του τον Κύριλλο τον Β' και εξάδελφο τον Μακάριο τον Β' -αντελήφθη, από της νεανικής του ηλικίας, τον Ελληνισμό ως δύναμη πνευματική και εκπολιτιστική που δεν είναι δυνατό να

περιοριστεί στα στενά όρια του Ελλαδικού κράτους, που τότε, πριν τους Βαλκανικούς πολέμους, ήταν ακόμα στενότερα από τα σημερινά. Ήξερε εξάλλου ότι μεγάλα γεγονότα που αφορούσαν τον Ελληνισμό συνέβησαν εκτός του κυρίως Ελληνικού κορμού· κι ότι πολλοί Έλληνες μεγαλούργησαν στα πέρατα του κόσμου: Ο Υψηλάντης, ο Καποδίστριας, ο Καβάφης, κι άλλοι πολλοί, έγιναν ό,τι έγιναν σε παροικίες της αλλοδαπής, όπου διέπρεπε το Ελληνικό στοιχείο.

Η πίστη του στην παγκοσμιότητα του Ελληνικού πνεύματος τον φέρει, στις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα, να σπουδάξει στα Ιεροσόλυμα, στη Δαμασκό και στη Βηρυτό. Στα Ιεροσόλυμα, και τότε και σήμερα, τα πανίερα προσκυνήματα βρίσκονται υπό ελληνική διοίκηση. Κι η εκπαίδευση που πήρε από την Αγιοταφική Αδελφότητα ήταν καθαρά Ελληνική.

Μα και το Πατριαρχείο Αντιοχείας βρισκόταν τότε σε Ελληνικά χέρια, κι όχι με τρόπο κατακτητικό, ή ετσιθελικό, αλλά γιατί έτσι αισθάνονταν οι Ορθόδοξοι Χριστιανοί της περιοχής, οι Ρωμιοί της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, αυτοί που δεν έφυγαν ούτε και εξισλαμίστηκαν με την επέλαση των Αράβων και που με τον καιρό αναγκάστηκαν να δεχτούν την Αραβική γλώσσα.

Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια ο Κ. Μυριανθόπουλος εργάστηκε, για τρία χρόνια, από το 1897 μέχρι το 1899, ως γραμματεύς των ελληνογλώσσων αρχιερέων του Πατριαρχείου Αντιοχείας υπηρετώντας την ιδέα του ευρύτερου Ελληνισμού.

Τον συγκινούσε και το όραμα μιας μεγάλης Ελλάδος που θα περιέκλειε στα όριά της τις αλύτρωτες Ελληνικές χώρες. Γι' αυτό και με ιδιαίτερη προθυμία ανέλαβε αποστολή στην Ικαρία, ανεμείχθη ενεργά στο επαναστατικό-απελευθερωτικό κίνημα των κατοίκων της και ευτύχησε να δει την ενσωμάτωσή της στην μητέρα Ελλάδα. Εθνική αποστολή ανέλαβε και στη γειτονική προς την Ικαρία, Σάμο, αλλά και στα Δωδεκάνησα, που περιήλθαν τότε υπό Ιταλική κατοχή.

Θα συγκλονιζόταν, ασφαλώς, και με την προσδοκία της απελευθέρωσης της ιδιαίτερής του πατρίδας Κύπρου και την ένωσή της με την Ελλάδα. Έζησε στους χώρους της Αρχιεπισκοπής και παρακολούθησε από την πρώτη γραμμή τα γεγονότα του '31, το δημοψήφισμα του '50, τον αγώνα του 55-59 και ευτύχησε να δει τον τερματισμό της αποικιοκρατίας στο νησί μας. Υπήρξε ευτυχής κι από την άποψη ότι πέθανε με το όραμα της ολοκλήρωσης της ανεξαρτησίας μας και δεν πρόφθασε το σημερινό κατάντημά μας και τους θανάσιμους κινδύνους που διατρέχουμε.

Μεγαλωμένος σε εκκλησιαστικούς χώρους, στο περιβάλλον της Αρχιεπισκοπής μα και στο περιβάλλον των Ελληνορθόδοξων Πατριαρχείων της Ανατολής, διεμόρφωσε ανάλογα και τον κόσμο των ενδιαφερόντων του. Έτσι, παρά τις νομικές του σπουδές –ήταν διδάκτωρ της Νομικής του Πανεπιστημίου Αθηνών–, διέπρεψε κυρίως ως υπάλληλος της Αρχιεπισκοπής: Γραμματεύς πρώτα του θείου του, Αρχιεπισκόπου, βιβλιοφύλακας ύστερα και ιδιαίτερα αρχειοφύλακας, ο πρώτος αρχειοφύλακας στη νεότερη Κυπριακή Ιστο-

ρία. Στο ζήλο του και στη συστηματικότητά του οφείλεται η διάσωση ενός από τα σημαντικότερα αρχεία που σώζονται στην Κύπρο.

Η Εκκλησία της Κύπρου, σε καιρούς κατακλυσμών και δουλείας σε ξένους αφέντες, στάθηκε η κιβωτός της σωτηρίας του λαού, η καταφυγή και το στήριγμά του στους κινδύνους. Σ' αυτή την αποστολή της κλήθηκε, το 1921, να υπηρετήσει και ο Μυριανθόπουλος ως Γραμματέας του Εθναρχικού Συμβουλίου, που τότε ονομαζόταν Εθνικό Συμβούλιο.

Μελετώντας, εν τω μεταξύ, και ταξινομώντας εκατοντάδες έγγραφα της Αρχιεπισκοπής απέκτησε άριστη γνώση της Ιστορίας και των διαφόρων πτυχών και δραστηριοτήτων της Κυπριακής Εκκλησίας, ιδίως στα χρόνια της Τουρκοκρατίας και Αγγλοκρατίας. Συνειδητοποίησε, τότε, πως η ιστορική μνήμη αποτελεί ουσιωδέστατο στοιχείο της επιβίωσης ενός λαού. Κατάλαβε πως αυτή χαράσσει τα εθνικά πλαίσια στα οποία οφείλει να κινηθεί ο λαός κι αυτή θεριεύει την εθνική συνείδηση, οδηγώντας στην επίγνωση του χρέους προς την πατρίδα. Γι' αυτό και με μελέτες του που δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό της Εκκλησίας «Απόστολος Βαρνάβας», στο περιοδικό «Πάφος», στα «Κυπριακά Γράμματα», στο δελτίο της Εταιρείας «Κυπριακών Σπουδών», στην «Ελληνική Κύπρο», στον ημερήσιο τύπο και αλλού, είτε και με αυτοτελή βιβλία του, όπως το βιβλίο «Χατζηγεωργάκις Κορνέσιος, ο Διερμηνεύς της Κύπρου», δεν παρέλειπε να τονίζει τα δύο κύρια χαρακτηριστικά που συνιστούσαν την ταυτότητα του Κυπριακού λαού: Την Ελληνική καταγωγή και την Ορθόδοξη πίστη του. Και υπενθύμιζε συνεχώς, τόσο την κοινή ιστορική πορεία του με τα άλλα τμήματα του Έθνους, όσο και την ευθύνη όλων για περιφρόρηση και ανάδειξη των χαρακτηριστικών αυτών, μέχρι την ευλογημένη ώρα της εθνικής αποκατάστασης.

Μέσα από τα αρχεία των Αρχιεπισκόπων Κυρίλλου του Β', Κυρίλλου του Γ', Λεοντίου του Α' και Μακαρίου του Β' έβλεπε την Εκκλησία να απλώνει παρήγορα τα φτερά της πάνω στο σκλαβωμένο λαό. Αναδεικνυόταν αβίαστα η διαπίστωση πως η Εκκλησία υπήρξε πάντοτε πρωτοπόρος των Κυπριακών αγώνων. Στους πολλούς και ασέληνους αιώνες της δουλείας αυτή στάθηκε η αληθινή κιβωτός της εθνικής ψυχής. Αυτή συντήρησε τον Κυπριακό Ελληνισμό και τον προστάτευε από όλους τους φοβερούς ανέμους που τον απειλούσαν. Έβλεπε καθημερινά, με την ταξινόμηση των αρχείων τους, τους Προκαθημένους της Εκκλησίας να οδεύουν προς το ικρίωμα, να υφίστανται, υπερασπιζόμενοι το ποίμνιο και την δουλεύουσαν πατρίδα, ταλαιπωρίες και διώξεις. Γι' αυτό και συνήθιζε να λέγει: «Προσβλέπομεν εις την Εκκλησίαν ως προς μητέρα». Ένωθε, όπως ομολογούν όσοι τον γνώρισαν, την Αρχιεπισκοπή όχι ως χώρο εργασίας του αλλά ως ναόν ιερότατον και την εργασία του ως ιεροτελεστία.

Τρίτος τομέας προσφοράς υπηρεσιών του ήταν το Παγκύπριο Γυμνάσιο, στο οποίο εργάστηκε ως καθηγητής Ιστορίας και Γεωγραφίας, «ασχολούμε-

νος», κατά τους βιογράφους του, «και περί την συλλογήν γλωσσικής και ιστορικής ύλης της Κύπρου».

Ως εκ της όλης προσωπικότητας και του προσανατολισμού του, έδινε ιδιαίτερη σημασία στην προσφορά αγωγής, παρά γνώσεων. Γιατί πίστευε πως από τη στάση ζωής και τη φιλοσοφία ζωής που θα μετέδιδε στους μαθητές, και από την προσωπικότητα που θα τους βοηθούσε να αναπτύξουν, θα εξηρτάτο σε μεγάλο βαθμό η ευαισθησία τους στις διάφορες κοινωνικές και εθνικές προκλήσεις και η διάθεσή τους για αγώνα προς απελευθέρωση της πατρίδας.

Πίστευε πως η Εκπαίδευση θά 'πρεπε να θωρακίσει τους νέους ώστε να μην παραπλανηθούν από τις σειρήνες της αποικιακής δύναμης αλλά να είναι έτοιμοι να πυκνώσουν τις τάξεις των μαχητών της ελευθερίας που θα τους καλούσε γρήγορα, κατά την εκτίμησή του, η Εθναρχούσα Εκκλησία.

Δίδαξε Ιστορία και παρακολουθώντας ταυτόχρονα, εκείνα τα χρόνια, τις προσπάθειες του Αρχιεπισκόπου Κυρίλλου του Γ' να οδηγήσει τον λαό του αλώβητο μέσα από τις δολοπλοκίες της Αγγλίας, συνειδητοποιούσε ότι οι δίνες μέσα στα ρεύματα της εποχής ήταν φοβερά επικίνδυνες.

Δίδαξε και Γεωγραφία. Κι ήξερε πως πάντα η γεωγραφική θέση καθορίζει ως ένα βαθμό και την ιστορική μοίρα. Σχετικά κείμενά του διεσώθησαν στο περιοδικό «Ελληνική Κύπρος» που εξέδιδε η Αρχιεπισκοπή Κύπρου και το Εθναρχικό Συμβούλιο.

Παράλληλα, όμως, εργάστηκε και για τη γλώσσα μας, την οποία θεωρούσε και αντιμετώπιζε ως παρακαταθήκη και ως ανάχωμα για τη μη διάβρωση της ελληνικής συνείδησης. Γλωσσικές μελέτες του δημοσιεύτηκαν στο Δελτίον της Εταιρείας «Κυπριακών Σπουδών».

Ολοκληρωμένη, επομένως προσωπικότητα, ανεδείχθη ο Κωνσταντίνος Μυριανθόπουλος. Αν ολοκλήρωνε τις Θεολογικές σπουδές του στη Χάλκη, τις οποίες αναγκάστηκε να διακόψει αφού, λόγω του σεισμού του 1894, η Σχολή ανέστειλε τη λειτουργία της, ή στη Θεολογική Σχολή του Σταυρού στα Ιεροσόλυμα, πιθανόν να είχαμε στο πρόσωπό του ένα εξέχοντα ιεράρχη ή και Αρχιεπίσκοπο. Οι ανεξερεύνητες βουλές του Θεού μάς έδωσαν ένα εξαιρετο εργάτη του πνεύματος, ένα αφοσιωμένο στην Εκκλησία αρχαιοφύλακα, ένα άριστο παιδαγωγό που, εκτός των έργων του, μας άφησε ως άξιους συνεχιστές του εθνικοθρησκευτικού έργου του τα, ήδη μακαριστά, τέκνα του.

Το Έθνος, η Κυπριακή Εκκλησία και το Παγκύπριο Γυμνάσιο αποδίδουμε σήμερα, με την ευκαιρία της παρέλευσης πεντηκονταετίας από τον θάνατό του, την πρέπουσα τιμή σ' αυτόν και του ευχόμαστε, επαναλαμβάνοντας τον θεσπέσιο ύμνο της Εκκλησίας: «Χριστός σε αναπαύσει εν χώρα ζώντων· και πύλας παραδείσου ανοίξει σοι· και βασιλείας δείξει πολίτην· και άφεσίν σοι δώη ων ήμαρτες εν βίω, φιλόχριστε».

Η ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΟΥ ΜΕ ΤΟΝ ΚΩΣΤΑ ΜΟΝΤΗ

που εξελίχθηκε σε βαθιά φιλία και αγάπη

Ο Κώστας Μόντης με επισκέφθηκε στο πρώτο μου εμπορικό γραφείο, στην οδό Ασκληπιού 9, στη Λευκωσία, τέλη του 1942. Ήταν τότε 28 περίπου ετών και εγώ 22 αλλά όλοι με περνούσαν για πολύ μεγαλύτερο. Μου έφερε ένα σημείωμα από τον φίλο και συνεργάτη μου Γιώργο Καμιντζή από τη Μόρφου, με το οποίο μου συνέστηνε τον Κώστα Μόντη με τα καλύτερα λόγια.

Ο Καμιντζής ήταν ο προμηθευτής μου με τα περίφημα Μορφίτικα φασόλια και άλλα όσπρια, τα οποία μου απέστειλε επί πιστώσει και του τα πλήρωννα μετά που τα πωλούσα και εισέπραττα την αξία τους. Ήταν στα πρώτα εμπορικά μου βήματα και η οικονομική του βοήθεια υπήρξε για μένα μεγάλο στήριγμα. Τον εκτιμούσα αφάνταστα. Ήταν στην κυριολεξία ένας Κύριος με Κ κεφαλαίο, ένας Άρχοντας με πλούσια ανθρωπιστικά αισθήματα. Γίναμε πολύ καλοί φίλοι. Τον σεβόμουνα για ό,τι ήταν και τον περιέβαλλα με βαθειά εκτίμηση και αγάπη.

Ερχόμενος ο Κώστας με τόσο καλές συστάσεις από ένα αγαπητό φίλο αλλά και ο ίδιος με μια προσωπικότητα που δέσποζε και γέμιζε το χώρο, με τη γλυκιά του έκφραση, την πηγαία του ευγένεια και τη μελωδική του φωνή, πήρε αμέσως θέση στην καρδιά μου. Όσο περισσότερο τον γνώριζα τόσο πιο πολύ ανακάλυπτα κρυμμένα του χαρίσματα και η εκτίμηση εξελίσσετο φυσιολογικά σε αγάπη. Αναπτύχθηκε μια ειλικρινής φιλία μεταξύ μας.

Επειδή εγώ ξεκινούσα τότε τις εμπορικές μου εργασίες και είχα απορροφηθεί πλήρως, εργαζόμενος ατελείωτες ώρες, ο Κώστας ερχόταν και με συναντούσε στο γραφείο μου συνήθως αργά τα βράδια, πίναμε το ποτό μας και τα λέγαμε. Κέρδισε την εμπιστοσύνη μου και εξελίχθηκε σε μυστικισμβουλό μου σε όλα τα θέματα.

Έζησα τη συγκίνηση του και τις αγωνίες του για το ξεκίνημα της πρώτης του καλλιτεχνικής προσπάθειας, την ίδρυση του "Λυρικού" και τις έγνοιες του αν θα πήγαινε καλά. Με δική του πρωτοβουλία ξεκινούσε το "Λυρικό" με δύο καλούς του φίλους, τον Αχιλλέα Λυμπουρίδη, μουσικοσυνθέτη και τον Φοίβο Μιχαηλίδη, καλλιτεχνικό επιχειρηματία, οι οποίοι τον συνόδευαν μερικές φορές στις επισκέψεις του στο γραφείο μου. Φίλεψα και με τους συνεργάτες του, ιδιαίτερα με τον Λυμπουρίδη, με τον οποίο διατηρήσαμε τη φιλία μας μέχρι το θάνατό του. Συνεργασθήκαμε πολλές φορές σε διάφορες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις. Έλαβε μέρος επίσης πολλές φορές στο Φεστιβάλ Carlsberg μαζί με την εξαιρετη τραγουδίστρια του Καλλιόπη Σπύρου.

Με τον Κώστα Μόντη η φιλία μας βάθαινε με τον καιρό όλο και πιο πολύ. Ανακάλυπτα τον υπέροχο άνθρωπο μέσα του και τα αισθήματά μου για τον εξαίρετον αυτό φίλο διευρύνοντο.

Κάθε φορά που εξέδιδε ένα νέο έργο του, ήμουν από τους πρώτους που θα το έπαιρνα με την αφιέρωσή του. Αργότερα όταν απέκτησα παιδιά, αγόραζα τα έργα του για τα παιδιά μου και τα αφιέρωνε πάντα στον καθένα με το όνομά του. Πιστεύω ότι έχω πλήρη τή συλλογή των έργων του.

Όταν έφυγε από τη Λευκωσία και εργάζετο στα μεταλλεία της ΕΜΕ Μιτσερού και Καλαβασού, αραιώσαν οι επαφές μας. Εγώ νόμιζα ότι εταλαιπωρείτο και υπέφερε εκεί που ζούσε τη σκλαβιά και την εκμετάλλευση των εργατών, όντας ο ίδιος τόσο ευαίσθητος στον ανθρώπινο πόνο. Όμως όταν συναντιόμασταν κάποτε εκείνα τα χρόνια, διαπίστωνα ότι θεωρούσε εκείνη την εμπειρία ως ένα πανεπιστήμιο μελέτης του ανθρώπου.

Γύρισε στη Λευκωσία όταν ο Κώστας Μαγκλής, Γενικός Διευθυντής της ΕΜΕ, ιδρύοντας την Ομοσπονδία Εργοδοτών και Βιομηχάνων (ΟΕΒ) έφερε τον Κώστα στην Ομοσπονδία ως Γραμματέα. Ήμουν από τους πρώτους που προσέγγισε τότε ο Κώστας και έγινα μέλος και στην Πρώτη Γενική Συνέλευση εξελέγηκα και Μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της ΟΕΒ, ενώ ήμουν ταυτόχρονα μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου και του Κυπριακού Εμποροβιομηχανικού Επιμελητηρίου. Κάτι που δεν άρεσε σε μερικούς του Επιμελητηρίου αλλά το χατίρι του Κώστα ήταν μεγάλο και δεν μπορούσα να του αρνηθώ. Οι σχέσεις μας λόγω Ομοσπονδίας έγιναν ακόμη πιο στενές και φιλικές. Με την ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας ο Κώστας διορίστηκε στο Υπουργείο Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού ως Διευθυντής του Τμήματος Τουρισμού, που υπήρξε ο Πρόδρομος του Κυπριακού Οργανισμού Τουρισμού (ΚΟΤ).

Ο Υπουργός του, μαζί με τις αρχικές οδηγίες που του έδωσε για τα καθήκοντά του, όπως μου είπε, του παρέδωσε και τη μελέτη μου για τουριστική ανάπτυξη και του είπε να τη χρησιμοποιήσει ως βάση για τη διοργάνωση και λειτουργία του Τμήματός του. Ο Κώστας που έβλεπε για πρώτη φορά τη μελέτη μου, ούτε και ήξερε για την ύπαρξή της, χάρηκε διότι θα χρησιμοποιούσε τη μελέτη ενός φίλου του για τη διοργάνωση του Τμήματός του.

Υιοθέτησε πλήρως και με ενθουσιασμό τις απόψεις που υπεστήριξα στην ειδική εκείνη μελέτη μου ότι ο Τουρισμός πρέπει να τύχει ιδιαίτερης προσοχής και φροντίδας διότι αποτελεί την πιο βιώσιμη μας βιομηχανία καθότι διαθέτουμε όλες τις πρώτες του ύλες άφθονες, άριστης ποιότητας και δωρεάν, κάτι που είναι βασική προϋπόθεση για τη βιωσιμότητα κάθε βιομηχανίας. Εισηγούμουν την ίδρυση Ειδικού Φορέα, «Γενικής Γραμματείας Τουρισμού» για την προαγωγή και ανάπτυξη της τουριστικής μας βιομηχανίας. Είχα ετοιμάσει το σχετικό οργανόγραμμα και υπεδείκνυα ακόμη πώς να στελεχωθεί ο φορέας του οποίου ο Γενικός Διευθυντής να είναι υπόλογος κατ' ευθείαν στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας.

Υπεστήριζα μάλιστα, λόγω της τεράστιας σημασίας του θέματος τουρισμός, όπως ο φορέας αυτός εξελιχθεί στη συνέχεια σε Υπουργείο Τουρισμού,

το οποίο δυστυχώς όμως δεν έχει υλοποιηθεί μέχρι σήμερα και η κεφαλαιώδους σημασίας αυτή βιομηχανία μας παραμένει ως πάρεργο του εκάστοτε Υπουργού Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού, ο οποίος μεταξύ των χιλίων άλλων ευθυνών του, όταν βρει καιρό και διάθεση ασχολείται και με τον τουρισμό. Αν είναι δυνατό. Σ' όλες τις τουριστικές χώρες του κόσμου υπάρχουν Υπουργεία Τουρισμού.

Είχα παραδώσει τη μελέτη εκείνη, τελείως αφιλοκερδώς, στον Πρόεδρο Μακάριο, στις 19 Νοεμβρίου 1960, αντίγραφο της οποίας είχε προφανώς παραδώσει ο Πρόεδρος στον αρμόδιο Υπουργό. Ο Κώστας έχοντας τη μελέτη εκείνη ως οδηγό ετοίμασε τη διοργάνωση και λειτουργία του Τουριστικού του Τμήματος. Γι' αυτό συναντιόμασταν συχνά τότε στο γραφείο μου, τότε στο δικό του και συζητούσαμε πάνω στις διάφορες πτυχές και εισηγήσεις που υπεστήριζα στη μελέτη εκείνη. Σύμφωνα με επιστολή του πρώην Προέδρου Γάσσου Παπαδόπουλου, ημερ. 27.11.2006 η Μελέτη μου εκείνη απετέλεσε αργότερα τη βάση για την ίδρυση και λειτουργία του ΚΟΤ.

Τον Μάρτιο του 1962, μέσα στα πλαίσια Τεχνικής Τουριστικής Βοήθειας της Ελλάδας προς την Κύπρο, προσεκλήθη στην Αθήνα ως φιλοξενούμενος του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού (ΕΟΤ) για δύο εβδομάδες ο Κώστας Μόντης, ως Διευθυντής του Τμήματος Τουρισμού του Υπουργείου Εμπορίου και Βιομηχανίας, για να ενημερωθεί πάνω σε θέματα τουριστικής προβολής και διαφήμισης.

Τις ίδιες εκείνες μέρες κανόνισα να βρίσκομαι και εγώ στην Αθήνα για δουλειές και συναντιόμαστε τα βράδια. Ζούσαμε μαζί την όμορφη ζωή της παλιάς Αθήνας, τα θέατρα της, τα κέντρα της με τους ανεπανάληπτους τραγουδιστές της εποχής. Τον Γιώργο Ζαμπέτα, τον Νίκο Γούναρη, τον Γιώργο Μητσάκη, τον Ατίκ στη Μάντρα του, την Σωτηρία Μπέλλου, τον Τάκη Μαρούδα, τον Τάκη Μωράκη κ.ά..

Ένα βράδυ προσκάλεσα τον Κώστα για δείπνο στο ξενοδοχείο που έμενα, το Μεγάλη Βρετανία. Προσκάλεσα επίσης δύο καλούς παλιούς μου φίλους, διανοούμενους, τους Γιώργο Σταμπολή και τον Κώστα Κυριαζή για να τους γνωρίσει ο Κώστας, κάτι που τον ευχαρίστησε ιδιαίτερα. Η συνομιλία τους, μετά τα τυπικά της γνωριμίας, ανήχθη σε ανώτερο πνευματικό επίπεδο. Ήταν χάρμα να τους ακούεις.

Η γνωριμία μου με τους δύο εκείνους Έλληνες, που εξελίχθηκε σε στενή φιλία, ανάγεται στο 1946.

Είχαν, μεταξύ άλλων, εκπροσωπήσει την Ελλάδα στο Πρώτο Πανελλήνιο Φυσιολατρικό Συνέδριο που διοργάνωσα ως Πρόεδρος του Εκδρομικού Συνδέσμου, στη Λευκωσία το 1946, με μεγάλη επιτυχία, με τη συνεργασία και του γιατρού Κώστα Τσέλλου στο "Nicosia Palace Hotel" και στο Σωματείο Ένωσης Νέων Τραστ, στο οποίο ήμουν επίσης μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου.

Όταν ο Κώστας αφυπηρέτησε από το Υπουργείο και είχε πιο ελεύθερο χρόνο, συναντιόμασταν πιο συχνά. Παρά το ότι δεν είχε καμία σχέση πρακτικά, συναισθηματικά ή ιδεολογικά με τα υλικά πράγματα της ζωής ούτε φυσικά με το εμπόριο, ο Κώστας, όταν πολύ συχνά συζητούσα μαζί του επαγγελματικά θέματα που με απασχολούσαν, είχε πάντα έγκυρη, σοβαρή και υπεύθυνη γνώμη.

Ήταν μεγάλος θαυμαστής και υπέρμαχος του αναπτυξιακού μου Έργου στη Φοντάνα Αμορόζα, και διερωτάτο γιατί το κράτος, αντίθετα προς τα συμφέροντα του τόπου, εμποδίζει και αναβάλλει αδικαιολόγητα την υλοποίησή του.

Ένα βράδυ παρακολούθησε μια συνέντευξη μου στην τηλεόραση για το έργο μου αυτό, το οποίον οι Τεχνικοί του Σύμβουλοι και Αρχιτέκτονες, τόσο ενθουσιασμένοι από την ποιητική του λεπτότητα το είχαν ονομάσει «Έργο Ποίημα». Ενθουσιάστηκε ο Κώστας και θεωρώντας ότι τα επιχειρήματα που προέβαλα ήταν τόσο πειστικά και ακαταμάχητα θεώρησε ότι η Κυβέρνηση δεν θα μπορούσε πλέον να συνεχίσει την αρνητική της θέση και θα μου έδινε την άδεια. Κάθισε το ίδιο βράδυ και έγραψε ένα υπέροχο ποίημα για το «Έργο Ποίηση» και μου το έστειλε χειρόγραφο την επομένη το πρωί:

Για τὸ
 "Έργο Ποίημα"
 Φοντάνα ^{ση} Αμορόζα
 Ευτυχισμένοι τώρα ἀντάμα
 χειμῶνα καλοκαίρι δὲ περνᾶμε
 σὺν Ἀφροδίτῃς εἰς μεριᾶς καὶ σὺν Ἀκάμα,
 τῆς Ἀφροδίτῃς ποῦ ὄστρακο ἀν' ἔειν ἔβρισκε
 δὲ κοχυμποῦσε μὴ νᾶρδῶν
 σὺν χαιονιᾶς αὐζῆς νὰ γεννηθῆ.

Κώστας Μοῦσης

Με συγκίνησε αφάνταστα το ενδιαφέρον και η χειρονομία του φίλου μου και με γοήτευσε το ποίημά του. Μη ξέροντας πώς καλύτερα ν' ανταποδώσω και να τον ευχαριστήσω, του έστειλα αμέσως μιαν επιταγή £500 μαζί με ένα

θερμό ευχαριστήριο σημείωμα. Ήξερα πως είχε εκείνο τον καιρό κάποιαν οικονομική στενότητα και το θεώρησα ευκαιρία να βάλω το λιθαράκι μου χωρίς να προκαλέσω, όπως νόμισα, την πηγαία περηφάνια του.

Μου επέστρεψε την επιταγή, κάπως δυσαρεστημένος και πολύ ευγενικά μου είπε: «Το ποίημα βγήκε αυθόρμητα μέσα από την ψυχή μου ως απαύγασμα της προσωπικής μου εκτίμησης και αγάπης για σένα και για το μεγαλειώδες Έργο σου. Είναι το ισχυρό κέντρισμα που δέχθηκα από την αριστοτεχνική σου παρουσίαση του Έργου, την άδικη μεταχείριση του κράτους και το Έργο το ίδιο που απέδωσαν την έμπνευσή μου για το ποίημα και αυτό αποτελεί για μένα την καλύτερη μου ανταμοιβή».

Όταν με τη βοήθεια του Θεού υλοποιηθεί το «Έργο Ποίημα» στη Φοντάνα Αμορόζα, θεωρώ αυτονόητη υποχρέωση μου το ποίημα αυτό να τοποθετηθεί σε μεγέθυνση σε ειδική πλάκα στην είσοδο του Έργου, πάνω σε ένα υφιστάμενο εκεί, για εκατομμύρια χρόνια, πελώριο πανέμορφο βράχο ο οποίος έχει θεϊκή μορφή που τον βλέπουν με δέος όλοι όσοι τον αντικρίζουν.

Προσκαλούσα συχνά τον Κώστα να πάμε μαζί στη Φοντάνα Αμορόζα και πολύ το ήθελε, αλλά λόγω του κακοτράχαλου εκεί δρόμου και της δυσκολίας του στη μετακίνηση, δεν μπόρεσε να πάει. Μου υπεσχέθη όμως ότι θα πήγαινε μαζί μου οπωσδήποτε στα εγκαίνια του Έργου που θα έχει εν τω μεταξύ διορθωθεί και ο δρόμος.

Επειδή ο ίδιος εδυσκολεύετο να μετακινηθεί, τα τελευταία του χρόνια, τον επισκεπτόμουν πλέον εγώ στο σπίτι του, στη γνωστή γωνιά του στη βεράντα και θυμόμασταν τα παλιά.

Ήταν φυσικό και επόμενο να μου γεννηθεί η έντονη επιθυμία να τιμηθεί ο αγαπητός μου φίλος, ο Μεγάλος μας Ποιητής Κώστας Μόντης με μια προτομή που θα θυμίζει στο διηνεκές, τις επερχόμενες γενεές το μνημειώδες ποιητικό του πέρασμα.

Η αγαπητή Έλση, η προσφιλής πιστή σύζυγος του Κώστα, μου έδωσε μεγάλη χαρά και πολλή συγκίνηση όταν προθυμότατα συγκατατέθηκε να αναθέσω τη φιλοτέχνηση της προτομής του Κώστα στον διακεκριμένο ταλαντούχο μας γλύπτη Γιώργο Μαυρογένη.

Η ικανοποίησή μου συνεπληρώθη, όταν η αρμόδια Επιτροπή ενέκρινε την εγκατάσταση της προτομής του Κώστα Μόντη μπροστά στα Γραφεία μου σε περίοπτη θέση της Λευκωσίας. Ακόμη πιο μεγάλη ικανοποίηση ένοιωσα, όταν ο τ. Πρόεδρος Τάσος Παπαδόπουλος, ένας θαυμαστής του Κώστα και εκείνος, προθυμοποιήθηκε να τελέσει τα αποκαλυπτήρια της προτομής που έγιναν στις 30 Μαΐου 2007, συνοδεύοντάς τα με εμπνευσμένη ομιλία του για τον Βάρδο Ποιητή μας.

Όμως το χρέος της Κύπρου και της ατελείωτης στρατιάς των εκτιμητών του Κώστα Μόντη δεν μπορεί να εξαντλείται, πιστεύω, μόνο με την προτομή

του. Πρέπει να ληφθούν όλα τα μέτρα ώστε το μοναδικό ποιητικό και λογοτεχνικό του έργο να διαδοθεί, να διαβασθεί, να μελετηθεί και να προβληθεί ευρύτερα και βαθύτερα, ιδιαίτερα στους νέους, το «χρυσό» μέλλον της πατρίδας μας αλλά και στον έξω κόσμο.

Είναι μέσα σε αυτό το πνεύμα που το Κοινοφελές, Επιστημονικό και Πολιτιστικό Ίδρυμα «Φώτος Φωτιάδης» εξήγγειλε αμέσως μετά τον θάνατο του ποιητή, 1.3.2004 τα ετήσια «Βραβεία Κώστα Μόντη», σε παγκύπρια κλίμακα με συμμετοχή όλων των Σχολείων Μέσης, Γενικής και Τεχνικής Εκπαίδευσης. Οι διαγωνισμοί για τα Βραβεία αυτά διεξάγονται σε αγαστή συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, του οποίου ο εκάστοτε Υπουργός και οι αρμόδιοι λειτουργοί επιδεικνύουν αξιόπαινο ενδιαφέρον, για το οποίο το Ίδρυμά τους ευχαριστεί θερμά.

Από το σχολικό έτος 2009/2010 έχει υιοθετηθεί και ένα νέο Βραβείο Κώστα Μόντη για τη σύνθεση τραγουδιού με τη μελοποίηση στίχων του Ποιητή που διοργανώνεται επίσης σε συνεργασία του Ιδρύματος «Φώτος Φωτιάδης» με το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Έτσι σήμερα υπάρχουν δύο παγκύπριοι μαθητικοί διαγωνισμοί που αφορούν στο έργο του μεγάλου ποιητή της Κύπρου Κώστα Μόντη και προσκαλούν τους μαθητές όλης της Νήσου ν' ασχοληθούν, να μελετήσουν την ποίησή του καθ' όλη τη διάρκεια της χρονιάς.

Μέσα στα πλαίσια της πολιτικής του Ιδρύματος «Φώτος Φωτιάδης» για παγκοσμιοποίηση της φήμης και του έργου του βάρδου ποιητή μας Κώστα Μόντη και σε συνεργασία με τον πρέσβη της Κύπρου στο Μεξικό, κ. Βασίλη Φιλίππου, έχει φιλοτεχνηθεί, δαπάναις του Ιδρύματος «Φώτος Φωτιάδης», προτομή του Κώστα Μόντη από τον διάσημο Μεξικανό γλύπτη, Bernardo Pina Miranda. Αυτή έχει τοποθετηθεί σε περίοπτη θέση στα προπύλαια του Πανεπιστημίου UNAM του Μεξικού όπου θα κοσμήει το Πανεπιστήμιο και την Πόλη του Μεξικού στο διηνεχές και να προβάλλει την ιστορία και τον πολιτισμό μας.

Το Πανεπιστήμιο UNAM, είναι το μεγαλύτερο και σημαντικότερο του κόσμου. Σ' αυτό φοιτούν 306 χιλιάδες φοιτητές. Αποτελεί τον μεγαλύτερο αριθμό φοιτητών πανεπιστημίου σ' ολόκληρη την ήπειρο. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο Τμήμα Ελληνικών Σπουδών φοιτούν πάνω από 500 φοιτητές. Στα αποκαλυπτήρια της προτομής στα οποία παρευρέθη εκπρόσωπος του Ιδρύματος «Φώτος Φωτιάδης», ο κ. Παύλος Φωτιάδης, η θυγατέρα του ποιητή κυρία Στάλω Μόντη-Πουαγκαρέ, ο Πρέσβης της Κύπρου στο Μεξικό και πλήθος κόσμου, φοιτητές του UNAM απάγγειλαν ποιήματα του Κώστα Μόντη τα οποία μετέφρασε διάσημος Μεξικανός καθηγητής/ποιητής.

Από έτος και πλέον το Ίδρυμα «Φώτος Φωτιάδης» σε συνεργασία με το Πολιτιστικό Ίδρυμα Τράπεζας Κύπρου έχουν προκηρύξει το έτος 2014 ως το «Έτος Κώστα Μόντη» επί τη συμπληρώσει 100 χρόνων από τη γέννηση και 10 χρόνων από το θάνατο του ποιητή και ετοιμάζουν αριθμό εκδηλώσεων.

Μια πρόσφατη ενέργεια του Ιδρύματος Φώτος Φωτιάδης:

Έχει προσφέρει στις Αρχές του Παγκυπρίου Γυμνασίου προτομήν του Κώστα Μόντη, η οποία εγένετο ευχαρίστως δεκτή και θα εγκατασταθεί στα Προπύλαια του Παγκυπρίου Γυμνασίου σε εύθετο χρόνο.

ΦΩΤΟΣ ΙΑΚ. ΦΩΤΙΑΔΗΣ

Ο ΣΕΪΧΗΣ ΜΕ ΤΟ ΧΡΥΣΟ ΣΑΝΔΑΛΙ

Έλα Σεΐχη μου πάρε την
 δεν θα το μετανιώσεις,
 μα το χρυσό σανδάλι σου
 και το χιλιόκομπο μακρύ χαλί σου,
 πάρε την τώρα
 που είναι ζεστό το σίδερο
 κι η σφύρα αμολημένη.
 Πάρε την κι όλα τα πεζεύω,
 κι αποθήκες,
 κι άρματα
 και κείνο τ' άγαλμα του στρατηγού
 ευθύς το ξημπαρώνω.
 Τι ήθελε και σκοτώθηκε κι αυτός.
 Δώσε 70 χρυσά ριάλια κι έκλεισε
 50...,
 όχι πιο κάτω
 για την εκτός των τειχών
 καρδιά της Λευκουσίας.
 Στη λεωφόρο οι μπάντες
 παιάνιζαν πως γιόρταζαν το ΟΧΙ
 κι οι γαλάζιες φλόγες π' άναβαν
 στο μέρος της καρδιάς
 γίνονταν ένα με τον ουρανό.
 Ποιος Μοαβίας, Νικηφόρος και Διγενής Ακρίτας;
 Όλα τα πουλώ κι όλα τα αγοράζω.
 Μες στο λευκό του γιασεμιού κρύφτηκε
 ένας Θεός που κλαίει.
 Κι ένα αστέρι έπεσε
 στην τσέπη ως φλουρί.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΧΑΤΖΗΧΑΜΠΗΣ

ΜΕΛΕΤΕΣ

«Ο ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΤΗΥΦΡΑΝΘΗ»

Ἡ συμβολὴ τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου “Παρνασσός” τῶν Ἀθηνῶν στὴν ἔναρξη τῆς λειτουργίας τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου (1893)

Στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας στὴν Κύπρο (1571-1878) ὁ τόπος, κατὰ τὴ διαπίστωση καὶ διατύπωση τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, ὑπέφερε ἀπὸ αὐχμὸν παιδείας - στέγνια, ἔλλειψη παιδείας - καὶ ἀπὸ μίαν ἀμάθειαν εἰς ὅλους γενικῶς, τὴν ὁποία δὲν μποροῦσε νὰ μετριάσει τὸ λιγοστὸ πνευματικὸ φῶς τῶν βραχύβιων σχολείων ἑλληνικῶν μαθημάτων, ποὺ κατὰ καιροὺς συστάθηκαν ἀπὸ φιλόμους καὶ φιλοπάτριδες ἀρχιεπισκόπους.

Ἡ πραγματικότητα αὐτὴ τὸν ὀδήγησε, δυὸ μόλις χρόνια μετὰ τὴν ἀνοδὸ τοῦ στὸν ἀρχιεπισκοπικὸ θρόνο, στὴν ἴδρυση τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Λευκωσίας. Μὲ τὴν Ἰδρυτικὴ Πράξη, τὴν ὁποία συνέταξε καὶ ὑπέγραψε ὁ ἴδιος, ἓνα κείμενο-μνημεῖο ἀπὸ ἄποψη γλώσσας καὶ ἰδεῶν, ὁ μετ’ ὀλίγον ἐνθουμάρτυρας ἀρχιεπίσκοπος καθόρισε τὸ ἰδεολογικὸ περιεχόμενον καὶ τὴν ἔκτοτε πορεία τῆς παιδείας τοῦ κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ: τὴν προσήλωσιν εἰς τὰς ἀξίες τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς χριστιανικῆς παράδοσης. Τὶς δυὸ αὐτὲς παραδόσεις συνέδεσε ἄρρηκτα μὲ τὴν ἀφιέρωσιν τῆς Σχολῆς στὴν Ἁγία Τριάδα καὶ μὲ τὸν μαρτυρικὸ τοῦ θάνατο εἰς 9 Ἰουλίου 1821.

Ἡ Σχολὴ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, μὲ μιὰ διακοπὴ τῆς λειτουργίας της μετὰ τὸν ἀπαγχονισμό τοῦ (1821-1830), πέρασε ἀπὸ διάφορες φάσεις ἐξέλιξης μέχρι τὸ τέλος τῆς τουρκοκρατίας καὶ συνέχισε τὴ λειτουργία της καὶ στὰ πρῶτα δεκαπέντε χρόνια τῆς ἀγγλοκρατίας ποὺ ἀκολούθησε.

Οἱ συνθήκες ποὺ δημιούργησε στὴν Κύπρο ἡ ἀνάληψη τῆς διακυβέρνησής της ἀπὸ τὸν νέο κυρίαρχο, τὴ βρετανικὴ αὐτοκρατορία, διαφοροποίησαν τὶς ἐκπαιδευτικὰς προοπτικὰς: ἡ ἀνάγκη, τώρα, νὰ συμβαδίσει τὸ νησί μὲ τὸν ὑπόλοιπο ἑλληνικὸ κόσμον - ἐλεύθερο καὶ ἀλύτρωτο - καὶ μὲ τὰ ἄλλα ἔθνη τῆς Εὐρώπης, ὀδήγησε στὴν ἴδρυση τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου ἢ, ὀρθότερα, στὴν ἀναβάθμισιν τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς σὲ Γυμνάσιον.

Τρεῖς ἦταν οἱ ἐμφανεστερες ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς: νὰ ἔχουν οἱ ἔφηβοι τῆς Κύπρου τὴ δυνατότητα σπουδῶν σὲ ἀνώτατα ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα, νὰ ἐτοιμαστοῦν δάσκαλοι γιὰ τὴν παροχὴ στοιχειῶδους ἐκπαίδευσης στὰ παιδιὰ τῶν πόλεων καὶ τῶν χωριῶν τῆς Κύπρου καὶ νὰ περισωθεῖ καὶ καλλιεργηθεῖ ἡ ἐθνικὴ συνείδησις τῶν μέχρι πρότινος ραγιαδῶν.

Τὸ ζήτημα τῆς ἴδρυσης γυμνασίου στὸ νησί ἀπασχόλησε γιὰ χρόνια τὸν κυπριακὸν τύπον, παράγοντες τῆς κυπριακῆς κοινωνίας, τὴν Ἐκκλησίαν καὶ πολλοὺς ἀπόδημους κυπρίους, ἰδιαίτερα εἰς τὴν γειτονικὴ Αἴγυπτον, ποὺ ὅλοι ἀντιλαμβάνονταν τὴ σημασίαν τῆς ἴδρυσης πλήρους γυμνασίου.

Ὁ κοινὸς πόθος καὶ ὁ δραματισμὸς ὑπῆρχαν, προσέκρουαν ὁμως στὴν ἀπουσία τῶν ἀναγκαίων οἰκονομικῶν πόρων, μέσα σὲ μιὰ Κύπρο ἐξαντλημένη ἀπὸ τὴν τουρκοκρατία, ταλαιπωρημένη ἀπὸ τὶς ἀνομβρίες, παραμελημένη ἀπὸ τοὺς νέους κυριάρχους τῆς. Τὴ λύση ἔδωσε ἡ ὑπόσχεση τῆς Ἀδελφότητος τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Κυπρίων ὅτι θὰ προσήρχετο ὕλικῶς ἀρωγός, ἂν ἰδρύνετο τὸ Γυμνάσιον.

Ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ὑπόσχεσης αὐτῆς, μὲ πρωτοβουλία τοῦ τότε ἀρχιεπισκόπου Σωφρονίου, ὁ ὁποῖος εἶχε παλαιότερα (1861-1865) διατελέσει Σχολάρχης τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Λευκωσίας, συγκροτήθηκε στὴν Ἀρχιεπισκοπή, στίς 16 Μαΐου 1893, συνέλευση ἐπίλεκτων πολιτῶν τῆς πρωτεύουσας, ἡ ὁποία ἀποφάσισε τὴν ἴδρυση τοῦ Γυμνασίου καὶ συνέταξε τὴ σχετικὴ Ἰδρυτικὴ Πράξη, ποὺ φέρει τὴν ἴδια ἡμερομηνία.

Ἡ συσταθεῖσα ἐννιαμελὴς Σχολικὴ Ἐπιτροπεῖα ἐνήργησε δραστήρια καὶ συστηματικὰ πρὸς δυὸ κατευθύνσεις: τὴν ἐξασφάλιση τῶν ἐτήσιων δαπανῶν, οἱ ὁποῖες εἶχαν προϋπολογισθεῖ, καὶ μάλιστα γιὰ μιὰ πενταετία, καὶ τὴν ἐξεύρεση τοῦ ἀναγκαίου διοικητικοῦ καὶ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, δηλαδὴ γυμνασιάρχῃ καὶ καθηγητῶν.

Ἐνῶ ὁμως ἡ Ἐπιτροπεῖα μποροῦσε μὲ ἐπιτόπιες ἐνέργειες νὰ συγκεντρώσει τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα γιὰ τὴ συμπλήρωση τῆς εἰσφορᾶς τῶν κυπρίων τῆς Αἰγύπτου, ὥστε νὰ καλυφθεῖ ὁ ἐτήσιος προϋπολογισμὸς, ἔπρεπε νὰ στραφεῖ ἐκτὸς Κύπρου γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ. Γι' αὐτὸ δυὸ μῆνες μετὰ τὴν Ἰδρυτικὴ Πράξη, κι ἀφοῦ οἱ χρηματικὲς εἰσφορὲς ἰδρυμάτων καὶ ἀτόμων πλησίαζαν τὸν τεθέντα στόχο, σὲ συνεδρία τῆς τῆς 15ης Ἰουλίου 1893, ἀποφάσισε:

1. *Νὰ ἀποταθῆ αὕτη εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις ἑλληνικὸν φιλολογικὸν σύλλογον "Παρνασσὸν" καὶ ἀναθέσῃ εἰς αὐτὸν τὴν ἐκλογήν τοῦ ἀναγκαίου προσωπικοῦ διὰ τὸ Γυμνάσιον, ἧτοι Γυμνασιάρχου, ὅστις νὰ ᾖ κάτοχος καὶ τῶν παιδαγωγικῶν, καὶ τριῶν ἄλλων καθηγητῶν, τῶν Ἰερῶν, τῶν Φυσικομαθηματικῶν καὶ τῶν Λατινικῶν, ἀντὶ πληρωμῆς ἐτησίως λιρῶν 500 ἐν συνόλῳ, μὲ συμβόλαιον τριετές.*
2. *Νὰ αἰτήσῃ παρὰ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ ἰδρυθησομένου Γυμνασίου.*
3. *Νὰ πληροφορήσῃ τὴν ἐν Αἰγύπτῳ Κυπριακὴν Ἀδελφότητα περὶ τῶν ἐνεργειῶν τῆς.¹*

Χωρὶς ἀργοπορία, τὴν ἐπομένη, 16 Ἰουλίου, συντάχθησαν καὶ ἀπεστάλησαν πρὸς τοὺς τρεῖς ἀποδέκτες ἐκτενεῖς ἐπιστολές, οἱ ὁποῖες καὶ κατεχωρίσθησαν αὐτολεξεί στὸ βιβλίον τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἐπιτροπείας.²

¹ Πρακτικὰ Σχολικῆς Ἐπιτροπείας, σ. 5

² Πρακτικά, σσ. 6-11

Ἡ πρώτη ἐπιστολή, ἀπευθυνόμενη Πρὸς τὸν ἀξιότιμον Πρόεδρον τοῦ φιλολογικοῦ Συλλόγου “Παρνασσού”, ἀρχίζει ἔτσι:

Λαμβάνοντες θάρρος ἐκ τῆς πρὸς πᾶν ἀγαθὸν προθυμίας ὑμῶν, ἀπευθυνόμεθα πρὸς ὑμᾶς καὶ παρακαλοῦμεν ὅπως ἀναδεχθῆτε καὶ ἐκτελέσητε τὴν κάτωθι παράκλησίν μας.

Ἐκθέτοντας πρῶτα τὸ πρόβλημα τῆς ἀπουσίας γυμνασίου στὴν Κύπρο καὶ τὴν ἀναγκαιότητα σύστασης ἐνὸς τέτοιου ἐκπαιδευτηρίου, πληροφοροῦν τὸν Σύλλογο ὅτι ὑπάρχουν ἤδη δυὸ καθηγητὲς γιὰ τὴ διδασκαλία τῶν ἐλληνικῶν καὶ προσθέτουν:

Θέλομεν Γυμνασιάρχην κεκτημένον τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπαιτούμενα προσόντα, σπουδάσαντα, εἰ δυνατόν, ἐν Γερμανίᾳ, πεπειραμένον καὶ ἱκανὸν νὰ ὀργανώσῃ τὸ Γυμνάσιον... καὶ νὰ διοικῆ καλῶς τὰ τοῦ Γυμνασίου καὶ τρεῖς ἄλλους καθηγητὰς ἐπίσης κεκτημένους τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπαιτούμενα προσόντα.

Ἐπειδὴ, ἐξηγοῦν, στὸ Γυμνάσιο θὰ διδάσκεται καὶ τὸ μάθημα τῆς παιδαγωγικῆς, ἀφοῦ ἀπὸ τὸ Σχολεῖο θὰ ἀποφοιτοῦν καὶ δημοδιδάσκαλοι, παρακαλοῦμεν ὅπως εἷς τῶν καθηγητῶν ἔχῃ σπουδάσει εἰδικῶς τὴν παιδαγωγικὴν ἐν τινι πανεπιστημίῳ τῆς Εὐρώπης· θὰ προϋτιμοῦμεν μάλιστα ἂν τοιοῦτος ἦτο ὁ Γυμνασιάρχης.

Τὸν καθηγητὴ τῶν θρησκευτικῶν θέλουν νὰ κηρύττῃ καὶ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦλάχιστον ἅπαξ τοῦ μηνὸς καὶ ἐξουσιοδοτοῦν τὸν Παρνασσὸ νὰ συνάψῃ ἐκ μέρους τῆς Ἐπιτροπείας τὰ σχετικὰ συμβόλαια μὲ τοὺς διορισθησομένους, προσφέροντας συνολικὰ μέχρι πεντακόσιες λίρες, καὶ στοὺς ὄρους νὰ περιλαμβάνει καὶ τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους ἡ Ἐπιτροπεία θὰ μποροῦσε νὰ ἀπολύσει κάποιον ἀπ’ αὐτούς.

Στὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ πρὸς τὸν Παρνασσὸν ἐπισυνάφθηκε ἡ ἐπιστολὴ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο τῆς Παιδείας, μὲ τὴν παράκληση ὅπως ἐπιδώσητε αὐτὴν καὶ ἐργασθῆτε καὶ ὑμεῖς παρὰ τοῖς ἀρμοδίοις ὑπὲρ ἐπιτυχίας τῆς αἰτήσεώς μας.

Ὑπογράφουν: Ἡ πρὸς σύστασιν τοῦ Γυμνασίου Ἐπιτροπὴ: ὁ Κύπρου Σωφρόνιος, πρόεδρος, Ἀ. Θεοδότου, Π. Κωνσταντινίδης, Ἰ. Οἰκονομίδης, Ἀ. Λιασίδης, Μ. Λουκαΐδης, Κ. Λυσανδρίδης.

Στὴ συνημμένη ἐπιστολή, τὴν ἀπευθυνόμενη Πρὸς τὴν Αὐτοῦ Ἐξοχότητα τὸν Ὑπουργὸν τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι, ἀναγγέλλεται στὴν ἀρχὴ μετὰ πολλῆς τῆς εὐχαριστήσεως... ὅτι νῦν καθίσταται ἡμῖν ἐφικτὴ ἡ ἀπὸ πολλοῦ εὐχὴ περὶ ἰδρύσεως Γυμνασίου ἐν Λευκωσίᾳ τῆς Κύπρου ὁμοίου πρὸς τὰ ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τοῦ Κράτους ἀνεγνωρισμένα δημόσια Γυμνάσια.

Ἐξηγοῦν, ἔπειτα ὅτι, ἐξασφάλισαντες τὰ ἀναγκαῖα οἰκονομικὰ μέσα, ἀπευθύνθησαν ἤδη στὸν Παρνασσὸν γιὰ τὴν ἐπιλογὴ τοῦ κατάλληλου προ-

σωπικῶν καὶ προσθέτουν ὅτι ἡ ἀναγνώριση εἶναι ἀνυπέρθετος παράγων γιὰ τὴ λειτουργία τοῦ Γυμνασίου, ἀφοῦ ἡ Κυπριακὴ Ἀδελφότης τῆς Αἰγύπτου ἐξήρτησε τὴν ὑποσχεθεῖσαν συνδρομὴν αὐτῆς ἐκ τῆς ἀναγνωρίσεως αὐτοῦ παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ὡς ἰσοτίμου τοῖς ἐν τῇ ἐλευθέρῃ Ἑλλάδι τοιοῦτοις. Καὶ στὴ συνέχεια καθικετεύουν τὸν ἐξοχότατο Ὑπουργὸ ὅπως, λαβὼν γνώσιν παρὰ τοῦ ἀξιότιμου Προέδρου τοῦ Συλλόγου “Παρνασσού” περὶ τοῦ προσωπικῶν... ἀξιώση τοὺς Κυπρίους διὰ τοιοῦτου ἐπισήμου ἀναγνωρισμοῦ καὶ οὕτω συντελέση εἰς ἐκπλήρωσιν ἐνὸς τῶν διακαεστέρων πόθων τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ.

Τέλος, στὴν ἐπιστολὴ πρὸς τὴν ἐν Αἰγύπτῳ Κυπριακὴν Ἀδελφότητα ἐκφράζονται εὐχαριστίες γιὰ τὴ γενναία ἀπόφαση τοῦ Σωματείου νὰ συνεισφέρει 200 λίρες κατ’ ἔτος πρὸς συντήρησιν τοῦ ἰδρυθησομένου Γυμνασίου καὶ στὴ συνέχεια ἐνημερώνεται ἡ Ἀδελφότης γιὰ τὶς ἐνέργειες τῆς Ἐπιτροπείας πρὸς τὸν Παρνασσὸν καὶ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας καθὼς καὶ γιὰ τὸ συγκεντρωθὲν ἀπὸ τὶς εἰσφορὰς ποσόν.

Ἡ ἐπιστολὴ τῆς Σχολικῆς Ἐπιτροπείας τοῦ Γυμνασίου τέθηκε ἐνώπιον τῆς Ἐπιτροπείας τοῦ Παρνασσοῦ στὴ 10ῃ συνεδρία τῆς, πὺ ἐγένε τὸ πρῶν τῆς 2ας Αὐγούστου 1893. Στὸ Πρακτικὸ τῆς συνεδρίας αὐτῆς, τὸ ὁποῖο καλύπτει μόνις τὰ τρία τέταρτα σελίδας τετραδίου μικροῦ σχήματος, ὑπάρχει μόνον μιὰ λακωνικὴ ἀναφορὰ στὸ αἶτημα τῆς Ἐπιτροπείας τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου:

Ἀναγινώσκειται ἔγγραφον ἐκ Λευκωσίας Κύπρου ζητοῦντος καθηγητὰς διὰ τὸ αὐτόθι Γυμνάσιον καὶ ἀνατίθεται εἰς τὸν Πρόεδρον ἢ περὶ τούτου φροντίς.

Ὁ Πρόεδρος Ν.Γ. Πολίτης

Ὁ Γραμματεὺς Μιχαὴλ Λάμπρος

Ἡ ἀναφορὰ αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη στὰ Πρακτικὰ τοῦ ἀθηναϊκοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου σχετικὰ μὲ τὸ θέμα. Εἶναι προφανὲς ὅτι ὁ Πρόεδρος τοῦ Παρνασσοῦ Ν. Πολίτης ἀνέλαβε προσωπικῶς τὸ κοπιῶδες καὶ χρονοβόρο ἔργο τῆς ἀναζήτησης γυμνασιάρχῃ καὶ καθηγητῶν γιὰ τὸ ἀρτισύστατο Γυμνάσιο, τῆς διαπραγματεύσεως μὲ τὸν καθένα τους, τῆς σύνταξης καὶ ὑπογραφῆς συμβολαίων καὶ τῆς ἀλληλογραφίας μὲ τὴν Ἐπιτροπεῖα τῆς Λευκωσίας καὶ δὲν ἀπασχόλησε ξανά, ἐπισήμως τουλάχιστον, τὴν Ἐπιτροπεῖα τοῦ Συλλόγου, τὴν ὁποία ὅμως πρέπει νὰ ἐνημέρωνε ἀνελλιπῶς γιὰ τὶς διαφορὰς ἐνέργειές του.

Σύντομη ἀναφορὰ στὸ θέμα συναντᾶται καὶ στὸ ὁκῶδες ἔργο τοῦ Κωνστ. Ἀ. Βοβολίνῃ *Τὸ Χρονικὸν τοῦ “Παρνασσοῦ”*, Ἀθῆναι 1951, σ. 205:

Κατὰ τὴν αὐτὴν τετραετίαν (1892-1896) ὁ “Παρνασσὸς” συνῆψε καὶ νέας σχέσεις μετ’ ἄλλων σωματείων... Οὕτω... συνεδέθη... εἰς Λευκωσίαν μετὰ τοῦ “Ἀναγνωστηρίου” (σημειωτέον ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου ἀνέθεσεν εἰς τὸν “Παρνασσὸν” τὴν ἐκλογὴν γυμνασιάρχου καὶ καθηγητῶν διὰ τὸ ἐν Λευκωσίᾳ ἀρτισύστατον γυμνάσιον, ἐντολὴ ἣτις καὶ ἐξετελέσθη).

Ο Ν. Πολίτης ἐνήργησε μὲ μεγάλη ταχύτητα καὶ δυὸ μέρες μετὰ, στὶς 4 Αὐγούστου 1893, μὲ ἐκτενῆ ἐπιστολή του, ἀπαντᾷ στὴν Ἐπιτροπεία τοῦ Σχολείου, ἀπευθυνόμενος στὸν πρόεδρό της ἀρχιεπίσκοπο Σωφρόνιο:³

Μακαριώτατε πάτερ, Ἀσμένως ἐκομισάμεθα τὰ ὑμέτερα γράμματα καὶ σπεύδομεν νὰ δηλώσωμεν ὑμῖν ὅτι μετὰ μεγίστης προθυμίας ἀναλαμβάνομεν τὴν ἐντολὴν δι' ἧς μᾶς ἐτιμήσατε... πρὸς σύστασιν γυμνασίου ἐν Κύπρῳ, εὐτυχεῖς λογιζόμενοι ἂν σμικρόν τι συντελέσωμεν εἰς παγίωσιν τῆς ὑφ' ὑμῶν ἐπ' αἰσίοις οἰωνοῖς τεθείσης κρηπίδος τελειοτέρας ἑλληνικῆς παιδείσεως τῆς ἐν Κύπρῳ νεότητος.

Στὴ συνέχεια πληροφορεῖ τὴν Ἐπιτροπεία ὅτι ὁ Σύλλογος ἔστρεψε πρωτίστως τὴν προσοχή του στὴν ἐκλογή κατάλληλου διευθυντῆ καὶ ὅτι ἡ προσπάθεια στέφθηκε μὲ ἐπιτυχία, ἀφοῦ ἐξαφαιρίσθηκε ἀνὴρ κράτιστος, ὁ κ. Δέλλιος. Ὁ ἐπιλεγείς σπούδασε φιλολογία στὸ πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καὶ στὴ Γερμανία, ὅπου ἀναγορεύθηκε διδάκτωρ καὶ ἀμέσως διορίσθηκε γυμνασιάρχης στὶς Σέρρες, ἐνῶ κατὰ τὰ τελευταῖα τέσσερα χρόνια ὑπηρέτησε ὡς διευθυντῆς τοῦ γυμνασίου τῆς ἀκόμα ὑπὸ τουρκικὸ ζυγὸ Θεσσαλονίκης. Ἡ ἐπὶ δεκατρία χρόνια διευθύνσις τῶν δύο τούτων γυμνασίων ἀπέβη καρποφορωτάτη, μεγίστην ἀποδείξαντος τοῦ κ. Δέλλιου ἱκανότητα ἐν τῇ διοικήσει τῶν γυμνασίων, ἀλλὰ καὶ στὴν ἐποπτεία τῶν λοιπῶν ἑλληνικῶν ἐκπαιδευτηρίων τῆς Θεσσαλονίκης. Γι' αὐτὸ ὁ διορισμὸς τοιοῦτου γυμνασιάρχου θὰ εἶναι πρόσκτημα πολυτιμότατον.

Ἡ Ἐπιτροπεία ἔπρεπε νὰ ἀπαντήσῃ τηλεγραφικῶς ἂν ἐνέκρινε τὸν διορισμὸ τοῦ Δέλλιου, μὲ βᾶσιν τὰ προσόντα του καὶ τὸν μισθὸ ποῦ ζητοῦσε, ἵνα ὑπολειφθῇ ἐπαρκῆς χρόνος πρὸς εὗρεσιν τοῦ ἀντικαταστάτου αὐτοῦ ἐν Θεσσαλονίῃ.⁴

Καθηγητῆς τῶν μαθηματικῶν ἐπελέγη ἀπὸ τὸν Παρνασσὸ ὁ Νικόλαος Καταλάνος, διδάκτωρ, μὲ ἐννεαετῆ ὑπηρεσία σὲ διάφορα σχολεῖα.⁵ Ὡς κα-

3 Πρακτικά, σσ. 12-15

4 Σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιστολή τοῦ Παρνασσοῦ ὁ Δέλλιος ζητοῦσε ἐτήσιο μισθὸ 210 λιρῶν, ἴσον περίπου πρὸς ἐκεῖνον, ὃν ἔχει ἐν τῇ νῦν θέσει του, καὶ ἐπὶ πλεόν 15 λίρες γιὰ τὰ ἔξοδα τοῦ ταξιδιοῦ του πρὸς τὴν Κύπρο.

5 Ο Νικόλαος Καταλάνος (1855-1934), ἀπὸ τὸ χωριὸ Νομιστῆς τῆς Μάνης, φοίτησε στὴν Εὐαγγελικὴ Σχολὴ τῆς Σμύρνης καὶ σπούδασε μαθηματικὰ στὸ πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Στὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο ἐργάσθηκε μόνο τρία χρόνια (1893-1896) καὶ ἀποχώρησε λόγῳ διαφωνιῶν του μὲ τὴ Σχολικὴ Ἐπιτροπεία καὶ τὸν διευθυντῆ τοῦ Σχολείου. Παρέμεινε ὅμως στὴν Κύπρο, ὅπου ἀφοσιώθηκε στὴ δημοσιογραφία, ἀναμείχθηκε στὴν πολιτικὴ καὶ ἀνέπτυξε ἔντονη ἐθνικὴ καὶ κοινωνικὴ δράση. Ἐξέδωσε καὶ διηύθυνε ἐφημερίδες καὶ περιοδικά, μέσα ἀπὸ τὰ ὁποῖα, ἀλλὰ καὶ ἄλλως πως, ἀγωνίσθηκε γιὰ τὴν ἀπαλλαγὴ τῆς Κύπρου ἀπὸ τὴν ἀποικιοκρατία. Πείσμων καὶ ἄκαμπτος στοὺς ἀγῶνες του, προκάλεσε τὴν ὀργὴ τῶν Ἀγγλῶν κυριάρχων τοῦ νησιοῦ, οἱ ὁποῖοι, μὲ ἀφορμὴ τὸν πρωταγωνιστικὸ του ρόλο στοὺς ἐορτασμοὺς τῆς ἑκατονταετηρίδας τοῦ 1821, τὸν ἀπέλασαν ἀπὸ τὴν Κύπρο (1921). Ἡ ἀπέλασή του αὐτὴ ξεσήκωσε θύελλα διαμαρτυριῶν.

θηγητὴ τῆς Θεολογίας ὁ Σύλλογος εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν νέον τινὰ ἀπόφοιτον τῆς “*Ριζαρείου*” Σχολῆς καὶ προλύτην τῆς Θεολογίας, τοῦ ὁποίου ὅμως δὲν ἀνέφερε τὸ ὄνομα. Σχετικὰ μὲ τὸν καθηγητὴ τῶν Ἑλληνικῶν δὲν εἶχε ληφθεῖ ἀπόφαση, γιὰτὶ ὁ Σύλλογος ἤθελε νὰ τὸν ἐπιλέξει μὲ τὴ σύμφωνη γνώμη τοῦ γυμνασιάρχου, γι’ αὐτὸ θὰ περίμενε τὴν ἀπόφαση τῆς Ἐπιτροπείας τοῦ Σχολείου γιὰ τὸν Δέλλιο. Εἶχε, ἐν πάσῃ περιπτώσει τρεῖς ὑποψηφίους, τὸν Ἀθανάσιο Φυλακτό, *συνιστώμενον ὑπὸ τοῦ κ. Δέλλιου διδάκτορα τῆς φιλοσοφίας*, ὁ ὁποῖος ὅμως συνεζητεῖτο νὰ ἀναλάβει θέση γυμνασιάρχου στὴν Κορυτσά,⁶ τὸν Λεωνίδα Παπαπαύλου,⁷ ἐπίσης διδάκτορα τῆς φιλοσοφίας *συνιστώμενον ὑπὸ τοῦ πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου*, καὶ τὸν ἐπίσης διδάκτορα τῆς φιλοσοφίας Μ. Νικολαΐδην.

Στὴ συνέχεια ἡ ἐπιστολὴ ἔλεγε ὅτι, γιὰ νὰ προωθηθεῖ τὸ θέμα τῶν διορισμῶν, ἔπρεπε νὰ σταλεῖ στὸν Σύλλογο *συμβολαιογραφικὴ πράξις ἐνώπιον Προξένου τῆς Ἑλλάδος συντεταγμένη, δι’ ἧς νὰ διορίζεται ὁ πρόεδρος τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου “Παρνασσὸς” πληρεξούσιος, ὅπως συμβληθῆ πρὸς τοὺς διορισθησομένους γυμνασιάρχην καὶ καθηγητάς. Σὲ ὅ,τι ἀφοροῦσε δὲ στὴν ἀναγνώριση τοῦ σχολείου ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας, ὁ Σύλλογος πληροφοροῦσε τὴν Ἐπιτροπεία ὅτι δὲν προώθησε τὴ συναποσταλεῖσα σχετικὴ αἴτηση διότι πρέπει νὰ ὑποβληθῆ ἑτέρα, μετὰ τὴν σύνταξιν τοῦ προγράμματος τῶν διδασκῶν ἐν τῷ γυμνασίῳ μαθημάτων καὶ τῶν μελλόντων νὰ διδάξωσι ταῦτα· ἡ δὲ αἴτησις αὕτη πρέπει νὰ ὑποβληθῆ διὰ τῆς προξενικῆς ἀρχῆς. Ἀλλὰ τὰ τῆς ἀναγνωρίσεως, προστίθεται στὴν ἐπιστολὴ, εἶναι τύπος ἀπλοῦς (ἂν τὸ προσωπικὸν εἶναι κατὰ τὰ κεκανονισμένα συγκεκριηθέντα), ὅστις ἐν καιρῷ θὰ μεριμνήσωμεν καταλλήλως νὰ πληρωθῆ.*

Στις 23 Αὐγούστου⁸ ὁ πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπείας ἀρχιεπίσκοπος Σωφρόνιος, ἀπὸ τὸ ὄρεινὸ χωριὸ τοῦ Φοινί, ὅπου παραθέριζε, γράφει πρὸς τὸν Νικόλαο Πολίτη γιὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ διὰ τὴν ἄκραν προθυμίαν μὲ τὴν ὁποία ὁ Παρνασσὸς ἀνταποκρίθηκε στὴν παράκληση τῆς Ἐπιτροπείας καὶ νὰ τὸν πληροφορήσῃ ὅτι αὕτη συμφωνεῖ μὲ τοὺς διατυπωθέντες ὅρους γιὰ τὴν ἀμοιβὴ τοῦ γυμνασιάρχου καὶ τῶν καθηγητῶν. Ἐκδήλωνε, παράλληλα, τὴν προτίμησίν τῆς γιὰ τὸν Ἀθανάσιο Φυλακτό, ὡς *συνιστώμενον ὑπὸ τοῦ κ. Δέλλιου*, καὶ παρακαλοῦσε νὰ ἀναθέσῃτε τῷ *Γυμνασιάρχῳ νὰ προμηθεύσῃ*

6 Ὁ Ἀθανάσιος Φυλακτὸς δὲν ἐπελέγη τελικῶς, ὑπηρέτησε ὅμως ἀργότερα ὡς γυμνασιάρχης τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου στίς περιόδους 1908-1911 καὶ 1921-1924, πέθανε δὲ ἐν ὑπηρεσίᾳ τὴν 1η Ὀκτωβρίου 1924.

7 Ὁ Λεωνίδας Παπαπαύλου ὑπῆρξε ἡ τελικὴ ἐπιλογή τοῦ Παρνασσοῦ, ὑπηρέτησε δὲ στὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο κατὰ τὴν περίοδο 1893-1898 καὶ ἀργότερα, τὸ 1912, ἐγένετο ἐθνομάρτυς, κρεουρρηθεὶς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ὡς γυμνασιάρχης Σερρών.

8 Ἡ ἀλληλογραφία μεταξὺ τῆς Σχολικῆς Ἐπιτροπείας καὶ τοῦ Παρνασσοῦ παρουσιάζει συχνότητα 20-30 ἡμερῶν, χρόνος, ὁ ὁποῖος ἀπαιτεῖτο γιὰ τὴ διακίνηση τοῦ ταχυδρομείου καὶ τὴ διεξαγωγὴ τῶν ἐκάστοτε ἀναγκαίων ἐνεργειῶν.

καὶ ἀποστείλῃ ἡμῖν πᾶν ὄργανον, ὅπερ διατελεῖ ἐν χρήσει ἐν τοῖς ἐν Ἀθήναις δημοσίοις γυμνασίοις πρὸς διδασκίαν τῶν διαφόρων μαθημάτων, συνάμα δὲ νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῶν βιβλιοπωλῶν κ. Γ. Κασδόνη καὶ Ἀ. Κωνσταντινίδου, πρὸς οὓς ἤδη ἐγράψαμεν, περὶ τῶν ἀναγκαιούτων βιβλίων.⁹

Μὲ τὴν ἴδια ἡμερομηνία ὁ Σωφρόνιος συναποστέλλει τὸ ζητηθὲν πληρεξούσιο πρὸς τὸν πρόεδρο τοῦ Παρνασσοῦ, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ προβεῖ στὴ σύναψη τῶν σχετικῶν συμβολαίων μὲ τὸ διορισθόμενο διδασκικὸ προσωπικό, τὰ ὁποῖα ὑποχρεούμεθα νὰ ἀναγνωρίσωμεν ὡς ἀφ' ἡμῶν αὐτῶν ἀπορρέοντα καὶ νὰ σεβασθῶμεν αὐτά.¹⁰

Ἡ ἀπάντησις ἀπὸ τὸν πρόεδρο τοῦ Παρνασσοῦ γράφεται ἓνα μῆνα ἀργότερα, στίς 23 Σεπτεμβρίου, ἐπειδὴ, ὅπως σημειώνει ὁ Πολίτης, ἡ ἐπιστολὴ καὶ ἡ ἐξουσιοδότησις τῆς Σχολικῆς Ἐπιτροπείας, εἶχαν φθάσει εἰς τὴν Ἀθήνα μόλις τῆ δευτέρῃ ἐβδομάδῃ τοῦ Σεπτεμβρίου καὶ ἐπειδὴ ἔπρεπε εἰς τὴν συνέχειαν νὰ συνταχθοῦν καὶ ὑπογραφοῦν τὰ σχετικὰ συμβόλαια. Ἡ ἀνατεθεῖσα ἡμῖν ἐντολή, γράφει ὁ Πολίτης, ὁλοκληρώθηκε καὶ ἀνακοινῶναι τὴν τελικὴν διευθέτησιν. Γιὰ τὴν θέσιν τοῦ φιλολόγου δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ συμφωνία μὲ τὸν Ἀθανάσιο Φυλακτό, ἐπειδὴ οἱ οἰκονομικὲς του ἀπαιτήσεις ξεπερνοῦσαν τὰ ὅρια ποῦ εἶχε καθορίσει ἡ Σχολικὴ Ἐπιτροπεία. Ἀπὸ τοὺς ἄλλους δυὸ ὑποψήφιους ἐπέλεξαν τὸν Λεωνίδα Παπαπαύλου γιὰ πολλοὺς λόγους: τὸν συνέστησε ὁ πρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου Ἰ. Πανταζίδης, τὸν προέκρινε ὁ γυμνασιάρχης Δέλλιος, ἐπὶ πλέον δὲ ὁ ἄλλος ὑποψήφιος Μ. Νικολαΐδης ζήτησε ἀπὸ τὸν Παρνασσὸ νὰ προτιμῆσιν τὸν Παπαπαύλου ἔχοντα πλεονάζουσαν ἀνάγκην θέσεως ἀδρότερον ἀμειβομένης, ἐνῶ ὁ ἴδιος περιορίσθηκε νὰ δεχθῆ διορισμὸν εἰς τὸ γυμνάσιον τῶν ὑπὸ τουρκικὸν ἀκόμα ζυγὸν Ἰωαννίνων, μὲ μισθὸ κατώτερον ἐκείνου ποῦ προσφερόταν εἰς τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον.¹¹ Εὐγενὲς ἦθος ἄλλων ἐποχῶν!

Καθηγητὴ τῶν θρησκευτικῶν ἐπέλεξαν τὸν Σπυρ. Σπυριδάκιν, βασιισθέντες εἰς τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ πρώην διευθυντοῦ τῆς Ριζαρείου σχολῆς κ. Ἰ. Ἀργυριάδου, ὅτι ἠρίστευσεν ἐν πάσαις ταῖς τάξεσι ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἡλικίαν καὶ ἀριστοῦχος τῆς Θεολογικῆς σχολῆς. Καθηγητὴ τῶν μαθηματικῶν προέκριναν τὸν Νικόλαο Καταλάνο, ἀλλ' οὗτος ἀναγκασθεὶς δι' ὑπόθεσιν ἰδιωτικὴν νὰ μεταβῇ εἰς Βατούμ, δὲν εἶχε ἐμφανισθῆ ὡς τὴν ἡμέραν τῆς συντάξεως τῆς ἐπιστολῆς. Ἔτσι ἐπελέγη ὁ διδάκτωρ Καραγιαννίδης, πτυχιούχος τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ γερμανικοῦ πανεπιστημίου. Σὲ ὑστερόγραφο ὅμως τῆς ἐπιστολῆς σημειώνεται ὅτι καθ' ἣν ὥραν εἶχομεν ὀρίσει πρὸς σύνταξιν τοῦ συμβολαίου μετὰ τοῦ κ. Καραγιαννίδου, προσελθὼν οὗτος μᾶς ἐδήλωσεν

9 Πρακτικά, σσ. 16-17

10 Πρακτικά, σσ. 17-18

11 Ὅπως σημειώνει ὁ Ν. Πολίτης διὰ τὴν ἀπορίαν, εἰς ἣν τὸ γυμνάσιον ἐκεῖνο περιῆλθε, γλίσχραν ἀποδίδει τὴν ἀμοιβήν.

ὅτι ἔνεκα οἰκογενειακῶν λόγων δὲν θὰ δεχθῆ τὴν αὐτόθι θέσιν. Γι' αὐτὸ θὰ ἐπέλεγαν μεταξύ ἄλλων δύο, τοῦ διδάκτορος Νικολάου Νυστεράκη,¹² χρηματίσαντος καὶ γυμνασιάρχου ἐν Κυδωνίαις, καὶ τοῦ ἐπίσης διδάκτορος Θεοδωρίδη. Στὴν ἴδια ἐπιστολὴ ἀναφέρεται ὅτι σὲ ἰδιαίτερο φάκελλο ἀπεστέλλοντο καὶ τὰ ἀντίγραφα τῶν συμβολαίων.¹³

Φαίνεται ὅμως ὅτι πρὶν καταλήξει ὁ Παρνασσὸς μεταξύ τῶν δυὸ μαθηματικῶν, ἐμφανίστηκε ὁ Νικόλαος Καταλάνος, ἀφοῦ στὰ ἀποσταλέντα ἀντίγραφα τῶν συμβολαίων περιλαμβάνονταν καὶ τὸ δικό του. Στὰ τέσσερα συμβόλαια ὑπογράφει ὡς συμβαλλόμενος, ἐνεργῶν ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς πρὸς σύστασιν Γυμνασίου Ἐπιτροπῆς ἐν Λευκωσίᾳ τῆς Κύπρου, ὁ πρόεδρος τοῦ Συλλόγου Ν. Πολίτης καὶ ἀντιστοιχῶς οἱ Ἰ. Δέλλιος (συμβόλαιο μὲ ἡμερομ. 24 Αὐγούστου 1893), Λεωνίδας Παπαπαύλου (1 Σεπτεμβρίου), Σπυρίδων Σπυριδάκης (1 Σεπτεμβρίου) καὶ Νικόλαος Καταλάνος (30 Σεπτεμβρίου). Τὸ κείμενο τῶν συμβολαίων εἶναι καταχωρισμένο αὐτολεξεῖ στὰ Πρακτικά τῆς Σχολικῆς Ἐπιτροπείας.¹⁴

Σ' αὐτὰ δὲν ὑπάρχει ἔνδειξη γιὰ τὸν χρόνο τῆς ἀφίξης τῶν διορισθέντων στὴν Κύπρο, ὁ γυμνασιάρχης Δέλλιος ὅμως φαίνεται ὅτι ἔφθασε πρὶν ἀπὸ τὴν 15 Σεπτεμβρίου, ἀφοῦ στὴν 16 τοῦ μηνὸς αὐτοῦ τοῦ ἀνατίθεται ἀπὸ τὴ Σχολικὴ Ἐπιτροπεὶα ἡ διεύθυνσις τοῦ τε Γυμνασίου καὶ τῶν λοιπῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων τῆς Λευκωσίας.¹⁵

Ὁ ἴδιος πρέπει νὰ ἐργάσθηκε πολὺ ἐντατικὰ γιὰ τὴν ἐκ τοῦ μηδενὸς σχεδὸν συγκρότηση τοῦ Σχολείου καὶ στὴν 6 Νοεμβρίου παραδίδει ἔτοιμο τὸ Πρόγραμμα τῶν διδαχθησομένων μαθημάτων, τὸ ὁποῖο, μὲ συνοδευτικὴ ἐπιστολὴ τῆς ἴδιας ἡμερομηνίας, ὑπέβαλε στὴ Σχολικὴ Ἐπιτροπεὶα.¹⁶ Στὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ ζητᾶ ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπεὶα νὰ ἐγκρίνει ταχέως τὸ Πρόγραμμα καὶ νὰ τὸ ἀποστείλει ἀμέσως στὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας γιὰ τὴν ἀναγνώριση. Στὴ συνέχεια προβαίνει σὲ ὀρισμένες παρατηρήσεις, οἱ ὁποῖες ἀναφέρονται στὴν κατὰ μάθημα διδακτέα ὕλη, στὴς δυνατότητες κάλυψής της κατὰ τὸ πρῶτο ἔτος τῆς λειτουργίας τοῦ Σχολείου, τὸ ὁποῖο ἄρχισε κάπως ἀργά, στὸ πόσο ἱκανοὶ θὰ ἦταν οἱ πρῶτοι τελειόφοιτοι νὰ ἀνταποκριθοῦν στὸ ἐπίπεδο τῶν ἀπολυτηρίων ἐξετάσεων, στὴν ἀνάγκη δημιουργίας μικροῦ χημικοῦ ἐργαστηρίου καὶ σὲ ἄλλα συναφῆ, καθὼς καὶ στὴ βεβαιότητα ὅτι τὸ Γυμνάσιον ἡμῶν μετὰ δύο ἔτη οὐ μόνον δὲν θὰ ὑπολείπεται οὐδενὸς τῶν ἐν τῷ ἑλληνικῷ, ἀλλ' ἴσως καὶ ἐν τισιν θὰ πλεονεκτῆ. Ἡ ἐξέλιξη τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου δικαίωσε τὴν προσδοκίαν καὶ τὴν προβλέψιν τοῦ Δέλλιου.

12 Ὁ Ν. Νυστεράκης διορίσθηκε ἀργότερα καὶ ὑπηρέτησε στὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο κατὰ τὰ σχολικὰ ἔτη 1896-1899.

13 Πρακτικά, σσ. 19-20

14 Πρακτικά, σσ. 22-30

15 Πρακτικά, σ. 32

16 Πρακτικά, σσ. 38-40

Ἡ αἴτηση γιὰ τὴν ἀναγνώριση συντάσσεται στὶς 16 Νοεμβρίου 1893¹⁷ καὶ ἀποστέλλεται μὲ συνοδευτικὴ ἐπιστολὴ ἡμερομηνίας 17 Νοεμβρίου στὸν Πρόξενο τῆς Ἑλλάδος στὴ Λάρνακα, ὅπου βρισκόταν τότε τὸ Προξενεῖο, μὲ τὴν παράκληση νὰ διαβιβασθεῖ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο καὶ κάμῃτε τὰς δεούσας συστάσεις πρὸς ταχεῖαν ἀναγνώρισιν τοῦ Γυμνασίου.¹⁸

Ἀπὸ τὴν αἴτηση πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο ἀξίζει νὰ παρατεθεῖ ἡ πρώτη παράγραφος, γιὰ νὰ καταδειχθοῦν οἱ συνθήκες, οἱ ὁποῖες ἐπέβαλαν τὴν ἴδρυση τοῦ Γυμνασίου καὶ ὁ ὄραματισμὸς γιὰ τὴν ἀποστολὴ καὶ τὸν ρόλο του:

Πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως
Σεβαστὸν Ὑπουργεῖον
Εἰς Ἀθήνας

Κύριε Ὑπουργέ

Ἡ ἡμετέρα νῆσος, ἡ μεγίστη τῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀρχιπελάγους, κειμένη δ' ἐν τοῖς ἐσχάτοις ἀνατολικοῖς ὀρίοις τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἀριθμοῦσα ὑπὲρ τὰς δέκα καὶ πέντε μυριάδας ἀμιγυῶς ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ἐστερεῖτο μέχρι τοῦδε γυμνασίου δυναμένου ἀνωτέραν καὶ πληρεστέραν παιδεύειν νὰ παρέχῃ εἰς πολλὰ τῶν τέκνων αὐτῆς, ἐξ ὧν τινὰ μὲν ἔνεκα τούτου ἠναγκάζοντο νὰ ἐπιζητῶσι τοιαύτην ἐν ἄλλοις ἄλλων ὁμογενῶν κοινοτήτων ἀνωτέροις ἐκπαιδευτηρίοις ἢ καὶ ἐν τοῖς ὑπὸ ξενικῶν προπαγανδῶν ἐν τῇ γείτονι Βηρυτῶ συντηρουμένοις τοιούτοις, οὐκ ὀλίγα δὲ καὶ ὅλως νὰ στερῶνται αὐτῆς διὰ τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν ὑλικῶν αὐτῶν πόρων. Ἡ ἔλλειψις τοιούτου πλήρους σχολείου τῆς μέσης παιδεύσεως κατέστη τελευταῖον ἔτι μᾶλλον ἐπαισθητὴ, καθ' ὅσον ἐπέισθημεν ὅτι ἄνευ αὐτοῦ δὲν θὰ ἠδυνάμεθα ἐπιτυχῶς καὶ προσηκόντως νὰ ὀργανώσωμεν καὶ τὰ λοιπὰ ἡμῶν σχολεῖα, ἰδίᾳ τὰ τῆς κατωτέρας παιδείας, οὐδὲ νὰ ἀναγκάσωμεν τοὺς νῦν κυρίους τῆς νήσου ἡμῶν νὰ προσέλθωσι γενναιότεροι ἐπίκουροι εἰς τὴν πάσχουσαν ἡμῶν δημοτικὴν παιδεύειν, ἐπέισθημεν δὲ πρὸς τούτους ὅτι τοιοῦτόν τι σχολεῖον ἠδύνατο βραδύτερον νὰ ἔχῃ καὶ προορισμὸν τινὰ γενικώτερον, νὰ ἀποβῇ δηλαδὴ τὸ πνευματικὸν κέντρον τοῦ ἀνὰ τὰ παράλια τῆς Συρίας, Κιλικίας καὶ Παμφυλίας διεσπαρμένου ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ.¹⁹

Τὴν αἴτηση ὑπογράφουν καὶ τὰ ἐννιά μέλη τῆς Σχολικῆς Ἐπιτροπείας.

Τὴν ἴδια μέρα ἡ Ἐπιτροπεὶα ἀπευθύνει ἐπιστολὴ καὶ πρὸς τὸν πρόεδρο τοῦ Παρνασσοῦ. Σ' αὐτὴν ἀφοῦ πρῶτα ἐκφράσει τὰς ἀπείρους εὐχαριστίας καὶ εὐγνωμοσύνην τῆς στὸν ἀθηναϊκὸ Σύλλογο, τολμᾷ νὰ ὑποβάλλει μιὰν ἀκόμα παράκληση:

17 Πρακτικά, σσ. 48-49

18 Πρακτικά, σσ. 51-52

19 Πρακτικά, σ. 48

Κατόπιν τῶν κόπων, εἰς οὓς ἐνεβάλομεν ὑμᾶς μέχρι σήμερον, θὰ εἶναι τολμηρὸν νὰ ἐνοχλήσωμεν και αὖθις ὑμᾶς, ἀλλ' ἀναγκαζόμεθα τὸ μὲν διότι δὲν ἔχομεν σχέσεις μὲ ἄλλα κατάλληλα πρόσωπα πρὸς ἃ νὰ ἀποταθῶμεν τὸ δὲ διότι νομίζομεν ὅτι ἡ νέα ἡμῶν παράκλησις συνδέεται τοσοῦτον στενωῶς και συντελεῖ εἰς τελειοποίησιν ἔργου ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ὁποῖου σπουδαίως συνετελέσατε, ὥστε νομίζομεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀναμένωμεν ἄλλους ἢ τοὺς μετὰ τοσαύτης προθυμίας ἐργασθέντας ὑπὲρ αὐτοῦ... Ὅθεν παρακαλοῦμεν Ὑμᾶς ὅπως εὐαρεστηθῆτε νὰ ὑποστηρίξητε τὴν αἴτησιν ταύτην ὅπου δεῖ, ἵνα οὕτως ἐπιτευχθῇ ἡ ἐπιδιωκόμενη ἀναγνώρισις, βέβαιοι ὄντες ὅτι ὁ τόπος δὲν θέλει ποτὲ λησμονήσει τὰς ὑπηρεσίας ὑμῶν ταύτας.²⁰

Ἡ ἀνταπόκριση τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας στὴν αἴτηση γιὰ ἀναγνώριση τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου ὑπῆρξε θετικὴ και ἄμεση, ἀφοῦ στὶς 3 Δεκεμβρίου, 16 μόνον ἡμέρες μετὰ τὴν κατάθεσή της στὸ Προξενεῖο (17 Νοεμβρίου), εἶχε ἤδη προβεῖ στὴν ἀναγνώριση και εἶχε προωθήσει τὸ σχετικὸ ἐγγράφο πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν γιὰ τὴν ἀποστολὴ του στὴ Λευκωσία.²¹

Ἡ εἶδηση τῆς ἀναγνώρισης ἔφθασε μὲ τηλεγράφημα τοῦ προέδρου τοῦ Παρνασσοῦ Ν. Πολίτη πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπο Σωφρόνιο: Ἀθῆναι 3 Δεκεμβρίου 1893. Μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου, Λευκωσίαν. Γυμνάσιον ἀνεγνωρίσθη. Σήμερον Ὑπουργεῖον Ἐκκλησιαστικῶν ἔπεμψεν ἔγγραφον Ἐξωτερικῶν. Πολίτης.²²

Ὁ κύκλος τῆς συμβολῆς τοῦ Παρνασσοῦ στὴν προσπάθεια γιὰ τὴν ἔναρξη τῆς λειτουργίας τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου και τὴν ἀναγνώρισή του κλείνει μὲ ἐπιστολὴ τοῦ Νικόλαου Πολίτη πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπο Σωφρόνιο, ἡμερομηνίας 30 Δεκεμβρίου 1893:

Μακαριώτατε Πάτερ,

Ἐν τῇ χθεσινῇ συνεδριάσει τοῦ Συλλόγου ἀνεκοινώσαμεν τὰ ὑμέτερα γράμματα ὡς και τὴν ἐπιστολὴν τοῦ γυμνασιάρχου κ. Δελλίου περὶ τῆς καταστάσεως τῆς παιδείας ἐν Κύπρῳ. Ὁ δὲ Σύλλογος ἡμῶν κατηφράνθη ὅτι συνετέλεσε κατὰ μικρὸν εἰς ἔργον πολλοῦ λόγου ἄξιον.²³

Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ

20 Πρακτικά, σσ. 52-53

21 Το σχετικὸ ἐγγράφο ἀναφέρει μεταξὺ ἄλλων: Πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν. Παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, ὅπως εὐαρεστηθῆτε νὰ παραγγείλητε τῷ ἐν Κύπρῳ Προξένῳ τῆς Ἑλλάδος, ἵνα δηλώσῃ εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ ἐν Λευκωσίᾳ ἀρτισυστάτου Γυμνασίου, ὅτι ἐξετάσαντες τὴν ὑποβληθεῖσαν αἴτησιν αὐτῆς, ἀναγνωρίζομεν τὸ εἰρημένον Γυμνάσιον ὡς ἰσότιμον πρὸς τὰ ἡμέτερα δημόσια γυμνάσια... Παραγγέλλομεν δὲ τῇ Πρυτανείᾳ τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, ἵνα τοὺς φέροντας ἀπολυτήριον αὐτοῦ δέχῃται εἰς ἐγγραφὴν ἐν τῷ μητρώῳ αὐτοῦ ἀνευ ἄλλης δοκιμασίας. Πρακτικά, σ. 82

22 Πρακτικά, σ. 63

23 Πρακτικά, σ. 87

ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ

«Στην Κύπρο το θαύμα ακόμα λειτουργεί...» έγραψε ο Σεφέρης. Και το θαύμα το πραγματώνουν οι ποιητές της, με αντίσταση τους στίχους τους σε κάθε είδους αγωνιστικό –μαχητικό μετερίζι. Ποιητής της κι ο Σταύρος Χ. Σταύρου. Η ποίησή του – πρόσφατη και παρούσα με δυο ποιητικές συλλογές «Σχίτσα Ζωής» και «Ελληνικά Χρώματα» – διατυπώνει κυκλικά με μια ριζική αναθεώρηση την πραγματικότητα και το όνειρο. Οι στίχοι του διατρέχουν πλάθοντας καθαρά διανοητικά αποστάγματα των φιλολογικών και φιλοσοφικών του εντυπώσεων.

«Μα όλα τα ανθρώπινα το ίδιο έχουν τέλος
και τη διαφορά θέλοντας στη ζήση τους να κάμουν,
άλλοι την τύχη δέχονται και άλλοι την ανάγκη,
μα είναι κι αυτοί που ελεύθερη
τη βούληση πιστεύουν...»

Και αλλού: «Το σήμερα στο χθες απολογιέται
για το κακό που τού 'κανε με την αφροντισιά,
και σαν επαίτης σέρνεται στου κόσμου τις αυλές...»

Με τον δικό του προσωπικό ποιητικό τρόπο ξεδιπλώνει εικόνες αλληλοδιαδοχικές της πραγματικότητας και του ονείρου. Δίνει έμφαση στα πατροπαράδοτα ιστορικά και μυθολογικά σύμβολα χρησιμοποιώντας τα, με τέτοια τεχνοκρατική ευχέρεια, ώστε να διασταυρώνεται ο ρεαλιστικός με τον ονειρικό λόγο:

«Βγες μες στον ήλιο της χαράς
άνοιξε τα φτερά σου,
και κάνε το ταξίδι σου,
να βρεις τα όνειρά σου».

Η ποιητική διαδρομή συνεχίζει με αφοπλιστική αμεσότητα, χρησιμοποιώντας μια συνηθισμένη γλωσσική επιφάνεια που εκκινεί το αρμονικό και ισοζυγισμένο:

«Η άνοιξη μ' αρώματα πάλι κοντοζυγώνει
κι η πλάση αναρριγιά
πιο ταπεινή και πιο φτωχή
τα πάντα ξαστοχά...»

Απέριτος και αποδεσμευτικός ο ποιητικός λόγος του, με τις λέξεις έντεχνα τοποθετημένες μετουσιώνουν τις ιδέες και τις έννοιες σε καθαρτική υπέρβαση και ψυχική διεγερτική ανάταση:

Πνεύμα και Ύλη

Λάθος· δεν είν' το πνεύμα ο νικητής
και δικαιοτής δεν είναι,
όταν τα δευτερόκλαδα στο κύλισμα του χρόνου,
σφετερισμών πρωτείων
από τα γεννοφάσκια τους ζητούν...».

Μονοσήμαντη λεκτική διατύπωση και με διαυγή συλλογιστική στις εμπνεύσεις του, ο ποιητής αγγίζει με τον λόγο του, θεμελιακούς συγκινησιακούς κραδασμούς, πέραν απ' την ψηλαφητή αίσθηση, πέρα απ' την ουσία του ανείπωτου και άρρητου. Η πραγματικότητα μετουσιώνεται απ' το όνειρο.

«Δροσοσταλίδα της αυγής
τον κύκλο σου βιάστηκες να κλείσεις,
μέσ' σε λιβάδια από ασφοδίλια και υάκινθους...»

Και αλλού με ατέρμονη περιστροφή ανάμεσα στο ονειρικό προσδοκώμενο και την πραγματικότητα:

«Χαρά μου δίπλωσ' τα φτερά,
μη φεύγεις μακριά,
φευγαλέο ας είναι το όνειρο, κράτησέ το μια στάλα,
αυτήν που εξεδίψασα, μ' αυτήν νάμαι αντάμα·
στη σκοτεινάγρα του βυθού πάλι η ζωή με φέρνει.»

Στην ποίησή του Σταύρου Χ. Σταύρου αναγνωρίζεται το προσωπικό του ύφος το οποίο είναι αδιάσπαστο κι αφήνει στον αναγνώστη την αμεσότητα και τη ζεστασιά της σφραγίδας του. Οι εμπνεύσεις του αντλούνται από θέματα οικεία και από την ανθρώπινη καθημερινότητα. Πραγματικότητα που εξάπτεται κι αλληλοδένεται τόσο με τη ζωή όσο και με τα όνειρά της. Το αισθητικό αποτέλεσμα έχει επάρκεια με βιογραφικές και τοποκεντρικές διαχύσεις. Διαφαίνεται χωρίς δυσκολία στον αναγνώστη η υφαντουργική των ιδεολογημάτων του ποιητή και των αξιών της ζωής.

«... Πορφυρογέννητη η θέληση
τραβάει τ' αψήλου για να ζήσει,
και μέσα στη βαρυθυμιά, μεγάλη είν' η ανηφοριά,
μια αχτίδα το πολυδαίδαλο μυαλό διαπερνά
και φτάνει εκεί που πρέπει
σαν το θελήσει ο άνθρωπος, πολλά θε να μπορέσει.»

Το φάσμα της σκέψης καταγράφεται στροβιλιζόμενο στην κυκλική δομή της ζωής και στη γραμμικότητα μιας αφέλειας που αφήνει το όνειρο: Τα δύο, πραγματισμός και όνειρο συνυπάρχουν.

«Δύσκολα χρόνια και σκληρά βαραίνουνε τη μνήμη
μέσ' σε λιβάδια από χαρά να βγει να σεργιανίσει,

ο οδοιπόρος της ζωής, φευγάτος απ' το όνειρο,
σκληρή τη μοίρα του θωρεί που δεν τον κουλαντρίζει...».

Απερίφραστα επικεντρώνει τη συνάντηση του αναλλοίωτου χρόνου μέσα απ' την παρουσία της μνήμης, η οποία άφθαρτη γίνεται απ' του ποιητή τη γραφή:

...«κλάσμα του χρόνου ελάχιστο η ζωή του ανθρώπου,
κι αμετανόητος δεν πρέπει τη σκοτεινή τη σκέψη του να δείχνει
απ' τους χυμούς μνήμης αιώνων να αντλήσει,
κι απ' το καλό, καλύτερο στον ίδιο και σ' άλλους να χαρίσει».

Στο οπτικό ποιητικό πεδίο αποκαλύπτεται μια ενδιαφέρουσα εξέλιξη, μια τελετουργική συνομιλία. Διανοίγει ανάλογα μια παπαδιαμαντική ή και καβαφική ή ακόμα και τη σολωμική ενατένιση τόσο της πραγματικότητας, όσο και του ονείρου. Όποιον τρόπο όμως και να χρησιμοποιήσει ο ποιητής στοχεύει πάντα να οδηγήσει τον αναγνώστη του σ' ένα έμμετρο ποιητικό ταξίδι, πέρα απ' τα φαινόμενα πέρα απ' τον περιορισμό του νου. Οπωσδήποτε όμως πέρα από την πραγματικότητα, που κάποιοι άλλοι προσπαθούν να υποβάλουν, κομματιάζοντας τα όνειρα:

...«δεν έχουν εκεί τη γλώσσα τη δικιά μας
και τι να πούμε σα θα φτάσουμε εκεί;
Να τους θυμήσουμε το παρελθόν μας
τα δυνατά τα λόγια που αναχαράζουμε συχνά,
κι αυτά καγχάζοντας,
να μας περιγελούν για το παρόν;»

Και με ανάκληση του αυθεντικού ευδιάκριτου στοχασμού καταγράφει την εξελιχτική κίνηση των γεγονότων:

«Μικρή που είναι η ζωή
τα όνειρα φευγάτα,
σαν το ποτήρι το νερό
τα χείλη που αγγίζουν»...

Στις δυο ποιητικές συλλογές του ο Σταύρος Σταύρου έχει δημιουργήσει τον δικό του πειστικό κι ανθρώπινα πλαισιωμένο κόσμο, με πολλούς στοχασμούς αλλά και μ' εκείνη του δημοτικού τραγουδιού καταθετική ευφορία. Σημείο ενδιαφέρον, αλλά και στοιχείο βιωματικής έκφρασης:

«... και με τους κτύπους της καρδιάς
ονειρεμένες οι στιγμές
της λιόκαλης της νιότης»

Η μουσικότητα και το έμμετρο των στίχων του εκπηγάξει απ' τη μεθοδικότητα, τη θαλπωρή και τη μαγεία της θαλλομένης δημοτικής ποίησης.

«Άπαρτο κάστρο η ψυχή
μήτε φωτιά και σίδηρο μπορεί να την νικήσει,

μόνο ο λόγος ο γλυκός μπορεί να την κερδίσει.»

Στα έμφορτα συγκινησιακά σύμβολα η διακριτική και ασίγαστη υπαρξιακή αγωνία της πραγματικότητας και της ονειρικής ευδιάκριτης έντασης.

«... Στης ερημιάς τη σιγαλιά,
μες στο φιλόβροχο τραβάς
κι αδειάζοντας τα όνειρα,
μες στο στρατί σου προχωράς».

Με πληθωρική ιδιοσυγκρασία ο ποιητής βιώνει μαχητικά την οδύνη της πραγματικότητας, εξίσου όμως και με κάποια απροσδιόριστη του ονείρου τόλμη.

«... μετριέται με τη μοίρα του και μ' ό,τι αυτή του φέρει,
για ένα και μοναδικό σκοπό τέλος καλό να έχει.»

Κατορθωτή γίνεται για τον Σταύρο Χ. Σταύρου η εκφραστική ρωμαλεότητα και συνθέτει ποιήματα με δημοτικό ρυθμό και ενιαίο πανόραμα της αίσθησης τα οποία απορρέουν απ' την έννοια της πατρίδας. Μια πατρίδα περιβεβλημένη απ' την πραγματικότητα που ταυτολογεί και σηματοδοτεί συνάμα το σχήμα των ονείρων και των οραμάτων τα οποία προσεγγίζουν η μνήμη, η ιστορία:

«Μοιρολογούνε τα βουνά,
μοιρολογούν κι οι κάμποι
μοιρολογά κι η Ελλάδα μας
για το κακό που ήρθε...».

Ιαματικό ελιξίριο κατά της παρακμής υπερθεματίζουν οι στίχοι:

«.. τις μνήμες τις παλιές ξάναμετρά
μεθυσμένες απ' όνειρο το αλλοτινό».

Και: «.. τα γεννοφάσκια τους δεν βράχηκαν
με ελληνικό της θάλασσας αφρό,
ούτε το άρωμα απ' το θυμάρι πήραν...»

Μέσα στα ποιήματά του, τέλος, διακινούνται γνήσιες και υπαρκτές ονειρικές προσδοκίες που ενσταλάζουν αλησμόνητες συμβολικές επιδιώξεις, στοχασμούς, αναζητήσεις και τα θαυμαστά έργα της ελληνικής φυλής του.

«... ρίζωσε μες τον τόπο σου,
κοντά στα γονικά σου
μην ξαστοχάς τη φύτρα σου»

Ο Σταύρος Χ. Σταύρου έχει κατακτήσει την προσωπική του φωνή, η οποία γίνεται ποίηση. Μια ποίηση που εστιάζεται στα πραγματικά και παραδοσιακά εκείνα στοιχεία που αποτελούν μέρος του σύμπαντος. Η σιγουριά της κοσμογονίας του ονείρου που αναπληρώνει τις αποσιωπήσεις, οι οποίες αποτε-

λούν τις διόδους των σκέψεων και των συναισθημάτων. Νηφάλια υπερβαίνει και διαχωρίζει τον λυρισμό απ' το όνειρο που κυριαρχεί:

«φτερά απ' τους γλάρους παίρνοντας,
φτιάχναμε τα όνειρά μας...»

Αλλού πάλι περιστρέφεται στα οράματα και πραγματώνει τον δισταγμό, τον ανείπωτο, τον άπιαστο, τον ανομολόγητο:

«Αν θέλεις πάλι να με δεις,
γλυκά να σου μιλήσω,
έλα απόψε στ' όνειρο
για να σε συναντήσω».

Κι αλλού: «αλαφροφτέρουγο όνειρο χτυπάει τα φτερά».

Αναπτύσσει ακόμα λυρικοδραματικά την αμφιβολία και συμμετέχει αποφασιστικά γονιμοποιώντας δημιουργικά την οραματική ευφορία:

...«σαν κλείνει με τον κύκλο της ημέρας του τη δύση,
μάγεμα μες στη χαρά του ονείρου...»

Καί: ...«Μην το φοβάσαι τ' όνειρο
όσο και να κρατήσει...»

Ο ποιητής μεταπλάθει την ενδότερη πιεστική ανάγκη σε παραστατική εικονοπλασία, η οποία εκφράζεται με δυνατού συμβολισμού εικόνες, που αποτελούν τον αναγκαίο συνειρμό του «γίγνεσθαι», στο ποίημα με τίτλο:

Γυάλινα τα όνειρα

«Γυάλινα τα όνειρα στο έλυτρό τους μέσα
του εύθραυστου η επιγραφή με γράμματα αδρά».

Και αλλού με τίτλο «Οργή του ονείρου» ο ποιητής έχει δημιουργήσει ένα ολόδικό του κόσμο με θεμελιωτή το όνειρο, χωρίς όμως να χάνεται σ' αυτό κι ας το κάνει εμφαντικό τίτλο στα ποιήματά του. Η πραγματικότητα υπερχειλίζει, χωρίς όμως να τον πνίγει ή να τον αποπροσανατολίζει:

«Οργή του ονείρου
απ' τα κλειστά τα βλέφαρα ο απόηχος,
ο κόσμος του ονείρου φίλιωσε
με το κακό της μέρας»

και συνεχίζει ο ποιητής το οδοιπορικό του ονείρου με εμβληματική ενσυναίσθηση, με αιθέριο κυματισμό εσωτερικού ρυθμού σε κατασταλαγμένη προσωπική έκφραση απλή και καίρια στους δεκαπεντασύλλαβους:

«αλάργα από τ' ανθρώπινα είναι τ' αγγελικά
άλλο του ονείρου η πνοή, κι άλλο η ζεστή αγχάλη».

Αποκλειστικά και δημιουργικά στον συναισθηματικό πληθωρισμό του ονεί-

ρου, κονταροχτυπιέται με το φάσμα του απόμακρου, που είναι τα ονειρικά σκηηνικά και με τα οποία αντιστέκεται στον συντηρητισμό και την πνευματική ατολμία του ρεαλισμού:

«στραφτάλιζε το όνειρο στα ματοτσίνορά σου»

Και: «στον ξομπλιαστό της φύσης καμβά
όνειρα κεντημένα».

Επίμοχθο τέλος: «... μου χαμοσέρνει τα όνειρα και ροβολάνε χαμηλά
η θλίψη με στενεύει»

Η ποίηση του Σταύρου Χ. Σταύρου έχει διάσπαρτη την αίσθηση του ονείρου, μα και το ίδιο το όνειρο μ' όσες μορφές μπορεί να πάρει και να διασταυρωθεί με την πραγματικότητα. Διατυπώνονται με ανεπτυγμένη αίσθηση και μεδιδαικμενικές αναλογίες οι βαθύριζες σχέσεις ονείρου και πραγματικότητας οι οποίες γίνονται ουσιαστικές παράμετροι στην πορεία της ζωής μα και στην ποιητική δημιουργία.

Σίγουρη η γνωσιολογική συσσώρευση την οποία αξιοποιεί δημιουργικά σε λόγο μεστό, απλό και πολυεστιακό. Ο ποιητής διαλέγεται με την πραγματικότητα και το όνειρο, με τα επιμέρους και τα μικρά πράγματα, την ελληνικότητα αλλά και με το σύνολο του κόσμου και του σύμπαντος. Η κατανομή της ζωής είναι απόρροια μιας οντολογικής ειμαρμένης την οποία ο ποιητής εκφράζει με εικόνες δυνατού συμβολισμού. Συμβολισμός ο οποίος πατά γερά τον ρεαλισμό. Η ποίηση του Σταύρου Χ. Σταύρου είναι ικανή να αντιμετωπίζει με γαλήνη τη φαντασμαγορία των γεγονότων, που αρκετές φορές δεν είναι αναμενόμενα και καθόλου, μα καθόλου, αποδεκτά αφού ενίοτε γίνονται και εφιάλτες. Ο ποιητής αντικρίζει την εφιαλτική τραγωδία και τον καταγισμό της μοίρας απ' την σκοπιά του εσωτερικού ψυχισμού και της αγωνιστικότητας.

Ο Σταύρος Χ. Σταύρου είχε και έχει τη δύναμη εκείνη που μπόρεσε ακόμα και ν' ανιχνεύσει την πραγματικότητα μέσα απ' τη μαγεία του ονείρου. Αξίζει να ονειρευτείς μέσα απ' την ποίησή του!

ΜΑΡΙΑ ΠΕΡΑΤΙΚΟΥ-ΚΟΚΑΡΑΚΗ
Φιλολόγος/Λογοτέχνης

Η «ΜΑΤΩΜΕΝΗ ΑΝΟΙΞΗ» ΤΟΥ ΜΑΚΗ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ενενήντα χρόνια συμπληρώνονται εφέτος από τότε που καήκε και καταστράφηκε ολοσχερώς η μητρόπολη του Μικρασιατικού Ελληνισμού, από τότε που έσβησε ο επίγειος παράδεισος των Ελλήνων, Αρμενίων, Εβραίων, Λεβαντίνων και Ευρωπαίων, από τότε που η πανέμορφη και πάμπλουτη, υλικά και πνευματικά, Σμύρνη, για τον Ελληνισμό έχει μείνει μόνο μια βαθιά πληγή, μια αθεράπευτη νοσταλγία και ακόμα ένας απολεσθείς και αμετάκλητα χαμένος παράδεισος. Και έρχεται εφέτος το μυθιστόρημα «Ματωμένη Άνοιξη» και με υπότιτλο, Σμύρνη 1922, του Μάκη Αντωνόπουλου, από τις εκδόσεις Πάργα, να κάνει, ίσως, το καλύτερο μνημόσυνο για την πόλη που βάφτηκε στο αίμα των αθώων ψυχών και -κυρίως- μνημόσυνο και προσκλητήριο τιμής για τα τόσα και τόσα τραγικά θύματα που αποτέλεσαν τα λεγόμενα Τάγματα Εργασίας, τα οποία δεν ήταν τίποτα άλλο από έναν από τους πολλούς τρόπους που εφηύραν οι Νεότουρκοι για να ολοκληρώσουν τη γενοκτονία που άρχισαν με τους Αρμενίους και την Εθνοκάθαρση, που ήταν ο τελικός σκοπός τους.

Στις 9 Σεπτεμβρίου 1922, το τουρκικό ιππικό μπήκε στη Σμύρνη, την πιο πλούσια και κοσμοπολίτικη πόλη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Στην πόλη υπήρχε διάχυτος ο φόβος ότι ο νικηφόρος πια τουρκικός στρατός θα ξεσπούσε με παράφορο μένος στους κατοίκους της Σμύρνης. Η πραγματικότητα όμως διέψευσε και την πιο δυσοίωνη πρόβλεψη. Αυτό που συνέβη τις επόμενες δύο εβδομάδες έχει καταγραφεί ως ένα απ' τα πιο φρικτά δράματα στην ιστορία του εικοστού αιώνα, το δράμα του ξεριζωμού χιλιάδων προσφύγων, των οποίων το αίμα κυλάει στις φλέβες πολλών σύγχρονων ελληνικών οικογενειών. Σχεδόν δύο εκατομμύρια άνθρωποι έπεσαν θύματα μιας τρομακτικής, σε βιαιότητα και έκταση, καταστροφής.

Οι λίγες αυτές γραμμές δίνουν ένα ευσύνοπτο και συγκεκριμένο, γενικό συμπέρασμα τού τι έγινε, όταν οι Τσέτες μπήκαν στην πλούσια και πανέμορφη, πλανεύτρα πόλη της Ιωνίας και είναι η επιτομή του εμπειριστατωμένου και πολυσέλιδου δοκιμίου του διάσημου συγγραφέα Γκάιλς Μίλτον, σε έκδοση του 2010. Γιατί το αναφέρω; Γιατί, όταν διάβασα κι αυτό το βιβλίο για τον χαμό της Σμύρνης, αποφάσισα σιωπηλά με τον εαυτό μου να μην επανέλθω στο ίδιο θέμα, ποτέ ξανά!

Να μην υποβάλω τον εαυτό μου, ξανά στο δράμα αυτής της πόλης και στην τραγική κατάληξη των θυμάτων από τα φανατισμένα χατζάρια του όχλου και του στρατού των Τούρκων, δράμα που το έζησα στην οικογένεια της μητέρας μου, αφού τα ίχνη του Κωνσταντινοπολίτη πατέρα της, χάθηκαν και αγνοούνται στο Εσκί Σεχίρ, όταν αναγκάστηκε, 22 χρονών παλληκάρι να βαδίσει, με τόσους άλλους αθώους, στα Τάγματα Εργασίας προς την ενδοχώρα, στην πορεία χωρίς επιστροφή...

Όμως, έρχεται το μυθιστόρημα του καλού φίλου Αντωνόπουλου, και του εξίσου φίλτατου εκδότη Δημήτρη Μπαλαούρα, και πώς ν'αρνηθώ στην ευγενική τους πρόσκληση; Αποφάσισα, λοιπόν, να μην εμπλακώ στην υπόθεση του βιβλίου συναισθηματικά, να καταφέρω, τέλος πάντων, να αποστασιοποιηθώ... Αμ' δε!

Το μυθιστόρημα «Ματωμένη Άνοιξη» - Σμύρνη 1922, δεν επιτρέπει στον αναγνώστη καμιά αποστασιοποίηση και δεν αφήνει το ίδιο ενδιαφέρον γράψιμο, στον όποιο αποδέκτη των μηνυμάτων και γενικά όλης της πλοκής αυτού του κειμένου, να ολοκληρώσει το διάβασμα ψυχρά και χωρίς ψυχική, νοητική και αισθητική ταύτιση, μ' αυτό! Εμένα, με έχει συγκλονίσει!

Το καλοδοουλεμένο, καλογραμμένο, άριστα ισορροπημένο από άποψη κορύφωσης και ύφεσης συναισθημάτων, το τέλεια δομημένο αυτό μυθιστόρημα, διαβάζεται απνευστί, με την ένταση της συμμετοχής του αναγνώστη, και στις 463 σελίδες του, οι οποίες ούτε κουράζουν, ούτε αφήνουν κενά, ούτε διαθέτουν παραγεμίσματα.

«Εξ Ανατολών το φως!» Αυτή ήταν η φράση στην είσοδο των νεοσύστατου τότε Ιωνικού Πανεπιστημίου της Σμύρνης, του οποίου τα εγκαίνια είχαν προγραμματιστεί για τον Σεπτέμβριο του 1922, και τα οποία ποτέ δεν έγιναν! Όπως ακούσαμε, πιο πριν, στις 9 Σεπτεμβρίου του 1922, αυτού του τραγικού και ολέθριου έτους, «μπήκαν στην πόλη οι εχθροί!» Το μυθιστόρημα του Αντωνόπουλου αρχίζει με το ρήμα: περπατούσαν. Περπατούσαν ποιοι; Και για πού; Αρχίζει, λοιπόν, να ξετυλίγει την υπόθεση του βιβλίου του, από εκεί που οι σκιές χωρίς όνομα, τα ζωντανά αυτά φαντάσματα αναγκάστηκαν να περπατούν, να περπατούν, ασταμάτητα, χωρίς φαγητό, χωρίς ενδύματα, με αιματωμένα γυμνά πόδια και καρδιές που έσταζαν αίμα, μέσα στα χιόνια και στην παγωνιά, για πού; Και για ποιον σκοπό;

«Περπατούσαν! Για πού! Ποια αιωνιότητα έπρεπε να περπατήσουν για να φτάσουν στο τέρμα του Πουθενά; Εκείνο το караβάνι των ζωντανών νεκρών, ποια όαση μπορούσε να καρτερά ότι θα συναντούσε; Η όαση του θανάτου θα ήταν η γλυκύτερη.

Σκιές χωρίς όνομα! Και δίχως όνειρα... Ούτε καν με επιθυμίες για ζωή. Το μόνο που είχαν ήταν η ανάσα. Όσο κρατούσε...

Οι νύχτες του Νοέμβρη τους άγγιζαν. Μα δεν τους πάγωναν!

Οι ψυχές τους είχαν παγώσει μέσα στη λάβρα του Αυγούστου. Τότε που τους μάζεψαν και ξεκίνησαν το ταξίδι για μια άγνωστη αιωνιότητα. Ακόμη και η παγωνιά του θανάτου δεν τους άγγιζε... δεν θα την ένοιωθαν.

Ήταν ένα караβάνι που είχε ξεχάσει τα ονόματά τους, γιατί όλους μ' ένα όνομα τους αποκαλούσαν: γκιαούρηδες...

Πιότερο από δύο μήνες περπατούσαν κι ήταν σα να είχαν ξεπεράσει τα όρια οποιασδήποτε αιωνιότητας».

Εξ ανατολών ο Φως! Μα, αυτοί οι δυστυχημένοι άνθρωποι, τραβούσαν ίσια για το σκοτάδι κι όχι το Φως! Ο θάνατος, τούς φαινόταν πιο επιθυμητός από αυτό που πολύ δύσκολα μπορούσες να το αποκαλέσεις ζωή!

Όλο το μυθιστόρημα, αυτή η ανέναη πορεία, αυτές οι θλιβερές φιγούρες, που ελάχιστα έμοιαζαν πια, με ζωντανούς ανθρώπους, στις σκληρές και απάνθρωπες συνθήκες της πολύμηνης πορείας προς την ενδοχώρα, εκεί που θα έπρεπε να φθάσουν για να ανοίξουν και να φτιάξουν δρόμους με τα χέρια τους. Αλλά, ποιοι θα φθάσουν; Ποιοι και πού θα φθάσουν; Ένα είναι σίγουρο. Πηγαίνουν προς τον αφανισμό τους! Ο τέλειος τρόπος να ολοκληρωθεί η γενοκτονία! Να πάψουν πια να υπάρχουν Έλληνες στη Μικρά Ασία, αλλά και σ' ολόκληρη την επικράτεια των φανατισμένων Νεοτούρκων, του κατὰ τα άλλα ευπαίδευτου και ευρωπαϊστή Ατατούρκ!

Η όλη υπόθεση μπορεί να χαραχθεί πάνω σε δύο βασικούς άξονες δράσης, οι οποίοι είναι ο θάνατος και ο έρωτας. Έρωτας και Θάνατος. Πάνω σ' αυτούς τους άξονες, ο Αντωνόπουλος πλέκει τον ιστό της πλοκής του μυθιστορημάτος του, όπου:

«Μια δράκα ανθρώπων χωρίς πατρίδα πια αλλά με μια βαθιά λαχτάρα: να ζήσουν. Να ζήσουν πού; Σε ποια πατρίδα; Το μόνο που είχαν δικό τους ήταν η ανάσα τους. Αγρίμια με τ' αγρίμια αλλά και Άνθρωποι με τ' αγρίμια. Μερικοί φτάνουν στην τρέλα. Άλλοι θυμούνται τον Άνθρωπο ζώντας σαν τ' αγρίμια. Και μέσα σε εκείνο τον παραλογισμό, ξεπηδά μια σπίθα. Η Αγάπη!!! Μπορεί όμως σ' ένα τέτοιο κόσμο να ζήσει η Αγάπη;»

Αλλά, δεν θα συνεχίσω για την υπόθεση, γιατί η υπόθεση αποτελεί το τι σ' ένα λογοτεχνικό κείμενο και σας προτείνω να το ανακαλύψετε από μόνοι σας, με τη δική σας ματιά και τον δικό σας ρυθμό ανάγνωσης και γεύσης των περιγραφομένων.

Στη σύντομη αυτή παρουσίαση, θα προτιμήσω να σταθώ στο πώς του λογοτέχνη. Στους λογοτεχνικούς, δηλαδή, τρόπους που χειρίστηκε ο λογοτέχνης για να δώσει, εν τέλει, ένα συναρπαστικό, δυναμικό και αρρενωπό μυθιστόρημα.

Ο Μάκης Αντωνόπουλος, ο Ελλαδίτης που με δική του επιλογή έχει γίνει Παφίτης, τα τελευταία 10 χρόνια, ασχολήθηκε με την ιστορική έρευνα, το διήγημα, την ποίηση, το θέατρο, τη νεανική λογοτεχνία, μα πάνω απ' όλα με το δύσκολο είδος του ιστορικού μυθιστορημάτος. Πιστεύω, ότι η γραφή του, στο παρόν μυθιστόρημα, βρίσκεται στην πιο καλή και πιο μεστή της ώρα! Έχει φθάσει στην τέλεια ωρίμανση, τόσο στον λόγο, όσο, και στον τρόπο της αφήγησής του, υπάρχει μαστοριά στη δόμηση του λόγου του, με λογική στιλπνότητα, αλλά και με ευαισθησία στα σημεία της προσέγγισης στο θέμα του αγνού και αμοιβαίου έρωτα, στην ανάδειξη της αληθινής και μοναδικής αγάπης.

Στην εξέλιξη της πλοκής κατάφερε να εξιστορεί τα γεγονότα ισορροπώντας ανάμεσα σε αντίθετα συναισθήματα, με καταπληκτική αίσθηση της ποσότητας που μπορεί να αποδεχθεί ο αναγνώστης από το κάθε συναίσθημα. Για παράδειγμα, μάς δίνει τον φόβο από τη μια, την εσωτερική γαλήνη που διαθέτουν ορισμένοι άνθρωποι, από την άλλη, ή την τρομερή αναπνοή του θανάτου που αγγίζει συνεχώς τους ταλαιπωρημένους και εξαθλιωμένους πεζοπόρους, αλλά και τη βαθιά τους απόφαση για να ζήσουν, ταυτόχρονα. Ο όλεθρος, ο χαλασμός, η εξαθλίωση, αλλά και το ανάβλυσμα της αγάπης, η εμφάνιση του έρωτα μέσα στις πιο απάνθρωπες και βάρβαρες συνθήκες διαβίωσης. Η βαριά και αφόρητη βαρυχειμωνιά, οι εξουθενωτικές καιρικές συνθήκες με τρελό άνεμο, κατακλυσμιαίες βροχές και απαίσινα χιονόπτωση, αλλά και το πρώτο ξύπνημα ενός αγριολούλουδου. Το σφιχταγκάλιασμα δύο ερωτευμένων νεκρών σωμάτων και το ολάνθιστο δίπλα τους κυκλάμινο. Τις τόσες φρικαλεότητες διαδέχονται άλλες τόσες στιγμές ανθρωπιάς.

Ως προς τους αφηγηματικούς τρόπους του συγγραφέως, ξεχωρίζω τις πολύ δυνατές περιγραφές, τόσο εξωτερικές – του περιβάλλοντα χώρου – όσο και εσωτερικές, του εσώτερου κόσμου του κάθε ήρωά του. Η αφηγηματική του άνεση αποκτά τεράστια δύναμη, όταν τη στηρίζει και πάλι, στις αντιθέσεις, γιατί με πολύ επιτυχημένο τρόπο, εκεί που βρίσκεται η εξέλιξη του μύθου του, μέσα στην οδύνη και στον όλεθρο, βρίσκει την κατάλληλη ευκαιρία και συνεχίζει με μια ποιητική αντιμετώπιση των ανθρώπων, των συναισθημάτων, της φύσης. Καταφέρει εκεί που μας έχει οδηγήσει η εξιστόρηση των γεγονότων και νιώθουμε την πλήρη εξαθλίωση των πρωταγωνιστικών του προσώπων, να μας ρίχνει και μια ακτίνα ελπίδας με το ήθος και το υψηλό φρόνημα που μπορεί να διατηρηθεί άσβεστο, σε μερικούς ανθρώπους ακόμα και κάτω από τις χειρότερες συνθήκες διαβίωσης και ύπαρξης. Καταφέρει ακόμα, να δημιουργεί στον αναγνώστη ένα συνεχές ενδιαφέρον για το τι θα ακολουθήσει, τι άλλο μπορεί να τους συμβεί. Κι αυτό το ενδιαφέρον παραμένει αμείωτο, γιατί υπάρχουν συνεχείς και αλληπάλληλες ανατροπές, στη σκέψη και στη δράση των ηρώων του. Και με όλες αυτές τις ανατροπές επιτυχαίνει να μη γίνεται προβλεπτή η συνέχεια, και φυσικά, καθόλου προβλέψιμο το τέλος. Ένα άλλο στοιχείο το οποίο δημιουργεί ενδιαφέρον στην αφήγησή του, είναι οπωσδήποτε η εναλλαγή της κορύφωσης συναισθημάτων, με πιο χλιαρές καταστάσεις και βέβαια, οι διάφορες αναδρομές στο παρελθόν, το flash back, που ξεπηδάνε στη σκέψη του κάθε ήρωα της ιστορίας μας και μας ανοίγουν τις κουρτίνες για να δούμε το πώς υπήρξε η προηγούμενη ζωή τους. Ο Αντωνόπουλος, μπόρεσε να μιλήσει για τα πιο φρικτά γεγονότα, να περιγράψει κακουχίες, θηριωδίες, την ανθρώπινη εξαθλίωση, με λιτό και απέρριπτο λεξιλόγιο, ευθύβολα, όμως πάντοτε ώστε να βρίσκουν τον στόχο τους αυτές, οι λέξεις, και να μπορούν να επηρεάσουν, εξίσου το λογικό και το συναίσθημά μας. Αντιμετωπίζει όλες τις δυσκολίες και τραγικές καταστάσεις με έναν αρρενωπό τρόπο, χωρίς πολλά λόγια και αχρείαστες επεξηγήσεις.

Γίνεται ο λόγος του τρυφερός και ποιητικός μόνο, όταν περιγράφει συναισθήματα αγάπης, αλληλεγγύης και προπαντός του έρωτα. Πώς, άλλωστε, μπορεί να περιγραφεί ο έρωτας, έξω από ένα ποιητικό και ονειρικό περιβάλλον;

Τέλος, θα ήθελα να τονίσω την εξαιρετη διαγραφή των χαρακτήρων του. Τα πρωταγωνιστικά πρόσωπα είναι δύο: Η Ειρήνη, η δασκαλίτσα, και ο Σελίμ τσαούσης. Το ξεδίπλωμα των χαρακτήρων τους είναι υποδειγματικό και τέλειο στην αντίθεσή τους. Η αιχμάλωτη νεαρή δασκάλα, γίνεται το σύμβολο της αγνότητας, της αγωνιστικότητας, της καρτερίας, αλλά και της μαχητικότητας, όταν πρόκειται για αξίες, ιδανικά και φιλευσπλαχνία. Πρόκειται για το πιο ευαίσθητο, καλοπροαίρετο και γεμάτο αγάπη προς όλους, πρόσωπο του μυθιστορήματος. Παρουσιάζεται ως το απόλυτο της καλοσύνης και του ανθρωπισμού.

Ο Σελίμ, είναι σκληροτράχηλος στρατιώτης, αρχηγός σ' αυτή την τραγική πορεία των καταδικασμένων από την αρχή σε θάνατο, ανθρώπων, θρεμμένος με όξος και χολή για τους γκιαούρηδες, γεμάτος αντιφατικά συναισθήματα. Είναι όμως, ηγετική φυσιογνωμία, δίκαιος και συνεπής στις αποφάσεις του. Αλλά ο έρωτας, έρχεται να τον εκτροχιάσει από την καθορισμένη του πορεία. Ο έρωτας διαθέτει τη δύναμη, που μπορεί να ανατρέψει τα πάντα.

Ο συγγραφέας, δεν μένει, φυσικά, στη διαγραφή των δύο αυτών προσώπων. Η τέχνη και η τεχνική στο καλό γράψιμο –κυρίως στο μυθιστόρημα– είναι να μην ξεχνάμε και τα υπόλοιπα πρόσωπα που κινούνται δίπλα και μέσα στη ζωή των ηρώων μας. Έτσι, πολύ έντεχνα, στην αρχή ανοίγει τον κύκλο με την παρουσίαση δύο – τριών προσώπων από την κάθε πλευρά, κατακτητών – βασιανιστών και κατακτημένων – θυμάτων, από την άλλη. Όταν πια, μάς έχουν γίνει οικεία αυτά τα πρόσωπα, ανοίγει σταδιακά τους επάλληλους κύκλους, ώστε να φθάσουμε να γνωρίζουμε πρόσωπα και καταστάσεις πολύ καλά και από τις δύο μεριές. Η διαγραφή των χαρακτήρων γίνεται έτσι πιο επιτυχής, γιατί δείχνει όλη την κλίμακα των ανθρωπινων χαρακτηριστικών και ιδιοτήτων, είτε ανήκουν στο ένα στρατόπεδο, είτε στο άλλο. Ο καθένας χαρακτήρας είναι ένας ξεχωριστός, διαφορετικός ανθρωπινός τύπος, με τα θετικά και αρνητικά του, με τα πάνω και τα κάτω του, ένας μοναδικός άνθρωπος.

Το άνοιγμα των σελίδων της ζωής των ανθρώπων αυτών γίνεται έντεχνα, αβίαστα, με τρόπο που οι ίδιοι αναμνησκόμενοι το παρελθόν τους, ζουν, ξαναζούν, νιώθουν, ότι είναι ακόμα ανθρωπινες υπάρξεις, παίρνουν κουράγιο και δύναμη να συνεχίσουν να αγωνίζονται. Η αναδρομή στην παρελθούσα ζωή του καθενός, έρχεται να δικαιολογήσει, να εξηγήσει και εν ολίγοις, να διευκρινίσει το πώς είναι η τωρινή συμπεριφορά τους. Αλλά η αναδρομή στο παρελθόν τόσων ανθρώπων, δίνει, τελικά, και μια ανάσα, στην υψηλή ένταση, στην οποία έχει υποβληθεί ο αναγνώστης με την παρακολούθηση της αιμάτινης – τραγικής πορείας.

Η «Ματωμένη Άνοιξη» είναι ένα ιστορικό μυθιστόρημα με δυνατό, συγκλονιστικό θέμα και είχε την τύχη το δραματικό αυτό θέμα να ξεδιπλωθεί και να αναπτυχθεί σε βιβλίο από τον Μάκη Αντωνόπουλο, με άκρως ενδιαφέρουσα πλοκή με ολοζώντανους χαρακτήρες, με ωραία γλώσσα, πλούσια σε εκφραστικά μέσα, με ύφος άλλοτε τραχύ, αντρίκιο και σκληρό, και άλλοτε ποιητικό και ονειρικό, εκεί που ο παντοδύναμος φτερωτός θεός το απαιτεί. Η «Ματωμένη Άνοιξη» είναι ένας ύμνος στα αθώα θύματα των Ταγμάτων Εργασίας, των Ταγμάτων προς τον θάνατο και τον αφανισμό, και αποτελεί και μια ωδή στον έρωτα και στον θάνατο, όπου ο έρωτας και ο θάνατος παρουσιάζονται σ' ένα δυνατό και αναπόφευκτο σφιχταγκάλιασμα!

ΜΑΡΙΑ ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ

ΕΠΙΣΚΕΨΉ

*Προχθές περπάταγα στους δρόμους που μεγάλωσα,
έλειπαν άνθρωποι πολλοί αγαπημένοι.
Ένα τσούρμο πιτσιρίκια έπαιζαν,
κυνηγητό στους δρόμους.
Τό 'να έμοιαζε του ενός και τ' άλλο
τ' αλλουνού τους πεθαμένους.
Αλήθεια όμορφο τρόπο,
που βρήκε η ζωή να συνεχίζεται.*

ΘΥΜΩΣΕ Ο ΘΕΟΣ

*Απόψε θά 'δες πολλά παράξενα, Θεέ, και θύμωσες.
Κ' άρχισες τα μπουμπουνητά και τ' αστραπόβροντα.
Ξελαγιασμένο το πουλί, φεύγει απ' το κλαρί το ξύπνησες.
Και η δική μου η καρδιά απόψε δυνατά κτυπά.
Ο χείμαρρος π' ορμητικά περνά, ό,τ' ηύρε το παράσυρε.
Κ' ακόμα συνεχίζεις κι όλο βρέχεις, βρέχεις δυνατά.
Απόψε θύμωσες Θεέ, σκορπάεις καλοσύνη.*

ΗΡΑΚΛΗΣ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ

Η ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΣΤΟ ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΑΡΑΝΤΑΡΗ

Τόσα χρόνια μετά, και η διαμάχη συνεχίζεται. Εβδομήντα-τέσσερα ολόκληρα χρόνια από την πρώτη κριτική την οποία δέχθηκε από τον Τέλλο Άγρα, και η λεκτική σκηνή στο φιλολογικό στέκι, του "Café Opera", όπου η διακεκριμένη σύγχρονη ελληνίδα ποιήτρια Ολυμπία Καράγιωργα, η οποία έχει εντριβίσει με το πάρα-πάνω στη ζωή και το έργο του, διαπληκτίζεται φιλολογικά με έναν επίσης διακεκριμένο ποιητή αλλά και κριτικό, για την ποίηση του Γιώργου Σαραντάρη.

Ο κριτικός, πιστεύει ότι η «ορθόδοξη» ελληνική ποίηση σταματά ακριβώς στην ομοιοκατάληκτη του Τέλλου Άγρα, όπως άλλωστε και εκείνος, πίστευε μέχρι τέλους ότι ο στίχος του Γιώργου Σαραντάρη ήταν «απολελυμένος χωρίς ίχνος από ρυθμό, μέτρο, ομοιοκαταληξία»*, συντάσσοντας την κριτική του για τον νεαρό και πρωτοεμφανιζόμενο τότε ποιητή, ο οποίος προερχόταν από την Ιταλία και επεδείκνυε έναν νέο τρόπο έκφρασης, τον οποίον ο ίδιος πάλι, σε μία ανέκδοτη, -μας πληροφορεί ο Γ. Μαρινάκης**-, κριτική του ανακηρύσσει σαν μέτοχο, (ή μήπως και ιδρυτή;) σε μία «καινούρια ποιητική σχολή»!

Όμως, ο αμφισβητούμενος από πολλούς για την εποχή του και καταξιωμένος από πολλούς περισσότερους σήμερα, νεοέλληνας ποιητής Γιώργος Σαραντάρης, -ο οποίος βρέθηκε σ' ένα κόσμο, ο οποίος ίσως δεν του ταίριαζε και ο οποίος δεν του πρόσφερε το συναίσθημα της αγάπης, ένα μικρό τίποτε που ο ίδιος τόσο αποζητούσε, σε σημείο μάλιστα, κατά το οποίο να «αρνείται» και τη δική του αγάπη προς τους άλλους-, ευαγγελίζεται, πέρα από τη «νέα σχολή», και τη μεταφυσική υπόσταση στις σκέψεις και τα κείμενά του.

Έτσι, ο ποιητής, σε όλη την πορεία της ζωής, αλλά και της δημιουργίας του, επιζητεί και κατορθώνει να βρίσκεται ανάμεσα στους «ουρανοί» και τις «επιφάνειες», όπως το καταγράφει στο ποίημά του «Αύριον»:

*Και αίσθημα και αίσθηση αφήσανε
οι ανεπαίσθητοι ουρανοί
χαϊδεύοντας τις επιφάνειες.*

Είναι δε, η άποψη αυτή του ποιητή, η πεποίθηση όλων όσοι δένονται με τη μεταφυσική έννοια της ζωής και την επαγγέλλονται ποικιλοτρόπως (έως και αποτυπώνοντάς την σε ποιητικούς στίχους). Και είναι αυτός, ο οποίος, όπως μας υπογραμμίζει ο Μ. Γ. Μερακλής*** «που, μετά τον Σολωμό, έδωσε, κατά τρόπο καλλιτεχνικά ακέραιο και στερεό, την εξαλλαγή του ανθρώπινου πόνου σε μεταφυσική δίψα».

*Μακριά απ' την κοσμογονία
με παρατήσανε μοναχό
[.....]*

και περάσανε οι μέρες πάνω μου
στάχτη φέροντας και καπνό.

Περνούσανε κι από τον ύπνο
όπου επιγιόμουνα.
Έβλεπα τα θολά τραγούδια
τα δάκρυα που είχαν γίνει ουρανόσ
και τη σιωπή του χρόνου,

θα αναφέρει. Κι εδώ, θα διακρίνει αυτός, ο οποίος θέλει να το κάνει, χωρίς ενδοιασμούς και προκαταλήψεις, όλο το φάσμα του «κάτω» και «άνω» κόσμου της μεταφυσικής θεώρησης, όπου ο ποιητής - άνθρωπος, προέρχεται από την αρχέγονη «κοσμογονία» και «μοναχός», οφείλει να αντεπεξέλθει μέσα από ζοφερές «μέρες», την δοκιμασία, όλα όσα, δηλαδή, οφείλε να διανύσει για να καταλήξει στα «δάκρυα» της λύτρωσης, τα οποία οδηγούν στον «ουρανό»-αιωνιότητα και όπου επικρατεί «η σιωπή», του αέναου «χρόνου».

Στην ποιητική συλλογή του «Αστέρια», η οποία κυκλοφόρησε το 1935, μετά τον θάνατο του πατέρα του, ο Σαραντάρης, όχι μόνο ασχολείται περισσότερο έντονα με την φιλοσοφία του θανάτου, αλλά και προτάσσει ένα απόσπασμα από τον «Φαίδωνα» του Πλάτωνος (85 α-β), όπου ο Σωκράτης ομολογεί ότι οι άνθρωποι, φοβούμενοι τον θάνατο, λένε ένα μεγάλο ψέμα, -πως οι κύκνοι δηλαδή θρηνούν από λύπη τον χαμό τους, όπως κάνουν κι άλλα πουλιά, καθώς λένε οι άνθρωποι. Για τον αρχαίο φιλόσοφο, η αλήθεια είναι πως οι κύκνοι και όλα τα άλλα πουλιά, δεν θρηνούν, αλλά τραγουδούν από χαρά, τόσο, όσο δεν χάρηκαν ποτέ κατά τη ζωή τους, επειδή εκ προοιμίου γνωρίζουν τα αγαθά του Άδη.

Έτσι, στο ποίημά του «Πάθος», θα ομολογήσει πως «το λάγνο παρελθόν υπάρχει/κρυμμένο στην ουσία μας», όπου «παρελθόν» μπορεί να θεωρηθεί ο πρότερος βιωμένος συμπαντικός άκλειστος ακόμη κύκλος μας, ενώ «ουσία» είναι η σάρκινη υπόσταση την οποία στο παρόν βιώνουμε. Κι όταν δηλώνει πως «Ο θάνατος μονάχα αυτός, / λέρωσε την ψυχή μας», δεν είναι προφανώς γιατί τον φοβάται σαν καταλύτη της ζωής, αλλά γιατί όσο εμείς, -και ενόσω-, ζούμε, αυτός στερεί αγαπημένα μας, της τρέχουσας ζωής πρόσωπα, όπως στην προκειμένη περίπτωση τον πατέρα του, αν λάβουμε υπόψη μας πως, εκτός ενός, τα ποιήματα της Συλλογής του «Αστέρια», συντίθενται στο Μονταππόνε της Ιταλίας, υπό την επήρεια του πρόσφατου θανάτου του γεννήτορά του, όπου είχε προστρέξει.

Θα κλείσει δε την Συλλογή αυτή των «επιθανάτιων» ποιημάτων του, με το ποίημα «Της Ομορφιάς», το οποίο γράφει στην Αθήνα, αφού έχει οριστικά αποχαιρετήσει τον θανόντα πατέρα του, έτσι:

.....
Ας πούμε πως είμαστε ευτυχείς.

Κι είναι η σειρά μας
να βρεθούμε αθάνατοι,
να φιλήσουμε την ομορφιά
στα χείλη και στο λεπτό της φόρεμα.

Όπου παρατηρούμε ότι προδικάζει την ευτυχία η οποία δέον να προέλθει από τον θάνατο -με την «σειρά μας»- καθώς θα κερδίσουμε την αθανασία (της ψυχής) και θα βιώσουμε πλέον «αθάνατοι». Και ο ίδιος στα «Γράμματα σε μια Γυναίκα» (1936), θα απορήσει: «Δεν καταλαβαίνω αυτό τον φόβο του θανάτου», τον οποίο νιώθει εκείνη. Θα της εξηγήσει λοιπόν πως «τα πράγματα έχουν σαφώς τεθεί από τον Πλάστη», για να καταλήξει καθαρά μεταφυσικά: «Έτσι, εσύ αποθυμάς τον θάνατο, αλλά προσηλωμένη στη μορφή μου, θυμάσαι τον κόσμο που αφήφησες -και δεν το ξέρεις». Εμείς, από την πλευρά μας, καλούμαστε εδώ να διαπιστώσουμε πως ο θάνατος είναι μία «αποθυμιά», για έναν κόσμο ο οποίος ήταν οικείος πριν τον αφηγήσουμε και λάβουμε ξανά την ανθρώπινη υπόσταση, όμως δεν το γνωρίζουμε κάτω από τις επίγειες συνθήκες ζωής και τον φάχνουμε μέσα από την μορφή (ψυχή) του άλλου, ο οποίος γεννά στο υποσυνείδητό μας απόμακρα ψήγματα αναμνήσεων. Όσο δε για τα εγκόσμια, θα της αναφέρει πως «μας ένωσε μια αμφίβολη ομοιότητα στις ψυχές», σύμφωνα με τη θεωρία ότι οι όμοιοι -κατά ποικιλία ειδών-, ψυχές, βιώνουν κύκλους ζωής.

Τέλος, θα της επισημάνει ότι «ο ένας θα διδάξει στον άλλο τη διάκριση του ανθρώπου αγνάντια στη μυστική πνευματική τροφή του, εκείνο το δυσκατάληπτο σεβασμό προς τα μελλούμενα, που κι οι δυο αγνοούμε», -το τελευταίο δε, υποτίθεται, επειδή από την φύση του γήινου ανθρώπου, δεν μπορούμε να γνωρίζουμε ό,τι μας αναμένει στο Επέκεινα, ενώ η συνεύρεση δύο ατόμων επί Γης, αποσκοπεί στην ολοκλήρωση του ενός μέσα από τον άλλον.

«Θα έλεγα πως ο Σαραντάρης είναι στη μέση, μοιρασμένος στη ζωή και στο θάνατο», αποφαίνεται ο Μ.Γ. Μερακλής****, και ο ίδιος ο ποιητής, αποφαίνεται από την πλευρά του: «Πάλι ο θάνατος πεθαίνει / σαν εκείνος ο διαβάτης / που μας έβρισε και φεύγει». Εδώ λοιπόν, αντικρίζουμε έναν αναγεννητικό, αλλά και συνεχώς θνήσκοντα θάνατο, ο οποίος προσφέρει την ευκαιρία στην ανάνηψη της ψυχής μέσα από αλληλοδιάδοχες ζωές, παρομοιάζοντας την τελευταία σαν διαβάτη που βρίζει (με τη θλίψη, την οποία προκαλεί) και φεύγει περιστασιακά «σαν το φυτό που δεν βλασταίνει πια», αλλά είναι βέβαιο πώς θα ανθίσει και πάλι με την ανακύκλωση του χρόνου, κατά την Άνοιξη. Όσπου, τέλος θα υμνήσει: «Ω το τραγούδι της ζωής/που μας σηκώνει όρθιους». Γιατί ακριβώς, στη θεωρία της μεταφυσικής, η ζωή είναι αυτή, η οποία μέσα από τα ερεθίσματα, τις κακουχίες και τις εμπειρίες της, θα επιφέρει την «άνωση», προκειμένου να κερδισθεί η επιθυμητή θέση στην πορεία της ψυχής, στην άλλη πλευρά της κοσμοθεωρίας του Σύμπαντος Κόσμου και της αυτο-εξέλιξής του.

Από τα «της μελλούμενης σιωπηλής ζωής» του, ο Γιώργος Σαραντάρης –εννοεί τη ζωή πέρα από το όριο αυτής της ζωής, όπου η σιωπή επιβάλλεται από την απόλυτη γνώση-, μέχρι και τη διαπίστωση του Κλέωνος Παράσχου**** ότι η ψυχή του (του ποιητή μας). ξανοίγεται «προς ένα κόσμο μυστικό και μεταφυσικό», στοιχείο το οποίο πρόσεξαν και σημείωσαν και οι άλλοι κριτικοί του, αυτός αναζητά έναν κόσμο στον οποίο φαίνεται να γνωρίζει καλά ότι βίωσε μίαν άλλη πραγματικότητα, για να δικαιώσει τον Γ. Θέμελη, όταν λέει πως «ο νους μπορεί ερευνώντας να βρει, μες απ' το δαίδαλωμα αυτό, το μυστικό νήμα, όχι όμως και την αίσθηση». Αλλά, μήπως αυτό δεν είναι το οποίο ψάχνει ενεργά και αέναα ο ποιητής-άνθρωπος; Γνωρίζει ενδόμυχα το «μυστικό νήμα» που ως μίτος οδηγεί στην τελείωση της άλλης πλευράς και αδιαφορεί για την «αίσθηση», η οποία επίσης ξέρει ότι είναι μία αυταπάτη της σαρκός, η οποία απο-υλοποιείται άπαξ και επισυμβεί ο θάνατος αυτής.

Ο Σαραντάρης, από την αρχή, είναι έτοιμος για το μεγάλο ταξίδι, όχι μέσω της Στυγός, αλλά πάνω στα κύματα της θάλασσας, την οποία αγαπάει και τραγουδάει ανελλιπώς. «Πάνω στη θάλασσα εγώ τραγουδώ / μα δε χορταίνω», θα πει και θα αποφανθεί: «Πάνω στη θάλασσα ο θάνατος έχει παλμό δικό μου / και τρέχει με τα λάβαρα / όταν εγώ σωπαίνω». Κι αφού μας υπενθυμίσει ότι «Ήπιαμε νερά πολλά σε χίλιους κόσμους», ήτοι την ανακύκληση των ζώων, όπου «με τον πρώτο ήχο της καμπάνας / τόσα νιάτα φεύγουν / τόσα νιάτα φτάνουν», για να επιτευχθεί το προσδοκώμενο της ολοκλήρωσης μέσα από την επαναγένεση, καθώς, εκείνος ο ίδιος «μάζευε παιδιά να τα στείλει στον ουρανό», ο οποίος (ουρανός) αποτελεί το ελάχιστο διαχωριστικό ανάμεσα στο φυσικό και το υπερφυσικό, και με τον οποίον άλλωστε «γίναμε φίλοι και κουβεντιάσαμε», και μας επισημάνει ότι (προφανώς σε εμάς και όλους τους άλλους), μιλάει «γιατί υπάρχει ένας ουρανός που με ακούει», μας αποχαιρετά ανέλπιστα γρήγορα «με φως πουλιού στην ανοιχτή φωνή του / και με θυμό παιδιού στην έναστρη πνοή του»!

Ο Κ. Δεσποτόπουλος στη «Νέα Εστία», το 1946, έγραφε: «[Ο Σαραντάρης], ζώντας, είχε ξεπεράσει και νικήσει το θάνατο. Την κοινή αυτή μοίρα των ανθρώπων (.....) και ζούσε, (αυτός), όπως και όσοι άλλοι θελήσουν να πλησιάσουν την ποίησή του, δεν μπορεί παρά να ζήσουν, μες στο Μέλλον». Ο άντρας αυτός, ο οποίος για πάντα έμεινε ένα δειλό, φοβισμένο και αποξενωμένο παιδί, το οποίο «μακριά απ' την κοσμογονία, / (το) παρατήσανε μοναχό / (.....) / και περάσανε οι μέρες πάνω (του) στάχτη φέροντας και καπνό», το ασυμβίβαστο αυτό, με την ζωή αυτή, παιδί, το οποίο κατά τον Γιώργο Μαρινάκη «δεν μπορούσε να παίξει το παιχνίδι των κοινών ανθρώπων» έζησε ωστόσο και «ξεχάστηκε μοναχό στο δάσος να ονειρεύεται».

Την ημέρα εκείνη του 1941, ο Γιώργος Σαραντάρης κοιμήθηκε, ίσως, «με στόμα ανοιχτό. Κι ο Θεός έριξε τ' αγχίστρι και (του) πήρε την ψυχή», όπως ο ίδιος το είχε προφητέψει στις 27 Ιουνίου του 1938. Κι εκείνος, είδε

«πάλι ο ουρανός να ανοίγει εδώ την πύλη», για να αφήσει την μετουσιωμένη ψυχή του να περάσει, αναμένοντας εκ νέου τη στιγμή κατά την οποία «οι νεκροί κάπου γεννιούνται πάλι».

Θα κλείσω, αναφέροντας αυτούς τους στίχους, τους οποίους ήδη έχω προτάξει: «Και είναι η σειρά μας / να βρεθούμε αθάνατοι», με την ελπίδα μιας μεταφυσικής συνάντησης και ανταλλαγής ιδεών με τον ποιητή. Ή μήπως αποτελεί και είναι όνειρο στο δάσος;

ΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΥΜΠΙΑΤΗΣ

Σημειώσεις:

* Περιοδικό «Ρυθμός» τόμος Β', τεύχος 9 του 1934, για την πρώτη συλλογή του Σαραντάρη «Αγάπες του Χρόνου».

** Γ. Μαρινάκη «Ο Τέλος Άγρας για τον Γ. Σαραντάρη».

*** Μ.Γ. Μερακλή Προλεγόμενα στην έκδοση «Γιατί τον είχαμε λησμονήσει...», Αθήνα 2002, εκδόσεις» Παραφερνάλια - Τυπωθήτω», όπου αναφέρεται στο πρώτο κριτικό του σημείωμα για τον ποιητή σε ανθολόγησή του το 1961 από τον Γιώργο Μαρινάκη.

**** Αυτ.

***** Στο τεύχος 231, σελ. 1171, του περιοδικού «Νέα Εστία» του 1936.

ΣΤΟ ΓΟΝΥ ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ

*Στο γόνυ του Ομήρου ακουμπισμένοι
μένουμε πιστοί στις χαρακιές του.
Πίνουμε άκρατο τ' ανάμα της πηγής του.
Έχουμε προσανατολισμένες τις πυξίδες
στη δημοσιά που οδηγεί ως τις ακτές του.*

*Κρατώντας παραμάσχαλα τα δώρα
μ' απλή γραφή και χρώμα ατόφιο
τον δεκαπεντάσύλλαβο ανεμίζοντας
φυλάμε παραδόσεις.*

*Στου Ομήρου την αυλή
στρωμένο έχουμε τραπέζι.
Παίζουμε το σαντούρι και τη λύρα
Και στο χορό που Εκείνος σέρνει
μπαίνουμε ολόχαροι κρατώντας
το πλουμιστό μαντίλι του παππού μας.*

ΑΝΤΡΕΑΣ ΜΑΡΑΣ

ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟΝ Γ. Θ. ΒΑΦΟΠΟΥΛΟ

Ο Γιώργος Βαφόπουλος (1903-1996), ό ευαίσθητος ποιητής του ελληνικού βορρά, έζησε στη Θεσσαλονίκη σχεδόν ασάλευτα, ταυτίσθηκε μ' αυτήν και την ευεργέτησε με δωρεές και κληροδοτήματα. Η ιδιαίτερή του πατρίδα, ή τουρκοκρατούμενη τότε Γευγελή, ένας τόπος ειδυλλιακός, όπου φοίτησε στο δημοτικό σχολείο, με τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου, που άκολούθησε τους δυο Βαλκανικούς πολέμους 1912-1913, έμεινε μόλις δυο χιλιόμετρα έξω από τὰ σύνορα τής Ελλάδας, όπως καθορίστηκαν από εκείνη τη Συνθήκη.

Έκπατριsmένος άπ' εκεί με όλη την πολυμελή του οικογένεια - είχε πέντε άδέρφια - έζησε σε διάφορες πόλεις και χωριά τής Μακεδονίας και από τó 1917 στη Θεσσαλονίκη, όπου φοίτησε στο γυμνάσιο. Έζησε για ένα χρόνο στην Αθήνα (1923-1924), φοιτητής στη Μαθηματική Σχολή του Πανεπιστημίου, διέκοψε όμως τις σπουδές του έξ αίτίας τής φυματίωσης από την όποία υπέφερε, και γύρισε στη Θεσσαλονίκη, όπου έζησε την υπόλοιπη μακρά ζωή του, με συχνά όμως ταξίδια σε πολλά μέρη τής γής.

Τó 1921, στα δεκαοκτώ του χρόνια, δημοσίευσε τὰ πρώτα του ποιήματα. Τόν χρόνο που έζησε στην Αθήνα γνωρίστηκε με τόν Κωστή Παλαμά, μιá συνάντηση καθοριστική στη ζωή του, με τόν Γρηγόριο Ξενόπουλο και άλλους καθιερωμένους λογοτέχνες. Τó 1927 άρχισε τη συνεργασία του με τó λογοτεχνικό περιοδικό *Νέα Έστία*, όπου δημοσίευε ως τó τέλος τής ζωής του.

Από τó 1924 που γύρισε στη Θεσσαλονίκη συνδιήυθινε τó περιοδικό *Μακεδονικά Γράμματα*, συνεργαζόταν συνεχώς με περιοδικά και έφημερίδες, και με πρωτοβουλία του δημιουργήθηκε ή Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης, τής όποίας υπήρξε διευθυντής για 25 χρόνια (1938-1963). Υπηρέτησε ως Γραμματέας του πρώτου Κρατικού Θεάτρου Θεσσαλονίκης (1944) και άργότερα μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος. Τó 1980 εξελέγη άντεπιστέλλον μέλος τής Ακαδημίας Αθηνών και τó 1988 επίτιμος καθηγητής τής Φιλοσοφικής Σχολής του Άριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Τó 1924 γνώρισε την Άνθούλα Σταθοπούλου, με την όποία τόν συνέδεσε μεγάλος και πολυκύμαντος έρωτας. Την νυμφεύθηκε τó 1934, εκείνη όμως πέθανε τέσσερα μόλις χρόνια μετά. Άργότερα νυμφεύθηκε την Άναστασία Γερακοπούλου, με την όποία έζησε την υπόλοιπη ζωή του. Μέσα στα πολλά ταξίδια του επισκέφθηκε και την Κύπρο, τó Πάσχα του 1974, πριν από την τουρκική εισβολή. Τó 1966 τιμήθηκε με τó Πρώτο Κρατικό Βραβείο Ποίησης και τó 1972 με τó Βραβείο Ποίησης τής Ακαδημίας Αθηνών.

Τó ποιητικό του έργο, άποτελούμενο από 11 ποιητικές συλλογές - με πρώτη *Τὰ ρόδα τής Μυρτάλης* (1931) - και τελευταία *Τó Τέλος* (1985), συγκεντρώθηκαν τó 1978 σε ένα τόμο με τόν τίτλο *Τὰ Ποιήματα*, στόν όποίο δέν

περιλαμβάνεται τὸ μεταγενέστερο *Τὸ Τέλος*. Ὁ Βαφόπουλος ἀνήκει στοὺς ὀλιγογράφους ποιητές, ἀφοῦ τὸ σύνολο τῆς ποιητικῆς του δημιουργίας ἐξήντα καὶ πλέον χρόνων εἶναι μόλις 350 σελίδες. Ὁ ποιητὴς ἄρχισε μὲ τὸν νεοσυμβολισμό τῆς ἐποχῆς του, μὲ ἐπιδράσεις ἀπὸ τὸν Παλαμά, τὸν Καβάφη, τὸν Καρυωτάκη, τὸν Μπωντλαίρ, ἐνῶ ἀργότερα προχώρησε πρὸς τοὺς νέους ἐκφραστικούς τρόπους τοῦ ἐλεύθερου στίχου. Ὡς δεῖγμα νεοελληνικοῦ ἐλεύθερου στίχου περιέλαβα στὸ βιβλίο μου *Νεοελληνικὴ Στιχουργικὴ* (1969) ἕνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ποίημά του Ὁ Ποταμός, τῆς ποιητικῆς συλλογῆς *Τὸ Δάπεδο*.

Τὸν Γ. Θ. Βαφόπουλο γινώριζα ἀπὸ τὰ ποιήματά του ποὺ δημοσιεύονταν στὴ *Νέα Ἑστία*, ἀπὸ κατὰ καιροὺς ἀναφορὲς τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη καὶ ἀπὸ τὸ ἀφιερωματικὸ σ' αὐτὸν τεῦχος τῆς *Πνευματικῆς Κύπρου* (ἀρ. 159-160, Δεκ. 1973 - Γεν. 1974). Ἡ γνωριμία μου αὐτὴ μὲ τὸ ἔργο του ἦταν, φυσικά, ἀποσπασματική. Δὲν εἶχα εὐρύτερη, καθολικὴ γνώση του οὔτε ἀντίληψη γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸ ἦθος του. Εὐκαιρία γιὰ βαθύτερη καὶ εὐρύτερη γνωριμία μὲ τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ σύνολο τοῦ ἔργου του μοῦ πρόσφερε, στὰ μέσα τοῦ 1975, ὁ Κύπρος Χρυσάνθης, ὅταν μιὰ μέρα μοῦ ἐνεχείρισε τέσσερις ὀγκώδεις τόμους μὲ τὸν τίτλο *Σελίδες Αὐτοβιογραφίας*, τοῦ Γ. Θ. Βαφόπουλου, 1 (1970), 2 (1972), 3Α (1973), 3Β (1975), γιὰ νὰ τοὺς παρουσιάσω στὴν *Πνευματικὴ Κύπρο*.

Στάθηκα μὲ δέος μπροστὰ στὶς 1500 περίπου σελίδες τῶν τεσσάρων τόμων καὶ στὴν ἀρχὴ δοκίμασα νὰ ἀποποιηθῶ τὸ ἐγχείρημα. Ἀρχίζοντας ὅμως νὰ τοὺς διαβάζω, μὲ τράβηξαν, ἀφοῦ σὲ κάθε σελίδα τους ἀπολάμβανα τὸ ὕφος τοῦ συγγραφέα, τὴν ἐξομολογητικὴ ἐκδίπλωση τῆς προσωπικότητάς του, βιοτικὴ καὶ πνευματικὴ, τὴ ζωντανή, βιωματικὴ, παρουσίαση μικρῶν καὶ μεγάλων μορφῶν τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, τὶς ὥριμες κρίσεις του στὸ γενικότερο πρόβλημα τῆς τέχνης, τὴν ἀναφορὰ στὸ δικό του ἔργο, τὶς ἐμπειρίες του ἀπὸ τὰ πολλὰ ταξίδια του, τὸν πνευματικὸ περίγυρο τῆς Θεσσαλονίκης.

Κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση αὐτὴ τῶν *Σελίδων Αὐτοβιογραφίας*, ἔγραψα ἕνα συνοπτικὸ κείμενο γιὰ τὴν *Πνευματικὴ Κύπρο*, ποὺ δημοσιεύθηκε στὸ τεῦχος 184 (Γενάρης 1976). Ἀξίζει νὰ μεταφέρω ἐδῶ μερικὲς παραγράφους του:

Ὅταν φτάνης στὸ τέλος τῶν 1450 “*Σελίδων Αὐτοβιογραφίας*” τοῦ Γ.Θ. Βαφόπουλου, ἔχεις τὴν αἴσθηση ὅτι γυρίζεις ἀπὸ ἕνα μεγάλο μακρινὸ ταξίδι, στὸ ὁποῖο διάσχισες ἕνα ὠκεανό, δρασκελίσεις σύνορα πολλῶν χωρῶν, εἶδες ἄστεα πολλῶν ἀνθρώπων καὶ αἰσθάνθηκες καὶ στοχάστηκες πολὺ. Μιὰ μαγνητικὴ ἔλξη σὲ εἶχε κρατήσει γιὰ ὧρες, ἔτσι ποὺ νὰ ἐξακολουθῆς καὶ μετὰ τὸ τέλος τοῦ διαβάσματος νὰ συνοδεύεσαι ἀπὸ τὸν ἀπόηχο τόσων καὶ τόσων γεγονότων καὶ περιστατικῶν, σκέψεων καὶ συλλογισμῶν καὶ ποιητικῶν ἀποσταγματῶν.

Εἶναι ἓνας κόσμος ποὺ αὐτοαποκαλύπτεται ἐξομολογητικά. γυμνώνει τὴν ψυχὴ του μὲ πάθος, ἀλλὰ καὶ μὲ θαυμαστὴ ἀξιοπρέπεια. Στους τόμους τῆς “Αὐτοβιογραφίας” παρελαύνει βέβαια ἡ προσωπικὴ ζωὴ - καλύτερα ἢ προσωπικὴ περιπέτεια - τοῦ συγγραφέα (ἢ μετάπτωση τῶν παιδικῶν χρόνων ἀπὸ τὴν εὐτυχία στὴ δυστυχία, συγκινητικὲς οἰκογενειακὲς ἐμπειρίες μέσα σὲ τρομακτικὰ ἐθνικὰ γεγονότα, ἀγωνίες γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τοῦ καθημερινοῦ ψωμιοῦ, ἐπαγγελματικὲς ταλαντεύσεις καὶ προσαρμογές, διαβρωτικὸ ἐρωτικὸ πάθος, πνευματικὲς ἀγωνίες, ἀναζητήσεις καὶ ἐπιτεύγματα), ἀλλὰ μαζὶ καὶ ὀλόκληρη ἡ πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ Θεσσαλονίκη τοῦ αἰῶνιά μας - καθὼς δένεται ἄμεσα μὲ τὴ ζωὴ τοῦ συγγραφέα - ὁ εὐρύτερος πνευματικὸς ὀρίζοντας τῆς Ἑλλάδας καὶ οἱ ἐθνικὲς καὶ πολιτικὲς τῆς περιπέτειες ἀπὸ τὸ 1900 ὡς σήμερα.

Ὁ Βαφόπουλος γράφει γιὰ ὅλα αὐτὰ μὲ παρρησία, μὲ θάρρος πνευματικὸ. Ζωντανεῦει μορφές τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, περιστατικὰ ἀπὸ τὶς προσωπικὲς σχέσεις του μαζὶ τους, κρίνει καὶ σχολιάζει ἀπροσωπόληπτα ἀνθρώπους, ἰδρύματα καὶ καταστάσεις, χωρὶς παραχωρήσεις ποὺ γεννιοῦνται συνήθως ἀπὸ συμβατικότητες, φιλικὲς σχέσεις ἢ ἀντιπάθειες. Διατυπώνει τὶς κρίσεις του πάνω στὸ γενικώτερο πρόβλημα τῆς Τέχνης, τῶν ρευμάτων καὶ τῶν τεχνοτροπιῶν - φτάνοντας συχνὰ σὲ διατυπώσεις ἐπιγραμματικὲς - πρὸ πάντων ὅμως ξετυλίγει τὴ δραματικὴ “ὁδὸ” ἐνὸς “ἐκ βαθέων” ποιητῆ. Αὐτὸ τὸ ξετύλιγμα συνιστᾷ μιὰν ἀνασκαφὴ ὡς τὰ μύχια τῆς ψυχῆς του, ἀνασκαφὴ ποὺ ἀγγίζει τὶς πηγές τῆς ποιητικῆς του δημιουργίας...

Γευόμαστε συχνὰ τὴ μοναξιά του, θελημένη ἢ ἀθέλητη, ὁδοιποροῦμε μαζὶ του στὴ μεταφυσικὴ του περιπέτεια ἢ τὶς ταξιδιωτικὲς του περιπλανήσεις καὶ ἀγγίζομε μὲ κάποιον δέος τὴν ἀβάσταχτη - σὲ ἀμέτρητες στροφές τῶν πραγμάτων - ὀδύνη του. Στὸ βάθος ὄλων αὐτῶν συναντοῦμε καὶ τὸν κοινὸ πυρήνα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ μας, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ποὺ τὸν ἀντικρύζομε ἐκστατικὰ στὴν τραγικὴ περιπέτεια καὶ κάθαρση.

Ἐπειτα ἀπὸ ἓνα μῆνα περίπου, πῆρα, ἀπροσδόκητα, ἀπὸ τὸν ποιητὴ τὸ ἀκόλουθο εὐγενικὸ γράμμα:

Θεσσαλονίκη, 6.3.1976

Ἀγαπητέ μου κ. Χατζηκωστῆ,

Εἶναι πολλὲς μέρες ποὺ πῆρα τὴν «Πνευματικὴ Κύπρο», ὅπου εἶχα τὴ χαρὰ νὰ διαβάσω τὴν κριτικὴ σας. Τονίζω τὴ λέξη χαρὰ, γιατί, ὅσο κι ἂν ἔχει κανεὶς ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ πολλὲς ἀνθρώπινες ἀδυναμίες, δὲν μπορεῖ ὡστόσο νὰ μὴν ἀντιδράσει, μ' ἓνα αἶσθημα εὐαρέσκειας, στὸ μήνυμα ποὺ ἐκπορεύεται ἀπὸ μιὰ θερμὴ ἀνθρώπινη καρδιά. Καθυστέρησα κάπως νὰ ἐκφράσω τούτη τὴν ἀντίδραση τῆς εὐαρέσκειας, γιατί, καθὼς θὰ σᾶς ἔχει

Ίσως πληροφορήσει ο κοινός αγαπητός μας φίλος κ. Χρυσάνθης, κατέχομαι από ένα μόνιμο σχεδόν αίσθημα άκεφιάς, έξ αίτίας τής όχι και πολύ καλής υγείας μου. Τοῦτο μου δίνει τὸ θάρρος νά επικαλεσθῶ τήν ἐπιείκειά σας.

Μ' έντυπωσίασαν πολλά μέρη τής κριτικῆς σας, ὁ συνοπτικός τρόπος πού ἐμφανίζετε τὰ οὐσιώδη, ἡ γυμνασμένη κριτική σας σκέψη, τὸ θαυμάσιο ὕφος τοῦ γραπτοῦ λόγου σας, πού προδίνει τὸν ἐπίσης γυμνασμένο λογοτέχνη. Ὅμως, πάνω ἀπ' ὅλα, μ' έντυπωσίασε ὁ ἡρωϊσμός σας νά διαβάσετε 1450 σελίδες, πού, καί στήν πιὸ εὐτυχισμένη ἀκόμη περίπτωση, φέρνουν ὀπωσδήποτε κάποιον κάματο.

Σᾶς εὐχαριστῶ θερμὰ γιά ὅλα, γιά τὸν “ἡρωϊσμό” σας, γιά τήν ἐπιείκειά σας, τήν ὁποία θέλω νά τῆ δεχτῶ σάν ἔκφραση ἀγάπης, καί γιά τήν κριτική σας εὐστοχία, ἀλλά πρὸ πάντων σᾶς εὐχαριστῶ, γιὰ τὴν μὲ τὸ κείμενό σας μου στερεώσατε τήν πεποίθηση, ὅτι ἡ στάθμη τής κυπριακῆς διανόησης βρίσκεται σ' ἓνα πολὺ ψηλὸ ἐπίπεδο πνευματικῆς καί πολιτιστικῆς δραστηριότητας, ψηλότερο καί ἀπὸ τὸ ὑπερφίαλο ἑλλαδικό μας ἐπίπεδο.

Δὲν ξέρω ἂν τὶς “Σελίδες Αὐτοβιογραφίας” τὶς ἔχετε δανεισθεῖ. Σᾶς ταχυδρομῶ τὰ “Ποιητικά” μου, μὲ τήν παράκληση, ἂν τυχὸν δὲν ἔχετε τὶς “Σελίδες” μου, νά πάρετε τὸν κόπο νά μου τὸ γνωστοποιήσετε, γιά νά σᾶς τὶς στείλω. Ἐγὼ θὰ τολμῆσω νά σᾶς παρακαλέσω νά μου χαρίσετε, ἂν σᾶς περισσεύει, ἓνα ἀντίτυπο τής “Νεοελληνικῆς Στιχουργικῆς” σας. Θὰ διαπιστώσετε ἴσως, ἀπὸ τὰ νεανικά μου ποιήματα, πόσο μ' ἐνδιέφερε ἡ στιχουργικὴ τέχνη, πού δὲ διστάζω νά τὸ πῶ, δὲν μὲ ἀπέλιπε καί μετὰ 45 χρόνων θητεία στὸν ἐλεύθερο στίχο. Τοῦτο θὰ τὸ δεῖτε στὰ γεροντικά μου παραπατήματα (παραστρατήματα ἴσως;) τῶν “Νέων Σατιρικῶν Γυμνασμάτων”.

Σᾶς εὐχαριστῶ καί πάλι γιά ὅλα, ἀγαπητέ μου κ. Χατζήκωστῆ, καί σᾶς παρακαλῶ νά δεχθεῖτε τήν ἔκφραση τής ἀγάπης μου καί τής ἐκτίμησής μου.

Γ. Θ. Βαφόπουλος.

Μαζί μὲ τὸ γράμμα του μου ἔστειλε, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ Ποιητικά του, καί τήν τελευταία, τότε, ποιητικὴ συλλογὴ του, Τὰ Νέα Σατιρικά Γυμνάσματα, ἓνα βιβλίον μὲ 56 δεκάστιχα ποιήματα, στὰ ὁποῖα, μὲ ὀξὺ ἀριστοφάνειο τρόπο, σατιρίζει τὴ νεοελληνικὴ πραγματικότητα σὲ ὅλες τὶς κατακριτέες ἐκδηλώσεις τῆς. Ἀπάντησα μὲ συντομία στήν ἐπιστολή του καί μαζί τοῦ ταχυδρόμησα μερικὰ ἀπὸ τὰ μέχρι τότε βιβλία μου, μεταξὺ τῶν ὁποίων, βέβαια, καί τὴ Νεοελληνικὴ Στιχουργικὴ, πού εἶχε ζητήσει. Σὲ μιὰ δεύτερη ἐπιστολή του, τὸν ἐπόμενον χρόνο, ἔκαμνε ἀναφορὰ σ' αὐτά, ἀλλὰ καί γενικότερες παρατηρήσεις στήν κυπριακὴ πνευματικὴ παραγωγή:

Θεσσαλονίκη, 27.11.1977

Αγαπητέ μου κ. Χατζηιωσήφ,

Ελοχάρματα πη πέρασε ένα και μισό χρόνο από τα βιβλατά και μοναδική μας πνευματική επιτυχία. Θα βλέπω τον γαί και τον κόσμο ματωλί-εμού μου ν' ανταποκριθώ στην ευγενική προσφορά τα βιβλία σας, αν δια ήσαν βίβλος ότι ο κ. Χαρ-σάνδης θα σας έχει ηδη προσφορέσει πόσο δύσκολα ήταν για μένα τα δύο ταύτα βιβλατά χρόνια. Κα' αν συνδοάσει με ταύτα τα "δυσκολία" και το κείμενο «Οι ημετέρες εφευρέσεις» («Δελτίου Αιολοβιογραφίας», Τομ. Β', σελ. 45), που μούδωσε και άφορμή να τα γράψω πάλιν ένας Κύπριος, ερηίτω πη θα εφαιζήσετε όση και επι-είνετα σας για να με συγχωρήσετε.

Ώστόσο, η ματωλίε μου ν' ανταποκριθώ στην προσφο-ρά τα βιβλία σας, δε σημαίνει και ματωλίε μου στην μεζέτη τους. «Αί γράφα «ολό διάβασμα», γιατί τα βιβλία σας, όσα και με και πάση περιεχομένη ένταξή τους, μονάχα με με μεζέτη σε βάθος αποικιστήτων όλο-υμεν και πνευματική του άγια. «Η Χαμένη Έδρα» είναι ένα κειμήλιο όχι μονάχα για την ένχρημα πάλι έχετε να κινηθεί στο χώρο της νεοελληνικής γορλε-χιάς, αλλά και για την εριζοεργική-μελέτη σας μέθοδο να ανακρίνετε τα κείμενά της, πάντοτε με το μέτρο σαφώς αιδωμένης αποικιστήτων. Η ίδια ταύτη εριζοε-ργική-μελέτη σας μέθοδος, εννοχημένη από και επι-πειρία μας δικιάς αληθινής χέου τα ιαολογία, σας βο-ήθησε να εριζοεργήσετε το πορτίμοσο πέσωπο της Πάφου, με το πάθος πάλι μας εριπία πάντοτε η γη και παλιν μας.

Με άπαιχόμοιο ιδιότητα η «Νεοελληνική Δι-

Θεσσαλονίκη, 27.11.1977

Αγαπητέ μου κ. Χατζηκωστή,

Στοχάζομαι πώς πέρασε ένας και μισός χρόνος από την τελευταία και μοναδική μας πνευματική επικοινωνία. Θα ντρεπόμουν ίσως για την τόση καθυστέρησή μου ν' ανταποκριθώ στην εύγενική προσφορά των βιβλίων σας, αν δεν ήμουν βέβαιος ότι ο κ. Χρυσάνθης θα σάς είχε ήδη πληροφορήσει πόσο δύσκολα ήταν για μένα τὰ δυὸ τούτα τελευταία χρόνια. Κι αν συνδυάσετε με τούτες τις "δυσκολίες" και τὸ κείμενο "Οἱ γλυκεῖς ἐφιάλτες" ("Σελίδες Αὐτοβιογραφίας", Τόμ. Β', σελ. 45), πὸν μοῦδωσε τὴν ἀφορμὴ νὰ τὸ γράψω πάλιν ἕνας Κύπριος, ἐλπίζω πὸς θὰ ἐξαντλήσετε ὅλη τὴν ἐπιείκειά σας γιὰ νὰ μὲ συγχωρήσετε.

Ὡστόσο ἡ καθυστέρηση ν' ανταποκριθῶ στὴν προσφορά τῶν βιβλίων σας, δὲ σημαίνει καὶ καθυστέρηση στὴ μελέτη τους. Δὲ γράφω "στὸ διάβασμα", γιὰ τὰ βιβλία σας, ἔστω καὶ μὲ τὴν περιορισμένη κάπως ἔκτασή τους, μονάχα μὲ μιὰ μελέτη σὲ βάθος ἀποκαλύπτουν ὀλόκληρη τὴν πνευματικὴ τους ἀξία. "Ἡ Χαμένη Ἐδὲμ" εἶναι ἕνα τεκμήριο ὄχι μονάχα γιὰ τὴν εὐχέρεια πὸν ἔχετε νὰ κινεῖσθε στὸ χῶρο τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ φιλολογικὴ-κριτικὴ σας μέθοδο νὰ ἀνατέμνετε τὰ κείμενά της, πάντοτε μὲ τὸ μέτρο σαφῶν αἰσθητικῶν ἀποτιμήσεων. Ἡ ἴδια τούτη φιλολογικὴ-κριτικὴ σας, μέθοδος, ἐνισχυμένη ἀπὸ τὴν ἐμπειρία μιᾶς θητείας στοὺς χώρους τῆς ἱστορίας, σὰς βοήθησε νὰ φιλοτεχνήσετε τὸ πολύμορφο πρόσωπο τῆς Πάφου, μὲ τὸ πάθος πὸν μᾶς ἐμπνέει πάντοτε ἡ γῆ τῶν πατέρων μας.

Μὲ ἀπασχόλησε ἰδιαίτερα ἡ "Νεοελληνικὴ Στιχουργικὴ" σας, πὸν τῆς ἔμεινα πιστός, ἔστω κι ἂν ἀπὸ καιρὸ ἔχω παραμερίσει τὶς αὐστηρές της φόρμες. Κι αὐτὴ προδίνει πόσο ἡ φιλολογικὴ σας σκευὴ σὰς βοήθησε ν' ἀναλύσετε στὰ καθέκαστά της τὴ μορφικὴ "ἐποποιῖα" τῆς νέας μας ποίησης. Παρ' ὅλο πὸν νόμιζα ὅτι κατεῖχα τὰ μυστικὰ τῆς νεοελληνικῆς στιχουργικῆς, πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσω ὅτι σεῖς προσθέσατε καινούργιες γνώσεις στὶς παλιές δικές μου. Τέλος, μὲ τὴν "Ἑλλάδα τοῦ Σεφέρη" δίνετε μιὰν ἀκόμα ἀπόδειξη τῆς εὐρύτητας τοῦ πνευματικοῦ σας φάσματος, πὸν καλύπτει ὀλοκληρὸ τὸν ἑλληνικὸ ποιητικὸ χῶρο, ἀπὸ τοὺς "κλασσικοὺς" τοῦ ἑλληνικοῦ Διαφωτισμοῦ, ὡς τὴ σύγχρονη "ποιητικὴ" ἔκφραση τοῦ "παράλογου".

Ἐχω θέσει τὴν ἀρχή, ἀγαπητέ μου κ. Χατζηκωστή, πὸς ὅλες οἱ πνευματικὲς ἐκδηλώσεις τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀνεξάρτητα ἀπὸ ἐνδεχόμενες τοπικὲς ἰδιομορφίες, πρέπει νὰ κρίνονται μὲ αὐστηρὰ πανελλήνια μέτρα. Στὴν κρίση αὐτὴ πιστεύω πὸς ἡ Κύπρος διεκδικεῖ ἕνα βαθμὸ, πὸν ἐγγίζει τὸ "ἄριστα". Κι ἐσεῖς, μὲ τὴν πνευματικὴ σας προσφορά, μέσα στὸν τοπικὸ χῶρο τῆς Κύπρου, ἔχετε μιὰ ζηλευτὴ θέση στὴ νεοελληνικὴ γραμματεία.

Σὰς εὐχαριστῶ γιὰ ὅλα, κι ἀκόμα γιὰτί, σὲ ἀνύποπτο χρόνο, χρησιμο-

ποιήσατε στή “Στιχουργική” σας, σὰν παράδειγμα, μερικούς δικούς μου στίχους. Κι ἐλπίζω σύντομα νᾶχετε καὶ μερικούς νέους στίχους μου, μὲ τὸν τίτλο: “Τὰ Ἐπιγενόμενα”.

Φιλικώτατα δικός σας
Γ. Θ. Βαφόπουλος

Τὴν ἄποψή του γιὰ τὸ ἐπίπεδο τῆς κυπριακῆς πνευματικῆς δημιουργίας εἶχε διατυπώσει καὶ παλαιότερα, σὲ γράμμα του πρὸς τὸν Κύπρο Χρυσάνθη, δημοσιευμένο στὸ βιβλίο *Λόγος γιὰ τὸν Γ. Θ. Βαφόπουλο* (Λευκωσία 1995): Πιστεύω πὼς ἡ Κύπρος δὲν ἔχει νὰ ζηλέψει τίποτε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Τούναντίον, μπορεῖ νὰ μᾶς δώσει μαθήματα ὑψηλῆς τέχνης καὶ πνευματικῶ ἡθους (6 Ἰουνίου 1973). Καὶ ἀργότερα: Οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι τῆς Κύπρου μᾶς δίνουν πάντα μαθήματα εὐπρέπειας, μέτρου καὶ εὐθύνης (17 Σεπτεμβρίου 1986).

Τὸ βιβλίο του *Τὰ Ἐπιγενόμενα* (1977) ἔφθασε λίγο ἀργότερα. Εἶναι, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἡ πιὸ δυνατὴ συλλογὴ ποιημάτων του, μιὰ πραγματικὴ κατάκτηση τῆς νεοελληνικῆς ποίησης, ἔργο ὠριμότητας τοῦ ποιητῆ - ἦταν τότε 74 χρονῶν. Στὴ συλλογὴ αὐτὴ ὑπάρχουν καὶ πολλὲς ἀναφορὲς στὴν Κύπρο, ποὺ πρόσφατα εἶχε ὑποστῆ τὴ λαίλαπα τῆς τουρκερικῆς εἰσβολῆς. Τὸ ποίημα *Ὁ Ἐπιτάφιος Θρήνος*, ἔκφραση τοῦ βαθύτατου πόνου τοῦ ποιητῆ γιὰ τὴ ματωμένη Κύπρο τῶν ἀναρίθμητων τάφων, ἀλλὰ καὶ τῆς μεγάλης τύφης τοῦ ἔλλητισμοῦ γιὰ τὴν πολὺκλαυστη ὁμορφιὰ τῆς κατεχόμενης γῆς μας, τελειώνει μὲ τοὺς στίχους:

Νὰ τραγουδήσουμε πιά δὲν μποροῦμε.
Τὸ τραγούδι ἀναβρῦζει ἀπὸ ἀνοιχτὴ καρδιά.
Μόνο νὰ φτύσουμε μποροῦμε τὸ στεγνὸ μας σάλιο
πάνω στὸ πρόσωπο τῆς πιὸ μεγάλης τύφης,
αὐτῆς τῆς νέας ἑλλαδικῆς μας Ἐρινύας,
ποὺ πετάχθηκε μέσ' ἀπ' τὴν πληγὴ τῆς Κύπριδος,
καθὼς εἶχεν ἐκείνη ἀναδυθεῖ ἀπ' τὸ κύμα.

Ἦταν ἡ μόνη ἀπ' τοὺς θεοὺς, ποὺ ἀκόμα ζοῦσε,
μὲ τὴ δύναμη τῆς ὁμορφιάς ποὺ δὲν ἐνδίδει.
Τώρα τὴν κλαῖμε, ὅπως ἐκείνη ἔκλαιγε τὸν Ἄδωνι.

Ὡ Κύπρος, Ἐπιτάφιε Θρήνε τῶν Ἑλλήνων.

Στὸ ἴδιο κλίμα ἀνήκει καὶ ἡ παλαιότερη καταχώρισή του στὶς *Σελίδες Αὐτοβιογραφίας* (Τόμ. 3Α, 1975, σ. 397): Ἡ συναισθηματικὴ μου φύση εἶχε βαθιὰ τραυματισθεῖ. Εἶχα ἀγαπήσει τὴν Κύπρο, μὲ τὴν ὁποία μὲ συνέδεε τώρα καὶ ἓνα ἀφιέρωμα πρὸς τὸ πρόσωπό μου ἀπὸ τὸ περιοδικὸ “Πνευματικὴ Κύπρος”... κι ἔκλαιγα τώρα, μὲ πικρὸ παράπονο, ὅπως θᾶκλαιγα μιὰ νεκρὴ ἐρωμένη.

Για "Τὰ Ἐπιλεγόμενα" ἔγραψα μιὰ ἐκτενῆ, ἀναλυτικὴ μελέτη-κριτικὴ στην Πνευματικὴ Κύπρο (τεῦχος 215-216, Αὐγ.-Σεπτ. 1978). Τὸν ἴδιο καιρὸ μου ἔστειλε τὴ νέα συγκεντρωτικὴ ἔκδοση τοῦ ποιητικοῦ ἔργου του με τὸν τίτλο *Τὰ Ποιήματα*. Τὴν ἀφιέρωση, ποὺ ἔγραψε στὴν ἀρχὴ τοῦ βιβλίου, τὴ συνόδευσε καὶ με ἓνα σημείωμα σὲ ἓνα ἐπισκεπτήριό του ποὺ ἐνέκλεισε στὸ βιβλίο καὶ στο ὁποῖο ἔγραφε: Ἀγ. κ. Χατζηκωστῆ, Πολὺ με συγκίνησε τὸ θαυμάσιο ἄρθρο σας στὴν "Πνευματικὴ Κύπρο". Ἐτσι καθὼς εἶμαι ταλαιπωρημένος ἀπὸ τὴν περιπέτεια τῶν σεισμῶν, δὲν μπορῶ νὰ σᾶς πῶ, πρὸς τὸ παρὸν τουλάχιστο, τίποτε ἄλλο, παρὰ ἓνα ἐγκάρδιο εὐχαριστῶ. Σᾶς σφίγγω τὸ χέρι. Γ. Θ. Β. 18.10.78.

Τὸ καλοκαίρι τοῦ ἐπόμενου χρόνου, 1979, στὸ πλαίσιο ἐνὸς ταξιδιοῦ μου με αὐτοκίνητο ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὴ Βιέννη, βρέθηκα γιὰ ἓνα διήμερο στὴ Θεσσαλονίκη. Ἐπικοινωνήσα με τὸ σπίτι του, ἐλπίζοντας ὅτι θὰ εἶχα τὴν εὐκαιρία νὰ συναντηθοῦμε, πράγμα ποὺ ἐπιθυμοῦσε καὶ ὁ ἴδιος. Μοῦ εἶπαν ὅτι ἔλειπε στὴν ἐξοχὴ. Ἐχασα ἔτσι τὴ μοναδικὴ εὐκαιρία νὰ συναντήσω τὸν ἐξάριτο ἄνθρωπο καὶ ποιητῆ.

Λίγα χρόνια μετὰ μου ἔστειλε ἓνα νέο βιβλίο του με τὸν τίτλο *Ποίηση καὶ Ποιητές*, μιὰ συναγωγὴ κειμένων του ποὺ εἶχε κατὰ καιροὺς δημοσιεύσει σὲ ποικίλα ἔντυπα, ὁμιλιῶν του σὲ διάφορες εὐκαιρίες καὶ κειμένων του δημοσιευόμενων γιὰ πρώτη φορά. Καὶ γιὰ τὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ Βαφόπουλου ἔκαμα μιὰ κριτικὴ παρουσίαση στὴν Πνευματικὴ Κύπρο (τεῦχος 282-283, Ἰούν.-Ἰούλ. 1984).

Τὸν ἐπόμενο χρόνο, 1985, ἐξέδωσε τὴν τελευταία του ποιητικὴ συλλογὴ. Τὸ *Τέλος*, στὸ ἔσχατο ποίημα τῆς ὁποίας ἔγραφε καὶ τοὺς ἀκόλουθους στίχους:

*Ἐξήντα ἕξι χρόνια κράτησα τὸ χέρι σου,
αὐτὸ τὸ ἀνυστερόβουλο λευκὸ σου χέρι, ᾧ Ποίηση.
Καὶ τώρα, βαρὺς ἀπὸ θλίψη κι ἀπόγνωση,
γιὰ ὅσα ἄλλοπρόσαλλα συμβαίνουν στὸν καιρὸ μας,
φορτωμένος πικρὲς ἐμπειρίες, ποὺ διδάχθηκα
στὸ μεγάλο σχολεῖο τῆς αὐτογνωσίας,
ἰδοῦ, ἐνώπιον ὄλων τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν,
θραύω τὸν γερασμένο τοῦτον κάλαμο
κι ἀποθέτω στὰ πόδια σου, μεγάλη μου ἐρωμένη,
τὸ μικρὸ κι ἀσήμαντο ἴσως τάλαντό μου,
ποὺ ἀκόμα δὲν ἔμαθα ἂν γνήσιο ἦτανε ἢ κίβδηλο.*

Εὐχόμενος ἢ συλλογὴ αὐτὴ νὰ μὴ εἶναι τὸ τελευταῖο ποιητικὸ του ἔργο καὶ νὰ μὴ θραύσει ὁ ποιητῆς καὶ νὰ μὴν ἀποθέσει τὸν ποιητικὸ του κάλαμο, ἔγραψα καὶ γι' αὐτὸ μιὰ κριτικὴ παρουσίαση στὴν Πνευματικὴ Κύπρο (τεῦχος 307, Ἰούν. - Ἰούλ. 1986). Ὅταν δημοσιεύθηκε τὸ κείμενο, ὁ ποιητῆς βρισκόταν σὲ κλινικὴ με σοβαρὸ πρόβλημα ὑγείας καὶ ἔτσι ἢ ἀνταπόκρισή του σ' αὐτὸ ἦρθε τὸν Σεπτέμβριο, με μιὰ ἐπιστολὴ του, ποὺ θὰ ἦταν καὶ ἡ τελευταία:

Θεσσαλονίκη, 17.9.1986

Αγαπητέ μου κύριε Χατζηκωστή,

Λυποῦμαι πού ἔκτακτες περιστάσεις μ' ἐμπόδισαν ν' ἀνταποκριθῶ στήν κριτική σας γιά "Τὸ Τέλος", πού δημοσιεύθηκε στήν "Πνευματικὴ Κύπρου" τὸν Ἰούνιο - Ἰούλιο. Τὴν ἐποχὴ ἀκριβῶς πού βρισκόμουν σὲ μιὰ κλινικὴ ἀναίσθητος, ὕστερ' ἀπὸ ἐγχείριση ὀδονηρῆ, πάνω στὸ σπασμένο πόδι μου. Τώρα σᾶς γράφω κατὰ τὴν ἀνάρρωσή μου, ἔχοντας δίπλα μου τὴν ἀναπηρικὴ ἢ γεροντικὴ, ἂν θέλετε, βακτηρία μου.

Θὰ ἤθελα νὰ σᾶς γράψω περισσότερα καὶ γιά τὴ δική σας προσωπικὴ συμβολὴ στήν πνευματικὴ μας ζωὴ καὶ τῆς Κύπρου, καὶ γιά τὸ ὑψηλὸ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο τοῦ νησιοῦ σας, πού εἶχα τὴν εὐτυχία νὰ τὸ γνωρίσω τὸ Πάσχα τοῦ 1974, ὅταν ὁ ἀείμνηστος Μακάριος τελοῦσε τὴν ἀναστάσιμη λειτουργία στὸν Μητροπολιτικὸ Ναό. Ἡ σωματικὴ καὶ πνευματικὴ μου κούραση δὲ μοῦ τὸ ἐπιτρέπουν ἀκόμα.

Περιορίζομαι μονάχα νὰ σᾶς ἐκφράσω τὶς πιο θερμὲς μου εὐχαριστίες γιά ὅσα εἶχατε τὴν καλωσύνη νὰ γράψετε τόσο εὐστοχα γιά "Τὸ Τέλος". Δείξατε τουλάχιστο, σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος κριτικογράφους, ὅτι τὸ διαβάσατε καὶ τὸ κατανοήσατε. Εἶναι μιὰ μεγάλη ἱκανοποίηση ὅταν νοιώθει κανεὶς κατανόηση ἀπὸ ἐκλεκτοὺς συναδέλφους του.

Τιμῶ τὸ ἔργο σας, μὲ τὴν ἴδια ἀγάπη ποῦ τιμῶ ὅλους τοὺς πνευματικούς φορεῖς τῆς Κύπρου, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους κυριαρχεῖ ἡ φυσιογνωμία τοῦ πολὺ ἀγαπητοῦ μου κ. Κύπρου Χρυσάνθη. Τοὺς τιμῶ, γιὰτὶ κι αὐτοὶ τιμοῦν τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα.

Σᾶς εὐχαριστῶ καὶ πάλι θερμὰ καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ μὴ διστάσετε νὰ μοῦ ζητήσετε ὅσα τυχὸν βιβλία μου σᾶς λείπουν.

Φιλικώτατα

Γ.Θ. Βαφόπουλος

Ἡ πνευματικὴ ἐπικοινωνία μου μὲ τὸν Γ. Θ. Βαφόπουλο, μέσα ἀπὸ τὸν πλοῦτο τοῦ ποιητικοῦ καὶ τοῦ ἄλλου ἔργου του, ὑπῆρξε μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ καρποφόρες κι εὐχάριστες ἐμπειρίες τῆς ζωῆς μου, γιὰτὶ εἶχε νὰ κάμει μὲ ἓνα ἄνθρωπο ποιητικῆς δημιουργίας καὶ ὑψηλοῦ ἥθους.

Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ

ΙΑΤΡΟΪΣΤΟΡΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ ΣΕ ΤΕΣΣΕΡΑ ΜΟΝΟΠΡΑΚΤΑ ΤΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Το 1982 ο πολυδύναμος πνευματικός άνθρωπος της Κύπρου, ο γιατρός και λογοτέχνης Κύπρος Χρυσάνθης (Κ.Χ., 1915-1998) εκδίδει το βιβλίο του «Αλέκτορα οφείλομε στον Ασκληπιό»¹. Όπως αναφέρεται στον υπότιτλο πρόκειται για «Τέσσερα ραδιοφωνικά ιατρικά μονόπρακτα», το αντικείμενο των οποίων δηλώνεται από τον τίτλο τους. Πρόκειται για τα μονόπρακτα: «Ιπποκράτης», «Ηρόφιλος», «Αέτιος ο Αμιδηγός» και «Ο Γαληνός στην Κύπρο». Το έργο ήταν αφιερωμένο στον καθηγητή Νικ. Ματσανιώτη ως «αντίδωρο», προφανώς για τη συμβολή του στην ιατρική σταδιοδρομία του Κ.Χ. Τα μονόπρακτα είναι γραμμένα σε έμμετρο λόγο. «Μια ευκολία και μια αγάπη στην έκφραση με τον έμμετρο λόγο, τον πολύ ελληνικό, μ' έσπρωξαν να συνθέσω τα τέσσερα ραδιοφωνικά μονόπρακτα», γράφει. Τα ονομάζει δε ραδιοφωνικά επειδή γράφτηκαν για το ραδιόφωνο και από αυτό πρωτοπαρουσιάστηκαν. Αν και τον ίδιο τον Κ.Χ. τον ενδιαφέρει πιο πολύ η ποίησή τους, σ' αυτό το άρθρο θα τα σχολιάσουμε από την πλευρά της Ιστορίας της Ιατρικής. Θα δούμε δηλαδή τα αναφερόμενα πρόσωπα από την ιστορική τους διάσταση και θα εξετάσουμε τα γεγονότα που αναφέρονται στις σχετικές πηγές.

Ο τίτλος του βιβλίου («Αλέκτορα οφείλομε στον Ασκληπιό») αναφέρεται στις αρχαίες πρακτικές των θυσιών. Εκτός από το γενικό πλαίσιο των ζωοθυσιών υπήρχαν και διαφορετικές προσφορές ανάλογες της θεότητας. Στη Δήμητρα λ.χ. και στην Περσεφόνη συνήθης ήταν η προσφορά καρπών (δημητριακά ή φρούτα), ενώ στη σκοτεινή θεά των τριόδων και της νύχτας, την Εκάτη, γινόταν θυσίες σκύλων. Στον Ασκληπιό συνηθίζονταν η θυσία πετεινών. Το βλέπουμε και στα τελευταία λόγια του Σωκράτη, μετά τη λήψη του κωνείου, όπως διασώζονται στο έργο «Φαίδων» του Πλάτωνα (427-347 π.Χ.): «Ἦδη οὖν σχεδόν τι αὐτοῦ ἦν τὰ περὶ τοῦ ἥτρον ψυχόμενα· καὶ ἐκκαλυψάμενος - ἐνεκεάλυπτο γὰρ - εἶπεν, ὁ δὲ τελευταῖον ἐφθέγγετο· “ὦ Κρίτων, ἔφη, τῷ Ασκληπιῷ οφείλομεν ἀλεκτρούονα· ἀλλ’ ἀπόδοτε καὶ μὴ ἀμελήσητε”»². Δηλαδή, σε δική μας απόδοση, «Ἦδη σχεδόν το πάγωμα είχε φθάσει στο επιγαστριο. Και αφού ξεσκεπάστηκε - γιατί ήταν σκεπασμένος - εἶπε αὐτό που ἦταν καὶ τὰ τελευταία του λόγια. “ὦ Κρίτων, εἶπε, οφείλομε ἕνα ἀλέκτορα (=κόκκορα) στον Ασκληπιό. Να τον προσφέρετε καὶ να μὴ ἀμελήσετε”...»³. Η προσφορά αὐτή εἶχε τὸ νόημα τῆς ἐκφράσης ευχαριστιῶν για τὸ ἀνώδυνο τέλος του μεγάλου φιλοσόφου με τὴ χορήγηση τῆς συγκεκριμένης ουσίας (κώνιο).

«Ιπποκράτης»

Το πρώτο από τα μονόπρακτα είναι αφιερωμένο στον «πατέρα της Ιατρικής» τον Ιπποκράτη, θεμελιωτή της επιστημονικής αντίληψης της θεραπευτικής τέχνης. Ο Ιπποκράτης ήταν απόγονος του Ασκληπιού, υπό την αν-

θρώπινη, βεβαίως, υπόστασή του και πριν τη θεοποίησή του. Οι απόγονοι αυτοί καλούνται Ασκληπιάδες, λέξη που τελικά έφθασε να σημαίνει τον θεραπευτή. Το μονόπρακτο αρχίζει με τον χορό, που εδώ είναι χορός Ασκληπιαδών, δηλαδή γιατρών που ήταν συγχρόνως μέλη του ιερατείου του Ασκληπιού. Ο θεοποιημένος Ασκληπιός θεωρείτο γιος του Απόλλωνα, που λατρευόταν ως θεός του ήλιου και του φωτός, της μουσικής και της ιατρικής. Μ' αυτόν αρχίζει και ο όρκος που έδιναν οι Ασκληπιάδες: «'Ομνυμι Απόλλωνα ιητρόν...». Με την πάροδο του χρόνου το βάρος της θεραπείας των ανθρώπων μεταβιβάζεται στον Ασκληπιό:

*Στον Φοίβο Απόλλωνα το φως οφείλομε
που μας στις δέσμες του κυκλοφορεί η υγεία,*

αρχίζει ο χορός στο μονόπρακτο του Κ.Χ. Η επίδραση του φωτός στην υγεία, γνωστή ήδη από την προϊστορία, δηλώνεται σε συμβολικό επίπεδο με την ένταξη στο ασκληπικό πάνθεο δύο ελασσόνων θεοτήτων, της Αίγλης και της Λαμπετούς. Ο ίδιος χορός μετά από λίγους στίχους δηλώνει την πρακτική θυσιών αλέκτορα στον φιλόανθρωπο θεό Ασκληπιό, όπως και πριν αναφέραμε:

*Αλέκτορα θα πρέπει να θυσιάσομε,
κατά το αρχαίο μας έθιμο, στον Ασκληπιό,
πατέρα των ιαμάτων και της τέχνης μας
της θεραπευτικής,*

που λειτουργεί με τα βότανα, τη δίαιτα, την άθληση και την ψυχολογική στήριξη. Γνώσεις θαυμαστές για την εποχή που, όπως μας θυμίζει ο ποιητής, τις είχε διδάξει στον Ασκληπιό και σε πολλούς άλλους ο Κένταυρος Χείρων:

*Αυτός κοντά στον Χείωνα, ψηλά στο Πήλιο, έμαθε
τα μυστικά των βοτάνων
και μας τα δίδαξε. Τα ολέθρια πάθη τώρα
με των βοτάνων τις δυνάμεις, με τις δίαιτες,
την άσκηση του σώματος και του μυαλού
τον λογικό κατευνασμό γιατρεύουμε.*

Εδώ τονίζει ο Κ.Χ. την αρχαία ολιστική αντίληψη της ενιαίας ψυχοσωματικής αντιμετώπισης των νοσημάτων, που συναντούμε σε διάφορα σημεία των ομηρικών επών ακόμα και για την αντιμετώπιση των πολεμικών κακώσεων⁴. Μας δίνεται μάλιστα στο σημείο αυτό η ευκαιρία να ξεφύγουμε από τη μυθολογική αντίληψη των Κενταύρων με το μικτό σώμα ανθρώπου και ίππου. Πρόκειται πιθανώτατα για φυλή που μετακινείτο έφιππη, ίσως δε και να είχε για τοτέμ της φυλής τον ίππο. Ο λαός των Κενταύρων ζούσε αρμονικά με τη φύση, γνώριζε και χρησιμοποιούσε τη χλωρίδα της περιοχής. Όσο για τον Χείωνα υπάρχει σήμερα ομοφωνία ότι το όνομά του προέρχεται από τη λέξη χείρ, από το ιαματικό του χέρι που έδινε τα βότανα ή ενεργούσε θεραπευτικούς χειρισμούς⁵.

Όμως η ιατρική θα είχε μείνει μίγμα θεουργίας και εμπειρικής τέχνης χωρίς την καταλυτική παρέμβαση του Ιπποκράτη:

*Γιατρός φιλόσοφος ισόθεος είναι.
Ο δάσκαλός μας ο Ιπποκράτης πρώτον όρο βάζει
στην παιδείυσή μας τούτο.
Γιατί η φιλοσοφία στρατεύει το μυαλό στους δρόμους
της γνώσης και της σκέψης κι έτσι
ορθοφρονεί.*

Πράγματι είναι η επίδραση της ιωνικής φυσικής φιλοσοφίας που αλλάζει την πορεία της ιατρικής. Τα νοσήματα δεν τα στέλνουν οι θεοί, λέει, παρά τη σχετική καθιερωμένη γνώση που ως τότε υποστήριζε. Τα αίτια, γράφει ο Ιπποκράτης, είναι φυσικά και όσα δεν γνωρίζουμε θα τα μάθουμε αργότερα με την πρόοδο της επιστήμης. Γι' αυτό δεν ωφελούν οι καθαρμοί και οι θυσίες. Εξίσου σημαντικό με αυτή καθ' εαυτή την ανατρεπτική άποψη είναι το πρόσωπο που την εκφράζει. Ο Ιπποκράτης είναι αξιωματούχος στο ιερατείο, απόγονος του ίδιου του Ασκληπιού από την πλευρά του πατέρα του και του Ηρακλή από την πλευρά της μητέρας. Είναι σεβάσμιο πρόσωπο, με κύρος και μαθητές. Με τις απόψεις του αυτές βάζει φωτιά στο ως τότε οικοδόμημα της θεουργικής και εμπειρικής ιατρικής. Αυτή τη συμβολική πυρπόληση⁶ οι πολέμιοι του Ιπποκράτη, που έβλεπαν ότι έτσι θα έχαναν μεγάλο μέρος της εξουσίας και του κύρους τους, τη διέδωσαν ως πραγματική πυρπόληση. Πολύ εύστοχα δε ο Κ.Χ. διακόπτει τον χορό των Ασκληπιαδών που χαιρετά τον ρόλο της φιλοσοφίας, με φωνή από τα παρασκήνια:

*Φωτιά, φωτιά στο γραμματοφυλάκιο
Φωτιά
Κακό σημάδι ετούτο...*

Οι συκοφάντες, που στο μονόπρακτο προσωποποιούνται με τον Ασκληπιάδη Ευδόκιμο, θα αποδώσουν την πυρκαϊά της βιβλιοθήκης σε εμπρησμό της από τον Ιπποκράτη:

*Σκόπιμα αυτός φωτιά έβαλε να κατακάψει
των πιο παλιών γιατρών την πείρα
να μείνει μοναχή της η δική του γνώση
και να κερδίσει φήμη και χρυσάφι.*

Ο ίδιος, κατά την εξέλιξη των διαλόγων, αναφέρει ότι και πριν ένα χρόνο ο Ιπποκράτης είχε κάψει τη βιβλιοθήκη της Κνίδου, όπου λειτουργούσε ιατρική σχολή αντίπαλη με εκείνη της Κω. Μάλιστα οι απόψεις των λειτουργών της, οι λεγόμενες Κνίδιες Γνώμες, αποτελούσαν το πρώτο βιβλίο για τη διδασκαλία της ιατρικής τέχνης. Ας δούμε τους σχετικούς στίχους του Κ.Χ. με τις συκοφαντίες του Ευδόκιμου:

Κι όμως ετούτος λένε τη φωτιά έβαλε

*στο γραμματοφυλάκιο εκεί της Κνίδου,
αντίκρυ απ' το νησί μας, να χαθεί
ο θησαυρός της γνώσης από τούτη τη Σχολή
κι όλοι ναρθούνε εδώ στην Κω να μάθουνε την τέχνη
κοντά σ' αυτόν για νά χει κέρδος
και φήμη...*

Στο μονόπρακτο τη φήμη και την αθωότητα του Ιπποκράτη υποστηρίζουν οι μαθητές του, που αναφέρουν ότι ο δάσκαλός τους

*Τη δεισιδαιμονία χτυπά και τη μαγεία
κι ό,τι κρυφό το καταπολεμά,*

ενώ αναφέρουν και τις συμβουλές του για ζητήματα ιατρικής ηθικής και δεοντολογίας. Στην παράδοση της ιστορίας της ιατρικής την ανυπόστατη αυτή φήμη καταπολέμησαν με λόγο ή έμπρακτα πολλοί. Αξίζει να αναφερθούν εδώ ορισμένες απόψεις ενός κορυφαίου του νεοελληνικού διαφωτισμού, του γιατρού και λογίου Αδαμάντιου Κοραή (1748-1833). Ο Κοραής αναζήτησε κάποια σχετική αναφορά σε Έλληνες και Ρωμαίους συγγραφείς, ιστορικούς και περιηγητές της εποχής του Ιπποκράτη έστω και ως φήμες, αλλά πουθενά δεν βρήκε κάτι σχετικό. Μόνη αναφορά παραμένει εκείνη του συκοφάντη Ανδρέα που επανέφερε αιώνες αργότερα ο Ιωάννης Τζέτζης ή Τσέτσης. Έτσι ο Κοραής συμπεραίνει ότι «Από το μίσος των ιερέων του Ασκληπιού τούτο πιθανόν ότι εγεννήθη η αναφερομένη εις τον βίον του Ιπποκράτους φρικτή και αναίσχυντος συκοφαντία ότι ηναγκάσθη να φύγει την πατρίδα του Κω, διότι επυρπόλησε τον ναόν του Ασκληπιού. Ιδού λοιπόν ο μέγας και θείος Ιπποκράτης, εις την αυτήν τάξη με τον πυρπολητήν του ναού της Αρτέμιδος «εξωλέστατον Ηρόστρατον!»⁷.

Ο συκοφάντης Ανδρέας (κατά τον Κοραή Ανδρέας Καρύστιος ή Ανδρέας ο του Χρύσαρος) ήταν γιατρός του Πτολεμαίου του Φιλοπάτορος, έζησε δηλαδή δύο αιώνες μετά τον Ιπποκράτη. Ο λόγος της συκοφάντησης πιθανολογείται ότι ήταν η διαφορετική φιλοσοφία των δύο. Ο Ανδρέας δίδασκε και έγραψε ότι «με επωδάς, γοητείας, μαγείας και άλλας τοιαύτας τερατουργίας» αυξανόταν η δύναμη των φαρμάκων και αυτό ήταν αντίπαλο των φυσιοκρατικών απόψεων του Ιπποκράτη. Ο Σωρανός ο Εφέσιος (1^{ος}-2^{ος} αι.μ.Χ.) στο έργο του «Ιπποκράτους γένος και βίος) γράφει ότι «των γονέων αυτού τελευταίωνων μετέστη της πατρίδος, ως μεν κακοήθης Ανδρέας φησίν εν τω *Περί της ιατρικής γενεαλογίας*, δια το εμπρήσθαι το εν Κνίδω γραμματοφυλάκιον· άλλοι δε φασίν ότι προθέσει του κατά τόπους αποτελούμενα θεάσθαι και συγγυμνάσθαι ποικιλώτερον ...». Ο Σωρανός δηλαδή αναφέρει ότι ο Ιπποκράτης έφυγε από την πατρίδα του μετά τον θάνατο των γονέων του. Ως αίτιο της αναχώρησης «κακοήθως» ο Ανδρέας αναφέρει την πυρπόληση της βιβλιοθήκης της Κνίδου, ενώ άλλοι αναφέρουν ότι πρόθεσή του ήταν να παρακολουθήσει τι εφαρμόζεται κατά τόπους και να εκπαιδευτεί με μεγάλυ-

τερη ποικιλία απόψεων⁸. Αιώνες μετά τον Ανδρέα επανέρχεται στο θέμα ο βυζαντινός σχολαστικός (= γραμματοδιδάσκαλος) Ιωάννης Τζέτζης (1110-1180). Στο έργο του «Βίβλος Ιστοριών» που απαρτίζεται από 12.674 στίχους και είναι γνωστό γι' αυτό τον λόγο και ως «Χιλιάδες», στους στίχους 944-989 αναφέρεται σε βιογραφικά του Ιπποκράτη. Εκεί γράφει ότι ο Ιπποκράτης, αφού αναδείχτηκε σε βιβλιοφύλακα της Κω, έκαψε τα βιβλία των παλιών γιατρών και αναχώρησε για Θεσσαλία. Ο Κοραής με σειρά επιχειρημάτων αναιρεί και αυτή τη δεύτερη συκοφαντία. Με τον δικό του θεατρικό τρόπο ο Κ.Χ. αφ' ενός μεν αναφέρεται και στις δύο συκοφαντίες, αφ' ετέρου δε τις αναιρεί όχι με φιλολογική ή ιατροϊστορική επιχειρηματολογία, αλλά με τον ζωντανό λόγο των υποθετικών συνομιλητών - ασκληπιαδών, που - ως χορός - εκφράζουν την κοινή γνώμη. Ενισχύει δε την αναίρεση του αναφέροντας ταξίδι του Ιπποκράτη στα Άβδηρα, την ίδια περίοδο που υποτίθεται ότι έγινε η πυρπόληση στην Κνίδα.

Το ταξίδι στα Άβδηρα είναι μία γοητευτική παράδοση που περιλαμβάνεται στο έργο «Επιστολαί» του ιπποκρατικού σώματος. «Αι "Επιστολαί" έχουσι γραφεί οπωσδήποτε κατά την απωτέραν αρχαιότητα, αλλ' οπωσδήποτε ανήκουν εις τα χαρακτηριζόμενα ως "απόκρυφα" (μη γνήσια) κείμενα», γράφει ο Γεώργιος Πουρναρόπουλος. Είναι, δηλαδή, έργα που δεν γράφτηκαν από τον Ιπποκράτη, ούτε τους άμεσους συνεργάτες και διαδόχους του, είναι μεταγενέστερης εποχής και ύφους. Παρόλο ότι συχνά περιέχουν χρονικά άλματα και αναχρονισμούς και δεν στηρίζονται σε πραγματικά περιστατικά, δημιουργήθηκαν για να εκφράσουν τον θαυμασμό των συγγραφέων τους και της εποχής τους προς το επιστημονικό κύρος, την φιλανθρωπία και τον πατριωτισμό του Ιπποκράτη. Ας δούμε το κείμενο του Κ.Χ., όπως διατυπώνεται από τον χορό (Χ) και όπως απαντάται από τον Ευδόκιμο(Ε):

*Χ.: Το καλοκαίρι πέρσυ ταξίδεψε μακριά
στ' Άβδηρα να γιατρέψει τον Δημόκριτο.*

*Ε.: Ψευτιές ετούτα και παρερμηνείες
Είχε manía ο άνθρωπος. Κι ο δάσκαλός σου ο Ιπποκράτης
γυρνώντας, στο νησί επαινεί τον άρρωστό του
πως τάχατε φιλόσοφος μέγας είναι κι όχι
θεότρελος. Πάει να πει δεν πήγε στ' Άβδηρα,
αλλά στην Κνίδα κι έκαψε τη γνώση τη γραμμένη.*

Αν και δεν υπάρχει η ιστορική τεκμηρίωση της επίσκεψης στον «γελασίνο» φιλόσοφο Δημόκριτο, οι επιστολές 10-21 αναφέρονται στο υποθετικό γεγονός. Η πόλη - δήμος των Αβδηριτών μετακαλεί τον Ιπποκράτη επειδή ο Δημόκριτος, ανατέμνοντας ζώα έξω από την πόλη, γελούσε με όλα τα ελάσσονα περιστατικά που απασχολούσαν τους συμπατριώτες του. Ο Ιπποκράτης μετά τις αναγκαίες προετοιμασίες πηγαίνει για να διαπιστώσει όχι την τρέλα, αλλά τη σοφία του Αβδηρίτη. Το περιστατικό αν και δεν ανταποκρίνεται στην

αλήθεια πέρασε σε πολλές από τις βιογραφίες του Ιπποκράτη. Μεταφέρω σχετικό απόσπασμα από το κείμενο του Σωρανού του Εφεσίου: «Παρεκλήθη δε υπό [των] Αβδηριτών προς αυτούς απελθείν και Δημόκριτον μεν ως εν μανία θεραπεύσαι, ρύσασθαι δε λοιμού την πόλιν όλην».

Στο μονόπρακτο για να καταλαγιάσει η ένταση των προηγουμένων λόγων και των περιστατικών που περιγράφηκαν και ως την επόμενη δράση ο συγγραφέας παρεμβάλλει τον χορό των Ασκληπιαδών, με αναφορές σε θεωρητικά ζητήματα όπως λ.χ. στους «Αφορισμούς» του Ιπποκράτη:

*Σύντομος λόγος είν' ο αφορισμός
σαν την ορμήνια του λαού,
πείρα πολλή, σοφία πολλή συμπυκνωμένες.*

έτσι που είναι ευκολομνημόνευτες οι αναγκαίες δράσεις. Μεταφέρονται μάλιστα ενδεικτικά κάποιιοι από αυτούς. Ακολουθεί ο «Όρκος», που αποδίδεται ποιητικά από τον Κ.Χ. και που αξίζει να μεταφερθεί ακέραιος καθώς αποτελεί όχι μόνο πιστή αλλά και καλαισθητή απόδοση:

*Ορκίζομαι καλώντας μάρτυρες
τον γιατρό Απόλλωνα και τον Ασκληπιό και την Υγεία και την
Πανάκεια,
και τους θεούς και θείαινες όλους, να επιτελέσω
κατά τη δύναμη και κρίση μου τον όρκο αυτό που θα
υπογράψω:*

*Τον δάσκαλό μου ισότιμο με το γονιό μου να θεωρώ,
να ζω παρέχοντας τη συνδρομή μου σε ασθενείς
χωρίς κανένανε να βλάψω.
Θανατηφόρο φάρμακο
ή συμβουλή για τέτοια φάρμακα
ποτέ μου σε κανένα να μη δώσω,
να μη διακόψω εγκυμοσύνη
και σ' όποιο σπίτι μπω γιατρεία να δίνω αποφεύγοντας
να βλάψω θελητά μου, σέβας δείχνοντας
σ' αντρίκεια και γυναικεία σώματα
δούλων ή λεύτερων.
Το κάθε τι που θ' αντικρύσω και θ' ακούσω
κατά τη θεραπεία ή και τυχαία να μην το μολογήσω,
απόρρητο πιστεύοντάς το.
Τον όρκο αυτό αν κρατήσω ας ευτυχήσω στη ζωή μου,
ας δοξαστώ απ' τους πάντες για την τέχνη μου παντοτινά.
Αλλά αν τον παραβώ κι επίορκος γίνω
τ' αντίθετα να πάθω.*

Μετά την παρεμβολή αυτού του ενδιαμέσου κειμένου ο συγγραφέας επιστρέφει στην αφήγηση δράσεων. Και στην περίπτωση αυτή η αφήγηση προ-

έρχεται από τα ψευδεπίγραφα ή απόκρυφα, οπωσδήποτε όμως γοητευτικά γεγονότα που αναφέρονται στις Επιστολές (1-9). Πρόκειται συγκεκριμένα για την (μη πραγματική, αλλά κατασκευασμένη από τον συγγραφέα που παρουσιάζεται ως Ιπποκράτης ψευδωνύμως), ανταλλαγή επιστολών του Υστάνη, επάρχου των Ελλησποντίων προς τον μεγάλο γιατρό και τις αρχές της Κω. Πλούσια δώρα από τον Μεγάλο Βασιλέα συνοδεύουν το αίτημά του προς τον Ιπποκράτη. Σύμφωνα με τις Επιστολές είχε πέσει λοιμός στο στρατόπεδο των Περσών με πολλά θύματα. Ο βασιλέας ζητούσε από τον Ιπποκράτη να αντιμετωπίσει το θανατικό έναντι μεγάλης αμοιβής. Όμως η φιλοπατρία του Ιπποκράτη και ο διαρκής κίνδυνος για την πατρίδα του από τον επεκτατισμό των Περσών, τον εμπόδισε να δεχτεί. «Τοσούτον δε φιλέλλην υπήρξεν», γράφει ο Σωρανόσ⁸ «ώστε της δόξης αυτού μέχρι Περσών διαπύστου γενομένης και δια τούτο υπό του Αρταξέρξου δια Υστάνους του Ελλησποντίων υπάρχου επί μεγάλαις δωρεαίς δεομένου προς αυτόν ελθείν δια το σεμνόν και αφιλάργυρον και φιλοίκειον αρνήσασθαι ως και τούτο δια της προς αυτόν επιστολής δηλούται». Δηλαδή, κατά τη μετάφραση της φιλολογικής ομάδας του Κάκτου, «Τόσο πολύ αγαπούσε την Ελλάδα, ώστε, παρ' όλο που η φήμη του έφτασε μέχρι τους Πέρσες και για τούτο ο Αρταξέρξης, δια στόματος του Υστάνη, επάρχου των Ελλησποντίων, τον κάλεσε να πάει εκεί, τάζοντάς του μεγάλες δωρεές, αρνήθηκε επειδή ήταν σεμνός, υπεράνω χρημάτων και λάτρης της πατρίδας του, όπως φαίνεται καθαρά από την επιστολή που του έστειλε».

Ο Κ.Χ. ζωντανεύει τη σκηνή. Αντί μιας επιστολής παρουσιάζει μια μεγάλη αντιπροσωπεία με επικεφαλής τον Υστάνη, να καταφθάνει στην Κω φορτωμένη δώρα και να εκθέτει - αλλά με την έπαρση της εξουσίας του - το αίτημα:

*Αντρες της Κω, με λένε Υστάνη,
Υπαρχος είμαι των Ελλησποντίων,
χέρι δεξί του βασιλιά.
Ζητώ τον Ιπποκράτη.*

*[] Παρακαλώ να με οδηγήσετε κοντά του
γιατί κι εμένα ανάγκη δυνατή με σπρώχνει:
η προσταγή του βασιλιά μου.*

*[] Λοιμός βαρύς τοξεύει τα στρατεύματά μας, Ιπποκράτη,
τα μαζεμένα στ' ακρογιαλία του Ελλησπόντου.*

Να σχολιάσουμε το τοξεύει. Σύμφωνα με τις αρχαίες αντιλήψεις οι επιδημίες - μια και δεν υπήρχε κάποια προφανής αιτία - εξηγούνταν με την εκτόξευση (αόρατων) βελών που έστελναν οι θεοί για να τιμωρήσουν τους ανθρώπους. Ο Απόλλων δεν ήταν μόνο θεραπευτής θεός. Ήταν και υπαίτιος νοσημάτων, όπως βλέπουμε στην «Ιλιάδα» (Ραψωδία Α) όταν με τα βέλη του «έφερε λώβαν στο στρατό, που θέριζε τα πλήθη...», επειδή ο Αχιλλέας είχε προσβάλει τον ιερέα του Χρύση. Ο Ιπποκράτης καταπολέμησε αυτές τις μεταφυσικές αντιλήψεις και πολύ χαρακτηριστικά το δηλώνει εδώ ο Κ.Χ. με την

απάντησή του στον Υστάνη, που συνδυάζει την εν συνεχεία επέκταση του λοιμού με περιβαλλοντικές συνθήκες:

*Κακό μαντάτο ετούτο, ξένε.
Αισθάνομαι πως γύρισε ο καιρός και θάρθουν
ρεύματα κρύα απ' το βοριά.
Τάχα στην Κω θα φθάσει το κακό
μες στα φτερά του ρεύματος;
Ή στ' άλλα μέρη από Έλληνες κατοικημένα
θα σκορπιστεί, κορμιά πολλά χαλώντας;*

Η τέχνη και η επιστήμη της ιατρικής έχει από τη φύση της βαθύ ανθρωπιστικό χαρακτήρα. Φανερό είναι η αλήθεια αυτή και σε όλα τα κείμενα της ιπποκρατικής συλλογής, πολύ δε περισσότερο σε εκείνα που έχουν ηθικό και δεοντολογικό χαρακτήρα («Ορκος», «Νόμος», «Περί ευσημοσύνης»). Ο συγγραφέας έχει λόγους να το υπενθυμίζει εδώ παρεμβάλλοντας στίχους σαν αυτούς:

*... για μένα τον γιατρό μεγάλη αρχή 'ναι
τον άλλο να ωφελώ, ποτέ να μη τον βλάπτω.*

*Μπροστά στη νόσο οι άνθρωποι όλοι 'ναι ίσοι.
Και τους ανθρώπους όλους ίσους τους κοιτά ο γιατρός.*

Όμως τόσο στο νόθο ή απόκρυφο έργο «Επιστολαί», όσο και στο μονόπρακτο του Κ.Χ. η γενική αυτή αρχή (που θα ίσχυε για μεμονωμένα άτομα) παύει να ισχύει για μια μεγάλη στρατιά που ήδη είχε ξεκινήσει για πόλεμο, αποτελούσε δε μια διαρκή απειλή. «Περσέων δε όλβον ου μη θέμις επαύρασθαι, ουδέ βαρβάρους άνδρας νούσων παύειν, εχθρούς υπάρχοντας των Ελλήνων»¹⁰. Τον ίδιο προβληματισμό εκφράζει και ο «Ιπποκράτης» του μονόπρακτου του Κ.Χ.

*Και με καλεί να σώσω τούτο τον στρατό
που θα ρημάξει πολιτείες αδελφικές κι αλλόφυλες ακόμα;
[] Πιο πάνω απ' το χρυσάφι στέκει ο τόπος μας.
[] Δεν σώζω ανθρώπους για να θανατώσουν
μυριάδες άλλους, ξένους ή δικούς μου.
Σώζω ζωές. Όχι ζωές που θ' αφαιρέσουν άλλες...*

Είναι ενδιαφέρον ότι η σκηνή της συνάντησης του Υστάνη με τον Ιπποκράτη, παρά τον εξωπραγματικό της χαρακτήρα, έχει εμπνεύσει και την τέχνη. Αναφέρομαι στο έργο της Anne Louise Girodet de Roucy-Trioson (1816) με τίτλο «Ο Ιπποκράτης αρνείται δώρα από τον Αρταξέρξη». Ο πίνακας απεικονίζει τον Ιπποκράτη αποποιούμενο με μια αποφασιστική κίνηση τα βαρύτιμα που η πολυμελής αντιπροσωπεία του έχει προσκομίσει.

Τα ηθικά και δεοντολογικά προβλήματα που παρουσιάζονται στην περί-

πτωση της άρνησης του Ιπποκράτη να επικουρήσει τον περσικό στρατό με την καταστολή του λοιμού έχουν απασχολήσει τους ειδικούς της Ιατρικής Ηθικής και τους ιατροϊστορικούς. Ο Γρ. Γ. Κάτσας σχολιάζει σε σύγγραμμά του το 1940 τα εξής: «Οι κατακρίνοντες την άρνησιν λησμονούσιν ότι η Ελλάς ευρίσκετο εις συνεχή σχεδόν, από της εποχής του Δαρείου, πόλεμον προς τον Μ[εγάλον] Βασιλέα. Τα εκ του πολέμου δε αισθήματα εναντίον του αντιπάλου εύλογον ήτο να αισθάνονται περισσότερον οι αμέσως ενδιαφερόμενοι εκ των Ελλήνων και τοιούτοι ήσαν οι νησιώται, μεταξύ των οποίων και ο Ιπποκράτης». Επικαλείται δε τη σύγχρονή του περίπτωση του πολέμου Γερμανίας - Αγγλίας όπου όχι μόνον ο ένας δεν θα πήγαινε για τεχνική βοήθεια στη χώρα του άλλου, αντιθέτως δε πειραματιζόνταν σε μικροβιολογικό - χημικό πόλεμο. Ολοκληρώνει δε, μετά από διάφορα άλλα επιχειρήματα, ως εξής: «Θα διέπραττε δε και έγκλημα προδοσίας ο Ιπποκράτης αν, εγκαταλείπων τας Ελληνικάς πόλεις αβοηθήτους, προσέτρεχεν εις την αυλήν του Μ. Βασιλέως ίνα απολαύσει χύδην ων εσπάνιζε...»¹¹. Όλα αυτά, βεβαίως, λέγονται και γράφονται με βάση τα υποθετικά γεγονότα της πρόσκλησης από τον Ύστανη και της άρνησης του Ιπποκράτη, που η ιστορική έρευνα δεν αποδέχεται ως πραγματικά. Στο μονόπρακτό του ο γιατρός συγγραφέας Κ.Χ. λειτουργώντας με την πρώτη ιδιότητά του βάζει τον Ιπποκράτη να προβληματίζεται για την πιθανή επέκταση του λοιμού και τις επιπτώσεις της:

*Ο λογισμός μου τώρα τρέχει στο λοιμό.
Φοβούμαι μη σκορπίσει το κακό παντού.
Γιατί πολύς θα πέσει θρήνος και καϋμός ...*

Η ατμόσφαιρα με τον διάλογο μεταξύ Ύστανη και Ιπποκράτη και με την άρνηση παροχής βοήθειας προς τους Πέρσες έχει βαρύνει. Γι' αυτό και πάλι ο συγγραφέας επιδιώκει να ελαφρύνει το κλίμα παρεμβάλλοντας ένα χορικό των Ασκληπιαδών που αναφέρονται σε προηγούμενα υγειονομικά και διαγνωστικά επιτεύγματα του Ιπποκράτη. Αρχίζουν με την περιγραφή ενός λοιμού που ξεκίνησε από τις χώρες των Ιλλυριών και των Παιόνων, σύμφωνα πάντα με τα αναφερόμενα στις Επιστολές. Ο Ιπποκράτης μπόρεσε με βάση τις γνώσεις του για τους ανέμους, τις βροχές, τη διαμόρφωση του εδάφους κλπ. να προβλέψει τη διαδρομή του λοιμού και είτε να επιμεληθεί ο ίδιος είτε να υποδείξει τα κατάλληλα μέτρα προς περιορισμό ή αναστολή του λοιμού. Το σχετικό κείμενο των Επιστολών συνοψίζει στο βιογραφικό του Ιπποκράτη ο Σωρανός ο Εφέσιος: «Αλλά και εις των Ιλλυριών και Παιόνων βαρβάρων γην λοιμού κατασκήφαντος και δεομένων των εκεί βασιλέων προς αυτούς ελθείν, παρά των πρέσβειων τίνα ην εκεί τα πολλά των πνευμάτων μαθών, εκείνους μεν απράκτους απέπεμψε, συλλογισάμενος δε την νόσον επί την Αττικήν ήξειν, προειπών το γενησόμενον και των πόλεων και των μαθητών επεμελήθη». Η, όπως αποδίδει το κείμενο η Φιλολογική Ομάδα του «Κάκτου», «Αλλά, ακόμα και όταν ξέσπασε επιδημία στη γη των βαρβάρων Ιλλυριών και Παιόνων και οι εκεί βασιλιάδες τον παρακάλεσαν να έλθει σε αυτούς, αφού έμαθε από

τους απεσταλμένους του ποιοι ήταν οι συνηθισμένοι άνεμοι εκεί, έστειλε εκείνους πίσω απράκτους και, προβλέποντας πως η νόσος θα έλθει και στην Αττική, προειδοποίησε για τούτο, που θα συνέβαινε, και φρόντισε τις πόλεις και τους μαθητές του»⁸.

Στον χορό των Ασκληπιαδών ο Κ.Χ. θέτει το γεγονός με τούτα τα λόγια:

... λοιμός ξεσπάθωσε στην Ιλλυρία και Παιονία
 κι αποδεκάτιζε ασταμάτητα τις πολιτείες.
 Πρέσβεις με δώρα φθάσανε στον τόπο μας
 να προσκαλέσουνε τον Ιπποκράτη για να σώσει
 τις χώρες τους απ' το κακό.
 Μα τούτος μάντεψε απ' τη φόρα των ανέμων
 πως ο λοιμός θα ροβολήσει χαμηλά
 στην Αττική και στα νησιά του Αιγαίου.
 Αρνήθηκε τον τόπο του ν' αφήσει
 και μήνυσε στους Αθηναίους τα πρόποντα ...

Ένα άλλο γεγονός που προσδίδει δόξα στον Ιπποκράτη και εντυπωσιάζει διαχρονικά το κοινό είναι η διάγνωση της νόσου τού βασιλιά Περδίκκα του Β' που ανέβηκε στον θρόνο της Μακεδονίας το 454 π.Χ. και που θεωρούσαν ότι έπασχε από φθίση. Ο Ιπποκράτης είχε κληθεί επισήμως μαζί με τον Κνίδιο γιατρό Ευρυφώντα. Γρήγορα κατάλαβαν ότι επρόκειτο για ψυχολογική διαταραχή. Ο Περδίκκας είχε αγαπήσει την παλλακίδα του πατέρα του Αλέξανδρου που είχε πεθάνει λίγο πριν. Η σύγκρουση των συναισθημάτων που οδηγούσε σε παθολογικές καταστάσεις εντοπίστηκε γρήγορα. Όταν ο Περδίκκας έβλεπε την Φίλα, η κατάστασή του άλλαζε εντελώς: «...ταύτης βλεπομένης παντελώς εκείνον τρέπεσθαι, λύσαι μεν την νόσον, ανακτήρασθαι δε τον βασιλέα». Γράφει ο Κ.Χ.:

... Κρατούσε τον καρπό του, το σφυγμό μετρώντας του
 κι ως πέρασε σαν αύρα εσπερινή
 μια παλλακίδα του πατέρα του ταραχθηκε ο σφυγμός στην
 αρτηρία.

Πάθος ερωτικό βασάνιζε τον άνθρωπο ...

Το τελευταίο αυτό χορικό του μονόπρακτου κλείνει με αναφορά σε χρησμό των Δελφών για τον θάνατο του Ιπποκράτη στη Λάρισα. Εύστοχα προσαρμόζει ο Κ.Χ. αυτό που ήδη του ήταν γνωστό από τις ιατροϊστορικές του ενασχολήσεις. Υπάρχει μακρά παράδοση για τον θάνατο του Ιπποκράτη στη Λάρισα. «Τέθαπται δε μεταξύ Γυρτώνος και Λαρίσης», γράφει ο Σωρανός «και δεικνυται άχρι δεύρο το μνήμα», δηλαδή μέχρι τα χρόνια του Σωρανού κατά τον 1ο -2ο αι. μ.Χ. Υπήρχε μάλιστα λαϊκή παράδοση από τότε που μαρτυρείται ως τις μέρες μας: Στον τάφο του υπήρχε μελίσι, το μέλι του οποίου είχε θεραπευτικές ιδιότητες. Με αυτό οι τροφοί των βρεφών θέραπευαν την αφθώδη στοματίτιδα: «...τα αφθώντα παιδάρια χρίουσαι παρά τον τάφον ραδίως απήλ-

λαττον αι τιθαί». Πολύς θόρυβος για τον τάφο του Ιπποκράτη έγινε και αιώνες αργότερα. Ο Άνθιμος Γαζής, αρχιμανδρίτης και λόγιος (1758-1828), εκδότης του περιοδικού «Ερμής ο λόγιος», βεβαιώνει ότι είδε τον τάφο και διάβασε την επιγραφή που όμως δεν πρόλαβε να αντιγράψει. Μαρτυρείται επίσης ότι τον τάφο είχε δει και ο Ρήγγας Φερραίος. Γύρω στα 1826 υπήρξε αρκετή σχετική με τον τάφο αλληλογραφία που δημοσιεύθηκε σε εφημερίδες και περιοδικά της Αθήνας. Όμως δεν είναι του παρόντος να επεκταθούμε περισσότερο¹².

Στην εξέλιξη του μονοπράκτου ο Υστάνης επανέρχεται με απειλές προς το κοινό των Κώων, ζητώντας να του παραδώσουν τον Ιπποκράτη, με αντάλλαγμα χρυσάφι, δώρα και συμμαχίες ή με ισοπέδωση του νησιού σε περίπτωση άρνησής τους. Ο άρχοντας των Κώων, ο Ευδόκιμος, αρνείται τη συμμόρφωση στο αίτημα των Περσών. Δηλώνει μάλιστα τα εξής:

*Εγώ θεωρώ πατρίδας προδοσία αν φύγει
από τον τόπο ο Ιπποκράτης, αψηφώντας
τον κίνδυνο να κατεβεί ο λοιμός στα μέρη μας
κι αυτός να λείπει θελητά του ή θελητά μας.*

Περιγράφονται δηλαδή τα γεγονότα όπως εκτίθενται στις Επιστολές. Όσο για την εξασφάλιση των Κώων, με τη σχεδιαζόμενη αναχώρησή του στη Θεσσαλία ο Ιπποκράτης διευθετεί:

*Ο Θεσσαλός και ο Δράκοντας, οι γιοί μου, θα διδάσκουν
κι ο Πόλυβος, γαμπρός μου από την κόρη,*

ενώ οι Ασκληπιάδες θα θεραπεύουν τους άρρωστους συμπολίτες.

Το έργο άρχιζε με τον χορό και με τον χορό τελειώνει. Οι Ασκληπιάδες μεταφέρουν τα μηνύματα και τις σκέψεις του Ιπποκράτη, εδώ ποιητικά διαμορφωμένα από τον Κ.Χ.:

*Ο βίος βραχύς κι η τέχνη μας πολύχρονη,
ξεφεύγει η ευκαιρία κι η πείρα απατηλή είναι.*

Ο Κ. Χ. με το μονόπρακτό του «Ιπποκράτης» δείχνει την πρόσβασή του στις αρχαίες πηγές, την ιατροϊστορική του γνώση, την ευχέρεια χειρισμού των θεατρικών δομών και - πέρα από κάθε αμφιβολία - την δεξιότητά του στον ποιητικό λόγο και στη λογοτεχνική γραφή.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Α. ΡΗΓΑΤΟΣ

(Ακολουθούν τα άλλα μονόπρακτα στα επόμενα τεύχη)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Χρυσάνθης Κ.: Αλέκτορα οφείλομε στον Ασκληπιό (Τέσσερα ραδιοφωνικά μονόπρακτα). Έκδ. Ελληνικού Πνευματικού Ομίλου Κύπρου και Τράπεζας Κύπρου. Λευκωσία 1982.

2. Πλάτων: Φαίδων. Platon Phaidon. Griechisch und Deutsch - Gegeben von Franz Dirlmeier. Verlag Ernst Heimeran, Muenchen 1949.
3. Ρηγάτος Γ.: Η αρχαία ιατρική στη λαϊκή μας παράδοση. Εκδ. Βήτα 1999.
4. Ρηγάτος Γ.: Οι πολεμικές κακώσεις στην Ιλιάδα [Εκτενής εισαγωγή στο βιβλίο:] Ομήρου Ιλιάδα. Νεοελληνική απόδοση Ιακ. Πολυλά. Διαχρονικές Εκδόσεις. Αθήνα 2001.
5. Ρηγάτος Γ.: Κένταυρος Χείρων. Ο γιατρός του Πηλίου. Περ. Ιστορία Εικονογραφημένη, τεύχ. 140, σελ. 100-105, Φεβρ. 1980.
6. Ρηγάτος Γ.: Ιπποκρατική Ψυχιατρική. Εκδόσεις Ascent, Αθήνα 2009.
7. Κοράης Αδ.: Προλεγόμενα [Στο έργο]: Ιπποκράτους Το Περί Αέρων, Υδάτων, Τόπων. Εκ της Τυπογραφίας Εβεράρτου, Παρίσι, 1816. Επίσης: Προλεγόμενα στους αρχαίους Έλληνες συγγραφείς. Τομ.Β' Εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 1988.
8. Σωρανός: Ιπποκράτους γένος και βίος. Εις: Άπαντα, Τομ. 2, σελ. 214-222. Σειρά «Οι Έλληνες», Εκδ. Κάκτος, Αθήνα 1996.
9. Πουρναρόπουλος Γ.: Εισαγωγή εις τον Ιπποκράτη. Τευχ. Α' - Στ', Αθήναι 1967-1970. (Ανάτυπο από τα «Άπαντα» του Ιπποκράτη, Εκδ. Μαρτίνος, Αθήνα 1967-1970).
10. Ιπποκράτης: Επιστολαί. Εις «Άπαντα», τομ. 17, Εκδ. Κάκτος - Σειρά «Οι Έλληνες», Αθήνα 1993.
11. Κάτσας Γρ. Γ.: Στοιχεία Ιατρικής Δεοντολογίας. Αθήναι 1940.
12. Ρηγάτος Γ.: Αρρώστιες και γιατροί σε αρχαία ελληνικά επιγράμματα. Εκδ. Βήτα, Αθήνα 2001.

ΑΤΙΤΛΟ

*Οί τελευταῖες ἀκτὲς μοῦ ὑπόδειξαν τὸ λάθος τῆς φυγῆς
Πῆρα κοντύλι καὶ χαρτὶ κι ἐκφράστηκα
σὰν οὐρανὸς πρωῒνός.*

Μετὰ κατέγραψα τὶς δυσκολίες τοῦ δρόμου καὶ

τῶν πεζῶν του ἀνθρώπων.

*Καὶ πίστεψα πὼς τὸ δωμάτιο τὸ κλειστὸ περιέχει
τὸ μέγα φῶς*

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΞΕΝΕΣ ΛΕΞΕΙΣ

Κάνουν κακό στη γλώσσα;

Ο Ροΐδης στη γλωσσολογική του μελέτη *Τα είδωλα*, (μελέτη υπέρ της δημοτικής γραμμένη σε καθαρεύουσα) γράφει:

Εκ των νόμων τής από πολλού καταταχθείσης εις τας θετικάς επιστήμας γλωσσολογίας, ο γενικώτερος πάντων είναι ο λεγόμενος της φειδούς ή του ελάσσονος κόπου, της ελαττώσεως δηλ. του μήκους των λέξεων και του αριθμού των κλιτικών καταλήξεων, εφ' όσον είναι αυτή δυνατή άνευ αυξήσεως του απαιτούμενου προς κατανόησιν των λεγομένων κόπου.

Για να το πούμε με απλά λόγια. Ο άνθρωπος, από τη φύση του απεχθάνεται τα πολλά, και εν πολλοίς, ανόητα λόγια και τις πολυσύλλαβες λέξεις. Παραδείγματα αυτού του φαινομένου στη γλώσσα μας υπάρχουν πολλά. Η πατάτα ήλθε στην Ευρώπη από τη Λατινική Αμερική ως πατάτα γιατί έτσι την έλεγαν οι αυτόχθονες. Στη γλώσσα μας οι καθαρευουσιάνοι ήθελαν να περάσει ως γεώμηλο (μετάφραση από τη γαλλική ονομασία της). Ο λαός όμως βρήκε πως η λέξη πατάτα είναι πιο εύχρηστη από το γεώμηλο και πως ορίζει το αντικείμενο καλύτερα και έτσι η πατάτα έμεινε πατάτα.

Περί τα τέλη του 19ου αιώνα εμφανίστηκε στην Αθήνα ένα χρήσιμο κατασκευάσμα που προστάτευε από τη βροχή τον χειμώνα και από τον ήλιο το καλοκαίρι. Αυτό το κατασκευάσμα το είπαν ομπρέλα από την ιταλική ονομασία του πράγματος που όμως η ονομασία αυτή δεν άρεσε στους καθαρευουσιάνους που έψαξαν και ανακάλυψαν μια πιο λογίαν διατύπωση για το πράγμα αυτό. Το είπαν, τον μεν χειμώνα αλεξιβρόχιο το δε καλοκαίρι αλεξιήλιο. (Το αλεξιήλιο στα αρχαία λεγόταν σκιάδιον). Και σύμφωνα με τους κανόνες της γλωσσολογίας πήγαν και οι δυο ονομασίες στον αγύριστο.

Όταν μια ξένη λέξη μπαίνει στο λεξιλόγιό μας είτε θα μείνει άκλιτη είτε με την πολλή χρήση θα ενταχθεί, θέλουμε δεν θέλουμε, στο δικό μας λεξιλόγιο και στο δικό μας τυπικό. Η ξένη λέξη trust, έγινε στον Γιούγκερμαν του Καραγάτση τράστη. Έλα να κάνουμε ένα τράστη, να μην τρωγόμαστε μεταξύ μας είπε ο γέρο βιομήχανος στον Στρατή Σκλαβογιάννη και φυσικά και οι δυο ήξεραν τι είναι τράστη.

Η γλώσσα κάθε λαού είναι ένας ζωντανός οργανισμός που συνέχεια μεταβάλλεται, παίρνει λέξεις και έννοιες από άλλους λαούς και δίνει άλλες σε πολλούς λαούς με τους οποίους έρχεται σε εμπορική, πολιτιστική ή άλλη επαφή. Όλες σχεδόν τις λέξεις που έχουν σχέση με τα μαθηματικά τις πήραν οι Ευρωπαίοι είτε από τα ελληνικά είτε από λατινικές μεταφράσεις των ελληνικών, και αυτό γιατί πρώτοι οι Έλληνες έκαναν τα μαθηματικά επιστήμη. Διαβάστε με ελληνική προφορά (isosceles, hexagon, decades, και κάτι από τα λατινικά, quod erat demonstrandum, q.e.d. {δηλαδή, (όπερ έδει δείξαι) ο ε.δ.}.

Δηλαδή οι ξένοι πήραν τις ελληνικές λέξεις, τις προσάρμοσαν στη δική τους προφορά και ούτε γάτα ούτε ζημιά. Το ερώτημα είναι γιατί εμείς προσπαθούμε όλες τις λέξεις της νέας τεχνολογίας να τους βρούμε αρχαιοπρεπή ονόματα έστω και αν αυτά τα ονόματα θυμίζουν σιδηρόδρομο που αγκομαχεί; Ξεχνάμε πόσες χιλιάδες λέξεις τούρκικες ή λατινογενείς υπάρχουν στη γλώσσα μας; Θα σταματήσουμε να τρώμε μιάμ, ή μήπως θα αρνηθούμε να κάνουμε βερεσιέ σε κάποιον αν έχουμε μαγαζί;

Οι λέξεις που σημαίνουν διάφορα είτε πράγματα είτε έννοιες της νέας τεχνολογίας θα πρέπει να φύγουν από το λεξιλόγιο μας ή θα πρέπει να βρούμε αρχαιοελληνικό υποκατάστατο έστω και αν αυτό δεν θα το ξέρουν εκείνοι που ασχολούνται με την τέχνη ή την τεχνολογία αυτή; Αν πάω στο γκαράζ και ζητήσω από το μηχανικό να μου αλλάξει τους σπινθηριστές του αυτοκινήτου μου ή τον συμπλέκτη είναι σίγουρο πως ο άνθρωπος δεν θα καταλάβει, γιατί αυτός που εργάζεται με τις μηχανές τα ξέρει σαν σπαρχ ή σαν δίσκο του κλατς (μπουζί ή ντεπραγιαζ στην Ελλάδα γιατί εκεί οι λέξεις της τεχνολογίας ήλθαν από τη γαλλική). Τώρα να μου πεις πως ο μηχανικός είναι αγράμματος και πως πρέπει να πάνε οι φιλόλογοι να του εξηγήσουν πως πρέπει να τα λέει αυτά. Χθες ήλθε κάποιος για να μου διορθώσει την τουρμπίνα που δεν εννοούσε να εργαστεί. Έψαξε και βρήκε πως ήθελε άλλαγμα η κοντέσσα. Ούτε εγώ ήξερα την αντίστοιχη ελληνική λέξη (αν υπάρχει) ούτε και ο μηχανικός. Προς στιγμή νόμισα πως επρόκειτο για κάποια αριστοκράτισσα κάποια κόμησα ή κάποια βαρώνη. Τελικά μου εξήγησε πως είναι ένα όργανο που βοηθά την τουρμπίνα να ξεκινήσει.

Όποιος θέλει να δει πόσες ξένες λέξεις χρησιμοποιούμε και πιστεύουμε πως είναι ελληνικές δεν έχει παρά να κοιτάξει στα βιβλία του δρα Κώστα Γιαγκουλή. Να μην ξαναγράψω το ανέκδοτο με την εξ Ελλάδος κυρία που άκουγε για μηχανή του κουγκριού και αναρωτήθηκε γιατί δεν το λέμε ελληνικά μπετόν; Ή για την άλλη που άκουσε τον συμφοιτητή του γιου της να λέει πως θέλει να χρησιμοποιήσει το λιφτ και σχολίασε γιατί δεν το λέει ελληνικά ασανσέρ;

Παλαιότερα οι λέξεις της τεχνολογίας πήγαιναν στην Ελλάδα από τη Γαλλία ενώ στην Κύπρο έρχονταν από την Αγγλία, γι' αυτό και οι διαφορές στις λέξεις. *Η μητρική μας γλώσσα μοιάζει με ζωντανό οργανισμό, που τρώει, αφομοιώνει ξένη ύλη και μεγαλώνει. Η καθαρεύουσα μοιάζει με ένα άγαλμα, που ποτέ δε θα μεγαλώσει. Το χρίουμε με γύψο και μας φαίνεται πως μεγαλώνει.* Από το βιβλίο του Ελισσαίου Γιαννίδη «Γλώσσα και ζωή».

Είναι τόσο δυνατό το φαινόμενο αυτό έτσι ώστε όταν κάποιες λέξεις μπουνε για τον α ή β λόγο στη γλώσσα μας και αρχίσουν να χρησιμοποιούνται, τελικά μας φαίνονται για δικές μας και μας είναι αδύνατο να φανταστούμε πως είναι ξένες.

Παραδείγματα:

Βάρκα, ιταλική και άντε να πείσεις τον βαρκάρη να την λέει ακάτιο.

Ο εθνοφρουρός φυλάει σκοπιά, όμως με τους φίλους του λέει πως κάνει τη βάρδια του (vardia ενετική).

Το σταφύλι το βέρυκο έχει πολύ ωραία γεύση μόνο που η λέξη είναι ιταλική σύμφωνα με το λεξικό του δρα Κωνσταντίνου Γιαγκουλή (βέρυκο ποικιλία επιτραπέζιου σταφυλιού, ροζακί σταφύλι).

Στο χωριό Τσάδα της Πάφου υπάρχει ένας λοφίσκος που λέγεται βίγλα. (Το γιατί είναι ολοφάνερο αν κάποιος προσέξει πως από την κορυφή του φαίνεται όλη η πεδιάδα της Πάφου και η θάλασσα. Ήταν φυσικά παρατηρητήριο για τους πειρατές).

Στη Λεμεσό τους αγροίκους και άξεστους τους λένε βιλάνους (κάτοικος εξοχής... χωριάτης). Ιταλική η λέξη βιλάνος.

Στον κήπο μου έχω φυτέψει βιολέτες (violetta στα ιταλικά) δηλαδή μενεξέδες. Εμείς όμως όλοι στην Κύπρο τους μενεξέδες δεν τους ξέρουμε εκτός από το παλιό τραγούδι (ένα μπουκέτο μενεξέδες κλπ). Εμείς ξέρουμε τις βιολέττες.

Τα στοιχεία που έχω παραθέσει είναι από το βιβλίο του δρα Κώστα Γιαγκουλή «Οι λατινικές και λατινογενείς λέξεις της κυπριακής διαλέκτου (4326)», εμένα όμως αρκετές μου φάνηκαν γνήσιες κυπριακές.

Παρ' όλες τις επιβαρυντικές μαρτυρίες ο κατηγορούμενος την εσκαπούλαρε. (Διαφεύγω μια κύρωση, ιταλική).

Ο Ψυχάρης είχε προβλέψει πως η γαλλική λέξη σιωφέρ (δεν μπορώ να την γράψω σωστά στα γαλλικά) θα γίνει με τη χρήση από το λαό σεφέρης. Η πρόβλεψη αυτή δεν βγήκε σωστή στην Ελλάδα γιατί η λέξη αυτή αντικαταστάθηκε με τη λέξη οδηγός και δεν έμεινε σε χρήση από το λαό. Στην Κύπρο όμως επειδή είχε κατά κόρον χρησιμοποιηθεί, έγινε σιεφέρης, όπως ακριβώς είχε προβλέψει ο καθηγητής της γλωσσολογίας και πατέρας του δημοτικισμού Ψυχάρης.

Τελευταίο. Όσο πιο αγράμματο είναι ένα τμήμα του λαού που χρησιμοποιεί κάποιες ξένες λέξεις τόσο πιο εύκολα και γρήγορα ελληνοποιεί τη λέξη και τη θεωρεί δική του. Όσοι ασχολούνται με τη γεωργία λένε τα τράκτα και τα κομπάγια. (Παρατήρηση δική μου)

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ ΚΥΠΡΟΥ

Το Φθινόπωρο του 2012 ήταν ιδιαίτερα πλούσιο σε δραστηριότητες για την Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου.

Συγκεκριμένα:

1) Η Ποιητική Δημιουργία του Παντελή Στεφάνου

Την Τετάρτη, 3 Οκτωβρίου παρουσιάστηκε στο Πολιτιστικό Κέντρο της Λαϊκής Τράπεζας η Ποιητική Δημιουργία του Παντελή Στεφάνου.

Ομιλήτρια ήταν η φιλόλογος συγγραφέας κ. Χρυσόθεμις Χατζηπαναγή που από καιρό παρακολουθούσε την πορεία της ποιητικής του δημιουργίας, ώστε να δώσει σύντομα και συνεκτικά τις βασικές συντεταγμένες της δημιουργίας του μέσ' από τις πέντε ποιητικές συλλογές που έχει εκδώσει: α) «Επιμνημόσυνες Ραψωδίες» (Λευκωσία 2005) β) «Απομνημονεύματα Στιχηρά» (2007) γ) «Μνήμης Αναβαθμοί» (2009) δ) «Ανάπαιστοι Εξαπτέρυγοι» (Αθήνα 2011) ε) «Μνημοσύνης Απόστιχο» (Αθήνα 2012).

Ποιήματα του Παντελή Στεφάνου απάγγειλαν οι κυρίες Όλγα Πιερίδου, παρουσιάστρια πολιτιστικών προγραμμάτων στο ΡΙΚ και η ποιήτρια Αθηνά Τέμβριου. Ύστερα από την αντιφώνηση του δημιουργού ακολούθησε δεξίωση.

2) Παγκόσμια Ημέρα Ποίησης

Με την ευκαιρία της Παγκόσμιας Ημέρας Ποίησης η Ε.Ε.Ε.Λ.Κ. τίμησε τον ποιητή, εκπαιδευτικό, συγγραφέα και εκδότη Νίκο Ορφανίδη.

Η εκδήλωση έγινε την Τρίτη, 30 Οκτωβρίου 2012 στις 7.30 μ.μ. στο Πολιτιστικό Κέντρο της Λαϊκής Τράπεζας στη Λευκωσία. Το Πρόγραμμα περιλάμβανε τα εξής:

Ύστερα από σύντομο εισαγωγικό της Προέδρου Ανδρεανής Ηλιοφώτου, χαιρέτησε τη συγκέντρωση ο Διευθυντής των Πολιτιστικών Ύπηρεσιών του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού κύριος Παύλος Παρασκευάς.

Ακολούθησαν τρεις ομιλίες:

α) «Για την ποίηση του Νίκου Ορφανίδη», από τον καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών κύριο Νάσο Βαγενά.

β) «Ο δοκιμαχός λόγος του Νίκου Ορφανίδη», από τον καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών κύριο Φώτη Δημητρακόπουλο.

γ) «Η αφηγηματική δημιουργία του Νίκου Ορφανίδη» από την ανώτερη μορφωτική λειτουργό κυρία Νάντια Στυλιανού. Μετά την επίδοση της τιμητικής πλακέτας στον τιμώμενο από τον Διευθυντή των Πολιτιστικών Υπηρεσιών και την αντιφώνηση του, ακολούθησε δεξίωση.

Η εκδήλωση συγκέντρωσε πολυπληθές ακροατήριο, φίλους και εκτιμητές του έργου του Νίκου Ορφανίδη.

3) Παρουσίαση της Ποιητικής Δημιουργίας του Αντώνη Πιλλά.

Την Τρίτη, 13 Νοεμβρίου 2012, στις 7 μ.μ. η Ε.Ε.Ε.Α.Κ. οργάνωσε εκδήλωση στην οποία παρουσιάστηκε το σημαντικό και πλούσιο ποιητικό έργο του εκπαιδευτικού Αντώνη Πιλλά, με την ευκαιρία της πρόσφατης έκδοσης της ποιητικής συλλογής του «Σε κήπο ξένο».

Βραβευμένος ποιητής ο Αντώνης Πιλλάς και στην Κύπρο και στην Ελλάδα, έχει εκδώσει περισσότερες από είκοσι ποιητικές συλλογές.

Μετά από σύντομο εισαγωγικό της Προέδρου της Εταιρείας Ανδρεανής Ηλιοφώτου, μίλησαν για την όλη ποιητική δημιουργία του Αντώνη Πιλλά εξάγοντας τα μηνύματα και τις παραμέτρους της δημιουργίας του δύο εξαιρετοι ομιλητές: ο φιλόλογος, συγγραφέας και πρώην λυκειάρχης Στέλιος Παπαντωνίου και η φιλόλογος, συγγραφέας κυρία Χρυσόθεμις Χατζηπαναγή.

Ποιήματα απάγγειλαν η κυρία Όλγα Πιερίδου και η Γραμματέας της Εταιρείας κυρία Τζένη Κωνσταντινίδη.

4) Τα πενήντα χρόνια ζωής της Εθνικής Εταιρείας (Παρουσίαση Ανθολογίας Ταξιδιωτικής Ποίησης της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας της Κύπρου).

Η Εθνική Εταιρεία, την Τρίτη, 11 Δεκεμβρίου, στις 7.15 γιόρτασε στο Πολιτιστικό Κέντρο της Λαϊκής Τράπεζας τα πενήνταχρονα της (1962-2012), παρουσιάζοντας την έκδοσή της «Ανθολογίας Ταξιδιωτικής Ποίησης της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας της Κύπρου».

Ύστερα από σύντομη αναφορά στα 50 Χρόνια ζωής της Εταιρείας από την Πρόεδρο Ανδρεανή Ηλιοφώτου, ακολούθησαν χαιρετισμοί από την Ανώτερη Μορφωτική Λειτουργό του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού κυρία Νάντια Στυλιανού και από την ανθολόγο και επιμελήτρια της έκδοσης, φιλόλογο, συγγραφέα κυρία Μόνα Θεοδούλου. Την Ανθολογία παρουσίασαν δύο πανεπιστημιακοί: ο καθηγητής του Ιόνιου Πανεπιστημίου κ. Θεοδόσης Πυλαρινός και ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Κύπρου κ. Παντελής Βουτουρής.

Η όλη εκδήλωση έκλεισε με δεξίωση.

ΛΥΚΕΙΟ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΥ

Παράρτημα Λευκωσίας

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Λυκείου Ελληνίδων Αμμοχώστου, Παράρτημα Λευκωσίας, μέσα στα πλαίσια της Παγκόσμιας ημέρας Ποίησης διοργάνωσε την Τρί-

τη, 16 Οκτωβρίου 2012 και ώρα 4 μ.μ. φιλολογικό τέιο στο Χίλτον Παρκ.

Το πρόγραμμα περιελάμβανε εισαγωγική ομιλία από την Πρόεδρο κ. Λούλα Χρυσάνθη, ομιλία από τον πρέσβη της Ελλάδος κ. Βασίλη Παπαϊωάννου με θέμα «Νήσος τις εστί – Η Κυπριακή Εμπειρία του Γ. Σεφέρη».

Ακολούθησαν απαγγελίες ποιημάτων Ελλαδιτών ποιητών που αναφέρονται στην Κύπρο, όπως του Γ. Σεφέρη, της Αθηνάς Ταρσούλη, της Χρυσάνθης Ζιτσαία, του Σωτήρη Σκίπη, της Μυρτιώτισσας, του Νικηφόρου Βρεττάκου, του Οδ. Ελύτη, του Κωστή Παλαμά.

Η αίθουσα ήταν κατάμεστη και το ακροατήριο ενθουσιάστηκε τόσο από την ομιλία, όσο και από τις απαγγελίες.

ΒΡΑΒΕΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ 2012

Το Ινστιτούτο Πολιτισμού απένειμε το Βραβείο Λογοτεχνίας Κύπρου Χρυσάνθη 2012, που αφορά τη συνολική προσφορά συγγραφέα στην πεζογραφία, στο Γιώργο Χαριτωνίδη.

Η απονομή έγινε την Παρασκευή, στις 23 Νοεμβρίου στις 7 μ.μ. στην Αίθουσα Καστελιώτισσα.

Για το έργο του συγγραφέα μίλησαν: η Ανδρεανή Ηλιοφώτου, Πρόεδρος της Κριτικής Επιτροπής, ο συγγραφέας και σκηνοθέτης Άντης Ροδίτης και ο Πρόεδρος του Ινστιτούτου Πολιτισμού Πρόδρομος Προδρόμου.

Μουσικό πρόγραμμα εξετέλεσε ο συνθέτης και πιανίστας Σάββας Σάββα.

Η απονομή έγινε από τον υποψήφιο Πρόεδρο και Πρόεδρο του ΔΗΣΥ Νίκο Αναστασιάδη.

Το πρόγραμμα παρουσίαζε με συνδυαστικά κείμενα ο μουσικός Σταύρος Κυριακίδης, μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του Ινστιτούτου.

Η απονομή έκλεισε με δεξίωση.

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΗ ΡΟΥΛΑ ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ SİLARUS

Το γνωστό ιταλικό λογοτεχνικό περιοδικό Silarus, στο νέο τεύχος του, ανάμεσα σε άλλη εκλεκτή ύλη, κάνει εκτενές αφιέρωμα στην ποίηση της Κυπρίας λογοτέχνιδος Ρούλας Ιωαννίδου Σταύρου δημοσιεύοντας ποιήματά της μεταφρασμένα στα ιταλικά - τιμήs ένεκεν - από τον γνωστό ελληνιστή, μεταφραστή και συγγραφέα Michele Iannelli.

Στο σημείωμά του στο παρόν τεύχος του περιοδικού *Silarus* γράφει μεταξύ άλλων για τη λογοτεχνίδα: *Η προσφορά της Ρούλας Ιωαννίδου Σταύρου στη σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία της Κύπρου συνίσταται σε θεατρικά έργα, ανάμεσα στα οποία «Της νήσου Κύπρου κωπηλάται», (Α' Βραβείο σε Διεθνή Πανελλήνιο Διαγωνισμό) σε διηγήματα, ανάμεσα στα οποία, το «Συναπάντημα» (Α' Βραβείο σε διεθνή διαγωνισμό καλύτερου διηγήματος), ιδίως όμως σε πολυάριθμες ποιητικές συλλογές, ανάμεσα στις οποίες οι «Κίτρινες Κορδέλες» που κυκλοφόρησε και σε δίγλωσση έκδοση (2001), με το ελληνικό πρωτότυπο και μετάφραση στην ιταλική από τον υπογράφοντα (Βραβείο στον 8ο Διεθνή Διαγωνισμό Jean Monnet) και οι «Τρεις Ποητικές Συνθέσεις για την Κύπρο» (Αριστείο και Μετάλλιο σε Διεθνή Πανελλήνιο Διαγωνισμό). Έγραψε ακόμα βιβλία για παιδιά, Ανθολογίες για την Ξενιτειά, για τον Απελευθερωτικό Αγώνα των Κυπρίων και για το Δάσος. Επίσης το λογοτεχνικό πορτρέτο του ποιητή Κύπρου Χρυσάνθη και επιμελήθηκε πολλές εκδόσεις κρατικών υπηρεσιών.*

Ο κ. Iannelli έχει μεταφράσει μέχρι σήμερα, τρία βιβλία της Ρούλας Ιωαννίδου Σταύρου, εκ των οποίων τα δύο έχουν κυκλοφορήσει σε συλλεκτικές δίγλωσσες ελληνοϊταλικές εκδόσεις, τις οποίες επιμελήθηκε ο ιταλομαθής φιλόλογος και συγγραφέας Γιώργος Χατζηκωστής:

1. Nastrini Gialli - Κίτρινες Κορδέλες (Παγκόσμιο Βραβείο Jean Monnet) και
2. Stagioni in Chai Ku - Εποχές με Χαϊκού. (Εκδόσεις *Literatura et Artes*, e-mail: litertart@gmail.com).

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΚΔΟΤΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ «ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ» ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΟΤΕΡΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ»

Τις επιστημονικές αδυναμίες, τα μεθοδολογικά και άλλα ατοπήματα, καθώς και τις ανιστόρητες ιδεοληπτικές προθέσεις και στοχεύσεις της καλούμενης «Ιστορίας της νεότερης κυπριακής λογοτεχνίας» των Γ. Κεχαγιόγλου και Λ. Παπαλεοντίου (έκδοση του «Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών», οποία ειρωνεία!) κατήγγειλε ήδη με τεκμηριωμένο κριτικό λόγο η φιλολογική επιστήμη και όχι μόνο. Η δική μας καταγγελία και έγκληση ως μέλη της Πνευματικής Ομάδας (γιατί εντός εισαγωγικών, κύριε παντεπόπτη πολυίστωρ, μικρέ Καλιγούλα;), που εξέδιδε το περιοδικό «Επιθεώρηση Λόγου και Τέχνης», επιδιώκει να αναδείξει ένα άλλο ατόπημα της ιδεολογικής εμμονής του συντάκτη της «Ιστορίας» κ. Παπαλεοντίου. Ατόπημα που συνιστά στοχευμένο λίβελλο κατά των μελών της Εκδοτικής Επιτροπής. Γεγονός που μας υποχρεώνει σε ανασκευή και αντιμετώπιση ενός ανεπίτρεπτου και ασύδοτου διασυρμού, μιας διαβολής που συντελείται και αναπαράγεται μέσω της κυκλοφορίας του βιβλίου.

Συγκεκριμένα:

1. Ο ανεπανόρθωτα εκτεθειμένος «ιστορικός» κ. Παπαλεοντίου στην εργώδη

προσπάθειά του να μειώσει και να κηλιδώσει την καταξιωμένη συμβολή του περιοδικού μας «Επιθεώρηση Λόγου και Τέχνης», εκτός από τους έωλους χαρακτηρισμούς και αφορισμούς που χρησιμοποιεί (βλ. σ. 452 και σ. 533), εύχρηστους στο λεξιλόγιο της ιδεοληπτικής γιάφκας, στην οποία παρέχει τις υπηρεσίες του, επιχειρεί να εμπλέξει, προσθέτοντας αληθοφάνεια, όπως υπολογίζει, στους χαρακτηρισμούς του, και τη γνωστή φίλη ποιήτρια ένθερμο και ενεργό μέλος της Εκδοτικής Επιτροπής Πίτσα Γαλάζη. Τούτο επιδιώκοντας καταφεύγει σε παράθεση ανύπαρκτης συνομιλίας ή συνομιλίας αναφερόμενης σε άλλο άσχετο θέμα. Έτσι χαλκεύει, όπως πιστεύει, μ' αυτό τον τρόπο την εύκολη και βολική συκοφαντία περί «επιχορηγήσεως από τη Χούντα». Τη χυδαία αυτή συκοφαντία αποδίδει σε δύο φοιτήτριές του οι οποίες στάλησαν από τον ίδιο και οι οποίες, σύμφωνα με όσα σημειώνει ο καθοδηγητής τους, «αποδελτίωσαν τις συνεργασίες του περιοδικού» (βλ. σημείωση σ. 807). Το κατά πόσο αληθεύει αυτός ο ισχυρισμός ή πρόφαση στην πραγματικότητα θα διαπιστωθεί πιο κάτω. Αν πρόκειται στο σημείο αυτό να σημειώσουμε μια μικρή παρατήρηση, θα λέγαμε ότι η φυσική αυτουργία συναντάται με την ηθική συνενοχή και συναυτουργία.

2. Θεωρούμε απαραίτητο να αναφέρουμε ότι γενικά η τακτική που ακολουθείται από τον συγγραφέα της «Ιστορίας», όπου πλεονάζει η προκατάληψη και η μισαλλοδοξία, βρίσκει την ιδεώδη κατάληξή της. Με τη μεζούρα της προκρούστειας και όχι λιγότερο κουτοπόνηρης, νεοκυπριακής του ιδεοληψίας, κόβει και ράβει κατά που συμφέρει αναγορεύοντας σε πρώτους και σπουδαίους τους μεν, μηδενίζοντας από την άλλη ή εξαφανίζοντας ακόμη όσους κατά περίπτωση έχειβάλει στο στόχαστρό του, κατά το μακρυνό πρότυπο του αρχαίου Ρωμαίου αυτοκράτορα Καλιγούλα, που αναγόρευε ή καθαιρούσε από το αξίωμα του συγκλητικού τα άλογά του!! Παριστάμεθα εν ολίγοις μάρτυρες ενός θλιβερού πανοράματος μιας μικρομωροφιλογολογικής ελαφρότητας και κακότητας.
3. Από τη φίλη και μέλος της Εκδοτικής Ομάδας Πίτσα Γαλάζη οι ευτελείς διαστρεβλωτές λασπολόγοι πήραν την πρέπουσα συντριπτική απάντηση σε επιστολή της, αποκαλύπτοντας τους γενικότερους στόχους συκοφαντικής επιχείρησης εις βάρος της «Επιθεώρησης Λόγου και Τέχνης».
4. Πέραν από τα πιο πάνω, τα ίδια τα γεγονότα διαψεύδουν –ευτυχώς – από μόνα τους τις συκοφαντικές επινοήσεις. Διότι π.χ. πώς θα ήταν δυνατό, για οποιοδήποτε λόγο η Πίτσα Γαλάζη να αποχωρεί από την Εκδοτική Ομάδα, ή για τους λόγους που της αποδίδονται, γεγονός που συμβαίνει σύμφωνα με τους ιδίους το 1972, αφού έχει ήδη αποχωρήσει πολύ ενωρίτερα για άλλους λόγους τους οποίους εκθέτει στην επιστολή της; Γεγονός που μπορεί κάποιος να διαπιστώσει όχι φιλόλογος-ερευνητής, αλλά απλός αναγνώστης, καταφεύγοντας στο ίδιο το περιοδικό όπου αναγράφονται τα ονόματα των μελών της Εκδοτικής Ομάδας.
5. Χαρακτηριστικό του σύνδρομου τυφλής ιδεοληψίας είναι η ευκολία με την οποία μοιράζει ετικέτες όπως στην περίπτωση του περιοδικού μας είναι τα εισαγωγικά με τα οποία μάς παρουσιάζει: «το περιοδικό αυτό, που προέρχεται από τον ιδεολογικό χώρο της Δεξιάς», υπολογίζοντας ο δυστυχής ότι μ'

αυτό τον τρόπο «καρφώνει» προκαταβολικά και περιορίζει την εμβέλεια του περιοδικού, προκαταλαμβάνοντας την κρίση του μελλοντικού αναγνώστη.

6. Για τα υπόλοιπα αναμασήματα στην ίδια σελίδα, δείγματα ευτελούς προπαγάνδας του πεζοδρομίου, ας θεωρηθούν αρκετά ως απάντηση όσα αποστομωτικά με εξαιρετική ευστοχία περιλαμβάνει στην επιστολή της η φίλη Πίτσα Γαλάζη. Ο απροκατάληπτος και ελεύθερα σκεπτόμενος αναγνώστης θα εντυπωσιασθεί από το εύρος των ανοιχτών οριζόντων, καταφεύγοντας στις ίδιες τις σελίδες του περιοδικού και εντοπίζοντας τους συνεργάτες του. Σ' αυτούς κατατάσσονται οι κορυφαίοι των γραμμάτων τόσο στην Κύπρο, όσο και πανελλαδικά, και πολλοί νεώτεροι, που μας τίμησαν με πρωτότυπη συνεργασία τους. Στα αρχεία του περιοδικού φυλάσσονται τα χειρόγραφα των συνεργατών του, καθώς και τα κείμενα επαινετικής κριτικής κορυφαίων δημιουργών για το υψηλό επίπεδο του περιοδικού. Σ' αυτά ας προστεθούν και τα εγκωμιαστικά σχόλια όλων των κυπριακών εφημερίδων της εποχής – πλην βεβαίως της «Χαραυγής», η οποία μας φιλοδώρησε με πολύστηλη λυσσαλέα επίθεση. (Μήπως συνεχίζεται σήμερα με άλλη μορφή και δεν το έχουμε αντιληφθεί;)
7. Ανεξάρτητα από την ανεπιτυχή απόπειρα εμπλοκής της κ. Πίτσας Γαλάζη στην όλη υπόθεση διαβολής και συκοφάντησης του περιοδικού και των συνεργατών στην Εκδοτική Ομάδα, με τα χαλκευμένα δημοσιεύματα, είναι φανερό η εμπάθος, προκατειλημμένη και μισαλλόδοξη τακτική διασυρμού όσων, κατά τη νοσηρή αντίληψή τους, εμφορούνται από τον τρισκατάρατο «ελληνοκεντρισμό», με οποιαδήποτε ερμηνεία δίνουν σ' αυτόν (που αποφεύγουν να δίνουν). Γι' αυτό και σε κάθε περίπτωση ο σχολιασμός και οι χαρακτηρισμοί κυμαίνονται από μειωτικοί και χλευαστικοί έως μηδενιστικοί.
8. Προσθέτουμε ακόμα σε όσα προηγουμένως αναφέρθηκαν, ότι σε μια από τις δύο φοιτήτριες στις οποίες ανετέθη ρόλος ανιχνευτή, η οποία επισκέφθηκε κάποιο άλλο μέλος της Εκδοτικής Ομάδας, αφού της δόθηκαν οι κατάλληλες απαντήσεις σε ερωτήσεις εν πολλοίς άσχετες με τον σκοπό της αποστολής τους, όπως εκ των υστέρων διαπιστώνουμε (βλ. σημείωση 344, κεφ. 7, σελ. 807), της ανεφέρθη και της παρουσιάστηκε εργασία Κυπρίας φιλόλογου, εκπονηθείσα στο Μεταπτυχιακό Τμήμα της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και μάλιστα υπό την εποπτεία του καθηγητή κ. Γ. Κεχαγιόγλου, για το Περιοδικό μας, που κάλυπτε όλες τις πλευρές του θέματος. Συνεπώς οι δραστηριότητές τους σύμφωνα με τον σκοπό της αποστολής που τους ανετέθη, δηλ. η «αποδελτίωση των συνεργατών» του περιοδικού μας, ήταν άνευ αντικειμένου. Σημειώνουμε τον πλήρη τίτλο: «*Ευρετηρίαση του περιοδικού Επιθεώρηση Λόγου και Τέχνης (Ιανουάριος 1970-Ιούνιος 1974). Μεταπτυχιακή εργασία Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Τμήμα Φιλολογίας, Τομέας ΜΝΕΣ, καθηγητής Γιώργος Κεχαγιόγλου, Βαλεντίνα Δημητριάδου Σαλτέ - 1998*». Περιέργως η νεαρά Σέρλοκ Χόλμς δεν φάνηκε να εκπλήσσεται ούτε να απογοητεύεται. Εφ' όσον, έστω και εν αγνοία τους, σπαταλούσαν άσκοπα τον χρόνο τους. Διότι προορισμός της αποστολής ήταν, όπως αποδείχτηκε, άλλος. Της δόθηκε η πολυσέλιδη μελέτη με τη σύσταση να την θέσει υπόψη του καθοδηγητή τους. Το γεγονός όμως

και μόνο ότι ουδαμού αναγράφεται καν απλώς η ύπαρξή της στην έκταση των υπερεννεακοσίων σελίδων του ογκώδους πονήματος, επιβεβαιώνει ότι περί άλλα τυρβάζει ο ρηξικέλευθος «ιστορικός».

9. Δεν θα διακινδυνεύσουμε ερώτηση σχετικά με το ποιοι, εκπροσωπώντας το κυπριακό κράτος, απεφάσισαν όχι μόνο να εκδώσουν, αλλά και στη συνέχεια να βραβεύσουν με κρατικό βραβείο ένα τέτοιο έργο «Ιστορίας» μονόπλευρης κομματικής εμπάθειας. Η απάντηση είναι εκ των προτέρων γνωστή. Μάς είναι όμως αδύνατο να αποκρύψουμε τη βαθειά μας απογοήτευση για το μέγα ατόπημα της Ακαδημίας Αθηνών να επιβραβεύσει ένα έργο το οποίο, εκτός από τις άλλες ελλείψεις και αδυναμίες του, εκ του εμφανούς υπονομεύει, αποδομεί τους αρμούς πολιτιστικής ενότητας Ελλάδος και Κύπρου, αντιπαράθετοντας στην ελληνικότητα του χώρου της λογοτεχνίας, την έντονα καλλιεργούμενη από ορισμένους κύκλους τοπικιστική κυπριακότητα, αφήνοντας πίσω του τα μη αποκρυβόμενα αποτυπώματα της νεοκυπριακής προπαγανδιστικής μηχανής. Η βράβευση αυτή χρησιμοποιείται –όπως άλλωστε αναμενόταν– ως το άλλοθι των συντακτών της «Ιστορίας». Περιχαρείς την ανεμίζουν ως πολύτιμο κατακτημένο τρόπαιο! (βλ. ενδεικτικό δημοσίευμα, «Πρόλογος», του περιοδικού «Άνευ», τχ. 44, Άνοιξη 2012, σ. 5).
10. Επειδή σύμφωνα με τα πιο πάνω θεωρούμε άκρως προσβλητικά, εκτός από ανυπόστατα, τα δημοσιευόμενα ως σχόλια, τους χαρακτηρισμούς ή τις παραποιημένες συνομιλίες, που καθάπτονται της αξιοπρέπειας και της πνευματικής προσωπικότητας των αποτελούντων την Εκδοτική Ομάδα του περιοδικού «Επιθεώρηση Λόγου και Τέχνης», καλούνται οι συντάκτες της μονόπλευρης παραπλανητικής και μεθοδολογικά διάτρητης «Ιστορίας», οι προάγοντες ανυπόφορη παραπληροφόρηση, όπως εντός ευλόγου χρονικού διαστήματος αποσύρουν τους μειωτικούς και άλλως προσβλητικούς χαρακτηρισμούς ή προβούν με άλλο πρόσφορο μέσο σε αποκατάσταση της τρωθείσας κοινωνικής τους υπόληψης.

Με πλήρη επιφύλαξη των εκ του νόμου δικαιωμάτων μας.

Τα μέλη της Εκδοτικής Ομάδας

Πίτσα Γαλάζη (απάντησε και με προσωπική της επιστολή για όσα κακόβουλα την αφορούν).

Ζήνων Ζαννέτος

Σοφοκλής Λαζάρου

Ανδρέας Παστελλάς

Μαρία Φιλίππου (στη θέση της μητέρας της Νίκης Λαδάκη-Φιλίππου, σπουδαίας συνεργάτιδας, που χάσαμε τόσο πρόωρα)

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Κύπρου Χρυσάνθη, *Άροδαφνούσα – ή λυρική άποψη, μετάφραση στην Ιταλική από τον Michele Iannelli, Λευκωσία 2012*

Ένα συνηθισμένο περιστατικό άπιστίας γίνεται θέμα όχι μόνο των δημοτικών κυπριακών ασμάτων, αλλά δίνει και στόν ως άνω συγγραφέα τή δυνατότητα, μέσω τής προσφυγής σέ προσθήκη λεπτομερειών, αποκλειστικού καρπού τής φαντασίας, νά ενεργοποιήσει τόν κινητήρα τής λυρικότητας, εξαίροντας τó αίσθημα τού έρωτα πρós τήν πατρίδα.

Ό συγγραφέας παίρνει άφορμή από ένα έπεισόδιο, τó όποιο πραγματικά συνέβη, περιλαμβανόμενο στó Χρονικόν τού Λεόντιου Μαχαιρά, στην *Έξήγησιν τής γλυκειάς χώρας Κύπρου*. Πρωταγωνιστές τού έπεισοδίου είναι ó βασιλιάς τού τόπου Πέτρος ό Α΄ και μιá νέα με τó όνομα Τζοβάννα. Η έρωτική σχέση τους άποκαλύπτεται και ή βασίλισσα, μάταια, προσπαθεί, ακόμα και με βασανιστήρια, νά εξαφανίσει τόν καρπό τού παράνου έρωτα.

Τó άποτέλεσμα τής έμπνευσης είναι μιá ποιητική σύνθεση, τήν όποία ό Michele Iannelli, έφοδιασμένος με μιá εύρεία καλλιέργεια και με τήν κατάλληλη γλωσσική έπάρκεια, επιδίδεται στή μετάφρασή της στην Ιταλική, προσφέροντας στούς άναγνώστες τή δυνατότητα νά γίνουν μέτοχοι τής ποίησης αύτης. Ό Iannelli δέν περιορίζεται σέ μιá άπλή μετάφραση, άφου τόσο ή εισαγωγή όπσο και οι σημειώσεις στó κείμενο συμβάλλουν ώστε ή μετάφρασε πού έκαμε νά παίρνει τήν άξία ένός δοκιμίου.

Είδικά ό μεταφραστής έπισημαίνει εύθυσ έξ αρχής τόν έρωτα για τήν πατρική γή, ό όποιος άποτελεί τόν πολιικό άστέρα στή σύνθεση, και γενικά σέ όλη τή λογοτεχνική παραγωγή τού συγγραφέα και πραγματεύεται τά ύφολογικά χαρακτηριστικά, προβάλλοντας τή συχνή χρήση τού ουσιαστικού ως επιθέτου όπως και τή συχνή χρήση σύνθετων λέξεων.

Τó προτέρημα τής μεταφραστικής παρέμβασης τού Iannelli εκδηλώνεται περισσότερο στή μεταφορά στή γλώσσα μας τών στίχων τού Χρυσάνθη, άφου δέν πραγματοποιει μιá άπλή κατά γράμμα μεταφορά τών γλωσσικών στοιχείων. Στην πραγματικότητα δημιουργει ένα θαυμάσιο έργο συνταύτισης, έπιτυχάνοντας νά προσφέρει στούς άναγνώστες τήν ίδια λυρικότητα πού εκφράζεται από τόν κύπριο ποιητή, ό όποιος προσφέρει εικόνες μαγευτικές με τήν περιγραφική του δύναμη και τήν ικανότητά του νά έρμηνεύει τά πρόσωπα τού ποιήματος.

Δέν ύπάρχει λουλούδι, δέν ύπάρχει χρώμα, δέν ύπάρχει στοιχείο τής φύσης στó όποιο νά μη γίνεται έπίκληση σ΄ αυτό τó άσμα, τó όποιο, παρά τó μήκος του, ξέρει νά προσφέρει αίσθήματα και εικόνες τόσο ποικίλες, ώστε νά γεννά τήν έπιθυία νά συνεχίσεις νά διαβάζεις τή σύνθεση ως τó τέλος.

CELESTE SANTORO
(Μετ. Γ. Χατζηρωστής)

(Άπό τó Ιταλικό λογοτεχνικό περιοδικό *Silarus*, Νοεμ. - Δεκ. 2012, σσ. 92-93).

Παναγιώτη Περσιάνη, *Αναφορά στον Κυπριανό*, εκδόσεις Πανεπιστημίου Λευκωσίας, 2012.

Το νέο βιβλίο του κορυφαίου εκπαιδευτικού, καθηγητή Παναγιώτη Περσιάνη «Αναφορά στον Κυπριανό» εκκινεί πιστεύουμε από την εσωτερική επιταγή της επιστημονικής αντιμετώπισης των ποικίλων προβλημάτων που ταλανίζουν την εκπαίδευσή μας και κατ' επέκταση την κοινωνία και την πολιτεία.

Σε περιόδους δεινής δοκιμασίας όπως η σημερινή, ο πνευματικός άνθρωπος καταδύεται στο βάθος του χρόνου, αναζητώντας τις ρίζες και τις αρχές πάνω στις οποίες έχει οικοδομήσει την πνευματική του οντότητα. Απ' εκεί θ' αντλήσει δύναμη για να διερευνήσει τα προβλήματα του παρόντος, αλλά και ερείσματα για την υπέρβασή τους με τις αξιακές εμπειρίες του παρελθόντος, ώστε ρηξικέλευθα μέσα στα νέα δεδομένα να ανοίξει διόδους προς ένα καλύτερο μέλλον.

Ανήκοντας ο συγγραφέας στη γενιά των εκπαιδευτικών της δεκαετίας του '50 κι έχοντας ζήσει και τις τρεις εποχές (προνεοτερική, νεοτερική και μετανεοτερική) στην κοινωνία και την εκπαίδευση, έχει ισχυρά ζωντανό το βίωμα μιας αξιακής παρακμής (μεταλλάξεις και στρεβλώσεις) στην εκπαίδευση, ώστε να τον έχουν απασχολήσει έντονα και ίσως βασανιστικά τα πώς και τα γιατί του σήμερα.

Η σύνθεση του βιβλίου, που είναι αφιερωμένο «Στις επτά γενιές των εκπαιδευτικών που στελέχωσαν τα ελληνοκυπριακά σχολεία τα τελευταία διακόσια χρόνια», αφορμάται από τη συμπλήρωση διακόσιων χρόνων, αφότου ο εθνομάρτυρας Αρχιεπίσκοπος Κυπριανός ίδρυσε την Ελληνική Σχολή Λευκωσίας (1812-2012), τη γενέθλια δηλαδή ώρα της εκπαίδευσης για τους Ελληνοκυπρίους.

Παρακολουθώντας ο συγγραφέας την ιστορική πορεία της ελληνοκυπριακής εκπαίδευσης στα 200 αυτά χρόνια με κύριες συντεταγμένες τις αξίες που εμφανίζονται στην ιδρυτική πράξη της Ελληνικής Σχολής, συζητεί κριτικά, επιστημονικά και ρεαλιστικά τα σημερινά βασικά προβλήματα της ελληνοκυπριακής εκπαίδευσης.

Το βιβλίο χωρίζεται σε δυο Ενότητες. «Στο πρώτο μέρος εξετάζονται με τη χρήση νεότερων θεωρητικών πλαισίων, πέντε ιστορικές πτυχές οι οποίες έχουν άμεση ή έμμεση σχέση με την εκπαιδευτική νεοτερικότητα στην Κύπρο». Οι πτυχές αυτές επιγράφονται ως εξής: α) «Οι δημιουργηθείσες κατά το διάστημα των διακόσιων χρόνων εκπαιδευτικές ροζέτες και το νόημά τους», β) «Η μετάβαση από τη θρησκευτική στην κοσμική εκπαίδευση», γ) «Το σχίσμα μεταξύ της επιστημολογικής και παιδαγωγικής παράδοσης της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και η γεφύρωσή του». Το σχίσμα προήλθε, όταν η αγγλική διοίκηση το 1935 επέβαλε στη δημοτική εκπαίδευση δικό της αναλυτικό πρόγραμμα, βασισμένο σε διαφορετικές από τις προηγούμενες επιστημολογικές και παιδαγωγικές αντιλήψεις, δ) «Η νεοτερικότητα στην Κύπρο (1800-1930) Αξίες, Θεσμοί, Πρακτικές».

Στο Κεφάλαιο αυτό διασαφηνίζεται διά μακρών η έννοια της νεοτερικότητας όπως την εκλαμβάνουν διάφορες επιστήμες π.χ. η πολιτική, η κοινωνιολογία ή η Τέχνη και η Φιλοσοφία, για ν' ακολουθήσουν οι εκπαιδευτικοί θεσμοί που εισήγαγαν ελληνοκύπριοι για την προώθηση της νεοτερικότητας. Στο Κεφάλαιο είναι εσωματωμένοι τρεις πίνακες που δείχνουν την παράλληλη λειτουργία των γνώσεων, των αξιών, των θεσμών, των ιδρυμάτων και των πρακτικών στην κοινωνία, την πολιτεία,

την οικονομία, την υγεία, την εκπαίδευση, τη γεωργία, τον πολιτισμό και την επιστήμη τονίζοντας το σύνθετο και πολυδύναμο της όποιας ανάπτυξης και την αλληλεπίδραση μεταξύ των διαφόρων τομέων της ανθρώπινης δραστηριότητας.

ε) Το πέμπτο Κεφάλαιο «Ο αλφαριθμητισμός ως βασικό στοιχείο διάδοσης και έκφρασης της νεοτερικότητας» αναφέρεται από το προηγούμενο, καθώς η νεοτερικότητα, η «διάδοση των φώτων», της γνώσης είναι αδύνατη χωρίς τον αλφαριθμητισμό. Ολόκληρο τον 19ο αιώνα και τις αρχές του 20ού γίνεται μεγάλη προσπάθεια για τη διάδοση του αλφαριθμητισμού στην Κύπρο, ιδίως μεταξύ των ενηλίκων. Ιδρύονται δεκάδες οργανώσεις, λέσχες, σωματεία, αναγνωστήρια, τεκτονικές στοές, διδασκαλικοί σύνδεσμοι, γυναικείες οργανώσεις, δημοτικές επιτροπές.

Το Β' Μέρος αποτελείται από εννέα κεφάλαια. Σ' αυτά ο συγγραφέας συζητεί υπό τη μορφή δοκιμίου τα σημερινά εκπαιδευτικά προβλήματα της Κύπρου με βάση τις κοινωνικές και πολιτιστικές αξίες που κατατίθενται ως παρακαταθήκη για τον Κυπριακό Ελληνισμό από τον Εθνομάρτυρα Κυπριανό στην ιδρυτική πράξη της Ελληνικής Σχολής το 1812.

Το έκτο Κεφάλαιο «Οι αξίες του Κυπριανού και η καλλιέργεια πολιτών στη σημερινή εποχή» μπορεί να θεωρηθεί ως γενική εισαγωγή στα επόμενα, καθώς επισημαίνει και κατοχυρώνει τους λόγους που εμπόδισαν από την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας και εμποδίζει σήμερα την ανάδειξη των υπηκόων σε ανθρώπους πολίτες ή τη δημιουργία κοινωνίας των πολιτών. Το έβδομο επιγράφεται «Η αξία της ηθικότητας», το όγδοο «Η αξία της Εθνικής Ταυτότητας» Το ένατο «Η αξία της εκπαίδευσης και το πρόβλημα της κοινωνικής δικαιοσύνης». Εδώ ο συγγραφέας συμπεραίνει πως η υποβάθμιση της αξίας της εκπαίδευσης και της αξίας της αριστείας οξύνουν καθημερινά το πρόβλημα της κοινωνικής δικαιοσύνης. Το δέκατο «Η αξία της Γνώσης: το πρόβλημα της νομιμοποίησής της». Εδώ διαπιστώνεται ότι υπάρχει οξύ πρόβλημα της νομιμοποίησης της Γνώσης στη σύγχρονη Κύπρο. (σχετικοποίηση, εμπορευματοποίηση, χρησιμοθηρική αντίληψη και εξειδίκευση).

Το ενδέκατο κεφάλαιο επιγράφεται «Η αξία της ελληνικής γλώσσας». Το δωδέκατο «Η αξία της ανθρωπιστικής παιδείας» Το δέκατο τρίτο «Η αξία του πολιτισμού». Το δέκατο τέταρτο «Η κληρονομιά από τους Έλληνες δασκάλους του Γένους και οι Ελληνοκύπριοι εκπαιδευτικοί» αναφέρεται στην μεγάλη προσφορά των δασκάλων του Γένους για την ανύψωση και την πορεία της Ελλάδας αλλά και στην απουσία σήμερα στην Κύπρο δασκάλων που να έχουν λόγο έγκυρο και καθοριστικό στην επίλυση των προβλημάτων του παρόντος.

Πιστεύουμε πως όχι μόνο οι εκπαιδευτικοί, αλλά και κάθε Κύπριος πολίτης που αγαπά τον τόπο του οφείλουμε ένα μεγάλο ευχαριστώ στον καθηγητή Π. Περισιάνη, αφού με μια έξοχη ανατομία καταστάσεων και προβλημάτων δίνει διέξοδο στην εναγώνια απορία μας για την τύχη και την κατάσταση του τόπου μας, υποδεικνύοντας χωρίς φανατισμούς και κορώνες, με επιστημονική νηφαλιότητα, όσα είναι ανάγκη ν' αλλάξουν για ένα καλύτερο μέλλον.

Νίκου Κ. Λεοντίου, *Το αληθινό παραμύθι της ζωής ενός αγροτόπαιδου από την Άσσια* (Οι εμπειρίες του παππού, πηγή ζωής του εγγονού), Λευκωσία 2012.

Ο καταξιωμένος και γνωστός εκπαιδευτικός Νίκος Κ. Λεοντίου (Ν.Λ.), με πλούσιο συγγραφικό έργο σε θέματα παιδαγωγικά και όχι μόνο, μας επεφύλαξε μια ευχάριστη έκπληξη. Πλημμυρισμένος με αγάπη, καλύτερα με πάθος, για τη σκλαβωμένη σήμερα γενέτειρά του, μας προσφέρει ένα ενδιαφέρον βιβλίο με τίτλο *Το αληθινό παραμύθι της ζωής ενός αγροτόπαιδου από την Άσσια*.

Μέσα στις 250 σελίδες του έργου του αφηγείται με απλό αλλά συναρπαστικό τρόπο τις αναμνήσεις του και σημαντικά γεγονότα από την ογδοντάχρονη ζωή του. Ακούοντάς τα τα εγγόνια του δεν πιστεύουν πως είναι πραγματικά αλλά θαρρούν πως είναι ένα παραμύθι. Στ' αλήθεια, όμως, είναι μια αληθινή ιστορία που διαδραματίστηκε χρόνια πριν, σε πέτρινα χρόνια, όπου βασίλευε η φτώχεια, η στέρηση, η καταπίεση. Γεννημένος ο Ν.Λ. σ' ένα γνήσιο γεωργοκτηνοτροφικό περβάλλον, βίωσε μαζί με όλα τα μέλη της οικογένειάς του τις δυσκολίες, τα βάσανα, τις έγνοιες και τις λιγοστές χαρές της ζωής. Γνήσιο παιδί μιας αγροτικής οικογένειας, με αρχηγό έναν αυστηρό αλλά γεμάτο καλοσύνη κι αγάπη πατέρα, γαλουχήθηκε με τις αιώνιες ηθικές αξίες του χριστιανισμού και ελληνισμού.

Απέκτησε πλούσιες εμπειρίες από την αγροτική ζωή και την ενεργητική συμμετοχή του στις γεωργικές ασχολίες των γονιών του, ήρθε σε άμεση επαφή και μύρισε τη γη, μοιράστηκε τις αγωνίες και τα βάσανα σε περιόδους ανομβρίας κι ανέχειας. Ζυμώθηκε με την κοινότητα, γεύτηκε τις χαρές των συγχωριανών του, πήρε μέρος στις διάφορες εκδηλώσεις και δραστηριότητές της, γνώρισε τα ήθη και έθιμα, τις παραδόσεις, τον πνευματικό και λαογραφικό πλούτο της.

Σε ώριμη πια ηλικία θεώρησε ηθική υποχρέωσή του να γνωρίσει στα παιδιά και στα εγγόνια του και συνάμα σε όλη τη νεότερη γενιά τη γενέτειρά του, την αγαπημένη του Άσσια, μ' έναν ξεχωριστό τρόπο. Ενέπλεξε τα παιδιά, τα εγγόνια και τη σύζυγό του κατά ένα πρωτότυπο τρόπο, ζητώντας για αρκετά κεφάλαια την αξιολόγησή τους. Ζήτησε μ' αυτό να εμπεδώσει κατά παιδαγωγικό τρόπο τις γνώσεις, τις αξίες, τις αρχές του σ' όλη την οικογένειά του. Ως παππούς ανέλαβε να διηγηθεί ένα παραμύθι, που το έζησε ο ίδιος και το θυμάται απέξω. Το έργο διαδραματίζεται σ' ένα αγροτικό χωριό, σ' ένα αγροτόσπιτο με όλο τον εξοπλισμό του. Ο παππούς Ν.Λ. δεν μονοπωλεί τη διήγηση, αλλά δίνει την ευκαιρία να συμμετέχουν όσο το δυνατόν περισσότερα πρόσωπα από την οικογένεια κι από την κοινότητα, που συμπληρώνουν, σχολιάζουν, εκθέτουν τις απόψεις τους, διατυπώνουν τις σκέψεις και τους προβληματισμούς τους. Έτσι μέσω της διήγησης, εκτός από την παρουσία στοιχείων, αριθμών, πληροφοριών, αναζητούνται με έμμεσο τρόπο ηθικά συμπεράσματα, πανανθρώπινες αρχές κι αξίες, μέσω δημοκρατικού διαλόγου, που αποβλέπουν πρωτίστως στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών, των εγγονιών κι όλων των νέων μέσω προβολής παραδειγμάτων και προτύπων.

Η διήγηση του παππού Νίκου και των άλλων συνεταίρων του, χωρισμένη σε είκοσι ένα κεφάλαια, αρχίζει με την εξιστόρηση των τραγικών γεγονότων που εκτυλίχθηκαν το πρωινό εκείνο της τουρκικής εισβολής του 1974. Περιγράφει με πόνο ψυχής και με ζωντάνια τον πανικό που δημιουργήθηκε ανάμεσα στους κατοίκους, τις λεηλασίες, τα βάσανα, το μαρτύριο, τους εξευτελισμούς, τις εκτελέσεις αθώων, τους

ομαδικούς τάφους, την εξαφάνιση μεγάλου αριθμού κατοίκων, την ηρωική έξοδό τους προς τις ελεύθερες περιοχές. Ο παππούς δηλώνει πεισματικά πως παρόλο που θα έχει πάντα στην καρδιά και στη σκέψη του την πατρώα γη και θα την εξυμνεί στους απογόνους του, εντούτοις θ' αρνείται να την επισκεφθεί. Στη μνήμη του θέλει να τη διατηρήσει όπως την έζησε, την ήξερε, την άφησε.

Κάνει ιστορική αναφορά στην ίδρυση του χωριού κι απαριθμεί ομοχώριους του που κατά καιρούς διέπρεψαν, όπως τον Άγιο Σπυρίδωνα, τον Μ. Κάσιαλο και τον Τάσσο Παπαδόπουλο. Περιγράφει με λεπτομέρειες το αγροτικό πατρικό του σπίτι, τους διάφορους χώρους του, τα αντικείμενα και τη χρήση τους, τις οικογενειακές και κοινοτικές συγκεντρώσεις, τις θρησκευτικές κι άλλες γιορτές καθώς και τα έθιμα και τις παραδόσεις που μερικά απ' αυτά δεν απαντώνται σε άλλα μέρη του νησιού.

Βασικό κύτταρο της κοινωνίας είναι η οικογένεια, με αρχηγό τον πατέρα, που διευθύνει το σπιτικό του με αυστηρότητα αλλά με πολλή αγάπη, έχοντας δίπλα του σύμβουλο, συμβοηθό και συνεργάτη τη σύζυγό του. Ο στόχος και των δυο είναι ν' αναθρέψουν τα παιδιά τους μέσα σ' ένα ηθικό περιβάλλον, σύμφωνα με τις χριστιανικές αρχές και την ελληνική μας παράδοση. Ο παππούς αναφέρεται στη συνέχεια σε συγκεκριμένα περιστατικά και δυσκολίες που αντιμετώπισε μια αγροτική οικογένεια, όπως η δική τους, με περιορισμένα ή σχεδόν ανύπαρκτα εισοδήματα, την εποχή του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, όταν ο ίδιος βρισκόταν στην παιδική ηλικία καθώς και σε περιόδους ανομβρίας και στερήσεων. Παραθέτει συνταγές κυπριακής κουζίνας, που δοκιμάστηκαν από τους παλαιότερους με τη χρήση πρώτων υλών δικής τους παραγωγής και που ικανοποιούν τις στομαχικές προτιμήσεις των συγχρόνων και του ίδιου, λόγω εθισμού.

Δίνονται στοιχεία για τη σύνθεση του πληθυσμού, περιγράφονται οι εποχικές ασχολίες των κατοίκων, που δεν είναι άλλες από τη γεωργία και την κτηνοτροφία. Τονίζεται η άμεση οικονομική εξάρτηση και ο βαθμός ευημερίας τους από τις καιρικές συνθήκες. Σε εποχές ανομβρίας οι δύο ποταμοί που αγκαλιάζουν το χωριό στερεύουν, η γη δεν καρπίζει, οι άνθρωποι και τα ζώα πεινούν, οι τοκογλύφοι απλώνουν τα δίχτυα τής εκμετάλλευσης και του ξεσπιτωμού. Ολόχρονη και αδιάκοπη είναι η απασχόληση όλων των μελών της οικογένειας, μικρών και μεγάλων, με το όργωμα, τη σπορά, το πότισμα, τον θερισμό, το αλώνισμα, το ανέμισμα, τη μεταφορά, τη φύλαξη και διάθεση των προϊόντων τους. Σε μέρες ύφεσης τα χέρια δεν μένουν σταυρωμένα. Το κέντημα, η υφαντική, η πλεκτική και άλλες παρόμοιες τέχνες δραστηριοποιούνται και απασχολούν τις κοπέλες που με τη διάθεση των καλλιτεχνημάτων τους ενισχύουν το οικογενειακό ταμείο.

Οι κάτοικοι δεν επιδιώκουν και ούτε περιορίζονται μόνο στο κέρδος και την εξασφάλιση υλικών αγαθών και πλούτου. Ενδιαφέρονται για το χωριό τους, τους συνανθρώπους τους, αναλαμβάνουν εθελοντική εργασία, επιδεικνύουν αλληλοσεβασμό και αλληλοβοήθεια και συνάπτουν φιλίες. Η αγάπη για τη γενέτειρά τους τους ενώνει, τώρα στην προσφυγιά ακόμη περισσότερο.

Οι δεσμοί τους ενισχύονται, όπως μαρτυρείται από την οργάνωση διαφόρων πολιτιστικών κι άλλων δραστηριοτήτων-χορωδίες, συγκροτήματα, ποδοσφαιρικές ομάδες, εκθέσεις κ.ά.

Αναπολεί ο παππούς Νίκος τις όμορφες εκείνες μέρες όπου οι δυο κοινότητες,

Έλληνες και Τούρκοι, ζούσαν ειρηνικά, συνδέονταν με φιλία, μιλούσαν ο ένας τη γλώσσα του άλλου, διασκέδαζαν χωρίς φόβο και προκαταλήψεις.

Δίνονται σημαντικές πληροφορίες για την εκπαίδευση, τον τρόπο διδασκαλίας και τη συμπεριφορά των δασκάλων του, μνημονεύει τους φωτισμένους κι ιδιαίτερα τον διευθυντή του, που παρότρυνε τους γονείς του να συνεχίσει τις σπουδές του κι έτσι να εξασφαλίσει μια πορεία προόδου με επακόλουθο τη διάκριση στην κοινωνία. Αναφέρεται στα χρόνια της εφηβείας του, τις δυσκολίες που αντιμετώπισε στη φοίτηση στο σχολείο μέσης εκπαίδευσης και στο Διδασκαλικό Κολέγιο κι αργότερα τη σταδιοδρομία του ως εκπαιδευτικού σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης με λαμπρά αποτελέσματα.

Γαλουχημένος με τα εθνικά και θρησκευτικά ιδεώδη έδωσε δυναμικά το παρών του στο προσκλητήριο σάλπισμα της ΕΟΚΑ για απελευθέρωση της πατρίδας, εντάχθηκε σε νευραλγικές τάξεις και πρόσφερε σημαντικές υπηρεσίες, χωρίς τυμπανοκρουσίες και προβολές. Περιγράφει γεγονότα, αποστολές κι ευθύνες που σχετίζονται τόσο με τον ίδιο όσο και με άλλα μέλη της οικογένειάς του ή συγγενικών του προσώπων που υπήρξαν μέλη της οργάνωσης.

Την ήρεμη κι ευτυχημένη ζωή της οικογένειας διέκοψε ένα τραγικό γεγονός, ο χαμός τής αγαπημένης τους θυγατέρας, της δασκάλας Γιούλης. Έφυγε στα εικοσιεννιά της χρόνια και συντάραξε όχι μόνο την οικογένεια, τους συγγενείς και φίλους αλλά ολόκληρη την κοινότητα Αγλαντζιάς και Άσσιας. Την αποχαιρέτησαν με συγκινητικούς λόγους για το τελευταίο της ταξίδι δικοί και φίλοι της ενώ η βαρυσπενθούσα μητέρα της, Αγνή, με πόνο ψυχής περιγράφει τις δοκιμασίες της άρρωστης κόρης της και τις τελευταίες στιγμές της επίγειας ζωής της.

Με το θλιβερό τούτο γεγονός και με ανοιχτή πληγή στην καρδιά του ολοκληρώνει ο παππούς Νίκος με το τελευταίο κεφάλαιο τη διήγηση ενός παραμυθιού, που δεν μοιάζει με άλλα, γιατί στην πραγματικότητα δεν λογίζεται παραμύθι αλλά μια αληθινή ανθρώπινη ιστορία, μια πορεία ζωής ενός αγροτόπαιδου, που με ελάχιστα υλικά αγαθά κατόρθωσε ν' αποκτήσει πνευματικό πλούτο. Με τα χαρίσματα του, την εργατικότητα, την αγωνιστικότητα, την πίστη στις ηθικές αξίες ως μέσα πέτυχε επαγγελματικές και πνευματικές επιτυχίες και δίκαια αποτελεί πρότυπο όχι μόνο στους απογόνους του αλλά και σε όλη τη νέα γενιά.

Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί αφειδώλευτα την κυπριακή διάλεκτο για την ονομασία διαφόρων αντικειμένων, γεωργικών εργαλείων, τοπωνυμίων και τη διατύπωση παροιμιών, φράσεων, τραγουδιών, διαλόγων, όπως προφέρονται από τους Ασιώτες που επεξηγούνται στο γλωσσάριο.

Το βιβλίο εμπλουτίζεται με άφθονο φωτογραφικό υλικό, σχεδιαγράμματα και πίνακες του λαϊκού ζωγράφου Γιαννή Πελεκάνου.

Καταγράφονται πλούσιο ιστορικό και λαογραφικό υλικό, έθιμα, παραδόσεις, προλήψεις, δεισιδαιμονίες κ.ά., που δυστυχώς με το πέρασμα των χρόνων εξαφανίζονται από τις κυπριακές αγροτικές κοινωνίες. Η συγκέντρωση και διαφύλαξή τους στο βιβλίο αποτελεί προσφορά στην κυπριακή λαογραφία.

Η αγάπη του Ν.Α. προς τη γενέθλια γη τον οδήγησε στη δημιουργία του ενδιαφέροντος αυτού αναγνώσματος, με πρωταγωνιστή μια αγροτική οικογένεια. Είναι

ένα κοινωνιογράφημα, ένα ψυχογράφημα, μια ηθογραφία γραμμένη με το πύρωμα της καρδιάς. Στους μεγάλους χαρίζει και προκαλεί μια ευχάριστη ανάμνηση των περασμένων χρόνων και για τους νέους είναι ένα διαλεχτό βιβλίο πατριδογνωσίας και ανθρωπογνωσίας, ένα ισχυρό μέσο για ενδυνάμωση της εθνικής τους ταυτότητας και ταυτόχρονα πρότυπο κίνητρο για ευγενικούς αγώνες για πρόοδο και προκοπή.

ΠΑΥΛΟΣ Φ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Νίκου Παναγιώτου, «*Συν αλλά και Πλην*», Λευκωσία 2012.

Συχνότατα δημοσιεύονται στον ημερήσιο τύπο επιστολές αναγνωστών με τις οποίες σχολιάζονται κοινωνικά, πολιτιστικά και πολιτικά γεγονότα της καθημερινότητας. Οι επιστολογράφοι αισθάνονται την ανάγκη να εκφράσουν και τις δικές τους απόψεις, σκέψεις, επιτιμήσεις, επικρίσεις, αποτιμήσεις για θέματα όχι μόνο γενικού ενδιαφέροντος, αλλά και ειδικού ενδιαφέροντος, που εμπίπτουν στον τομέα της προσωπικής επιστημονικής τους συγκρότησης. Οι δημοσιεύσεις αυτές συμπληρώνουν δημοσιογραφικές έρευνες ή σχόλια, υποκειμενικές απόψεις ή ιστορικές μαρτυρίες. Προκαλούν δε εγγρήγορη σε όσους ενδιαφέρονται να αποκαλυφθεί με αντικειμενικότητα η αλήθεια ή και να περιορισθεί στο ελάχιστο η υποκειμενική τεκμηρίωση για καταστάσεις, απόψεις ή και γεγονότα.

Στα πλαίσια των πιο πάνω θέσεων φαίνεται πως αντέδρασε ο Νίκος Παναγιώτου, γνωστός εκπαιδευτικός, ερευνητής και κριτικός μελετητής, αν κρίνουμε τα είκοσι εννέα σχόλια, επιστολές, αναφορές, ομιλίες και επικηδείους που δημοσίευσε... κατά καιρούς, σε χρονική περίοδο 19 χρόνων (1993-2012), σε διάφορα κυπριακά έντυπα. Τα κείμενα αυτά συναποτελούν το περιεχόμενο του καινούριου του βιβλίου, που μόλις πρόσφατα εκδόθηκε με τίτλο «*Συν αλλά και Πλην*».

Έχοντας κατά νουν ο συγγραφέας, καθώς γράφει στον πρόλογο του βιβλίου του, «*πως οι λεγόμενοι πνευματικοί άνθρωποι δεν πρέπει να στέκονται σιωπηλοί και αμήχανοι μπροστά στα τεκταινόμενα στην καθ' ημέραν ζωή, ομφαλοσκοπώντας, αλλά να τολμούν να εκφράζουν την προσωπική τους άποψη... με κίνητρο την αλήθεια και το κοινό καλό*», αντιδρούσε άμεσα σε δημοσιεύματα των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, που δεν τον εύρισκαν σύμφωνο. Αναφερόταν, με λιτό ύφος και με αδιάσειστα επιχειρήματα, στις τυχόν ανακρίβειες, λάθος συμπεριφορές ή και εξέθετε τις δικές του απόψεις.

Επαινούσε τις πρωτοβουλίες που αναλαμβάνονταν για την πνευματική πρόοδο του τύπου, τις ευγενικές πράξεις αλτρουισμού, την οργάνωση πνευματικών συνάξεων και την ανάπτυξη ιδιωτικών πρωτοβουλιών για το κοινό καλό. Όλες οι παρεμβάσεις του είναι μικρά σε έκταση κείμενα, στα οποία η δύναμη των επιχειρημάτων του και το σκεπτικό της ανάλυσης των απόψεων ή θέσεών του δικαιολογούν τις παρεμβάσεις του.

Επιθυμία του συγγραφέα, καθώς γράφει στον πρόλογο του βιβλίου του, είναι να προσφέρει σε αναγνώστες και μελετητές την ευχέρεια ν' αναβρίσκουν τις παρεμβάσεις του για ποικιλία θεμάτων, συγκεντρωμένες σε ένα βιβλίο. Μ' αυτόν τον τρόπο αποφεύγεται το μετροφύλλημα εφημερίδων και περιοδικών για ανεύρεση του επιθυμητού κειμένου.

Το βιβλίο «Συν αλλά και Πλην» αποτελείται από 150 σελίδες. Παραθέτουμε πιο κάτω τους τίτλους των είκοσι εννέα κειμένων, με τη σειρά που δημοσιεύονται στο βιβλίο, με μια σύντομη αναφορά στο περιεχόμενό τους

1. *Η Ιστορία της Κοκκινουσκούφίτσας*. Κείμενο, σε ύφος παραμυθιού-παραβολής. Αποτελεί απάντηση σε επιστολή του Γιώργου Ιακώβου, πρώην Γενικού Γραμματέα της ΠΑ.ΣΥ.ΔΥ., αναφορικά με τη μη επανεκλογή του στο αξίωμα του Γενικού Γραμματέα.
2. *Για την ομιλία του Πάτροκλου Σταύρου που βραβεύτηκε από το ΑΚΕΛ*. Εκφράζεται η απογοήτευση του συγγραφέα για τις θέσεις που εξέφρασε ο τιμώμενος από το ΑΚΕΛ στην αντιφώνησή του.
3. *Ο Ανδρέας Μαλέκος*. Επικήδειος για τον θάνατό του.
4. *Για την εκδήλωση προς τιμή του Χριστάκη Κατσαμπά*. Σχολιάζεται ο τρόπος με τον οποίο πρέπει να οργανώνονται οι τιμητικές εκδηλώσεις για την προσφορά προσώπων εν ζωή ή μετά τον θάνατό τους.
5. *Οι διαρροές του Εθνικού Συμβουλίου*. Υπογραμμίζει την ευθύνη των πολιτικών στις κατ' ιδίαν συνομιλίες τους στο Εθνικό Συμβούλιο και τον τρόπο δημοσιοποίησης των απόψεών τους.
6. *Το Περιοδικό «Τα Λεύκαρα»*. Εξάιρει την προσφορά του περιοδικού, που εκδιδόταν για 21 χρόνια και τη λύπη του γιατί τέτοιες εκδόσεις είναι βραχύβιες.
7. *Ο Γουλιμής*. Καυτηριάζει τις ομιλίες των βουλευτών στις συνεδρίες της Βουλής για την έγκριση του προϋπολογισμού του κράτους και διορθώνει μια ανακρίβεια.
8. *Σόλων ή Γιάγκος Μιχαηλίδης*. Διορθώνει αναφορά του τ. Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας Τάσσου Παπαδόπουλου για τον καθηγητή Γιάγκο Μιχαηλίδη.
9. *Ανοιχτή επιστολή προς τα μέλη της Ιεράς Συνόδου*. Δημοσιοποιεί τον προβληματισμό του για τον τρόπο εκλογής του νέου Αρχιεπισκόπου Κύπρου τον Νοέμβριο του 2006.
10. *Σωτήρης Μουστάκας*. Αναφέρεται στο ήθος και ταλέντο του συμπατριώτη μας ηθοποιού, μετά την αγγελία του αδόκητου θανάτου του.
11. *Κυριάκος Πλησής*. Κατάθεση εκτίμησης κι αγάπης προς τον εκπαιδευτικό, ποιητή, δοκιμογράφο και Άνθρωπο με αφορμή τον θάνατό του.
12. *Σκέψεις και προβληματισμοί γύρω από βραβεύσεις και άλλες τιμητικές εκδηλώσεις*. Παραθέτει τις σκέψεις και τους προβληματισμούς του για τον τρόπο απονομής τιμής και διάκρισης.
13. *Τα Ελληνοχριστιανικά ιδεώδη*. Αναφέρει σκέψεις και απόψεις για το βαθύ νόημα του περιεχομένου τους.
14. *Έλεος πια!* Πώς πρέπει να αντιμετωπίζονται ορθογραφικά σφάλματα, βαρβαρισμοί και σολοικισμοί στα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας.
15. *Και πάλι το Ελληνοχριστιανικό*. Ταυτίζεται ο όρος Ελληνοχριστιανικός και Ελληνοχριστιανικά ιδεώδη με τη χούντα;

16. *Εξ αφορμής μιας επίσκεψης.* Επαινείται η δράση του ιδρύματος «Θέλημα και Γεώργιος Παρασκευαΐδης» για τη θεραπεία αρκετών χιλιάδων Κυπριοπούλων στο εξωτερικό.
 17. *Ο όρος Ακαδημαϊκός.* Καθορίζεται η ορθή χρήση του όρου 'Ακαδημαϊκός'.
 18. *Ένας χρόνος χωρίς τον Γεώργιον Παρασκευαΐδη.* Με την ευκαιρία του πρώτου ετήσιου μνημοσύνου του, σκιαγραφείται το εύρος και η εμβέλεια της προσωπικότητάς του.
 19. *Ο Κώστας Χριστοφίδης.* Κύρια ομιλία στην εκδήλωση τιμής για τον Κώστα Χριστοφίδη, την οποία συνδιοργάνωσαν ο Δήμος Έγκωμης και το σωματείο Ε.Θ.Α.
 20. *Για τον Εθνικό Ύμνο.* Αντικρούει απόψεις επιστολογράφου σχετικά με το περιεχόμενο του Εθνικού μας Ύμνου.
 21. *Ο Μανώλης Χριστοφίδης, ένας χαρισματικός και χαριτωμένος άνθρωπος.* Γίνεται αναφορά στην προσωπικότητα του Μανώλη Χριστοφίδη, λίγες μέρες μετά τον θάνατό του.
 22. *Για τον Ιωάννη Συκουτρή.* Διορθώνει δυο σφάλματα που περιέχονται σε δημοσιευθείσα στον τύπο επιστολή αναφορικά με τον Ι.Α. Συκουτρή.
 23. *Το μέλλον του Παγκυπρίου Γυμνασίου.* Αντιτίθεται στο σχέδιο που παρουσίασε το Υπουργείο Παιδείας για την ανάπλαση και την αναβάθμιση του Παγκυπρίου Γυμνασίου και εισηγείται τρόπους για την ορθολογική προσέγγιση της όλης διαδικασίας.
 24. *Η εκλογή Προέδρου της Βουλής.* Σχολιάζονται οι διεργασίες μεταξύ των κομμάτων για την εκλογή του Προέδρου της Βουλής.
 25. *Απάντηση στον Υπουργό Παιδείας για το Παγκύπριο Γυμνάσιο.* Συμφωνεί με τη δημιουργία της «Κίνησης Υπεράσπισης του Παγκυπρίου Γυμνασίου» και αντιπαραθέτει τους λόγους για τους οποίους δεν συμφωνεί με τις απόψεις του Υπουργού Παιδείας και Πολιτισμού κ. Α. Δημητρίου σχετικά με την ανάπλαση του σχολείου.
 26. *Ο Μιχάλης Σταυρίδης, άνθρωπος της προσφοράς.* Τον προβληματίζει ο τρόπος απότισης τιμής στον εκλιπόντα και εξαίρει τις ποικίλες αρετές του.
 27. *Τα ορθά Ελληνικά δεν βλάπτουν.* Διορθώνει τη λανθασμένη χρήση εκφράσεων και συμβουλεύει πολιτικούς και δημοσιογράφους να συμβάλουν στη διαμόρφωση ορθού γλωσσικού αισθητηρίου στους πολίτες.
 28. *Επικήδειος για τον Χρυσάνθο Κυπριανού.* Εκπληρεί την επιθυμία του αποθανόντος και εκφωνεί τον επικήδειό του.
 29. *Δεν είναι με τις υπερβολές που αποδίδουμε τιμές.* Κακίζεται ο τρόπος με τον οποίο αποδίδονται τιμές όταν μάλιστα αυτές είναι χρονοβόρες.
- Το εξώφυλλο του βιβλίου φιλοτέχνησε ο ζωγράφος Ανδρέας Λαδόμματος.

Αντώνη Πιλλά, *Ποικίλματα, Γαμβικοί ρυθμοί.*

Διαβάζοντας τη συλλογή αυτή επανέρχονταν στη σκέψη μου οι εξής φράσεις του Κάρολου Μπωντλαίρ και του Ουίλλιαμ Μπλέηκ, αντίστοιχα: «Με την ποίηση και δια μέσου της ποίησης, η ψυχή διακρίνει το μεγαλείο που υπάρχει πέρα από τον τάφο». και «Η αξία της τέχνης έγκειται στο ότι σ' αυτήν ανακαλύπτουμε την ικανότητά μας για μια ζωή που είναι κάτι περισσότερο από παροδική και υλική».

Οι ρυθμικοί στίχοι του Αντώνη Πιλλά μοιάζουν με δρόμους που βγάζουν στον ουρανό. Ο ποιητής ξεκινά από την πραγματικότητα αλλά με εμμονή ανάγεται προς το θείο. Η θλίψη, ο πόνος των ανθρώπων και των πραγμάτων, οι εφήμερες ομορφιές που μας περιβάλλουν, σχεδόν αντανάκλαστικά τον οδηγούν προς το αιώνιο.

«Μέσ' απ' τον πόνο πρόσμενα και την ερμιά του κόσμου
να 'ρχεσαι δίπλα μου Εσύ-Πατέρας κι αδελφός μου»

Τραγουδά με τρυφερούς και ελεγειακούς τόνους τα μικρά του κόσμου τούτου: Την πέτρα, το λουλούδι, το χόρτο που βαραίνει απ' της βροχής τη στάλα, τον άνεμο, το μικρό μαμούδι, θεριά και πουλάκια του δρυμού. Όλα, φθαρτά και νηπενθή, μέσα στη χάρη της θεϊκής βροχής λάμπουν, ξανακαινουργιώνουν, μεστά από νόημα: «Το χόρτο ανάβει ολόχρυσο στην πέτρα», το «μάτι πουλού» γίνεται «του λαμπερού ήλιου μικρογραφία», τα «ανθάκια της ροδιάς-μικρές του Πάσχα καμπανούλες».

Η αίσθηση της όρασης κυριαρχεί και οι εικόνες λάμπουν συχνά πρωτότυπες και νεόκοπες μέσα σε λάμπεις και αστραπές. Αξιοσημείωτη είναι η παρουσία του ρήματος «λάμπω» στους στίχους του: «λάμπει γαλήνη», «έλαμπε κόσμος όμορφος», «στάλα που λάμπει της δροσιάς», «ωραία που λάμπει η βραδιά», «να λάμψει ο χρόνος του Θεού», «θα λάμπει 'Δόξα Σοι' η φωνή», «και λάμπουν σ' άχρη ουρανού θεία κάποια καλοκαίρια» κ.ά.

Από την άλλη ο ποιητής δίνει μια ακουστική - ηχητική διάσταση στους στίχους του: Ήχοι λεπτοί (σήμαντρα, φωνές του χρόνου, κελαδήματα) εναλλάσσονται με πλούσια χάσματα σιωπής που ανάγουν «στ' άχρονου βαθιά σιγή», σε «άχρονη γαλήνη», ως τον Χρόνο του Θεού.

«Βαθιά που μ' έζωνε βουή μέσ' στον δικό Σου Χρόνο!»

Άλλωστε «στα καλντερίμια της σιωπής που σεργιανούν αγγέλοι» πρόσφορα ο ανθρώπινος λόγος ετάζει προς το άπειρο και τείνει προς τη γλώσσα του «μέλλοντος αιώνος».

Μια επίμονη στροφή προς το θείο χαρακτηρίζει τους στίχους του Αντώνη Πιλλά. Έχεις την αίσθηση ότι όλα τα ποιήματά του, απ' όπου κι αν αρχινούν, στο τέλος «λοξοδρομούν προς τ' άστρα», για να θυμηθούμε τον Ελύτη, «έναν ειδικολόγιο που αθέλητα καταλήγει στην χριστιανική αγιότητα». Ο Πιλλάς συνειδητά καταφάσκει στη χριστιανική αγιότητα. Η παρουσία των λέξεων «Θεός», «Χριστός», «Παναγία», «Μητέρα» κι οι αποστροφές προς ιερά πρόσωπα με την αντωνυμία γραμμένη κεφαλαία (Σε, Εσύ, Εσένανε κ.λ.π.) είναι έντονη στους στίχους του, όπως έντονο είναι και το σταυροαναστάσιμο βίωμα.

Ο ποιητής, που βιώνει και μέσω της τέχνης του στιγμές ομορφιάς, οι οποίες παραπέμπουν σε μια επέκεινα Ωραιότητα, νιώθει συχνά έγκλειστος και ξένος σ' έναν

κόσμο που, παρά το ότι κάποτε μοιάζει μαγευτικός, δεν είναι παρά μια εξορία. Έτσι απ' άστρο σε άστρο τη ματιά» γυρνάει «στον αιθέρα», νοσταλγώντας το κάλλος του απολεσθέντος παραδείσου.

«Δεν είναι εδώ η πατρίδα μας, δεν είναι η κατοικιά μας
μα εκεί που καθαρά θα ηχούν στο φως τα βήματά μας»

Η: «Πρέπει μου πρέπει να θρηνώ πού 'μαι φτωχός και ξένος
του Παραδείσου της τρυφής έξω αποκλεισμένος»...

«Ρόδων σιγή στον φράκτη εκεί η νύχτα ως κατεβαίνει
όταν εντός μου με πονεί μνήμη του κόσμου ξένη».

Μη μπορώντας να πει το τραγούδι του σ' έναν κόσμο που τον πατούν «τόσο καταραμένοι» και όπου δεν υπάρχει κήπος, ο ποιητής «όπως πουλί τα σύνορα διαβαίνει» και ανεβοκατεβαίνει από τη γη στον ουρανό. Μπαινοβγαίνει στα σύννεφα, βρέχεται από τη χάρη του Θεού. Το κέντρισμα του απόλυτου και η δίψα της αιωνιότητας γίνονται εμμονή. Η κατακερματισμένη ψυχή ζητεί το όλον.

«Μιας θείας Μοίρας ο σκοπός το σπλάγχνο μου κεντούσε»

«Το Εν, το Εν φωνάζει μου η ψυχή κομματιασμένη»

«Το μέγα ανείπωτο είσαι Συ στου πόνου μου την άκρη».

Ο βίος του ποιητή πραγματικά φαίνεται να είναι «στου Άχρονου τη λάμψη δεμένος». Το παρθενικό βλέμμα της ποίησης, που καινούργιώνει λέξεις κι αισθήματα, γίνεται πιο διεισδυτικό και οξύ όταν, στιγμές, περνά μέσα από το λεπτό νοήμον φως της Χάριτος, οπότε «μπαίνουντας μεσ' το ποίημα οι λέξεις ξαναλάμπουν».

Μ' αυτό τον τρόπο καταλύεται ο τοίχος του αόρατου που εμποδίζει να αναχθούμε στις θείες ουσίες. «Οι θύρες οι μυστικές» ανοίγουνε και ο θάνατος καταργείται: Μπορείς τότε «ρόδα απ' του Άδη το βαθύ τον γνόφο να τρυγήσεις!»

Κι ο φτωχός λόγος φωτίζεται κι αυτός, δωρεά άνωθεν. Γι' αυτό ευγνωμονεί ο ποιητής Εκείνον που «το φτωχό το λόγο μου απ' έξω δεν αφήνει».

Δεν πρέπει να περάσουν απαρατήρητοι οι ρυθμοί και οι αρμονίες που κυλούν μέσα στους στίχους του. Ο ίαμβος, με σοφία και σύνεση επεξεργασμένος, αναδεικνύεται σε πραγματικό «χωράφι αρμονιών», σύμφωνα με τη φράση του Παλαμά που προτάσσεται στο βιβλίο αυτό. Ας μη ξεχνάμε ότι ο Παλαμάς, μετά τα μετρικά τολμήματά του, επανέρχεται στον «κανονικό», «πατροπαράδοτο» στίχο, τον οποίο θαυμάζει κυρίως για τη ρυθμικότητά του. Ο τεχνίτης-ποιητής τιθασειύοντας τα αδιόρατα στοιχεία της έμπνευσής του, τα οδηγεί στον σκοπό της τέχνης του, η οποία έχει αναπόσπαστα και το μετρικό της μέρος.

Κάποτε μέσα στους στίχους αυτούς, που οι περισσότεροι διαθέτουν μια λιτότητα, διαύγεια και φωτεινότητα, ακούγονται ήχοι και φωνές από τη Σολωμική ποίηση που δένουν με την προσωπική φωνή του ποιητή:

«Λαλεί πουλάκι, λάλησε την ταπεινή ευτυχία σου»

«Κι όπως πανάγαθη έλαμπε μια μνήμη μες στα φρένα
ως να έλαμνα σε χλιο ουρανό με τα φτερά ανοιγμένα.

Κι όπως μια μνήμη ολόβαθη το πνέμα πλημμυρούσε...»

Όλα συγκλίνουν στην εκζήτηση μιας ανώτερης πραγματικότητας πίσω και πέρα από την επιφάνεια του βιώματος. Ο ποιητής αξιώθηκε τη χάρη. Το σύνορο που χωρίζει τη γη από τον ουρανό καταλύθηκε. Αυτός που θέλει «σαν το πουλί να τραγουδεί. που κελαδεί στα δάση / σαν εύρει αγέρα και νερό και σπόρους να χορτάσει». στιγμή δείχνει πως «ώρα στων ουρανών κι αυτός να βγει το χοροστάσι».

ΓΙΩΤΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ-ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑ

Βέρας Κορφιώτη, *Ποίηση, ωραία μου έγνοια.*

Με την πρώτη ματιά η ποιητική αυτή συλλογή μου φέρνει στο νου το ρητόν «ου παντός πλεις εις Κόρινθον». Αισθάνθηκα ότι δεν είναι εύκολο εγχείρημα η σε βάθος ανάγνωση των ποιημάτων αυτών, γιατί συνεχώς δημιουργούν απορίες και μεταφυσικές αναζητήσεις και δοκιμάζουν τη δική μας ικανότητα να πορευτούμε μέσα στον κόσμο της φιλοσοφίας. Ο μη μυημένος αναγνώστης αδυνατεί να περιπλεύσει την ποιητική Κόρινθο της Βέρας.

Στα πιο πολλά ποιήματα κυριαρχεί η εντρύφηση μέσα στην αγωνιώδη διαδρομή των προσωκρατικών φιλοσόφων, των φυσικών φιλοσόφων, όπως άλλως λέγονται οι σοφοί της Ιωνίας, στην αναζήτηση τους για την αρχή του κόσμου και των δομικών υλικών του, την κοσμογονία. Εστιάζει την προσοχή της στις θεωρίες τους καθώς εκείνοι υπήρξαν οι πρωτοπόροι, που προσπάθησαν να δώσουν απαντήσεις σε καιρία ερωτήματα χρησιμοποιώντας τον λόγο και τους νόμους της φύσης και όχι τον μύθο, που μέχρι τότε έδινε συγκεχυμένες και νεφελώδεις συμβολικές απαντήσεις.

Την αγωνία αυτή η ποιήτρια την υιοθετεί και τη θαυμάζει και μαζί της πορεύεται το ταξίδι το σπάνιο που της προσφέρει τη δοκιμασία των αισθήσεων μέσα στο αέναο και μεταβαλλόμενο, ενώ όπως θα μας πει η ίδια «η συνειδησή μας παραμένει ακίνητη». Η κατάληξη στην πεποίθηση ότι η θρησκεία, η επιστήμη, η ποίηση και η φιλοσοφία ταυτίζονται προσφέρει ένα υπέροχο συναίσθημα, που οικοδομείται σταδιακά μέσα από τα διάφορα αποστάγματα της σκέψης του Πυθαγόρα (επιστήμη και μυστικισμός είναι ένα) και των άλλων φιλοσόφων.

Αλλού το φως της ποίησης της Β.Κ. στρέφεται και φωτίζει τις ιστορικές στιγμές –σταθμούς στην εξέλιξη της ανθρώπινης σκέψης «Πόσο μεγάλο να ήταν το θάμβος στου Πυθαγόρα το βλέμμα... όταν αναγνώριζε επιστήμη και μυστικισμός να είναι ένα».

Στην τεχνική της ποίησής της υπάρχει ένας απόλυτος εστιασμός στο ουσιαδές. Χωρίς πολυλογία, με εξαιρετική λιτότητα και καθαφικό ύφος, αναγκάζει τη σκέψη του αναγνώστη να στραφεί στα ενδότερα. Η εσωστρέφεια αυτή προκαλείται από τη λιτότητα, γιατί η έλλειψη στολιδιών κάνει τη σκέψη να εισχωρήσει σε βάθος, όπως ακριβώς οι ρίζες του δένδρου που δεν βρίσκουν αρκετή δροσιά προχωρούν προς τα κάτω για να την εξασφαλίσουν.

Παρόλο που το αναπόδραστο έχει την πιο μεγάλη βαρύτητα, η απόδραση γίνεται συνεχώς. Τα ταξίδια ενδοσκοπήσης χέρι-χέρι πότε με τον Πυθαγόρα πότε με τον Παρμενίδη, η τον Επιμενίδη, οδηγούν σε μια πορεία, στην ολοκλήρωση, στην ευτυχία στην αλήθεια. Ανθρώπου ανάβασις εντός, η αναζήτηση του σταθερού μές στο μεταβλητό. Ένας προορισμός που είναι ο λιγότερο ταξιδεμένος, αλλά ο πιο ουρανοδρόμος, προς το άγνωστο άπειρο, το αχανές, το έσχατο.

Από τα αρχαία κείμενα αναμένουμε τις σοβαρές απαντήσεις την ενασχόληση με τα ουσιώδη. Περί το σύμπαν, περί μεταφυσικής, και πώς αυτά δένονται με τον άνθρωπο. Ο αναγνώστης τους νυχθημερόν χρειάζεται να βρίσκεται σε επιφυλακή, να μπορεί να εξιχνιάσει στον αφανή λόγο τη διαδοχή των ιδεών, καθώς και όλα τα νήματα που τις δένουν.

Έκδηλη η αδυναμία του ανθρώπου να δει το μέλλον, αφού οι κάποιες ενδείξεις του αφήνουν ακαριαία λάμψη, που δεν μπορεί να τη δει. Ίσως γιατί οι αποδείξεις είναι ανεπαρκείς, ή γιατί η ικανότητα της αντίληψής μας είναι αδύνατη.

Και πιο κάτω το περίφημο του Ηρακλείτου ότι οι νόμοι των ανθρώπων πρέπει να τρέφονται και από τους θείους νόμους, που αρκούν για όλα. Οι άνθρωποι είναι ατελείς και πολλές φορές υπηρετούν την πόλη που ήδη κυβερνάται από πονηρούς. Και όμως πιο κάτω υμνεί τους νομοθέτες, που σαν θεοί όρισαν τους νόμους για τους ανθρώπους.

Μια άλλη όψη της ακραιφνούς ελευθερίας, που δεν εφαρμόζεται επιλεκτικά και ισοδυναμεί με την υπέρτατη νίκη είναι το να παραχωρείς στον άλλο ό,τι του ανήκει. Στο ποίημα Φιλόσοφοι Ποιητές υμνεί με πάθος τη γοητεία της ποίησης που θέλγει και ακτινοβολεί. Το ποίημα που δεν περιγράφει απλώς τη διαδρομή, αλλά την κάνει και να συμβεί. Δρόμος στη μουσική και δρόμος στην ποίηση, δυο δρόμοι που οδηγούν την ψυχή στην αλήθεια, στο αγαθό.

Από τον Ηράκλειτο και πάλι καταγράφεται η πραγματικότητα η αενάως μεταβαλλόμενη, η αρμονία των αντιθέσεων που αξίζει να είμαστε σε θέση να συλλάβουμε.

Αλλού μας εντυπωσιάζει με την περιγραφή της ταυτότητας του αληθινού ανθρώπου: Ευφυΐα και εντιμότητα ταυτίζονται, επομένως ο ευφυής είναι απόλυτα έντιμος και μένει αδιάφορος μπροστά στα υλικά κέρδη. Η ιδιοτέλεια είναι έξω από την αληθινή ευφυΐα.

Αλλού αποκρυπτογραφεί το σύμβολο του κούρου, που περιέχει την ομορφιά, την ανδρεία και αυτάρχεια, που ο χρόνος, η ήττα, οι ανθρώπινες αδυναμίες δεν τον αγγίζουν. Το σύμβολο ου κούρου γίνεται τίτλος τιμής για τον Παρμενίδη, τίτλος ανώτερης ευγένειας, που τον φέρνει να συνορεύει με τους αθανάτους.

Οι μύστες είχαν προορισμό τον ήλιο και οι μυστικιστές ονομάζονταν ουρανοδρόμοι. Από τις θεωρίες τους η ολιστική, εν το παν, που είναι και πανθειστική, ξεχωρίζει. Στην Πυθαγόρεια περιπλάνηση, προβάλλεται το «γνώθι σαυτόν» σαν απόσταγμα ασκητικής μορφής. Αυτός που αναζητεί το αληθινό, που βρίσκεται και προχωρεί στις επιστημονικές ανακαλύψεις, στην ιατρική, στα μαθηματικά, στην ανάλυση του φωτός, υπολογίζει συνηχήσεις και εκλείψεις της σελήνης, αυτός που οδηγεί στην ανακάλυψη των νόμων εκείνων που διαχειρίζονται τον κόσμο, ζούσε και μέσα στις ποίησης τον αναβρασμό, στη μουσική του παντός.

Εξ άλλου η αρχαία σοφία ήταν άρρηχτα δεμένη με τη μουσική. Ο Απόλλωνας και ο Ορφέας ήταν οι πιο μοναδικοί και οι πιο σοφοί ο ένας των Θεών και ο άλλος των ημιθέων.

Η ειδοποιός διαφορά Θεών και ανθρώπων είναι η αταραξία των Θεών και ο πανικός των ανθρώπων, η σιγή των Θεών και η φλυαρία των ανθρώπων. Αν μπορείς να τηρείς τη σιγή σε βαθμό φανερό, μπορείς να εμβαθύνεις πιο πολύ στο θεϊκό. Η σιγή, η ιερή σιωπή σε μαθαίνει σιωπώντας να αναζητάς την αλήθεια, να εμβαθύνεις στο θείο.

Την αλήθεια όσο προχωρείς στη φιλοσοφία και στην ασκητική την αναζητείς εκ των ένδον. Η αληθινή γνώση βρίσκεται εντός, και οι γνήσιες απαντήσεις δίνονται από μέσα μας, ενώ η γνώση από έξω μέσω των αισθήσεων είναι ατελής, σκοτεινή. Στο ποίημα Επιμενίδης ο σοφός παραδέχεται πως δάσκαλός του ήταν το όνειρο και πως στο όνειρο είχε τις συναντήσεις του με τους Θεούς και «συναρτήσεις και μύσεις με Θεές την Αλήθεια και τη Δίκη». Το συμπέρασμα στο τέλος βγαίνει αβίαστα ότι το άγος θεραπεύεται με τη Δικαιοσύνη. Αξίες που πάντα ισχύουν και βοηθούν να αντιμετωπιστούν κάθε είδους προβλήματα.

Από τις προσωπικές αξίες που αποτελούν πυξίδα ζωής πέραν από το ανθρώπινο δίκαιο και πέραν από την ανθρώπινη λογική είναι η αρετή της επιείκειας.

Η εποπτικοποίηση – προσωποποίηση του σύμπαντος από την αρχαία ελληνική σκέψη μέσα στα μυθικά σύμβολα (Τάρταρα, Ουρανός, Άτλαντας) οδηγείται με το πέρασμα των χρόνων στη σύλληψη των λογικών εννοιών που λειτουργούν αντιθετικά αλλά και αρμονικά μέσα στην αέναη κίνηση (σκοτάδι-φως, φιλότης-νείκος, γη-ουρανός, ευθύγραμμο-καμπύλο, άρτιο-περιττό, πεπερασμένο-άπειρο, ψευδές-αληθινό). Ο μύθος μετατράπηκε σε λόγο, οι αντιθέσεις συντέθηκαν σε αρμονία, τα ζεύγη των αντιθέτων ορίζουν το εν, συμπλέκονται στον μονισμό, στο Σύμπαν, σε άπειρους συνδυασμούς που το διαιωνίζουν και το διατηρούν πάντα νέο (το Σύμπαν).

Η πνευματική ευγένεια, η αληθινή εξυπνάδα καθορίζεται από την καλοσύνη και αγαθότητα της καρδιάς που οδηγούν στην αληθινή ευτυχία. Το ποίημα «Τα αφανή εχέγγυα» αφιερωμένο στα παιδιά της, φανερώει και την επιθυμία της για την αληθινή προκοπή και ευτυχία τους.

Η πυθαγόρεια διδασκαλία συμπυκνώνει τις αρετές της ειρήνης αλλά και της τόλμης, της υπομονής και της γενναιόδωρης ανοχής, της σχολαστικής ακρόασης των μηνυμάτων που έρχονται από αλλού, τη μύηση σε άλλες εκδοχές του πραγματικού, τις προσεγγίσεις του άμορφου και του κενού. Ο Πυθαγόρειος ασκείται κατ' εξοχήν στην αυτοκυριαρχία, ασκείται στο να διαισθάνεται τις λανθάνουσες αλήθειες.

Η σχέση δασκάλου και μαθητή καλλιεργεί μια σχέση αγάπης, που οδηγεί στο Μέγιστο και στην ιερή σιωπή. Οι Ποιητές και οι Συγγραφείς σήμερα λειτουργούν ως οι μεσάζοντες που τρέχουν γύρω από τις δροσερές πηγές αξεδίφαστοι και πένητες διαρκώς, για να συλλέξουν μέσα στο άπειρο την αλήθεια, την ομορφιά και τον λόγο. Παρόμοια ήταν και η προσφορά των Φιλοσόφων στην αναζήτηση της αλήθειας, αυτών που συνέλεξαν του πρώτου φωτός τις ευωδίες, ως πήδακες κραυγών, που σμιλεύουν το πιο ελάχιστο επουσιώδες.

Η φιλοσοφία απαρνείται την ποίηση ως μη έχουσαν λογικό υπόβαθρο, αλλά πολ-

λά φιλοσοφικά κείμενα σώθηκαν μέσα στον ποιητικό λόγο. Ήδη εντοπίζεται η πρώτη αντίφαση.

Οι αριθμοί και οι άπειροι συνδυασμοί τους αποτελούν για τον Πυθαγόρα θρησκευτικές έννοιες. Το Ένα είναι η πεμπτουσία του Όλου, η ουσία της τελειότητας, αριθμός αρχέγονος και πλήρης, τέλειος, τετελειωμένος, ισοδυναμεί με το πεπρωμένο. Η Διάδα προβάλλει ως η ουσία του ατελούς, ως στοιχείο διαίρεσης και αντίθεσης, έννοια ατελής και απεραίωτη. Και ακόμα οι κατακτήσεις της φιλοσοφικής σκέψης με τη σύλληψη των ασύλληπτων αριθμητικών σχέσεων και των διαφόρων σχημάτων της γεωμετρίας, με τα οποία και επικοινωνούσαν μόνο οι μεμυημένοι.

Στις αποκαλύψεις του Εμπεδοκλή η ποιήτρια διερωτάται κατά πόσον είμαστε σε θέση να αντιλαμβανόμαστε ότι ο κόσμος υπακούει σε μια αέναη συστολή και διαστολή, σε μια αέναη αλλαγή, στην αέναη διαμάχη μεταξύ των αντιθέτων, μια συνεχή κατάσταση φιλίας και έριδας, και ότι ο κόσμος συνεχώς ανασυντίθεται και επιστρέφει στο εν.

Άλλού καταγράφεται η ευθύνη του μύστη να μύσει τον μαθητή, η ευθύνη του μαθητή να ακολουθήσει την πρόκληση και να την ανεβεί ως την κορφή, διαφυλάττοντας το μυστικό στην άσκηση της ιερής σιωπής.

Αν ήταν δυνατόν να επαναφέρει ο άνθρωπος στη μνήμη τα όσα είχε γνωρίσει πριν από τη σημερινή του ζωή, θα νικούσε το φράγμα της άγνοιας και της σταδιακής ελάχιστης γνώσης. Η ψυχή ή το πνεύμα που μεταφέρεται συνεχώς από τη μια πράξη στην άλλη, αποτελεί την κινητήρια δύναμη της ανθρώπινης δράσης. Η σοφία περιλαμβάνει τη γνώση, την αρετή και την εφαρμογή της στην πράξη, η φιλοσοφία περιστρέφεται γύρω από αυτά χωρίς την απόλυτη πραγμάτωσή τους.

Το ποίημα Γαλή δίνει ένα τρυφερό διάλειμμα στη δύσκολη αναρρίχηση της φιλοσοφίας. Το κοινό της με τους μυστικιστές είναι η προφανής επικοινωνία της με το άπειρο, τη διαχρονική της προσήλωση στα ένστικτα, που κατευθύνουν κάθε της πράξη, ακόμα και το ευχάριστο γουργουρητό της, που εδώ και χιλιάδες χρόνια επαναλαμβάνεται σαν ιεροτελεστία.

Η αναφορά στους νόμους του Πλάτωνα και την ιδανική πολιτεία φέρνει στο νου την αρετή, την οποία στην εποχή μας φανερά παραμελούμε, παραμένοντας έτσι εκτός των οραμάτων, και αποστερούμενοι του φωτός.

Οι άρχοντες περιφρονούσαν τους σοφούς, προτιμούσαν τους αοιδούς, που θα τους υμνούσαν και θα τους δόξαζαν αφήνοντας το όνομά τους αθάνατο εις τους αιώνες. Ο Πολυκράτης της Σάμου δεν έδωσε την πρέπουσα τιμή στον Πυθαγόρα κατά την επιστροφή του στην πατρίδα. Η εξουσία πάντα φοβάται το πνεύμα.

Ο ανθρωπισμός εδραιώνεται στο μακροεπίπεδο με τη νομοθεσία του Σόλωνα και τη μορφή του Απόλλωνα, αλλά και στην αρνητική παρουσία του στο μικροεπίπεδο της σημερινής καταναλωτικής μανίας του ανθρώπου. Με την απληστία του, την ιδιοτέλεια, τη στροφή στα έξω και την ικανοποίηση μόνον των υλικών αναγκών του ο άνθρωπος οδηγήθηκε στην αποποίηση των προνομίων του.

Από τους δρομείς της ζωής υπάρχουν οι πιο ευαίσθητοι που τελικά η αφετηρία τους γίνεται ανομοιόσημη, που κάποια πράγματα τους αφαιρούν δύναμη, καθιστών-

τας τους μειονεκτικούς απέναντι στους άλλους τους πιο θρασεείς. Οι άλλοι είναι πιο αδιάφοροι και προχωρούν. Η ποιήτρια εντάσσει τον εαυτό της στους μειονεκτούντες.

Αναζητούμε την αιτία των γεγονότων με τις άπειρες συμπτώσεις της ζωής, άπειρων συνδυασμών χωρίς κατάληξη, χωρίς να μπορούμε να βρούμε τον σκοπό.

Ο Ιησούς συμπυκνώνει την υπέρτατη ουσία της ευφυΐας, που είναι η αγάπη, η αφοσίωση, η γαλήνια ανεξικακία.

Ο ποιητής έχει την ευαισθησία να συλλαμβάνει και να μεγεθύνει το καθετί, να το αποδίδει με τη χάρη και την αγαλλίαση. Αυτό για τους πολλούς δεν είναι εμφανές, γιατί οι αισθήσεις τους λειτουργούν υποτονικά. Μπορεί να ακούσει τη χορωδιακή σχέση αντίστιξης της φωνής των γρύλλων, με το βόμβο των πλανητών, να συλλάβει τη μαγική εικόνα του φεγγαριού, όταν φωτίζει στο ουράνιο κενό τις άπειρες παρουσίες. Αλλά μπορεί και να αισθάνεται ότι μέσω της δικής του φωνής, του ποιητή ίσως και του κάθε ανθρώπου, μιλά η ανώτερη δύναμη.

Για τούτο και πληγώνεται ο ευαίσθητος άνθρωπος, ο ποιητής, όταν αποκρύβεται από τους επιτήδειους η αλήθεια, όταν οι ήρωες μένουν αδικαίωτοι, όταν οι συνάνθρωποι ενεργούν δόλια και μοχθηρά, και όταν πάντα κερδίζουν οι πονηροί. Τελικά οι πιο άτολμοι και ταπεινοί αποδεικνύονται πολύ τολμηροί με το θάρρος της δικής τους μοναχικότητας, όταν οι δήθεν τολμηροί προστατεύουν τη θέση τους. Ο καιροσκοπισμός, η ευνοιοκρατία, τα υλικά αντικατέστησαν κάθε ιδανικό.

Σε μερικά ποιήματα που φανερά η έμπνευσή τους προκαλείται από χώρους που επισκέφτηκε η ποιήτρια, τα ταξιδιωτικά αν μου επιτρέπεται ο όρος, η προσέγγιση είναι πολλαπλή, περιγραφική αλλά και ιστορική και φιλοσοφική και με διάθεση λυρική. Εδώ οι δυσκολίες του φιλοσοφικού στοχασμού παραμερίζονται για να πάρει τη θέση τους μια μελωδική φωνή που τραγουδά την ομορφιά της γης μας, της ιστορίας μας με ένα πολύ αντιστικτικό και πάλι μέλος. Πάφος - Σαλαμίνα, Ευαγόρας της Σαλαμίνας - Ελληνικότητα της Πάφου. Και ολοκληρώνει το χρεσιέντο της περηφάνειας με τον ύμνο της ομορφιάς και της αγάπης, του φωτός και της παράδοσης.

Αλλού υμνεί τη Σάμο, την ασήμαντη στο χάρτη, αλλά που αξιώθηκε να δώσει έναν Πυθαγόρα, τον υπέρτατη τελειότητα Κούρο.

Και αλλού διεισδυτικά παρουσιάζει την Πόλη, έτσι όπως βρίσκεται αγκαλιασμένη από τις δυο θάλασσες της ανατολής και της δύσης, τυλιγμένη στους μύθους στους θρύλους και στα μυστήρια. Η Πόλη συμπυκνώνει την ιστορία του εαυτού μας, αν εστιάσουμε την προσοχή μας στον καθρέφτη της, αλλά εμείς κοιτάμε αλλού. Το παρελθόν της παραδομένο στην απόλυτη σιωπή, θάμβος αόρατης ενότητας, άφθαρτης ομορφιάς, περιφρονεί τις ανθρώπινες αδυναμίες, την έλλειψη σωφροσύνης, εκπέμποντας την αθέατη ακτινοβολία της.

Η πόλη της χριστιανικής ηθικής, αλλά και των δολοπλοκιών, της δόξας αλλά και της ταπεινώσης, του εκτυφλωτικού κάλλους, του θείκου, του οικουμενικού, που μας εμποδίζει να συλλάβουμε την ουσία της.

Αδυνατούμε να την κατανοήσουμε, να την προσεγγίσουμε. Η θλιμμένη ομορφιά της, την καθιστά άπιαστη Θεά, που μας περιμένει με καλοσύνη, ίσως και επιείκεια.

Πόλεις που εντυπωσίασαν την ποιήτρια είναι η Βαρσοβία και η Λισσαβόνα, όπου η

προσέγγιση γίνεται με λυρική διάθεση, οι περιγραφές, οι ιστορικές αναφορές και όλες οι λεπτομέρειες περνούν από την ποιητική διάθεση και την περίτεχνη γραφίδα της.

Στο ποίημα «Ο Οπίσω» διαφαίνεται η απαλλαγή του ατόμου από ό,τι θα συνιστούσε τον φόβο. Η φθορά της δύναμης που προκαλεί τον τρόμο επέρχεται με τη συνήθεια και την πλήξη, δίνοντας τη θέση της στο γαλήνιο και στο ήρεμο λιμάνι. Το πρώτο μέρος του βιβλίου τελειώνει με το ποίημα «Διακρίσεις Έπαινοι Βραβεία» όπου διατυπώνεται η άποψη πως η απονομή των βραβείων υπηρετεί περισσότερο την πολιτεία, καθώς έτσι καθορίζει τα δικά της επίπεδα και δευτερευόντως εκείνα των ποιητών.

Το δεύτερο μέρος του βιβλίου περιλαμβάνει 25 ποιήματα, που αναφέρονται στη ζωή μας, όπως διαμορφώθηκε σήμερα με τις αρετές και με τις αδυναμίες μας, με τις τραγικές κατεχόμενες πόλεις μας και τους αδικαιώτους ήρωές του πρόσφατου εθνικοαπελευθερωτικού μας αγώνα. Κάποτε συνειρμικά οι καυτές μνήμες περιστρέφονται στη Λευκωσία του 1955, στο πνεύμα και στη νεολαία της εποχής. Βρίσκω πως το ποίημα 'Αποστάγματα πολιτικής ιστορίας» είναι από τα καλύτερα, με το οποίο ασκεί μια πολιτική κριτική αυτογνωσία και καταγράφει χωρίς πάθος και ψευθαισθήσεις την αγωνία, την απόγνωση, τη ματαίωση των αγώνων μας. Αλλού ξεκινήσαμε κι αλλού βρεθήκαμε. Και τώρα πια ικανοποιούμαστε μόνο με το να υποδυόμαστε το ρόλο του θύματος, όχι του ήρωα διεκδικητή.

Σε αρκετά από τα ποιήματα του μέρους αυτού οριοθετούνται οι ορθές στάσεις ζωής ή παρουσιάζονται οι λανθασμένες. Η έλλειψη αυτοκριτικής, το να ψευτίζουμε μπροστά στον ίδιο τον εαυτό μας, η στρόφη στο χρήμα, η ζωή μας που μετατρέπηκε σε άσκοπη περιπλάνηση και μας σπρώχνει στο άγνωστο.

Πολύ χαρακτηριστικά είναι τα μικρά ακαριαία επιγράμματα, που εμπερικλείουν ένα σημαντικό νόημα και δίνουν οδηγίες για στάσεις ζωής και για την ηθική τελείωση. Π.χ. Στο «Αφού μάθεις» «Το παράπονο είναι προέκταση αγάπης, δεν το χαρίζεις όπου λάχει» και στο «Θροίσματα δάσους» «Μερικές φορές η πιο συνετή πορεία είναι ν' αφήνεις τους άλλους να σε γελάσουν» και στο «Διαχρονικό» όπου εντοπίζει τις δυσκολίες της προικισμένης γυναίκας στην κοινωνικοεπαγγελματική της ζωή, όταν η ίδια δεν ξέρει να αποκρύψει τις ικανότητές της. «Ευφυής πάει να πει να μεταλλάσσεις τις γνώσεις σε αρετή».

Στο τέλος σε μερικά ποιήματα ηρεμεί με νοσταλγική ποιητική διάθεση μακριά από φιλοσοφίες και αυστηρούς κανόνες ηθικοπλαστικούς. Πότε στο ακροθαλάσσι της Λεμεσού μια μαγιάτικη μέρα, περιγράφει την ομορφιά της φύσης με τις πιο ωραίες εικόνες και η μουσικότητα του ποιήματος ενισχύεται με μια απρόσμενη ομοιοκαταληξία, που χωρίς να αποτελεί αυτοσκοπό σε ξαφνιάζει. Το φεγγάρι της Λεμεσού, η απόλυτη ομορφιά της θάλασσας, όπως συμπυκνώνεται μέσα στη στιγμή είναι από τα πιο ρομαντικά, θα τα έλεγα, ποιήματα της Βέρας.

Τέλος τα τρία τελευταία αφιερωμένα στα εγγόνια της κρύβουν όλη την αγάπη, τη γλυκιά ικανοποίηση, την περηφάνεια, την εκστατική λατρεία, όπου η φύση παρουσιάζεται να συμμετέχει στα δρώμενα και να μορφοποιεί τις νοητές εικόνες της εσωτερικής τρυφερότητας.

Σχεδόν σε όλη την ποίηση της Βέρας μέσα από τα θέματα που την εμπνέουν

βγαίνουν στην επιφάνεια αποστάγματα που οριοθετούν τις ανθρώπινες πράξεις σαν γνώμονες ζωής, σαν οδοδείκτες στις ώρες της επιλογής, όπως τα πιο κάτω.

- * Η απaráμιλλη ελευθερία που οδηγεί στην καθαρή επιλογή του ακριβούς τόνου, όχι του ημιτόνιου, ή του ημίμετρου εξασφαλίζει ως αποτέλεσμα, την ύψιστη κατάκτηση της νίκης.
- * «Να παραχωρείς στον άλλο ό,τι του ανήκει είναι στην ουσία η υπέρτατη νίκη».
- * Και αλλού «σημασία έχει το πώς ξέρεις να χάνεις και όχι το πώς ξέρεις να κερδίζεις»
- * Και το υπέροχο επίγραμμα «θροίσματα του δάσους» «Μερικές φορές η πιο συνετή πορεία είναι να αφήνεις τους άλλους να σε γελάσουν».
- * Ενστικτωδώς ο άνθρωπος στρέφεται προς το φως και τον ήλιο, αλλά και την ίδια στιγμή διερωτάται μήπως και πίσω από το σκοτάδι κρύβεται κάτι το σημαντικό ίσως και θεϊκό.
- * Η σιγή, η ιερή σιωπή σε μαθαίνει σιωπώντας να αναζητείς την αλήθεια, σε βαθαίνει.
- * Πρέπει να ελπίζουμε πως κι αν αστοχήσουμε με τους ανθρώπους, θα ευτυχήσουμε με τον Θεό.
- * Η ποίηση είναι γοητεία. Σε παίρνει σε δρόμους ονειρεμένους, με τη μυστική δύναμη των λέξεων, σε καθηλώνει, δεν περιγράφει απλώς το ταξίδι, αλλά σε κάνει να το ζήσεις.
- * Η δωρεά του Παρμενίδη «φέρει την όραση τόσο βαθιά, στο ακρότατο της ουσίας».
- * Από τις τρεις διαστάσεις η ελευθερία εδρεύει μόνο στο βάθος.
- * Το άγος θεραπεύεται με τη δικαιοσύνη.
- * Η ιδιοτέλεια είναι ασύμβατη με την αληθινή ευφυΐα. Η αληθινή ευφυΐα ταυτίζεται με την εντιμότητα.
- * Η επιείκεια μαζί με την αρετή παραμένουν προσωπικές αξίες -προκλήσεις για τις κατακτήσει ο άνθρωπος.
- * Η καρδιά (καλοσύνη, αγαθότητα) αποτελεί θεμέλιο για την εξυπνάδα, που με τη σειρά της στηρίζει του πνεύματος την ευδιάκριτη ευγένεια.
- * Αριθμός είναι η πεμπτουσία του όλου.
- * Το θετικό δεν υπάρχει χωρίς το αντίθετό του.
- * Το εν για τον Πυθαγόρα είναι το πεπρωμένο.
- * Ο Ιησούς συμπυκνώνει την υπέρτατη ουσία της ευφυΐας που τελικά την ταυτίζει με την ιδέα της αγάπης, της αφοσίωσης, της γαλήνιας ανεξικακίας.
- * «Το παράπονο είναι προέκταση αγάπης, δεν το χαρίζεις όπου λάχει». Το ίδιο ισχύει ίσως και για την τιμωρία. Την επιβάλλεις σε κάποιο που τον τιμάς.

- * Ανωτερότητα φανερώνεται με τη λύπη για την ήττα του αντιπάλου.
- * «Ευφυής πάει να πει να μεταλλάσσει τις γνώσεις σε αρετή».

Διανύοντας την ποιητική συλλογή της Βέρας Κορφιώτη «Ποίηση ωραία μου έργοια» φτάνουμε στο τέλος με γεμάτες τις αγκάλες από μια πλούσια σοδειά. Η πληρότητα που μας προκαλεί συνοδεύεται και από την πνευματική διαύγεια και εγρήγορση, καθώς συνεχώς προκαλούμαστε να εισχωρούμε σε πνευματικές ατραπούς και μυστικές αναζητήσεις, ακολουθώντας τα πετάγματα των πιο μεγάλων πνευμάτων της οικουμένης. Αλλά αισθανόμαστε παράλληλα και την αισθητική συγκίνηση, την απόλαυση της λυρικής γραφής, και την απόλαυση της γλωσσικής και εκφραστικής επάρκειας. Τα μικρά ακαριαία ποιήματα, θυμίζουν τεχνοτροπία του Μόντη ή αρχαιοελληνικά επιγράμματα με εκπληκτική ευστοχία και πυκνότητα.

ΜΑΡΟΥΛΑ ΓΙΑΣΕΜΙΔΟΥ-KATZH

Γιώργου Ν. Χατζηκωστή, *Για τον δικό μου μόχθο. Για τον μόχθο των άλλων*, Λευκωσία 2011.

Δύο νέα βιβλία του είχε την ευγενή καλοσύνη να μου στείλει ο εκλεκτός λογοτέχνης, ιστορικός ερευνητής και μεταφραστής, ελλόγιμος συνταξιούχος εκπαιδευτικός Γιώργος Ν. Χατζηκωστής. Δυο βιβλία που είναι άμεσα συνδεδεμένα με την πλούσια, εκλεκτή και ζηλευτή συγγραφική-λογοτεχνική του πορεία, που τον κατατάσσει ανάμεσα στους κορυφαίους σκαπανείς των ελληνικών γραμμάτων, πνευματικούς ανθρώπους του νησιού μας.

• Τίτλος του πρώτου βιβλίου είναι «Για τον δικό μου μόχθο» και περιλαμβάνει κρίσεις και σχόλια άλλων συγγραφέων-λογοτεχνών για τα βιβλία του, που άρχισε να εκδίδει από το 1965, που είναι πάρα πολλά και καλύπτουν όλα τα είδη του λόγου. Δοκίμιο, μελέτη, λογοτεχνική κριτική, ιστορία, χρονικό, βιογραφία, ανθολόγηση, μετάφραση, σχολικά και άλλα. Οι κρίσεις αυτές, όπως αναφέρει στο προλογικό του σημείωμα, δημοσιεύθηκαν κατά καιρούς σε κυπριακά, ελλαδικά και ιταλικά έντυπα, ή του διαβιβάστηκαν υπό μορφήν επιστολής, άλλοτε για ένα συγκεκριμένο βιβλίο και άλλοτε για περισσότερα. Όσες κριτικές προσεγγίσεις αναφέρονται γενικότερα στα βιβλία του -είτε σ' ένα αριθμό από αυτά είτε, στο, σχεδόν, σύνολό τους- τις παραθέτει στην αρχή του βιβλίου. Στη συνέχεια παρατίθενται οι αναφορές στα επιμέρους βιβλία του. Γι' αυτές ακολουθείται η χρονολογική σειρά δημοσίευσης του σχολίου ή της κριτικής, είτε της διατύπωσής τους σε επιστολή.

Στην κατακλείδα του προλογικού του σημειώματος ο Γιώργος Ν. Χατζηκωστής, με την ευγένεια και τη λεπτότητα που τον διακρίνουν, γράφει: «Θεωρώ δίκαιο και πρέπον να εκφράσω και από εδώ τις ευχαριστίες μου προς όσους ενέκυψαν με ενδιαφέρον πάνω από την πνευματική συνεισφορά μου στον νεοελληνικό λόγο και διέθεσαν χρόνο και κόπο για να διατυπώσουν τις απόψεις τους».

• Το δεύτερο βιβλίο του Γιώργου Χατζηκωστή φέρει τον τίτλο «Για τον μόχθο των άλλων» και περιλαμβάνει κρίσεις και σχόλια που έγραψε ο ίδιος σε 125 βιβλία Κυπρίων, Ελλαδικών και ξένων. Στο προλογικό του σημείωμα, ο συγγραφέας ανα-

λνει με εμπρίθεια πώς η κριτική μπορεί να ενημερώνει υπεύθυνα τον δέκτη-αναγνώστη του έντεχνου λόγου, να ξυπνά το ενδιαφέρον του γι' αξιόλογα βιβλία και μαζί να τον καθοδηγεί στη διαμόρφωση της ορθής προσέγγισης στο λογοτέχνημα...

Παράλληλα, βέβαια, μπορεί, προς την κατεύθυνση του δημιουργού, να τον εγκαρδιώνει ή να τον αποθαρρύνει ή να τον υποβοηθεί στην περαιτέρω δημιουργία του.

Επίσης, επισημαίνει ότι ο κριτικός βρίσκεται ανάμεσα στον δημιουργό και στον αναγνώστη ή -όπως έχει διατυπωθεί- σε μian από τις τρεις κορυφές του ερμηνευτικού τριγώνου, στο οποίο τις άλλες δυο κρατούν ο δημιουργός με το έργο του και ο δέκτης-αναγνώστης. Και επικαλούμενος τη ρήση του Σεφέρη, ότι έργο του κριτικού είναι να ολοκληρώνει μian ορισμένη ευαισθησία... να μας δείχνει πώς να αισθανόμαστε την τέχνη που τριγύρω μας υπάρχει, επεξηγεί: Ο κριτικός, δηλαδή, πρέπει να αναζητεί και να επισημαίνει την ομορφιά των ιδεών και των μορφών στο υπό θεώρηση έργο, να κατανοεί τη σκέψη και τα συναισθήματα του δημιουργού, να επικοινωνεί με την ευαισθησία μαζί του και να γίνεται διερευνητής της σχέσης αυτής προς τους αναγνώστες, ένας μεσάζων στην αισθητική σχέση πομπού και δέκτη, συγγραφέα και αναγνωστικού κοινού.

Και τα δύο νέα βιβλία του Γιώργου Χατζηκωστή, εκτός του ότι εμπλουτίζουν την κυπριακή βιβλιογραφία και κοσμούν το συγγραφικό-λογοτεχνικό του έργο, που τον κατατάσσει επάξια στους κορυφαίους σκαπανείς και θεράποντες του λόγου, με τη ρέουσα γλώσσα και τις εύστοχες επισημάνσεις του τέρπουν τον αναγνώστη.

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ

Γιώργου Ν. Χατζηκωστή, *Ο κόσμος των παιδιών στο έργο του Αλ. Παπαδιαμάντη*, Λευκωσία 2012

Το 2011 συμπληρώθηκαν 160 χρόνια από τη γέννηση του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη και 100 χρόνια από τον θάνατό του. Κι όμως, όπως πολύ σωστά σημειώνει επιλογικά στο βιβλίο του ο Γιώργος Χατζηκωστής, «Η παρέλευση εκατό χρόνων από τον θάνατο του συγγραφέα αφήνει αναλλοίωτη την αξία του έργου του, η οποία κατορθώνει να ξεπερνά τη ρευστότητα και την αβεβαιότητα τού σήμερα, εθνική, κοινωνική, αισθητική, γλωσσική και άλλη και να παραμένει σταθερό σημείο αναφοράς για όσους, κατά τον ίδιο, εξακολουθούν να σωφρονούν».

Αφιερώματα περιοδικών, συνέδρια, μελέτες, μεταφράσεις, επανειλημμένες εκδόσεις, όχι μόνο σε έντυπη αλλά τώρα και σε ηλεκτρονική και ακουστική μορφή, επιβεβαιώνουν τη διαχρονική αξία του μεγάλου αυτού λογοτέχνη. Με μια πολύ πρόχειρη έρευνα, εντόπισα 199 βιβλία που σχετίζονται με τον Παπαδιαμάντη.

Εκδόσεις των απάντων του, βιογραφίες, εκδόσεις μεμονωμένων διηγημάτων, εκδόσεις ομαδοποιημένων, όπως χριστουγεννιάτικα ή πρωτοχρονιάτικα διηγήματα. Πολύ πρόσφατα εκδόθηκαν από δυο διαφορετικούς εκδοτικούς οίκους συλλογές των ερωτικών του διηγημάτων: «Ο ερωτικός Παπαδιαμάντης» (Πατάκης 2010) και «Να είχε ο έρωτας σαίτες» (Μεταίχμιο 2010). Και τα δύο κυκλοφορούν και σε ηλεκτρονική μορφή.

Έγινε ακόμη απόπειρα και «μεταγλώττισης» που όμως δεν βρήκε ανταπόκριση. Ο Παπαδιαμάντης είναι άρρηκτα δεμένος με τη δική του, ιδιαίζουσα γλωσσική διατύπωση. Η γλωσσική του έκφραση αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της γοητείας και της ανεπανάληπτης δημιουργίας του.

Πολλοί αγαπήσαμε τον Παπαδιαμάντη, αλλά λίγοι πιστεύω είναι αυτοί που έσκυψαν με αγάπη και προσοχή στο σύνολο του έργου του, πεζού, ποιητικού, δοκιμιακού και άλλου. Ένας απ' αυτούς, ο Γιώργος Χατζηκωστής, ξαναδιάβασε μέσα στο 2011, όπως ο ίδιος ομολογεί, αργά και με προσοχή, το σύνολο των 2675 σελίδων του Παπαδιαμάντη, το έργο του οποίου είχε γνωρίσει και αγαπήσει ήδη από τα φοιτητικά του χρόνια. Αποτέλεσμα της καινούριας αυτής θεώρησης το ευσύνοπτο βιβλίο στο οποίο απομόνωσε, καταγράφει και μας παρουσιάζει τον κόσμο των παιδιών, όπως αυτός εμφανίζεται στο έργο του Παπαδιαμάντη.

Αρχίζοντας στο πρώτο κεφάλαιο από διηγήματα του Παπαδιαμάντη, στα οποία ο ίδιος μας παρέχει στοιχεία της παιδικής του ηλικίας, προχωρεί σε άλλα 19 κεφάλαια και μας αποτυπώνει τον κόσμο των παιδιών της μακρινής εκείνης εποχής, που συχνά θα απορήσουμε πόσα κοινά στοιχεία θα βρούμε με την εποχή μας, παρ' όλες τις διαφορετικές κοινωνικές συνθήκες. Τα παιδιά είναι πάντα παιδιά.

Η προκατάληψη για τα θηλυκά παιδιά, ορφανά παιδιά, υιοθετημένα, νόθα και έκθετα παιδιά, ασθένειες, θάνατοι και κηδείες παιδιών, υλικές συνθήκες της ζωής των παιδιών, φτώχεια, εξωτερική εμφάνιση, χαρακτήρες παιδιών, αταξίες, σκανταλιές, τιμωρίες, παιγνίδια, τα παιδιά στο σχολείο, είναι μόνο ελάχιστα από τα θέματα που αφορούν στα παιδιά και εξετάζονται και ταξινομούνται στα διάφορα κεφάλαια.

Το κυριότερο χαρακτηριστικό και η ιδιαιτερότητα του βιβλίου έγκειται στο ότι διαβάζοντάς το είναι σαν να διαβάζεις Παπαδιαμάντη. Η συμβολή του συγγραφέα περιορίζεται στην ομαδοποίηση των θεμάτων που αφορούν τα παιδιά και σε ελάχιστο κείμενο ως εισαγωγή ή ως σύντομο σχόλιο στην κάθε ενότητα. Θα μπορούσε η μελέτη αυτή να έχει άλλο χαρακτήρα. Αλλά εκ προθέσεως, σκοπίμως ο Γ. Χατζηκωστής αφήνει τον ίδιο τον συγγραφέα να μιλήσει, για να μη στερήσει «από τον αναγνώστη το κλίμα, την ατμόσφαιρα, τη γοητεία, τη μαγεία του Παπαδιαμάντη».

Τα επιλεγμένα αποσπάσματα μάς μεταφέρουν για άλλη μια φορά στη μαγεία που δίνει η υψηλή τέχνη, έστω κι αν μέσα από το βιβλίο προβάλλουν οι σκληρές για τα παιδιά συνθήκες της εποχής εκείνης. Η φτώχεια, οι αρρώστιες, οι συχνοί θάνατοι παιδιών. Είναι σελίδες που μας προκαλούν μια αβάσταχτη θλίψη, αλλά και άλλες που μας κάνουν να χαμογελάμε με τις σκανταλιές των παιδιών, ειδικά με τη συμπεριφορά τους στο σχολείο. Συχνά αυτή η συμπεριφορά δεν διαφέρει από των σημερινών παιδιών, όπως για παράδειγμα όταν κάποιος προσπαθεί να υποβάλει στον εξεταζόμενο συμμαθητή τη σωστή απάντηση, ή άλλος να αντιγράψει τη μετάφραση!

Τελικά, ένα βιβλίο για τον Παπαδιαμάντη που σε κάνει να θέλεις να ξαναδιαβάσεις Παπαδιαμάντη.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ (Συνέχεια)

Πόπη Άντωνίου Σφαλαγκάκου: <i>Κι ἐσύ, θές νά ἐπιστρέψεις</i>	188
Σαράντος Ι. Καργάκος: <i>Κύπρος τῆς ἀγάπης</i>	189
Πόπη Άντωνίου Σφαλαγκάκου: <i>Ὁ ἄνεμος εἶναι ἓνα "algo"</i>	191
Μητροπολίτης Πάφου Γεώργιος: <i>Κωνσταντῖνος Μυριανθόπουλος</i>	193
Φῶτος Ἰακ. Φωτιάδης: <i>Ἡ γνωριμία μου μὲ τὸν Κώστα Μόντη</i>	197
Άνδρέας Χατζηχαμπῆς: <i>Ὁ Σεῖχος μὲ τὸ χρυσὸ σανδάλι</i>	203
Γ. Χατζηκωστής: <i>Ὁ ἀθηναϊκὸς Σύλλογος «Παρνασσός» καὶ τὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο</i>	204
Μαρία Περατικοῦ-Κοκαράκη: <i>Ποιήματα ἀνάμεσα στὴν πραγματικότητα καὶ τὸ ὄνειρο</i>	214
Μαρία Μιχαηλίδου: <i>Ἡ «Ματωμένη Ἀνοιξη» τοῦ Μάκη Άντωνόπουλου</i>	220
Ἡρακλῆς Ἐρωτοκρίτου: <i>Ἐπίσκεψη, Θύμωσε ὁ Θεός</i>	225
Ντίνος Σ. Κουμπάτης: <i>Ἡ μεταφυσικὴ στὸ ἔργο τοῦ Γ. Σαραντάρη</i>	226
Άντρέας Μαράς: <i>Στὸ γόνυ τοῦ Ὁμήρου</i>	230
Γ. Χατζηκωστής: <i>Άναφορὰ στὸν Γ. Θ. Βαφόπουλο</i>	231
Γεράσιμος Α. Ρηγάτος: <i>Ἱατροῖστορικὰ σχόλια σὲ τέσσερα μονόπρακτα τοῦ κ. Χρυσάνθη</i>	240
Κύπρος Χρυσάνθης: <i>Ἄτιτλο</i>	251
Γλαῦκος Άντωνιάδης: <i>Ξένες λέξεις· κάνουν καχὸ στὴ γλώσσα;</i>	252

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ: Άνδρεανὴ Ἡλιοφώτου: Φθινοπωρινὲς δραστηριότητες τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρείας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν Κύπρου – Λύκειο Ἑλληνίδων Ἀμμοχώστου – Βραβεῖο Λογοτεχνίας Κύπρου Χρυσάνθη 2012 – Ἀφιέρωμα στὴ Ρούλα Ἰωαννίδου Σταύρου ἀπὸ τὸ περιοδικὸ Silagus – Ἀνακοίνωση τῆς Ἐκδοτικῆς Ὁμάδας τοῦ περιοδικοῦ «Ἐπιθεώρηση Λόγου καὶ Τέχνης» σχετικὰ μὲ τὴν «Ἱστορία τῆς Νεότερης Κυπριακῆς Λογοτεχνίας» – Celeste Santora: Κύπρου Χρυσάνθη «Ἄροδαφνούσα» – Άνδρεανὴ Ἡλιοφώτου: Παναγιώτη Περσιάνη «Άναφορὰ στὸν Κυπριανό» – Παῦλος Φ. Ἰωαννίδης: Νίκου Κ. Λεοντίου «Τὸ ἀληθινὸ παραμῦθι ἐνὸς ἀγροτόπαιδου ἀπὸ τὴν Ἄσσια» – Γεώργιος Σ. Καμναρίδης: Νίκου Παναγιώτου «Σὺν ἀλλὰ καὶ Πλὴν» – Γιώτα Παρασκευᾶ-Χατζηκώστα: Ἀντῶνη Πιλλᾶ «Ποικίλματα. Ἰαμβικοὶ ρυθμοί» – Μαρούλα Γιασεμίδου Κάτζη: Βέρας Κορφιώτη «Ποίηση, ὠραία μου ἔγνοια» – Χαράλαμπος Χααραλαμπίδης: Γιώργου Ν. Χατζηκωστή «Γιὰ τὸν δικό μου μόχθο. Γιὰ τὸν μόχθο τῶν ἄλλων» – Κίκα Ὀλυμπίου: Γιώργου Ν. Χατζηκωστή «Ὁ κόσμος τῶν παιδιῶν στο ἔργο τοῦ Ἀλέξανδρου Παπαδιαμάντη».



Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

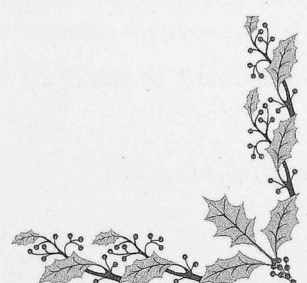
ΣΑΣ ΕΥΧΕΤΑΙ

ΕΥΤΥΧΙΣΜΕΝΟ, ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟ

ΚΑΙ

ΕΙΡΗΝΙΚΟ ΤΟ

2013



«ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»

Τὸ περιοδικὸ «Πνευματικὴ Κύπρος» ἔκλεισε 52 χρόνια ἐκδοτικῆς ζωῆς. Ἐξυπηρέτησε τὰ κυπριακὰ γράμματα ἀνιδιοτελῶς. 1. Βραβεύτηκε ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, 2. Ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Ἐταιρεία Μεταφραστῶν Λογοτεχνίας, 3. «Τὸ Καφενεῖο Ἰδεῶν» Νομοῦ Πειραιῶς καὶ Νήσων μὲ τὸ μετάλλιο Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, 4. Ἀπὸ τὴν Οὐνέσκο γιὰ τὴν πολύχρονη προσφορά του στὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα.

Πάντως γιὰ νὰ συνεχίσει ἀπρόσκοπτα τὸ ἔργο του, ἀλλὰ καὶ γιὰ λόγους καθαρὰ πνευματικούς, χρειάζεται καὶ τὴν αὔξησι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συνδρομητῶν του. Παρακαλεῖσθε ὅπως συνδράμετε τὸ περιοδικὸ καὶ στὸν τομέα αὐτό.

Παρακαλεῖσθε νὰ ἀποστέλλετε τὶς συνδρομὲς σας ὅπως φαίνεται στὴ δεύτερη σελίδα τοῦ ἐξωφύλλου.



ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ & ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΜΟΥΦΦΛΟΝ

Διατηρούμε ένα μεγάλο απόθεμα γενικών τίτλων, νέων, εξαντλημένων και σπάνιων. Δημοσιεύουμε επίσης ένα ευρύ φάσμα γενικών και ειδικών τίτλων.

Βιβλία λογοτεχνίας: ποίηση, πεζογραφία, θεατρικά έργα, δοκίμια, βιογραφίες, περιοδικά, επιστολές και ημερολόγια.

Βιβλία κυπριακής λογοτεχνίας
στην ελληνική γλώσσα αλλά και σε μετάφραση
(αγγλικά, γαλλικά, ρώσικα, ιταλικά, γερμανικά κ.ά.)

www.moufflon.com.cy
www.moufflonpublications.com

ΟΔΟΣ ΣΟΦΟΥΛΗ 3, 1096, ΛΕΥΚΩΣΙΑ
PO Box 22375, 1521 ΛΕΥΚΩΣΙΑ, ΚΥΠΡΟΣ

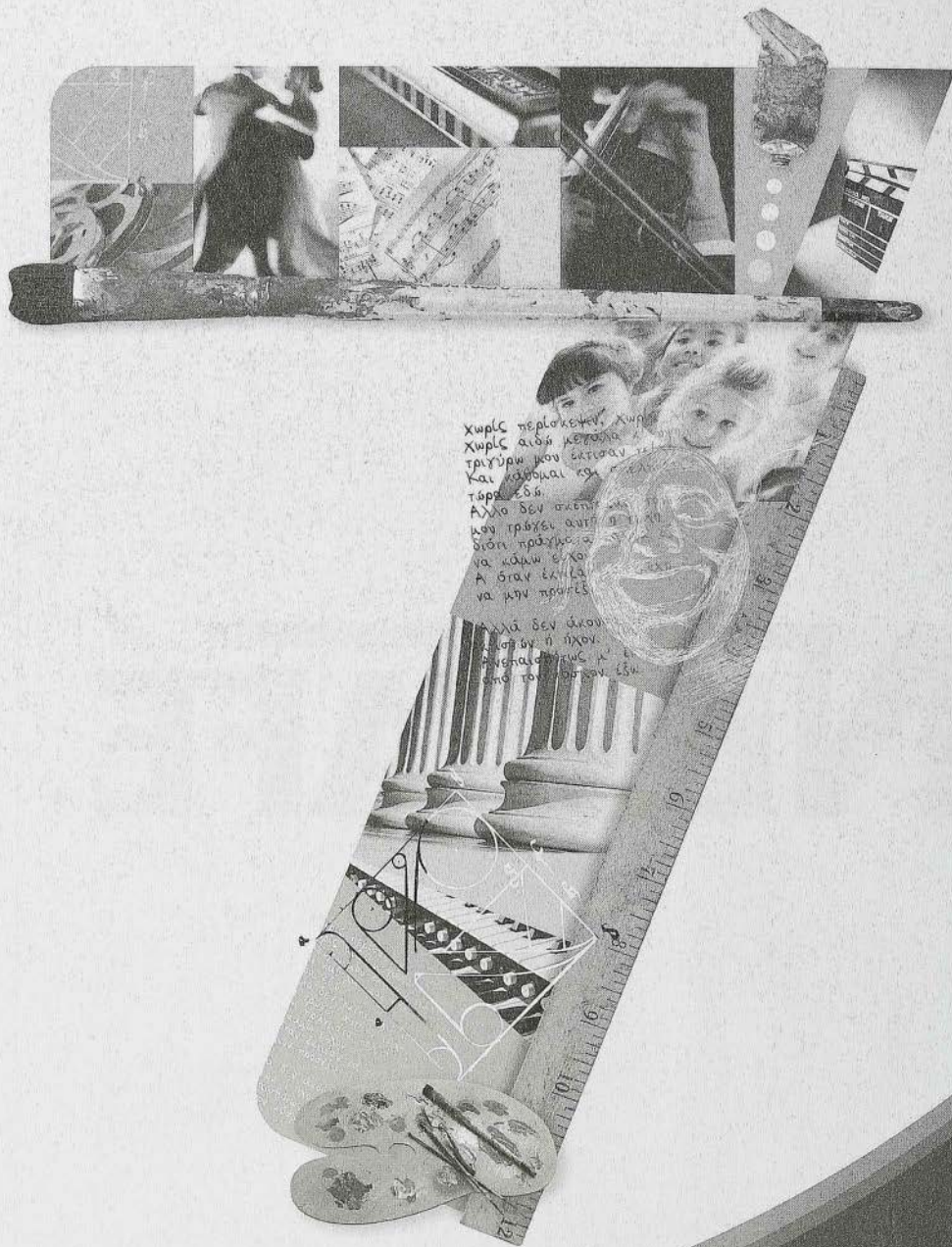
Τηλ. : +357 22-665155

Φαξ : +357 22-668703

bookshop@moufflon.com.cy

publishing@moufflon.com.cy

7 Τέχνες. Ένας πολιτισμός.



Χωρίς περίσκεψη, χωρίς
χωρίς αιδή μετάνοια
τριγύρω μου έκτασαν
και πρόβατα και
τάραξάν με.
Αλλά δεν σκέπτομαι
που τρέχει αυτή η τρέλα
δύο πράγματα
να κάνω εγώ.
Α όταν εκηλά
να μην πρῶτες.

Αλλά δεν άκου
ακούει η ψυχή
ανηλεώς κ
στο τον θάνατον. Ίση

Ο Πολιτισμός είναι στη φύση μας.

Στην Ελληνική Τράπεζα θαυμάζουμε και είμαστε κοντά σε όλες τις μορφές τέχνης. Υποστηρίζουμε κάθε είδος πνευματικής έκφρασης και δημιουργίας του χθες και του σήμερα, που συμβάλλει στη δική μας και στη δική σας πολιτισμική εξέλιξη. Ελληνική Τράπεζα. Γιατί... η εξέλιξη είναι στη φύση μας.



ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

εξέλιξη είναι στη φύση μας